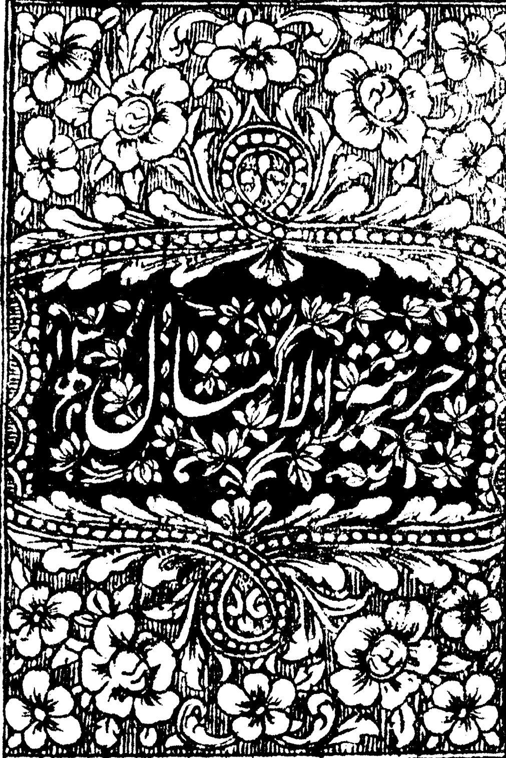
مطبع نامی منشی نولکشور واقع کانپور میں مرتبہ [illegible] طبع ہوا

اطلاع اس مطبع مین ہر علم وفن کی کتب کا ذخیرہ سلسلۂ ارفروخت کے لیے موجود ہے جسکی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے معائنہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحے جو سادہ ہین اون مین بعض کتب دینیہ وغیرہ اہل اسلام کی درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اوس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

کتب فقہ دینیہ مذہب اہل اسلام

متفرقات دینیہ

بعون صانع بیمکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان

خزینۃ الامثال

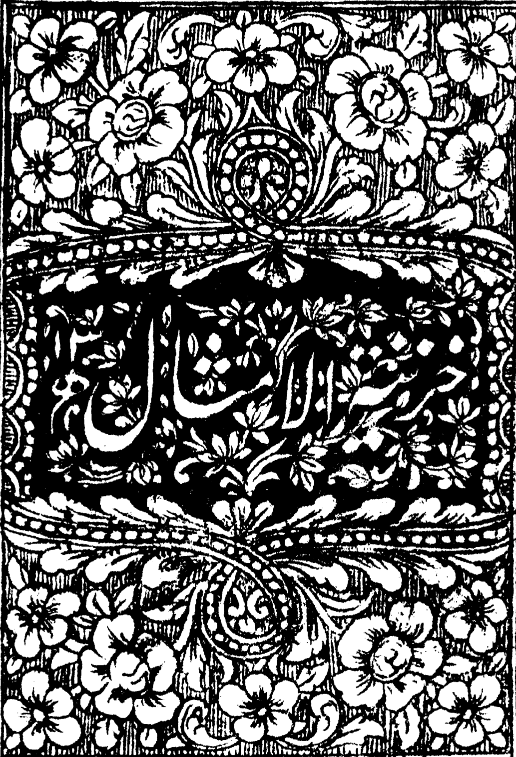
۱۳[illegible]ھ

مطبع نامی منشی نولکشور واقع کانپور میں [illegible] مرتبہ طبع ہوا

فہرست مضامین خزینۃ الامثال

بعونِ صانعِ مکین و مکان و فضلِ خلاقِ زمین و زمان

خزینۃ الامثال

۱۳ ھ

مطبعِ نامی منشی نولکشور واقع کانپور میں مرتبہ طبع ہوا

نعت	بسم اللہ الرحمن الرحیم	حمد

خزینۃ الامثال نام کتاب تصنیف عالم باعمل فضیلت پناہ جناب سید حسین شاہ مرحوم اور تخلص حقیقت سے ہو یہ بزرگ بڑے یادگار صاحب تصنیفات ہوے ہین چنانچہ کئی کتاب حضرت مرحوم کی طبع ہوئین سید محسن علی صاحب مرحوم جنکا تذکرہ سراپا سخن نام مشہور و معروف ہے حضرت مصنف خزینۃ الامثال کے خاص الرشید تھے جنکی تصنیفات سے یہ کتاب یادگار ہے بتوجہ بزرگ و حضرت مسیان عبدالرحمن خانصاحب مہتمم مطبع نظامی زمانہ شاہی مین یہ کتاب بمقام لکھنؤ طبع ہوئی تھی اور بوجہ عدم قدردانی و رواج وقت کے ایسی اچھی کتاب پھر نہین طبع ہوئی چونکہ فی الحال زمانہ فیض تعلیم سرکار دولت انگلشیہ مین ہر ایک فن اور علوم کی قدردانی قدر ہوچلی ہے اسلیے بنظر ترویج مدارس و عامہ شائقین علوم کی نظر سے یہ کتاب اس مطبع مین باضافہ چند لطیفہ و اشعار لغات آراے مجلس مین طبع ہوئی — خاتمہ دیباچہ محررہ مکرمی مولوی عبدالرحمن خانصاحب تخلص شاکر ذیل مین سطور کیجے ہین

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ لَہٗ خَزَآئِنُ السَّمٰوٰتِ وَھُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِیْمُ لَہُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰی فَھُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ لَیْسَ کَمِثْلِہٖ شَیْءٌ فَلَا تَجْعَلُوْا لِلّٰہِ اَنْدَادًا لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُوْلَدْ وَلَا نَصِیْرَ وَ اٰلَہٗ اَمْثَالًا وَاَوْلَادًا فَلَا نَضْبِطُ مَحَامِدَہٗ وَمَحَاسِنَہٗ حَقَّ الْاِنْضِبَاطِ حَتّٰی یَلِجَ الْجَمَلُ فِیْ سَمِّ الْخِیَاطِ

زیب جواہر عبارات رنگین ترصیع لغت اوی خزینہ بلاغت است کہ در صنایع بدیعہ کالاے نفیس عقول جوہریان بازار معانی دستار و وش حیرانی ست و حسن فقرات دلنشین تلمیح ثنای گنجینہ فصاحت است کہ در بدایع صنعۃ مقالش مدارک افہام لقاوان چاروسو نکتہ رانی معترف بقصور و نادانی اگر چہ با وجود سر فرازی نقطۂ انتخاب دیوان اصطفا علیہ التحیۃ والثنا شیرازہ بندی دیوان کائنات نمودی اوراق مجموعۂ موجودات بصرصر عدم بجیان منتشر و پریشان بودی شعر ہر کہ در وصفش بدعوی دم زند + روغن از ریگ بیابان میکشد + سبب طبع کتاب بیمثال مسمی بہ خزینۃ الامثال صاحبان فہم و ذکا اور ارباب عقل رسا پر ظاہر اور ہویدا ہووے کہ اس ہیچمدان زبان ژولیدہ بیان سراپا نادانی بلد کو سے ہیچمدانی معترف بخطا و قصور عبدالرحمن شاکر بن حاجی محمد روشن خان مغفور کو مدت سے بہت منظور تھا کہ کوئی کتاب فن ادب جامع زبان ہند و فارس و عرب مفید منشیان عالی فطرت نافع نثاران نثر رفعت اگر ہاتھ آوے تو واسطے نفع مبتدیون اور فائدہ منتہیون کے چھاپکر پھیلائی جاوے چنانچہ ہر فردا یان اہل علم سے جو ملتا تھا اس سے یہ ہیچکارہ فرمائش کرتا تھا حسن اتفاق سے

ایک روز خلاصۂ دودمان مصطفوی زبدۂ خاندان مرتضوی شرافت پناہ نجابت دستگاہ مشفقی
و مکرمی سیدی و معظمی مطرح عنایات ازلی جناب سید محسن علی صاحب سلمہ اللہ العلی ملاقات کو آئے
اور بر سبیل تذکرہ ذکر کمالات اور تصنیفات اپنے والد مبرور کا درمیان مین لائے اثنای بیان مین فرمایا کہ ایک
رسالۂ بیمثال جامع امثال عرب و فارس و ہند تصنیفات قبلہ گاہ مرحوم سے مسمی بہ خزینۃ الامثال ایسا ہے
کہ آج تک نظر نہین آیا یہ سنتے ہی مین نہایت مشتاق ہوا اور وعدہ اُنکا بھیجنے گھڑی بھر کا بجہت فرط
انتظار کے نہایت شاق ہوا جب کتاب موصوف نظر آئی تو سننے سے زیادہ پایا کمالِ علمی
مصنف مرحوم کا نام نامی اُنکا سید حسین شاہ اور تخلص حقیقت اس کتاب سے آشکار ہے ہمیشہ بعہدۂ
بخشی گری ریاست مندراس سرفراز رہے علم اور فضل اُنکا مشہور ہر دیار ہے ایسے کام نمایان
اُنسے ظاہر ہوئے کہ آج تک اولاد انکی اُس سرکار سے تنخواہ پاتی ہے تصنیف آٹھ کتابین ہین
یہ تیسری چھاپی جاتی ہے لیکن جو امثال عرب کتاب مین داخل تھین اور سمجھنا اُنکا ہر ایک کو مشکل تھا
خیال مین آیا کہ اگر انکا ترجمہ ہو جاوے تو باسہل وجوہ سب کی سمجھ مین آوے اسواسطے مافی الضمیر اپنا
خدمت مین حضرت حبر المحققین بحر المدققین یکتاے ماہران فنون عقلی یگانۂ اتقان علوم
نقلی ادیب بے بدیل فیلسوفی فقید المثیل حکیم حکمت مصطفویہ متبع سنت سنیۂ نبویہ لوذعی علماے
روزگار المعی کملاے امصار مورد فیوضات نامتناہی لم یزلی مولانا بالفضل والکمال اولانا
مولانا ابو البرکات رکن الدین محمد الشہیر بمولوی تراب علی لازالت شموس افاداتہ بازغۃ
وما برحت اقمار افاضاتہ ساطعۃ عرض کیا جناب معظم الیہ بالقابہ نے برحسب پذیرائی التماس
اعراب اور ترجمہ اور مورد استعمال مثال عرب لکھا بلکہ جس جا حل مطلب ترجمہ سے بخوبی نہوا
وہان توضیح حاشیے پر چڑھائی اور جو مثل پوری کتاب مین نہ تھی وہ یہ تحریر باقی کامل فرمائی حق یہ ہے
وصف فضائل جناب معظم الیہ بالقابہ خارج وہم و خیال ہے تکمیل مثل اور تحریر مورد استعمال
کہ محال ہے اُنکے کمالات سے ادنے کمال ہے اب مبتدیون کو فائدہ عام ہوگا جب کتاب
اسطرح سے طیار ہوئی پھر اسکو چھپوایا یعنے واسطے دعاے مغفرت اور مصنف اور
مترجم ممدوح کے وسیلہ معقول بنایا اب امید دیکھنے والون سے یہ ہے کہ جب اس سے فائدے
اُٹھاوین مصنف اور مترجم اور احقر اور جو لوگ کہ معین ہین سب کو بدعاے خیر یاد فرماوین

خطبہ از مصنف

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اَلحَمدُ لِلّٰہِ الَّذِی تَنَزَّہَ عَن سِمَاتِ النَّقصِ تَعَالیٰ وَلَہُ العِزَّۃُ وَالعَظَمَۃُ

ستائش مر خدا راست کہ پاک از نشانہا نقصان و بر ترشد مراد را غلبہ و بزرگی

وَالکِبرِیَاءِ وَالمَثَلُ الاَعلیٰ عَلیٰ مَا خَصَّ النَّاسَ مِن بَینِ خَلقِہٖ بِالتَّکلِیفِ

و بزرگی و شان بلند بر آنچہ خاص کرد مردمان را از میان مخلوق خود بتکلیف

وَلَم یُکَلِّف نَفسًا اِلَّا طَوقَہَا وَضَرَبَ لَہُمُ الاَمثَالَ وَلَم یَستَحیِ

و تکلیف نداد جانے را مگر مقدار طاقت وے و بیان کرد برائے او شان داستانہا و شرم نکرد

اَن یَّضرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَۃً فَمَا فَوقَہَا فَوَعَدَ لِلَّذِینَ استَجَابُوا

از انکہ بزند داستانے پشہ را بالاتر از آن پس نوید داد برائے آنان کہ قبول کردند

لَہٗ حُسنَ المَاٰبِ وَاَوعَدَ لِمَن لَّم یَستَجِیبُوا لَہٗ بِسُوءِ العَذَابِ

مر او را نیک بازگشت را و بتر سانید مر آنانرا کہ قبول نکردند مر او را بعذاب بد

پس از حمد چنین معبودی کہ بے شبہ و بے مثال ست ہنگام نعت رسول ست کہ مثلش نیز برون از عالم خیال ست رباعی آن خواجہ کہ قرب حق بود مایۂ او ❊ معراج بود پست ترین پایۂ او بے خط و زدہ بر ہمہ دیان خط نسخ ❊ بے سایہ و کائنات در سایۂ او ❊ ق

صَلَّی اللّٰہُ عَلَیہِ وَاٰلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّمَ

رحمت کاملہ نازل باد بروے و بر اولاد وی و یاران او و سلام

بندۂ نامہ سیاہ حسین شاہ متخلص بہ حقیقت عفا اللّٰہ تعالیٰ عن سیئاتہ

در گذرد خدائے تعالیٰ از گناہان او

فی یوم القیامۃ صاحبان سخن کی خدمت مین ملتمس ہے کہ ایک روز غریب خانہ مین

در روز قیامت

مجمع اُن دوستان موافق اور یاران صادق کا مانند عقد پروین کے تھا جو ہر ایک اُنمین سے سخن فہمی و نکتہ شناسی بذلہ گوئی و لطیفہ سنجی مین ضرب المثل اہل سخن کا تھا

لا یعنی تکلیف کرد انسان را بالاحکام شرعیۃ عن فوق ساے بمعرب المثل ما موقوف خصل مفعول لقوام مزبوہ مفعول فوقہا تعلق بقولہ استجابوا لہ عائد بن ما وراء الامثال ...

سبب تالیف	۱	نام مصنف

سب شکل بلبل نغمہ سرا اور طوطی شکرین نوا کے چہچہے بھر رہے تھے اور باہم چرچا ہر ایک فن کا اور
تذکرہ شعر و سخن کا کر رہے تھے اتفاقاً بر سبیل مذکور ذکر امثال کا درمیان آیا سب یک زبان
ہوکر بندے کو فرمایا کہ دفتر کے دفتر انواع علوم سے آراستہ ہین اور اقسام فنون سے پیراستہ
مگر ایسی کتاب جو مجمع امثال ہو نظر نہین آتی اگر تو ہمارے پاس خاطر سے موافق اس مثل کے
بیکار مباش کچھ کیا کر امثال پریشان کو جمع کرے تو خالی لطف از فائدے سے نہو گا ہر چند
بندہ اپنے تئین مرد اس میدان کا نہ جانتا تھا لیکن دوستون کے کہنے سے اس وادی پر خطر مین
گام زن ہوا اور بعونہٖ تعالیٰ بہت سی محنت اور مشقت کر کے ایک مدت مدید اور عرصۂ
بعید مین امثال عربی اور فارسی اور ہندی کو کہ زبان زد خواص اور عوام کے تحقیق
جمع کین اور ہر مثل مواضع اور مواقع لائقہ مین مانند دانہ سبحہ موتی کے منتظم اور منسلک
کر کے موسوم بہ **خزینۃ الامثال** کیا تو بھلا جولانگاہ سخن سنجی مین پانچون سوارون مین
شامل ہون اور لہو لگا کر شہیدون مین داخل اب امیدواری جناب باری سے
یہ ہے کہ اس نسخۂ بے نظیر کو مقبول خاطر اہل سخن کا کرے نہ ہدف تیر ملامت عیب
جویان طعنہ زن کا **فائدہ** اب اتنا معلوم کیا چاہیے کہ بنا اس خزانہ عامرہ کی
بترتیب حروف تہجی اکتیس خزینے پر ہوئی اور بنا ہر خزینے کی گنجینے پر اور لکھنے مین
کہاوتون کی رعایت دوسرے بلکہ تیسرے حرف کے بھی واسطے سہولت نکال لینے
مثل کے کی گئی مثلاً یہ مثل اختلاط زیادہ بر آشنائی باعتبار دوسرے حرف کے
الف اور خے کے ساتھ لکھے گئے اور اس کہاوت کو کہ ایک تو میان تھے ہی تھے
اور دوسرے کھائے بھنگ الف مع الباے کے مقام پر لکھا اور اول جس مثل عربی کے
کہ الف لام التعریف سے مثلاً یہ مثل کہ اَلْمَکْتُوْبُ نِصْفُ الْمُلَاقَاتُ ہ
حرف میم مین اسکو لکھا نہ حرف الف مین اسی طرح سب کہاوتون پر قیاس کیا چاہیے اب
یہ بھی دریافت کرنا ضرور ہے کہ مثل کیا ہے کہ جس سے احوال گذشتہ معلوم ہوتا ہے کہ اس کہاوت کو کسی وقت

ظاہر ہونے کسی حادثہ کے یا واسطے مثال دینے کے ایک حال کے ساتھ حال دوسرے کے ایک لطف وغرابت کے ساتھ وضع کیا ہو تو جسوقت ویسا ہی سانحہ ظاہر ہو اُس مثل کو کہین تا سننے والون کو شئی مخیل محقق ہو جاوے اور متوہم بصورت متیقن کے نظر آوے یا نائب منزلہ مشاہد کے دکھائی دے اور کچھ پردۂ حقیقت مین اُس چیز کے نہ رہے اور اگر ساتھ موقع کسی عبارت مین کوئی کہاوت درج کیجائے وہ کلام لا کلام ایک خوبی اور نمکینی لطافت اور ملاحت بہم پہونچائے کہ سلف کے لوگ کہتے ہین اَلْمَثَلُ فِی الْکَلَامِ کَالْمِلْحِ فِی الطَّعَامِ یعنے کہاوت کلام مین جیسے نمک ہے طعام مین خزینۂ اول امثال العرب مشتمل بر گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

آخُوكَ اَمِ الذِّئْبُ × اٰخِرُ الدَّوَاءِ الْكَيُّ × اَخِذُ الْبَرِيءَ حَتّٰى يَقَعَ

آیا برادر تست گرگ + بسین علاج داغست + بگیرم بے عیب را تا اینکہ واقع شود

اَلنَّطَفُ × آفَةُ الْجَمَالِ الْخَبَلُ × آفَةُ الْمَرْءِ خُلْفُ الْمَوْعُودِ × آفَةُ الْمُلُوكِ

آلودگی بعیب + آفت خوبصورتی تباہی اعضاست + آفت مرد خلاف کردن وعدہ است + آفت بادشاہان

سُوءُ السِّيرَةِ × آفَةُ الْوُزَرَاءِ خُبْثُ السَّرِيرَةِ × آفَةُ الرَّعِيَّةِ مُفَارَقَةُ الطَّاعَةِ

بدی عادت است + آفت وزیران پلیدی عادتست + آفت رعیت جدا شدن طاعت است +

آفَةُ الْعُلَمَاءِ حُبُّ الرِّيَاسَةِ × آفَةُ الزُّعَمَاءِ ضُعْفُ السِّيَاسَةِ × آفَةُ الرِّيَاسَةِ

آفت عالمان دوست داشتن سرداریست + آفت نگاہ دارندگان سستی رعیت داریست + آفت مہتری

ضُعْفُ السِّيَاسَةِ × آفَةُ الْقُضَاةِ شِدَّةُ الطَّمَعِ × آفَةُ الْعُدُولِ قِلَّةُ

سستی رعیت داریست + آفت قاضیان امید سخت است + آفت عادلان کمی

آلْبَرِیعِ × آفَةُ الْجُنْدِ مُخَالَفَةُ الْقَادَةِ × آفَةُ الْکِرَامِ مُجَاوَرَةُ اللِّئَامِ ×

پرهیزگاریست × آفت لشکر مخالفت کشندات × آفت جوان مردان همسایگی بخیلانست ×

آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْیَانُ × آفَةُ الْاِحْسَانِ الْمَنُّ × آفَةُ الْمُذْنِبِ حُسْنُ

آفت علم فراموشی ست × آفت احسان منت نهادنست × آفت گنهگار خوبے

الظَّنِّ × آلَفُ مِنْ غُرَابِ عُقْدَةٍ × آلَفُ مِنْ حَمَامِ الْحَرَمِ × آمَنُ

گمانست × دوستی گیرنده ترست از زاغ نخلستان × دوستی گیرنده ترست از کبوتر حرم × بی بیم ترست

مِنْ حَمَامِ مَکَّةَ × اَلْاٰنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ × اَلْاٰنَ کَمَا کَانَ × اَلْاٰنَ قَدْ نَدِمْتُ

از کبوتر مکه × اکنون هویدا شد حق از باطل × اکنون ست چنانکه بود × اکنون البته پشیمان شدی

وَمَا یَنْفَعُ النَّدَمُ × اَبْخَلُ مِنْ مَادِرٍ × اِبْدَاهُمْ بِالصُّرَاخِ

وحال اینکه نفع نمیدهد از پشیمانی × بخیل ترست از مادر × ابتدا کن آنها را باواز سخت

یَفِرُّوْا × اَبْرَدُ مِنْ ثَلْجٍ × اَبْرَدُ مِنْ عَضْرَسٍ × اَبْرَدُ مِنْ عَبْقُرٍ × اَبْرَدُ مِنْ

خواهند گریخت × سردتر از برف × سردتر از یخ بچه × سردتر از تگرگ سرما خنکترست

عَیْنِ قُرَّةٍ × اَبْرَدُ مِنْ مَاءِ هَمَدَانَ × اَبْرَدُ مِنْ قِشْرَةٍ × اَبْرَدُ مِنْ عَمَلَّسٍ × اَبْرَمَا

از خنکی چشم × سردتر از آب همدان × ظاهرتر از پوست × نیکوتر از عملس × آیا هست

مَا قَرُبْنَا × اَبْصَرُ مِنْ کَلْبٍ × اَبْطَأُ مِنْ فِنْدٍ × اَبْلَغُ مِنْ سَحْبَانَ

بخیل خورنده دور ما × بیناتر از سگ × آهسته تر از کوه بزرگ × بلیغ تر از سحبان

اَبْلَغُ مِنْ قُسٍّ × اِبْنُ الْفَقِیْهِ نِصْفُ الْفَقِیْهِ × اِبْنُكَ ابْنُ بُوْحِكَ ×

بلیغ تر از قس × پسر فقیه نیمه فقیه است × پسر تو پسر ذات تست ×

اَتْبِعِ السَّیِّئَاتِ بِالْحَسَنَاتِ × اَتْبِعِ السَّیِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا

پس روی کن بدیها را نیکوئیها × پس روی کن بدی را به نکوئی محو کند نکوئی بدی را

أتتك بحائن رجلاه × اتخذ الليل جملا تدريك × آخذه ودعه

آمد ترا خیانت کننده هر دو پای او × بگیر شب را شتر زخواهی دریافت × بگیر فقند او را

فعيد الحاجات × اترك وافرح × أتعب من رائض مهر ا[illegible]

شتر جوان حاجتها × بگذار و خوش باش × مانده تر از ریاضت کننده بچه اسب [illegible]

مواضع التهم × أتميميا مرة وقيسيا أخرى × أبتّ من

از جایهای تهمتها × آیا تمیمی یکبار و قیسی بار دیگر × [illegible] تر از

المرتش أثبت من أصم راس × أثقل من الكانونين

مرتش × ثابت تر از کر سر [illegible] گران تر از کانونین

أثقل من ثهلان × أثقل من هيضة × أثقل من رقيب بين

گران تر از ثهلان × گران تر از هیضه × گران تر از نگهبان میان

المحبين × أجبن من صافر × أجبن من صفرد × أخبن من

دو دوست × بد دل تر از صافر × بد دل تر از صفرد × بد دل تر از

المتزود ضرطا × أجدى من تفاريق العصا × أجرئه بجرى

متزود از روی گوزیدن × نافع تر از تفاریق چوب دستی × پاداش دادم او را بکارهای دشوار خود ×

ومجرى آخر × أجرذوا ينبغ النوافل × راجع كلبك يتبعك × أجلب

و کارهای بزرگ خود × آیا متاع ... غنیمتها را × گرسنه دار سگ خود را پس روی تو خواهد کرد × کشید ...

بالركب وبني مجيد × أجل النوال ما وصل قبل السؤال × أجل

بیشتر سواران و بنی مجید × بزرگ تر بخشش چیزیست که پیوندد پیش از سوال × بزرگ تر

من ذي العمامة × أجناؤها أبناؤها × أجود من حاتم × أجود من هرم

از صاحب دستار × گناه کنندگان آن سرای پسران کردن بنا کنندگان آن سرای × سخی تر از حاتم × جوانمرد تر از هرم

أَجْهَلُ النَّاسِ مَنْ قَلَّ صَوَابُهُ وَكَثُرَ إِعْجَابُهُ أَحَبُّ النَّاسِ مَنْ خَذَ

نادان تر از مردمان کسیست که کم باشد راستی و بسیار باشد خودبینی او × دوست تر مردمان کسیست که بگیرد

بِغَيْرِ حَقٍّ وَأَعْطَى غَيْرَ مُسْتَحِقٍّ × أَحْبِبْ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ

بدون حق و بدهد غیر مستحق را × دوست داران برای مردمان آنچه دوست میداری برای ذات خود

إِحْدَى لَيَالِيكَ فَهِيسِي هِيسِي × إِحْدَى خُطَيَّاتِ لُقْمَانَ × أَحْرَصُ

یکی از شبهای تو × بیس رفتن من × یکی از تیرهای بی پیکان لقمان × حریص تر

مِنْ نَمْلٍ × أَحَرُّ مِنَ الْجَمْرِ × أَحَرُّ مِنْ دَمْعِ الْمِقْلَاتِ × أَحْزَمُ مِنَ الْحِرْبَاءِ

از مورچه × گرم تر از شرارهای آتش × گرم تر از اشک پیه های درون چشم × هوشیار تر از آفتاب پرست ×

أَحْزَمُ مِنْ قِرِلَّى × أَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ × أَحْسِنْ إِلَى

هوشیار تر از قرلی × نکوئی کن چنانکه نکوئی کرد خدا بجانب تو × نکوئی کن بسوے

الْمُسِيءِ تَسُدْهُ × أَحْسَنُ مِنَ النَّارِ × أَحْسَنُ الْأَشْيَاءِ كَلَامٌ

بدی کننده سردار از خواهی شد × نیکو تر از آتش × نیکو تر از چیزها سخن

صَحِيحٌ مِنْ لِسَانٍ فَصِيحٍ فِي وَجْهٍ صَبِيحٍ × الْإِحْسَانُ صَنِيعَةُ

صحیح از زبان فصیح × در روے خوب × نکوئی کردن هنر

الْإِنْسَانِ × الْإِحْسَانُ يَقْطَعُ اللِّسَانَ × أَحَشَفًا وَسُوءَ كِيلَةٍ

انسان ست × نکوئی کردن مے برد زبان را × آیا بدترین خرما و بد پیمانه را

أَحْشِكَ وَتَرُوثُنِي × أَحَقُّ الْخَيْلِ بِالرَّكْضِ الْمُعَارُ × أَحْمَرُ

گیاه خشک میدهم ترا و سرگین میدهی مرا × سزاوار تر اسپان برای تاختن اسپ فربه است × خوارتر

مِنْ قُلَاهَةٍ × احْلُبْ حَلَبًا لَكَ شَطْرُهُ × أَحْمَقُ مِنْ هَبَنَّقَةَ × أَحْمَقُ

از چیرگینی اندام × بدوش دوشیدنی برای تست نصف آن × بی عقل تر از هبنقه × کودن تر از

مِنْ جُحَی × اَحْمَقُ مِنْ حَمِیْدَةَ × اَحْمَقُ مِنْ دُغَةَ اَحْمَقُ مِنْ رِجْلَةِ اَحْمَقُ

ازجحی × گول تراز حمیده × گول تر از دغه × بیعقل تر از تره خرفه × بی عقل تر از

مِنْ جَهِیْزَةَ × اَحْمَقُ مَا یَتَوَجَّهُ × اَحْمَقُ مِنَ الَّذِیْ یَمْتَخِطُ بِکُوْعِهٖ

ازجهیره × گول تر از کرجوبی غالطی ارد × بے عقل تر از کسیکه بینی فشاند از کوع خود ×

اَلْاَحْمَقُ مِنْ قَطَعَهُ الْعُجْبُ عَنِ الْاِسْتِشَارَةِ وَالْاِسْتِبْدَادُ

احمق کسیکه ببرد او را تکبر از مشورت خواستن × منفرد

عَنِ الْاِسْتِخَارَةِ × اَحْمٰی مُجِیْرِ الظُّعُنِ × اَحْنَاکُهَا مُحَاسِنُهَا × اَحْسَنُ

از نکوئی خواستن × نگاه دارنده تر از یاداش دهنده × گرداگرد لبهای دهن آن شتر بفضا تر آن شتر است × نالان تر

مِنْ مُتَارِفٍ × اَحْیَدُ مِنْ بَقَّةٍ فِیْ حُقَّةٍ اَخْلَدُ نَقْلَةً × اِخْتَلَطَ الْخَاثِرُ

از ناقه کلان سال × حیران تر از پشه در حقه × بیازمائی تا دشمن گیری آمیخت شیر معبرات گشته

بِالزُّبَادِ × اِخْتَلَطَ الْحَابِلُ وَالنَّابِلُ × اِخْتَلَطَ الْمَرْعِیُّ بِالْهَمَلِ اَخْدَعُ

یا شیر آمیخت تار دیود × آمیخت شتر چریده با چرانیده × با چرا شتر چریده بی چرانیده فریبنده تر

مِنْ ضَبٍّ × اَخَذَ الْبَرِیَّ بِالْجَرِیِّ اَخَذَ الْعَزِیْزُ بِفَضْلِ ثَوْبٍ

از سوسمار × گرفت بے گناه را عوض وکیل × گرفت قرضدار را بفرو لی جامه

الْمُعْسِرِ × اَلْاَخْذُ سُرَیْطٰی وَالْقَضَاءُ ضُرَیْطٰی × اِخْرَاجُ الْعَیْنِ

درویش وقت گرفتن قرض فرو خوردن لقمه است و وقت ادا کردن گوز زدن است × بیرون آوردن چشم

عَلَی الْمُدْخَلِ اَسْهَلُ مِنْ خَرْجِ الْعَیْنِ فِیْ غَیْرِ الْمُدْخَلِ × اَخْرَقُ

بر مدخل آسان تر است × از خسته کردن چشم × در غیر مدخل × گول تر ×

مِنْ صَبِیٍّ × اَخْرَقُ مِنْ حَمَامَةٍ × اَخْزٰی مِنْ حَمَّالَةِ الْحَطَبِ اَخْزٰی

از کودک × گول تر از کبوتر بردے افشنده × تر از زن بردارنده هیزم × رسواتر از

مِنْ خَرَاتِ النَّخِيلِ × أَخْشَنُ مِنْ لِيفَةٍ × أَخْطَأَتْ اِسْتُهُ الْحُفْرَةَ

ازآن صاحب وشکسته دهن × درشت تراز پارهٔ پوست خرما × خطا کرد مقعدش مغاک را

الْأَخُ فَخٌّ × إِخْفَاءُ الشَّدَائِدِ مِنَ الْمُرُوَّةِ أَخْلَى مِنْ جَوْفِ حِمَارٍ

برادر دامست × پنهان داشتن سختیها از جوانمردیست × تهی تر از جوف حمار ×

أَخْلَفُ مِنْ شُرْبِ الْمَكْمُونِ × أَخْلَفُ مِنْ عُرْقُوبٍ × الْأَخْلَافُ

دهن بوی گیرنده تراز نوشیدن زیره × خلاف وعده کننده تر از عرقوب × خلقها

كُنُوزُ الْأَرْزَاقِ × أَخْنَثُ مِنْ دَلَالٍ × إِخْوَانُ هٰذَا الزَّمَانِ

گنجهاے روزی هاست × سست تر از دلال × برادران این زمان

جَوَاسِيسُ الْعُيُوبِ × أَخُوكَ مَنْ وَاسَاكَ فِي الشِّدَّةِ أَخُوكَ

جونیدگان عیبهااند × برادر تو کسیست که غمخواری تو کند در سختی × برادر تو

مَنْ وَاسَاكَ فِي النَّشَبِ لَا مَنْ سَاوَاكَ فِي النَّسَبِ × أَخُوكَ مَنْ

کسیست که حسن سلوک کند بتو در مال نه کسیکه همسری تو کند در نسب × برادر تو کسیست

صَدَقَكَ لَا مَنْ صَدَّقَكَ أَخْيَلُ مِنْ مُذَالَةٍ × أَخْيَبُ صَفْقَةً

که راست کند ترا نه کسیکه راست گو دارد ترا × متکبر تر از مذاله × نا امیدتر از روی صفقه

مِنْ شَيْخٍ مَهْوٍ × أَدَاءُ الدَّيْنِ مِنَ الدِّينِ × أَدَبُ الْمَرْءِ خَيْرٌ مِنْ

از پیر تهو × ادا کردن قرض از دین ست × ادب مرد بهتر است از

ذَهَبِهِ × أَدْرِكْنِي وَلَوْ بِأَحَدِ الْمَغْرُوَيْنِ أُدْعُ إِلَى طَعَامِهِ

زر او × دریاب مرا اگرچه بیکے از دو تیر باشد × بخوان بسوی طعام خود

مَنْ يَدْعُو إِلَى جِفَانِكَ × اِدْفَعِ الشَّرَّ بِعُودٍ أَوْ عَمُودٍ أَدَقُّ مِنْ

کسی را که میخواند بسوی بدی گردن تراند دور کن بدی را با بازگشتن یا بستون خانه × باریک تر از

خَيْطٍ بَاطِلٍ اذا آتَاكُمْ كَرِيْمُ قَوْمٍ فَاكْرِمُوْهُ × اِذَا انْتَهَى الْاَمْرُ

سراب × وقتیکه که بیاید شمارا عزیز قوم پس گرامی کنید اورا × وقتیکه بنهایت رسید امر

اِلَى الْكَمَالِ عَادَ اِلَى الزَّوَالِ × اِذَا انْتَهَتِ الْمُدَّتُ لَمْ يَنْفَعِ الْعِدَّةُ

بسوے کمال باز گردد بسوی نقصان × وقتیکه بنهایت رسد مدت نفع نه کند سامان ×

اِذَا اَدْبَرَ الدَّهْرُ عَنْ قَوْمٍ كَفٰى عَدُوَّهُمْ × اِذَا لَقِيْتَ جِلْبَابَ

چون پشت دهد زمانه از قومی کفایت کند دشمن آن قوم × وقتیکه افگنده سے چادر

الْحَيَاءِ فَقُلْ مَا شِئْتَ × اِذَا اَرْجَحْنَ شَاصِيًا فَارْفَعْ يَدًا × اِذَا افْتَقَرَ

شرم را پس بگو آنچه خواهی × وقتیکه غالب شوی شاکی را پس بردار دست را × چون محتاج گردد

الْيَهُوْدِيُّ نَظَرَ فِىْ حِسَابِ الْعَتِيْقِ اِذَا اصْطَلَحَ السِّنَّوْرُ وَالْفَارُ خَرِبَ

یهودی بنگرد در حساب کهنه × وقتیکه بر صلح کنند گربه و موش خراب شود

دُكَّانُ الْبَقَّالِ × اِذَا اسْتَبَدَّ الْاِنْسَانُ بِرَايِهٖ عَمِيَتْ عَلَيْهِ الْمَرَاشِدُ

دوکان بقال × چون مستقل شود آدمی بمزد خود پوشیده بر دی شود میان البها

اِذَا اصْطَنَعْتَ الْمَعْرُوْفَ فَاسْتُرْهُ اِذَا اصْطُنِعَ اِلَيْكَ فَانْشُرْهُ

چون نکوئی کند مرد مشهور را پس بپوش اورا × وقتیکه نکوئی کرده شود بسوی تو پس مشهور کن او

اِذَا اَرَادَ اللّٰهُ شَيْئًا فَهَيَّأَ اَسْبَابَهٗ اِذَا اسْتَشَرْتَ الْجَاهِلَ

هرگاه بخواهد خدا چیزے را پس آماده کند اسباب او را × هرگاه مشورت خواهی از جاهل

اِخْتَارَ لَكَ الْبَاطِلَ × اِذَا بَلَغْتَ بِالسِّتِّيْنَ فَاقْبَلْ بِالسِّكِّيْنِ

اختیار کند برائے تو ناحق را × چون برسد شصت پس بکش بکارد

اِذَا تَكَرَّرَ تَقَرَّرَ × اِذَا تَمَّ اَمْرٌ بَدَا نَقْصُهٗ تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ

چون مکرر شود قرار گیرد × هرگاه تمام شود امرائے ظاهر شود نقصان او چون کامل شود عقل کم شود

الکلامُ × إذا تمَّ الفقرُ فهو اللهُ × إذا تخاصم السّارقان

کلام × چون کامل شود فقر پس آنکه خداست چون باهم جنگ کنند دو دزد

ظهر المسروقُ × إذا تغیّر السّلطانُ تغیّر الزّمانُ × إذا جاء القضاءُ

ظاهر شود دزدیده × چون متغیر شود بادشاه متغیر گردد زمانه × چون باید قضا

عمی البصرُ × إذا جاء أجلهم لا یستأخرون ساعةً ولا یستقدمون ×

نابینا شود بینائی × وقتیکه باید میعاد ایشان تاخیر نکنند یک ساعت و نه سبقت کنند

إذا جاء لضفدع البئر منیّةٌ یعتصم بحبل الحیّة × إذا جاء

چون باید برای غوک چاه مرگ چنگ زند برسن مار × چون باید

أجلُ البعیر حام حول البئر × إذا جاء الاحتمال بطل الاستدلال ×

مرگ شتر بر گرد چاه × چون باید احتمال باطل شود دلیل

إذا جاءت الحَینُ جاءت العینُ × إذا حاق القضاءُ ضاق

چون باید هلاکی باید چشم × چون فرود آید قضا تنگ گردد

الفضاءُ × إذا حلّت المقادیرُ ضلّت التّدابیرُ × إذا حُمِلَ علی الثّور

جای فراخ × چون فرود آید اندازها ضائع شوند تدبیرها × چون برداشته شد بر نور

عقد الثّریّا جدیدٌ بنطاق الجوزاء السّرطانُ × إذا خرج الحیّة

گره ثریا لائق ست بکمر بند جوزا سرطان چون بیرون آید

من جُحرٍ قُتلت بالحَجَر × إذا ذُکرت الذّئبُ فأعِدّ له القضیب ×

از سوراخ کشته شود بسنگ × چون کرده شود گرگ راپس آماده گردان برای او تیغ بران را

إذا ذهب الحیاءُ حلّ البلاءُ × إذا ذهب الوفاءُ نزل البلاءُ

چون برود شرم فرود آید مصیبت × وقتیکه برود وفا نازل شود مصیبت

إِذَا زَلَّ الْعَالِمُ زَلَّ بِزَلَّتِهِ الْعَالَمُ × إِذَا سَادَ اللِّئَامُ بَادَ الْكِرَامُ

چون بلغزد عالم بلغزد بلغزش او جهان × چون سردار شدند ناکسان هلاک گردند کریمان

إِذَا سَادَ السَّفِلُ خَابَ الْأَمَلُ × إِذَا سَمِعْتَ بِسُرَى الْقَيْنِ فَاعْلَمْ

چون مهتر شوند ناکسان نومید گردد امید × چون بشنوی در شب رفتن آهنگر را پس بدان که

إِنَّهُ مُصْبِحٌ × إِذَا سَكَتَّ عَنْ جَاهِلٍ فَقَدْ أَوْسَعْتَهُ جَوَابًا وَأَوْجَعْتَ

بتحقیق او بامداد کننده است × چون خاموش شدی از جاهل پس البته فراخ گردانیدی او را از روی جواب و درد ناک گردانیدی

عِتَابًا × إِذَا ضَحِكَ الْقِرْدُ يُبْكِي اسْتَهُ × إِذَا ضَاقَ الْأَمْرُ اتَّسَعَ إِذَا

از روی غصه × چون بخندد بوزنه بگریه کون او × چون تنگ شود امر فراخ شود × چون

طِرْتَ فَقَعْ قَرِيبًا × إِذَا طَلَعَ السُّهَيْلُ قَطَعَ السَّيْلُ × إِذَا عَزَّ

پرواز کردی پس بنشین قریب × چون طلوع کند سهیل بریده شد آب باران × چون غالب شود

أَخُوكَ فَهُنْ × إِذَا عُرِفَتِ الْحَوْبَةُ قُبِلَتِ التَّوْبَةُ × إِذَا فَاتَ الشَّرْطُ

برادر تو پس نرمی کن × چون شناخته شود گناه قبول کرده شود توبه × وقتیکه فوت شود شرط

فَاتَ الْمَشْرُوطُ × إِذَا قُلْتَ لَهُ زِنْ طَأْطَأَ رَأْسَهُ وَحَزَنَ إِذَا قَلَّتِ

فوت گردد مشروط × چون بگفتی مر او را بسنج فرود کند سر خود را غمگین شود وقتیکه اندک شود

الْعُقُولُ كَثُرَتِ الْفُضُولُ × إِذَا قَامَتِ الْقِيَامَةُ تُعَلُّ الثَّوَابُ

عقلها زیاده شود بیهوده گیها × چون قائم شد قیامت شمار کرده شود عملهای ثابت

شعر إِذَا كَانَ الْغُرَابُ دَلِيلَ قَوْمٍ + سَيَهْدِيهِمْ طَرِيقَ

چون باشد زاغ رهنمای گروه × نزدیک است که هدایت کند آنها را راه

الْهَالِكِينَا × إِذَا كُنْتَ كَذُوبًا فَكُنْ ذَكُورًا × إِذَا لَمْ تَجِدْنِي

هلاک شوندگان × وقتیکه شوی بسیار دروغ گو پس باش نیکو یاد گیرنده × وقتیکه نیابی مرا

لَمْ تُجَلِّدْنِیْ × اِذَا لَمْ تَسْتَحِیْ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ × اِذَا لَمْ تَغْلِبْ فَاخْلِبْ

تازیانه نزنی مرا × چون شرم نکنی پس بکن هرچه خواهی × وقتیکه غالب نشوی پس فریب کن

اِذَا مَا الْقَارِظُ الْعَنَزِیُّ آبَا × اِذَا مَا تَلَقَّ مِنْ هَمٍّ فَحَاوِلْهَا وَ نَاوِلْهَا

وقتیکه قارظ عنزی باز آید وقتیکه ملاقات کنی از اندوه پس قصد کن آنرا و دریاب آنرا ×

اِذَا مَرُّوْا بِاللَّغْوِ مَرُّوْا کِرَامًا × اِذَا مَاتَ الْاِعْتِصَامُ عَاشَ الْاِنْتِقَامُ ×

وقتیکه بگذرد بسوی لغو بگذرد درحالیکه کریم اند × چون بمیرد چنگ زدن زندگانی کند توش گرفتن

اِذَا مَکَرَ اللّٰهُ بِبَلْدَةٍ جَعَلَ حَاکِمَهَا قِرَدَةً × اِذَا مَلَکَ الْاَرَاذِلُ

وقتیکه بیارناید خدا شهرے را گرداند حاکم آنرا بوزنه ها × چون مالک شوند دونان

هَلَکَ الْاَفَاضِلُ × اِذَا مَلَکْتَ فَاسْجِحْ × اِذَا نَزَلَ الْقَدَرُ بَطَلَ

هلاک شوند فاضلان × چون مالک شوی پس آسانی کن × چون فرود آید حکم خدا باطل شود

الْحَذَرُ × اِذَا وَافَقَ الْهَوٰی الْحَقَّ اَرْضَیْتَ الْخَالِقَ وَالْخَلْقَ × اِذَا

نرسیدن × چون موافق شود خواهش حق را راضی کنی خالق را و مخلوق را × وقتیکه

وَافَقَ هَوَاکَ رَشَادَکَ فَقَدْ اَحْرَزْتَ مَعَادَکَ × اِذَا وَجَدْتَ

موافق شود خواهش تو راه یابی ترا پس بتحقیق فراهم کردی × آخر موت را چون بیابی

الْقَدَرَ هَیِّنًا فَادْخُلْ فِیْهِ × اِذَا هَبَّتْ الرِّیَاحُ فَاغْتَنِمْهَا فَاِنَّ لِکُلِّ عَاصِفَةٍ

قبر رایگان پس داخل شو درآن × چون بوزد بادها پس غنیمت دان آنها را پس تحقیق برآیند

رُکُوْدًا × اِذَا اٰیَسَ الْاِنْسَانُ طَالَ لِسَانُهُ × اُذْکُرْ غَائِبًا تَرَهُ × اُذْکُرْ

ایشادن سست × وقتیکه ناامید شود آدمی دراز گردد زبان انسان یاد کن غائب را ببینی آنرا × یاد کن

غَائِبًا تَقْرُبُ × اَذَلُّ مِنْ سَلَطَایَا × اَذَلُّ مِنْ جَنْبِیَّةٍ × اَذَلُّ مِنْ ذِمِّیٍّ

غائب را نزدیک شوی خوارتر از بادکستان × خوارتر از مسافر × خوارتر از ذمی

أَذَلُّ مِنْ وَتِدٍ بِقاعٍ × أَذَلُّ مِنْ أُمَوِيٍّ بِكُوفَةَ يَوْمَ عاشُوراءَ

خوارتر از میخ جابجا × خوارتر از اموی در کوفه روز دهم محرم

الأُذُنُ تَعْشَقُ قَبْلَ العَيْنِ أَحْياناً × إِذا وَرَدْتَ ماءً لَمْ تَصِلْها

گوش عاشق میشود پیش از چشم بعضی اوقات چون وارد شوی آب را اول ورنه آنی

أَرْأَفُ مِنْ أُمِّ الحُوارِ بِحُوارِها × إِرادَةُ اللهِ غالِبٌ عَلى إِرادَةٍ

مهربان تر از ناقه به بچه خود × اراده خدا غالب است بر اراده

النّاسُ أَراكٌ بَشَرٌ فَأَحارُ مُسْتَفِزٌّ × أَرْبابُ الدُّوَلِ مُلْهَمُونَ

مردمان × نمودتر از وی مبتش بشر ولعب × صاحبان دولتها الهام کرده میشوند ×

أَرَدْتُ عَمْراً وَأَرادَ اللهُ خارِجَةَ × أَرْسَبُ مِنْ رَصاصَةٍ × أَرْسِلْ

خواستم عمرو را وخواست خدا خارجه را × بتنگ نشینند تر از سنگ سخت بفرست

حَكِيماً وَلا تُوصِهِ × الأَرْضُ الطَّيِّبُ تُخْرِجُ نَباتاً حَسَناً وَالَّذِي

حکیم را و وصیت کن او را × زمین پاکیزه بیرون می آرد گیاه خوب را و چیزیکه

خَبُثَ لا يَخْرُجُ إِلّا نَكِداً × أَرَقُّ مِنَ النَّسِيمِ وَمِنَ الهَواءِ × أَرَقُّ

پلیدست بیرون نمی آید مگر زشت × نرم دنگ تر از باد نرم باد هوا × تنک تر

مِنْ دِينِ القَرامِطَةِ × أَرَقُّ مِنَ التَّشْبِيبِ × أَرِنِيها نَمِرَةً أُرِكَها مَطِرَةً

از دین قرامطه × نرم تر از صاحب نژاد × بنمای مرا آنرا ازسیه بنمایم ترا آنرا بارنده

أَرْوى مِنَ النَّعامِ × أَرْوى مِنَ النَّقاقَةِ × أُرِيها السُّها وَتُرِينِي القَمَرَ ×

سیراب تر از شتر مرغ × سیراب تر از غوک مینمایم او را اسهاء ومینمائی مرا ماهتاب

أَزْنى مِنْ هِرٍّ × أَزْنى مِنْ سَجاحٍ × الأَزْواجُ ثَلاثَةٌ زَوْجٌ بَهْرٌ وَزَوْجٌ

زانی تر از گربه × زانی تر از سجاح × شوهر آن سه اند شوهر روشن چشم و شوهر

دَهْرٌ وَزَوْجٌ مُهِرٌّ ✝ أَسَاسُ الْكُفْرِ مُوَافَقَةُ النَّفْسِ ✝ آسَائِرُ

زمانہ و شوہر مہر × بنیاد کفر موافقت کردن نفس است ای سیر کنندہ

الْيَوْمَ وَقَدْ زَالَ الظُّهْرُ ✝ أَسْأَلُ مِنْ فَلْحَسٍ ✝ اِسْتَأْهِلِي إِهَالَتِي

روز و بتحقیق زایل شد وقت ظہر × خواہند تر از فلحس × فربہ کن پیہ مرا

وَاحْسِنِي إِيَالَتِي ✝ اِسْتُ الْحَالِبِ أَعْلَمُ ✝ اِسْتَأْصَلَ اللهُ شَأْفَتَهُ

نکوئی کن سیاست مرا × کون دوشندہ شیر دانا تر است × برو خدا بیخ اورا ×

اِسْتِرَاحَةُ النَّفْسِ فِي الْيَأْسِ ✝ مِنْ أَيْدِي النَّاسِ ✝ اِسْتَرَاحَ مَنْ لَا

آسایش جان در نا امیدی است × از دستہای مردمان × آرام یافت کسی نیست

عَقْلَ لَهُ ✝ اُسْتُرْ سَوْءَةَ أَخِيكَ لِمَا تَعْلَمُ أَنْتَ أَنَّهَا فِيكَ ✝ الْاِسْتِشَارَةُ

عقل مر اورا × بپوش عیب برادر خود را بنا بر آنچہ میدانی تو کہ البتہ آن عیب در تست × مشورہ گرفتن

عَيْنُ الْهِدَايَةِ ✝ اِسْتَعْبَدَ الْإِنْسَانَ إِحْسَانٌ ✝ اِسْتَعِينُوا عَلَى

عین رہنمونی است × بندہ گرفت انسان را نکوئی × مدد خواہید بر

حَوَائِجِكُمْ بِالْكِتْمَانِ ✝ الْاِسْتِعَارَةُ مِنَ الْمُسْتَعِيرِ كَالسُّؤَالِ مِنَ الْفَقِيرِ

حاجتہاے خود بپنہان داشتن × عاریت گرفتن از عاریت گیرندہ مانند سوال کردن است از محتاج

الْاِسْتِقَامَةُ فَوْقَ الْكَرَامَةِ ✝ اِسْتَقْدَمَتْ رِحَالَتُكَ ✝ اِسْتَكْرَمْتَ

استقامت بالای کرامت است × پیش رفت زین چرمی تو × بزرگواری بدراست آوردی مر

فَارْبُطْ ✝ اِسْتَنْوَقَ الْجَمَلُ ✝ اِسْتَنَّتِ الْفِصَالُ حَتَّى الْقَرْعَى ✝ الْاِسْتِينَاسُ

پس بربست × ناقہ شد شتر × برجست شتر بچہ از مادر جدا شدہ آنکہ شتران ابلہ برآمدہ است گرفتن

مِنْ عَلَامَةِ الْإِفْلَاسِ ✝ أَسَدٌ حَطُومٌ خَيْرٌ مِنْ مَلِكٍ غَشُومٍ

از نشان افلاس است × شیر شکنندہ یعنی شیر نر بہتر است از بادشاہ ظالم

أَسْرَعُ مِنْ نِكَاحِ أُمِّ خَارِجَةَ × أَسْرَعُ مِنْ لَحْسِ الْكَلْبِ أَنْفَهُ × أَسْرَعُ

شتاب تراز نکاح ام خارجه × شتاب تراز لیسیدن سگ بینی خود را × شتاب تر

مِنْ طَرْفَةِ عَيْنٍ × أَسْرَعُ مِنَ السَّيْلِ إِلَى الْحَدُورِ × أَسْرَعُ مِنَ النَّارِ

از برهم زدن چشم × شتاب تراز رفتن آب بسوی جای نشیب × شتاب تراز آتش

تُدْنِي مِنَ الْحَلْفَاءِ × أَسْرَعُ إِلَى الْقُلُوبِ مِنَ النَّارِ إِلَى الْيَرَاعِ × أَسْرَقُ

که نزدیک کرده شود از گیاه × شتاب تراز بسوی دلها از آتش بسوی چوب × دزدنده تر

مِنْ زَبَابَةٍ × أَسْرَقُ مِنْ شِنْظَاظٍ × أَسْرَقُ مِنْ عَقْعَقٍ × أَسْعَدُ الرُّعَاةِ مَنْ سَعِدَتْ

از موش × دزدنده تراز شنظاظ × دزدنده تراز عکه × نیکبخت ترین نگهبان کسی است که نیکبخت شود

بِهِ رَعِيَّتُهُ × أَسَعْدٌ أَمْ سَعِيدٌ × اسْقِ أَخَاكَ النَّمَرِيَّ يَصْطَلِحْ × اسْقِ

بسبب وی رعیت او × آیا سعد است یا سعید × سیراب کن برادر خود را که نمری است تا ترا ... دهد

رَقَاشِ إِنَّهَا سَقَّايَةٌ × أَسْمَعُ جَعْجَعَةً وَلَا أَرَى طِحْنًا × أَسْمَعُ مِنْ سِمْعٍ

رقاش را که بتحقیق او بسیار آب دهنده است × می شنوم آواز آسیا را و نمی بینم آرد را × شنواتر از بچه گرگ

أَسْهَلُ مِنْ جَلْدَانٍ × أَشْأَمُ مِنَ الْغُرَابِ × أَشْأَمُ مِنْ مَنْشِمٍ × أَشْأَمُ

نرم تراز جلدان × بدفال از زاغ × بدفال تراز منشم × بدفال تر

مِنْ قَاشِرٍ × أَشْأَمُ مِنْ خَوْتَعَةٍ × أَشْأَمُ مِنْ طُوَيْسٍ × أَشْأَمُ مِنَ الْبَسُوسِ

از قاشر × بدفال تراز خوتعه × بدفال تراز طویس بدفال تراز بسوس

أَشْأَمُ مِنْ دَاحِسٍ × أَشْأَمُ مِنَ الشَّقْرَاءِ عَلَى نَفْسِهَا × أَشْبَهَ شَرْجٌ

بدفال تراز داحس × بدفال تراز شقرا بر ذات خود × مانا شد شرج

شَرْجًا لَوْ أَنَّ أُسَيْمِرًا × اشْتَرِ الْمَوْتَانَ وَلَا تَشْتَرِ الْحَيَوَانَ × اشْتَرِ

شرج را اگر بتحقیق درختان سمره × خرید کن مرده را و خرید مکن حیوان را یعنی غلام و جانور خرید کن

لِنَفسِكَ وَلِلسُّوقِ × اَلاِشتِغالُ بِمافاتَ تَضیِیعُ الاَوقاتِ ×

برای ذات خدا و برای بازار یعنی تجارت × مشغول شدن بانچه فوت شد ضایع کردن وقتهاست ×

اَشَدُّ الغُصَصِ فَوتُ الفُرَصِ × اَشَدُّ العُقُوباتِ عُقُوبَةُ الفِراقِ

سخت ترین غصه‌ها درگذشتن فرصت‌هاست × سخت ترین عذابها عذاب جدائیست ×

اَشَدُّ عَصَبِیَّةً مِنَ الحُجافِ × اَشَرُّ السَّلاطِینِ مَن خافَهُ البَرِیُّ

سخت تر از روی حمایت از کوه × بدترین بادشاهان کسیست که ترسد او را بی‌گناه

وَیَعتَمِدُ عَلَیهِ المُجرِیُّ × اَشرَفُ الغِنیٰ تَركُ المُنیٰ × اَشغَلُ مِن ذاتِ

و اعتماد کند بر وی دلیر × بزرگتر توانگری گذاشتن آرزوهاست × مشغول تر از زن صاحب

النِّحیَینِ × اَشقَرُ اِن یَتَقَدَّم یُنحَر وَاِن یَتَأَخَّر یُعقَر × اَشکَرُ مِن بَرَوقَةٍ

دو مشک × شتر سرخ مو اگر پیش شود ذبح کرده شود اگر پس آید خسته کرده شود × شاکرتر از بروقه

اَشهَرُ مِن قِفا نَبكِ × اَشهیٰ مِن قُبلَةِ العِذارِ × اَلاَشیاءُ تَتَبَیَّنُ

مشهورتر از قفانبک × خواهان تر از بوسه رخسار × چیزها هویدا می‌شود

بِاَضدادِها × اَصبَحَ اَمِیراً وَاَمسیٰ اَسِیراً × اَصبَرُ مِن ذِی ضاغِطٍ

به ضدهای خود × صبح کرد درحالیکه امیرست و شام کرد درحالیکه قیدیست × صابرتر از صاحب سمار

اَصبَرُ مِنَ الاَثافِی عَلَی النّارِ × اَصحَبُ السُّلطانَ بِالحَذَرِ × اَصدَقُ

صابرتر از دیگ پایها بر آتش × مصاحب شو بادشاه را به خوف × راست تر

المَقالِ ما نَطَقَت بِهِ صُورَةُ الحالِ × اَصرَدُ مِن عَینِ الحِرباءِ × اَصرَدُ

سخن آنکه گویا شود بوی صورت حال × نافذتر از چشم آفتاب پرست × نافذتر

مِنَ العَنزِ الجَرباءِ × اَصعَبُ الاَشیاءِ المَشیُ بِالاَقدامِ × اَصغَرُ

از ماده آهو خارش دار × دشوارترین چیزها رفتار کردن است به قدمها × خردترین

اَلْقَوْمُ شَفْرَتُهُمْ × اَصْفٰى مِنْ عَيْنِ الدِّيكِ اَصْفٰى مِنْ عَيْنِ الظَّبْيِ

گرده خادم ایشان است صاف تر از چشم خروس × صاف تر از چشم آهو

اَصْفَرُ الْوَجْنَتَيْنِ كَالْمُنَافِقِ × اِصْنَعِ الْمَعْرُوفَ وَلَوْ اِلٰى كَلْبٍ

زرد تر از بر دو رخسار مانند منافق × کن نکوئی اگرچه بسوی سگ باشد

اَصْنَعُ مِنَ النَّحْلِ الْاَصِيلُ لَا يُخْطِيُ اِضْبَطْ مِنْ عَائِشَةَ ×

صانع تر از مگس شهد × اصیل خطا نمی کند × نگاه دارنده تر از عائشه ×

اِضْرِبِ الْبَرِيَّ حَتّٰى يَعْتَرِفَ السَّقِيمُ × اَضْرَعُ مِنْ كَلْبٍ اَضْرَعَتْنِي

بزن بے گناه را تا اقرار کند گنهگار × خوار تر از سگ خوار کرد مرا

اَلْحُمّٰى اَلْاِضْطِرَارُ يُذْهِبُ الْاِخْتِيَارَ × اَضَلُّ مِنْ سِنَانٍ اَضَلُّ

تپ بیقراری می برد اختیار را × گمراه تر از سنان گمراه تر

مِنْ قَارِظِ عَنَزَةَ × اَضَلُّ مِنْ مَوْءُودَةٍ اِضْمَارُ الْغَضَبِ عَلٰى مَنْ قَدَ

از چیننده برگ سلم از قبیله عنزه × گمراه تر از دختر زنده درگور کرده شد نهان داشتن خشم بر کسیکه البته

مَكَّنَ مُهْلِكٌ × اَضْيَعُ مِنْ غِمْدٍ بِغَيْرِ نَصْلٍ اَضْيَعُ مِنْ يَدٍ فِي رَحِمٍ

قدرت یافته هلاک کننده است × ضایع تر از نیام بدون شمشیر ضایع تر از دست در زه دان

اَضْيَقُ مِنْ سَمِّ الْخِيَاطِ × اِطَالَةُ الْكَلَامِ مُفْضٍ اِلَى الْمَلَالِ

تنگ تر از سوراخ سوزن × دراز کردن سخن رسانیده است بسوی اندوه

وَالْاِبْرَامِ × اَطْرِقْ كَرٰى اِنَّ النَّعَامَةَ فِي الْقُرٰى × اَطْلُبُ مِنْ حَيْثُ

و انقطاع × خاموش باش ای کروان البته شتر مرغ در دیها محبوس است × بجویم از جاے که

يَطْلُبُونَ وَلَيْسَ × اُطْلُبِ الْخَيْرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ اَطْمَعُ مِنْ اَشْعَبَ

می جویند مردمان و نیست مطلوب حاصل × بجوئید نیکی را نزدیک خوبرویان طامع تر از اشعب

اَطْوَلُ صُحْبَةً مِنْ نَخْلَتَیْ حُلْوَان × اَطْوَلُ مِنْ فِرَاسِخِ دَیْرِ کَعْبٍ اَطْیَشُ

دراز تراز روی صحبت از دو درخت خرمای حلوان × دراز تر از درخت فرسخهای دیر کعب × سبک تر

مِنْ طَامِرٍ اَطْیَشُ مِنْ فَرَاشَةٍ اَظْرَفُ مِنْ زِنْدِیقٍ × اَظْلَمُ

از کیک × سبک تراز پروانه × ظریف تراز زندیق × ظالم تر

مِنَ الشَّیْبِ × اَظْلَمُ مِنْ صَبِیٍّ × اَظَلُّ مِنْ حَجَرٍ × اَظْمَاءُ مِنْ رَمْلٍ [illegible]

از پیری × ظالم تراز کودک × سایه تراز گنار × تشنه تراز ریگ [illegible]

اَلْغِنٰی مِنَ الشُّکْرِ × اَظْهَرُ مِنَ الشَّمْسِ وَ اَبْیَنُ مِنَ الْاَمْسِ × اَلْاِعْتِلَافُ

توانگری از شکر است × ظاهر تر از آفتاب و هویدا تر از دی × او گشتن

بِنَابِ الْفِیْلِ اَسْهَلُ مِنَ التَّعَلُّقِ بِبَابِ الْبَخِیْلِ × اَعْدٰی

بدندان پیل آسان تر است متعلق شدن بدروازهٔ بخیل × از حد درگذرنده تر

مِنَ الشَّنْفَرٰی × اَعْدٰی عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِیْ بَیْنَ جَنْبَیْكَ اَعْدَلُ

از شنفری × دشمن تر دشمن تو نفس تست آنکه درمیان هر دو پهلوست × منصف تر

مِنَ الْمِیْزَانِ اَعْذَرُ مِنْ اٰنِدٍ × اَعْرٰی مِنَ الْمِغْزَلِ × اَعَزُّ مِنَ الْفُرْقَةِ

شناساتر از فرو شونده بچاه بر کون × آب از چاه × نادر تر از کلیب وائل × نادر تر از

اَعْرَفُ مِنَ الْمَاتِحِ بِاَسْتِ الْمَائِحِ × اَعَزُّ مِنْ کُلَیْبِ وَائِلٍ اَعَزُّ مِنْ

بیضهای ناقه × نادر تر از ابلق یار دار × نادر تر از زاغیکه نوک پا زدی او سفید باشد

بَیْضِ الْاَنُوْقِ اَعَزُّ مِنَ الْاَبْلَقِ الْعَقُوْقِ × اَعَزُّ مِنَ الْغُرَابِ الْاَعْصَمِ

نادر تر از ام فرقه × بکمان را بسازنده او داده شد بنده با رحبر اپس طلب کرد دست را

اَعَزُّ مِنْ اُمِّ فِرْقَةٍ × اَعْطِ الْقَوْسَ بَارِیْهَا × اُعْطِیَ الْعَبْدُ کُرَاعًا فَطَلَبَ ذِرَاعًا

أعق من ضب × إعلموا أن الله شديد العقاب × الأعمال بخواتيمها × الأعمال

نافرمان تر از سوسمار × بدانید که البته خدا سخت تر ست عذاب او × اعتبار عملها به خاتمه آنهاست × عملها

بالنيات × الأعمال أثمار النيات × أعمر من معاذ × أعمر من نصر × عن صبح × ترشق

به نیت هاست × عملها بارهای نیتهاست × دراز تر از روی زندگی از معاذ × دراز تر زندگانی از نصر × آیا تیر باید زد

أعوذ بالله من القضية المعكوسة × أعور عينك والحجر × أعيى من باقل × أعيا

پناه میگیرم بخدا از قضیه تبدیل کرده شده × یک چشم شد چشم تو سخت شد × عاجز تر از باقل × عاجز کرد بیماری

الدواء × أعيب من بغلة أبي دلامة × أعيتني بأشر فكيف بدردر

دوا را × معیوب تر از استر ابو دلامه × عاجز کردی مرا به تیزی دندان پس چگونه بر آمدن دندان ×

اغدر بقينة أو دع × أغدر من صقر × أغرس من ظبي مقمر × أغرم من

بیوفائی کن به کنیز سرودگوی یا بگذار × بیوفاتر از چرغ × فریبنده تر از آهوی شب قمر × فریبنده تر از

سراب × أغزل من فرعل × أغزل من إمرئ القيس × أغلى فداء من

نمایش آب × عاشق تر از بچه گفتار × غزل گوینده تر از امرؤ القيس × گران تر از روی بها از

حاجب بن زرارة × أغلق الأبواب أيها البواب × أغنى الصباح

حاجب پسر زراره × بند کن درها را ای دربان × بی نیاز کرد صبح

من المصباح × أغنى من التفل عن الرفة × أفتح صدرك تعلم عجزه

از چراغ × بی نیاز تر از درنده از کاه × بگشا گوشه خود را بدانی عیبها × خود را

أفتك من البراض × أفحش من فاسية × أفرح روعك × أفرس

دلیر تر از براض × بیهوده تر از فاسیه × بیرون کن ترس خود را × داناتر

من ملاعب الأسنة × أفرس من عامر بن الطفيل × أفرغ من

از بازی کننده نیزه های × داناتر از عامر بن طفیل × فارغ تر از

مع العين

مع الفاء

حجام ساباط × أفسحر هذا أم أنتم لا تبصرون × افشاء الاسرار لیس

حجام ساباط × آیا پس جادوی ست این شما نمی بیند × هویدا کردن رازها نیست

من سنن الاحرار × أفضل الزهد اخفاؤه × أفضل الناس من لم تفسد

از روش آزادگان × بهترین پرهیزگاری پوشیدن ویست × بهترین مردمان کسی ست که تباه نکند

الشهوة دینه × أفضل البر ما لا من فیه ولا مطل × أفضل المعروف

خواهش نفس دین او را × بهتر نکوئی آنکه احسان نباشد در آن و نه درنگ × بهترین نکوئی

اعانة الملهوف × أفضح من حبقة فی حلقة × أف لمن لا ینتهی صفاته

مدد کردن نکوئی است × رسواتر از بادی در جماعت × اف ست مر کسی را که جوانمردی نکرد صفتها

أفلت وله حصاص × أفلت وانحص الذنب × أفلت فلان

او بجست و حال آنکه مر او را گوز روان ست × و حال آنکه بریده شدم × برجست فلان

بجریعة الذقن × أفواهها مجاسها × الأفواه مقدمة الکون للأقارب

به جرعه زنخ × دهنهای شتر مجسهای اوست × دهنهای مقدمه وجود ست × نزدیکان

کالعقارب × أقبح الکلام مدح اللئام × أقبح من قردة × اقتلونی

مانند کژدمهاست × زشت ترین سخن ستایش ناکسان است × زشت تر از بوزینه‌ها × بکشید مرا

ومالکا × أقذر من حیضة × أقری من حاسی الذهب × أقسی

و مالک را × پلیدتر از حیض × مهمانی کننده‌تر از دهنده زر × سخت‌تر از

من الحجر × أقطف من ذرة × فی اللفظ من لا شیء فی العدد أقل

سنگ × نیک برنده از مورچه × کمتر در گفتن کسی ست که نیست چیزی در شمار × کمتر

من هذا یمرع شاربه × أقل التأنی أجل من أکثر العجلة × أقلل

ازین میرند کنار لب خود را × کمتر توقف بزرگتر است از بیشتر شتافتن × اندک کن

طَعَامُكَ تُحْمَلُ مَنَامَكَ ✕ الأَقْلَامُ مَطَايَا الأَفْهَامِ ✕ أُكْتُبْ مَا وَعَدَكَ

طعام خود راست ایش کنی خواب خود را ✕ قلمها سواریهای دانش است ✕ بنویس آنچه وعده کرده ترا

عَلَى الْجَمَلِ ✕ أَكْثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الأَطْمَاعِ ✕ أَكْثَرُ

بر شتر ✕ بیشتر سر افتادنهای عقلها زیر برقهای طمع است ✕ بیشتر

الظُّنُونِ مُيُونٌ ✕ أَكْذَبُ مِنْ دَبَّ وَدَرَجَ ✕ أَكْذَبُ مِنَ الْيَهْيَرِ

گمانها دروغهاست ✕ دروغ گوتر از کسیکه رفت و بآخر رسید ✕ دروغگوتر از سراب ✕

أَكْذَبُ مِنْ سُهَيْلَةَ ✕ أَكْذَبُ مِنَ الْمُهَلَّبِ بْنِ أَبِي صُفْرَةَ ✕ أَكْذَبُ

دروغ گوتر از سهیله ✕ دروغگوتر از مهلب پسر ابو صفره ✕ دروغگوتر

مِنْ فَاخِتَةَ ✕ أَكْذَبُ مِنْ سَجَاحِ ✕ أَكْذَبُ مِنْ أَبِي ثُمَامَةَ ✕ أَكْذَبُ

از فاخته ✕ دروغ گوتر از سجاح ✕ دروغ گوتر از ابو ثمامه ✕ دروغ گوتر از

مِنْ صَبِيٍّ ✕ أَكْرَمُ مِنْ حَاتِمٍ ✕ أَكْسِفًا أَوْ إِمْسَاكًا ✕ أَكْسَى مِنْ بَصَلٍ

کودک ✕ جوانمردتر از حاتم ✕ آیا ترشروئی با بخل ✕ بیشتر لباس پوشیده از پیاز

أَكْفَرُ مِنْ حِمَارٍ ✕ أَكْفَرُ مِنْ نَاشِرَةَ ✕ أَكْلٌ وَحَمْدٌ خَيْرٌ مِنْ أَكْلٍ وَذَمٍّ

کافرتر از حمار ✕ کافرتر از ناشره ✕ خوردن و ستودن بهتر است از خوردن و نکوهیدن ✕

أَكْلُ اللَّحْمِ عَشِيَّةً وَغُدْوَةً يُورِثُ الْقَلْبَ غِلْظَةً وَقَسْوَةً ✕ الأَكْلُ

خوردن گوشت شامگاه و بامداد پیدا می کند دل را درشتی و سختی ✕ خوردن

مِنَ الدِّينِ ✕ أَكَلَ الدَّهْرُ عَلَيْهِ وَشَرِبَ ✕ أَلْيَسُ مِنْ قَشَّةٍ ✕ الأَلْأَمُ

از دین است ✕ خورد زمانه بروی و نوشید ✕ داناتر از قشه ✕ لئیم تر

مِنْ رَاضِعٍ ✕ الأَلْأَمُ مِنْ مَادِرٍ ✕ أَلَا أَكُنْ صَنَعًا فَإِنِّي أَعْتَمِرُ الأَخْطِيَةَ

از راضع ✕ ناکس تر از مادر ✕ اگر نیستم باریک صنعت عمل میکنم باندازه دانش خود اگر نیست بهره

فلا کیّة × التقت حلقتا البطان × التقی البطان × و التحقت الحن

پس نیست تقصیری × باهم پیوستند دو حلقهٔ تنگ ستور × باهم پیوست تنگ ستور تنگ لان شتر نکوتر از بردد

من الجرادتین × الحن من قینتی یزید × الحم ما اسدیت الذم من اعفا

از دو جراده × نیکوتر از روی سرود از دو کنیز سرود گوی یزید × پود کن چیزی را که یافتی × لذیذتر از خفتن

الفجر × الذ من الامن × الذ من الغنیمة الباردة × الذ من المنی × الرق

فجر × لذیذتر از امن × لذیذتر از غنیمت خنک × لذیذتر از آرزو × با متصل شود ×

التنور ما دام حارا × الص من کندش × الص من شظاظ × الق

تنور را تا وقتیکه گرم است × دزدنده تر از کندش × دزدنده تر از شظاظ × بیفکند

عصاه × الق دلوک فی الدلاء × اللهم زد و لا تنقص × الله جمیل

عصای خود را × بیفکن دلو خود را در دلوها × بارخدایا زیاده کن کم مکن × خدای خوب است

و یحب الجمال × الله بس ما بقی هوس × الیس الصبح بقریب الیک

و دوست میدارد جمال را × خدا کافیست آنچه باقی ماند هوس × آیا نیست صبح نزدیک بسوی

یساق الحدیث × امحل من التّرّهات × الامرد کالنساء × امرع

رانده می شود حدیث × بیشتر از روی فریب از باطلها × امرد مانند زنان است × گیاه ناک شد

وادیه و اخنی حلبه × امرعت فانزل × الامر فوق الادب × الامر

وادی او و کامل شد گیاه او × بفراخی آب و علف رسیدی × حکم بالای ادب است × حکم

بالشیء نهی عن ضدّه × امش بدائک ما مشی بک × ام فرست

بچیزی منع است از ضد وی × برد بر بیماری تا وقتیکه برد آن بتو × آیا افگندی

فانا میت × امنع من ام قرفة × امنع من لبدة الاسد × الامور مرهونة

پس من مردم × مانع تر از ام قرفه × مانع تر از لبدهٔ شیر × کارها گرد شده

بِأَوْقَاتِهَا × اَلْأَمِينُ آمِنٌ وَالْخَائِفُ خَائِنٌ × أَنَا ابْنُ جَلَا × أَنَا الْغَرِيقُ فَمَا

بوقتهای خود × امانت دار بی‌هم شونده است و ترسنده خیانت کننده است × من پسر جلا ام × من غریقم نیست

خَوْفِي مِنَ الْبَلَلِ × أَنَا بِالنَّهَارِ خَطِيبٌ وَفِي اللَّيْلِ خَطِيبٌ × أَنَا عَشُومٌ بِكَلْ

ترس من از تر بها × من در روز خواسنده زن ام و در شب نکاح کننده ام × من ستمگارم

وَأَنْتَ شَعْدَانٌ وَبَيْنَنَا بَوْنٌ بَعِيدٌ × أَنَا فِي مُفَارَقَةِ مَنْ أُرِيدُ وَ

و تو ترسنده مستی و میان ما جدائی و درست × من در جدائی کسیکه اراده میکنم و

صُحْبَةِ مَنْ لَمْ أُرِدْ كَوَاجِدٍ مَا لَا يَشْتَهِي وَمُشْتَهٍ مَا لَا يَجِدُ × أَنَا كَلِفٌ

صحبت کسیکه اراده نمی‌کنم مانند یابنده چیزیکه نمیخواهد و خواهنده چیزیکه نمی یابد × من عاشقم

وَأَنْتَ صَلِفٌ فَكَيْفَ أَنَا تَلِفٌ × أَنَا مِنْهُ فَالِجُ بْنُ خَلَاوَةٍ × أَنَا مِنْهُ

و تو لاف گو پس چگونه الفت گیریم × من از ان فالج بن خلاوه ام × من از وی

كَحَاقِنِ الْإِهَالَةِ × أَنَا نَذِيرٌ لِكُلِّ فَتًى وَثِقَ بِامْرَأَةٍ × إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا

مانند داخل کننده پیاه که اخته ام × من سازنده ام برای هر جوانی که اعتماد کردن بزن × بتحقیق یافتیم

عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ × إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ

بر گروهی و بتحقیق ما بر نشانهای ایشان پیروی کننده ایم × اگر نکوئی کردید نکوئی کردید

لِأَنْفُسِكُمْ × إِنْ أَعْيَى الْبَعِيرُ فَزِدْهُ نُوطًا × إِنْ أَرَدْتَ الْمُحَاجَرَةَ

برای ذاتهای خود × اگر ماند شود شتر پس زیاده کن او را نوط × اگر اراده کنی مصاحبه را

فَقَبْلَ الْمُنَاجَرَةِ × إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ × إِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

پس پیش از مقاتله × بتحقیق خدا با صابران هست × بتحقیق خدا ضایع نمیکند مزد نکوئی کنندگان

إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ الرَّحِيمُ × إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ مَعَالِيَ الْأُمُورِ × إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ

بتحقیق خدا بسیار آمرزش کننده است بسیار مهربان × بتحقیق خدا دوست میدارد کارهای بزرگ را × بتحقیق خدا دوست میدارد

الشجاع × انّ اوّل ناسٍ اوّل ناسٍ × انّ آثارنا تدلّ علینا × انّ البیع

دلیر را × بتحقیق اول مردمان اول مردمانند × تحقیق آثار ما دلالت میکنند بر ما × بتحقیق بیع

مرتخص وغالٍ × انّ البغاث بأرضنا الاکثر × انّ البغاث بأرضنا

ارزان است وگران × بتحقیق بغاث در زمین ما آگینه بزرگتر است × بتحقیق بغاث در زمین ما

کبیر × انّ البغاث بأرضنا تستنسر × انّ الباطل کان زهوقا ×

هم آگینه بزرگ است × بتحقیق بغاث در زمین ما کرکس میشود × بتحقیق باطل بود نیست ×

انّ الجواد عینه فراره × انّ الحدید بالحدید یفلح × انّ الخبر

بتحقیق جوانمرد چشمش نیز از دست × بتحقیق آهن با آهن میشود × بتحقیق خبر

یحتمل الصدق والکذب × انّ الدواهی فی الآفاق تهترس

احتمال میدارد راستی و دروغ را × بتحقیق مصیبتها در عالم میگوید ×

انّ الرقین تغطّی افن الافین × انّ الشقیّ وافد البراجم × انّ الصبر

بتحقیق درم می پوشد حماقت احمق را × بتحقیق بدبخت رسول براجم است × بتحقیق صبر

راحة × انّ العلم باقٍ لا یزال × انّ العوان لا تعلّم الخمرة

آسایش است × بتحقیق علم باقی است و دور نمیشود × بتحقیق میانه سال تعلیم کرده نمیشود نمایش

انّ العصا قرعت لذی الحلم × انّ الفتنة اشدّ من القتل × انّ الفراق

بتحقیق عصا کوفته شد برای صاحب علم × بتحقیق فتنه سخت تر است از کشتن × بتحقیق کشتن

بقراب لکیس × انّ القصیرة قد تطیل × انّ للقیامة اکف هول

با قراب زیرکی است × بتحقیق زن کوتاه قامت گاهی بچه درازی میزند × بتحقیق برای قیامت هزار خوف است

أهونها الموت وللموت الف هول اهونها فراق الاحبة × انّ الکریم

آسان آنها مرگ است × برای مرگ هزار خوف است آسان آنها جدائی دوستان × البته جوانمرد

لَوْ دُعِیَ اِلَی الطَّعْنِ الْاَحْبَابُ × اِنَّ الْمَعَاذِیْرَ قَدْ تَشُوْبُ بِالْکَذِبِ

اگر خوانده شود سوی طعنه کردن دوستان × بتحقیق عذرها گاهی می آمیزد بدروغ ×

اِنَّ الْمَقْدِرَةَ تُذْهِبُ الْحَفِیْظَةَ × اِنَّ الْمُوَصِّیْنَ بَنُوْ سَهْوَانَ × اِنَّ

بتحقیق توانائی می برد حمیت را × بتحقیق وصیت کنندگان پسران غافل‌اند × بتحقیق

نَفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ × اِنَّ الْهَدَایَا عَلٰی مِقْدَارِ مُهْدِیْهَا × اِنْبَاضٌ

نفس هر آئینه بسیار حکم کننده است بدی × بتحقیق هدیه‌ها باندازه هدیه دهنده آنهاست × بانگ کردن کمان

بِغَیْرِ تَوْتِیْرٍ × اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ × اَنْتَ شَوْلَةُ النَّاصِحَةِ × اَنْتَ

بدون توتیر × بتحقیق بعضی گمان گناه است × تو شوله هستی نصیحت کننده × تو

الشِّعَارُ دُوْنَ الدِّثَارِ × اَنْتَ تَئِقٌ وَاَنَا مَئِقٌ فَکَیْفَ نَتَّفِقُ × اَنْتَ

شعار هستی نه دثار × تو شتابنده هستی ببدی و گریان هم پس چگونه متفق شویم × تو

کَصَاحِبَةِ النَّعَامَةِ × اَنْتَنُ مِنْ جِیْفَةٍ × اِنْتَفَخَ سَحْرُکَ × اِنْتِظَارُ الْفَرَجِ

مانند زن مالک شتر مرغ هستی × بدبوتر از مردار × آماسید شش سینه تو × انتظار کردن کشایش

عِبَادَةٌ × اِنْتِظَارٌ اَشَدُّ مِنَ الْمَوْتِ × اَلْجِدُّ مِنْ رَأَی حِصْنًا الْبَحْرَ سُرَّ

عبادت است × انتظار سخت تر از مرگ × در آمد نجد کسیکه دید حصن را × دفا کرد

مَا وَعَدَ × اَنْجَبُ مِنْ اُمِّ الْبَنِیْنَ × اَنْجَبُ مِنْ بِنْتِ الْخُرْشُبِ × اَنْجَبُ

آنچه وعده کرد × بزرگتر از ام بنین × بزرگتر از دختر خرشب × بزرگتر

مِنْ اُمِّ حَبِیْبَةٍ × اِنْ جَرْجَرَ الْعُوْدُ فَزِدْهُ وِقْرًا × اِنْحَلَّتْ عُقْدَتُهُمْ × اَنْدَمُ

بزرگتر از ام حبیبه × اگر آواز کند عود پس زیاده کن آنرا گرانی × گشاده شد گره ایشان × شرمنده تر

مِنَ الْکُسَعِیِّ × اِنَّ دُوْنَ الظُّلْمَةِ خَرْطَ الْقَتَادِ × اِنَّ دَوَاءَ الشَّقِّ اَنْ تَحُوْصَهُ

از کسعی × بتحقیق نزدیک تاریکی مالیدن درخت خوار است × بتحقیق داوی کفنگی اینکه بدوزد آنرا ×

اَنْزِلِ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ × اِنْ سَرَقْتَ فَاسْرِقْ دُرَّةً وَاِذَا زَنَيْتَ فَازْنِ

فرود آر مردمان را در مرتبه‌های ایشان × اگر دزدی کنی پس بدزدی مروارید را و چون زنا کنی پس زنا

بِحُرَّةٍ × اَلْاِنْسَانُ مُرَكَّبٌ مِنَ السَّهْوِ وَالنِّسْيَانِ × اَلْاِنْسَانُ عَبِيْدُ

بزن حره × انسان مرکب است از غفلت و فراموشی × انسان بنده‌ای

الْاِحْسَانِ × اَلْاِنْسَانُ مِرْآةُ الْاِنْسَانِ × اَلْاِنْسَانُ مَعَ النِّسْيَانِ × اَلْاِنْسَانُ

احسان ست × انسان آئینه انسان است × انسان با فراموشی است × انسان

حَرِيْصٌ عَلٰى مَا مُنِعَ × اَلْاِنْسَانُ يُسَاوِقُ السَّهْوَ وَالنِّسْيَانَ × اَلْاِنْسَانُ

حریص است بر آنچه باز داشته شده × انسان همعنان میشود غفلت و فراموشی را × انسان

رَهِيْنُ اللِّسَانِ × اَلْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيْرَةٌ × اَنْشَطُ مِنْ ظَبْيٍ مُقْمِرٍ

هلاکت وی زبان است × انسان بر ذات خود بینا است × شادان تر از آهوی شب روشن

اَلْاِنْصَافُ اَحْسَنُ الْاَوْصَافِ × اَنْصَفَ الْقَارَّةَ مَنْ رَامَاهَا × اُنْصُرْ

انصاف نیک ترین صفتها است × انصاف کرد در حق موش کسیکه تیر انداخت سوی وی یاری کن

اَخَاكَ ظَالِمًا اَوْ مَظْلُوْمًا × اُنْظُرْ اِلٰى مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرْ اِلٰى مَنْ قَالَ × اُلْطُفْ

برادر خود را در حالیکه ظالم باشد یا مظلوم × بنگر بسوی آنچه گفت بسوی کسیکه گفت × آسانی کن

عَلٰى نَفْسِكَ × اِنْ غَلَا اللَّحْمُ فَاصْبِرْ اِلٰى رَخِيْصِهٖ × اِنَّ فِي الْمَعَارِيْضِ

بر ذات خود اگر گران شود گوشت پس صبر کن بسوی ارزانی وی × بتحقیق در تعریضها

لَمَنْدُوْحَةً عَنِ الْكِذْبِ × اِنَّ فِيْ نَفْسِ الْجَمَالِ مَا لَيْسَ فِيْ نَفْسٍ × اَنْفُكَ

هر آئینه گنجائش است از دروغ × بتحقیق در ذات خوبی چیزیست که نیست در نفس بینی

فِي السَّمَاءِ وَاِسْتُكَ فِي الْمَاءِ × اَنْفُكَ مِنْكَ وَاِنْ كَانَ اَجْدَعَ × اِنْقَطَعَ السَّلَا

در آسمان است و کون در آب × بینی تو از تست اگرچه باشد بریده × منقطع شد سلا

دو حرف ک را رنگ سرخ ساخته شد بنظر نقش ۴۴ ۲۴ بحر ۴۴ کرده نرم و مثل مذکور را ... (handwritten margin notes)

فِي الْبَطْنِ انْقَطَعَ قَوِيٌّ مِنْ قَادِيَةٍ × إِنْ كَانَ الْكَذِبُ يُنْجِي فَالصِّدْقُ أَنْجَى

در شکم منقطع شد زور آور از جماعت اندک اگر هست دروغ که نجات میدهد پس راستی بیشتر نگاه دهنده

إِنْ كُنْتَ رِيحًا فَقَدْ صَادَفْتَ إِعْصَارًا × إِنْ كُنْتَ ذَا طِبٍّ فَطِبَّ لِعَيْنِكَ

اگر هستی باد پس بتحقیق یافتی گردباد را × اگر هستی طبیب پس علاج کن برای چشم خود

أَنْكَحْنَا الْفَرَا فَسَنَرَى × إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ × إِنَّكَ لَا تَجْنِي مِنَ الشَّوْكِ الْعِنَبَ

نکاح کنانیدیم گورخر را پس ببینیم × بتحقیق مکر شما بزرگ است × بتحقیق تو نمی چینی در خار انگور را ×

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ × إِنَّكَ فِي وَادٍ وَأَنَا فِي وَادٍ × إِنَّ لِلّٰهِ جُنُودًا مِنْهَا

بتحقیق تو مرده هستی و بتحقیق ایشان مرده اند × بتحقیق تو در وادی است و من در وادی × بتحقیق مر خدا را لشکرهاست از

الْعَسَلُ × إِنَّ لِكُلِّ عَامٍ طَعَامًا × إِنْ لَمْ تُغْضِ عَلَى الْقَذَى لَمْ تَرْضَ أَبَدًا × إِنْ لَمْ يَكُنْ

شهد × بتحقیق برای هر سال خوردنی هست × اگر خاموش نشوی بر خاشاک راضی نشوی همیشه × اگر نباشد

وِفَاقٌ فَفِرَاقٌ × إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ × إِنَّمَا هُوَ كَبَارِحِ الْأَرْوَى × إِنَّمَا

موافقت پس جدائی است × جز این نیست که عملها بانیتهاست × جز این نیست که او مانند شکار رهگذر کوهی × جز این نیست

الْأَيْدِي بِأَصَابِعِهَا وَالْمُلُوكُ بِصَنَائِعِهَا × إِنَّمَا سُمِّيتَ هَانِئًا لِتَهْنَأَ × إِنَّمَا الْمَرْءُ

که دستها بانگشت های خود است و ملکها بهنرهای خود × جز این نیست که نام تو هانی شد تا گوارا شوی × جز این نیست که مرد

بِأَصْغَرَيْهِ قَلْبِهِ وَلِسَانِهِ × إِنَّمَا يُعَاتَبُ الْأَدِيمُ ذُو الْبَشَرَةِ × إِنَّمَا الشَّطَطُ مِنْ

به دو خرد خود است دل او و زبان او × جز این نیست که عتاب میکنند چرم را × جز این نیست که گردن کشی از

عِقَالٍ × إِنَّمَا يُضَنُّ بِالضَّنِينِ وَيُنَافَسُ فِي الثَّمِينِ × إِنَّمَا النَّسْلُ مَعَ الْمَرْأَةِ × إِنَّمَا

رسن است × جز این نیست که بخل کرده میشود بخیل و رغبت کرده میشود در گران بها × جز این نیست که نسل از زن × جز این نیست

التَّشْنِيعُ عَلَى الْمَسَرَّةِ × إِنَّمَا يَقْتُلُ كُلُّ طَيْرٍ شِبْهَهُ × أَتَمُّ مِنَ الصُّبْحِ × أَتَمُّ مِنَ التُّرَابِ

که سمعه بر خوشی است × جز این نیست که می کشد هر پرنده مشابه خود را × تمام تر از صبح × تمام تر از خاک

آنَمُّ مِنَ الدَّمْعِ × آنَمُّ مِنَ الزُّجَاجِ × آنَمُّ مِنَ النَّسِيمِ × آثَمُ مِنَ الوَشَاحِ

سخن چین تر از اشک × سخن چین تر از آبگینه × سخن چین تر از باد گرم × سخن چین تر از حمیل × نا

أَنَمُّ مِنَ اللِّسَانِ × إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا × إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا × إِنَّ مِنَ الْكَلَامِ حِكَمًا

سخن چین تر از زبان × بتحقیق با دشواری آسانی است × بتحقیق بعضی بیان هر آئینه جادو × بتحقیق بعضه کلام حکمت بتحقیق

مِنَ الْكَلَامِ مَا هُوَ أَمْرَعُ مِنَ الْغَيْثِ وَمَا هُوَ أَقْطَعُ مِنَ السَّيْفِ × إِنَّ

بعضے از کلام چیزیست که او نافع تر است از باران و چیزیکه او برنده تر است از شمشیر × بتحقیق

مَنْ لَا يُصْلِحُهُ الْخَيْرُ يُصْلِحُهُ الشَّرُّ × إِنَّ مَلَكْتَ الْمُلْكَ فَلْكَ الْفُلْكَ

کسی که صالح نکند او را نیکی × صالح کند او را بدی × اگر مالک شود ملک را پس برای تست کشتی

إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ × إِنَّهُ لَا زَنِيُّ مِنْ قُرَحٍ × إِنَّهُ لَشَرَابٌ بِأَنْقُعٍ × إِنَّهُ لَيَعْلَمُ أَنَّ

نیست آن مگر آزمائش تو × بتحقیق وی هر آئینه رانی تر است از بوزنه × بتحقیق وی بسیار آشامنده است آبها × بتحقیق وی بجست میکند

إِنِّي لَكَ لَأَطْوَعُ مِنْ حِذَائِكَ وَأَوْفَقُ مِنْ غِذَائِكَ × إِنِّي لَكَ لَأَتْبَعُ مِنْ ظِلِّكَ

بتحقیق من برای تو هر آئینه مطیع تر ام از نعل تو × و موافق تر ام از غذای تو × بتحقیق من برای تو هر آئینه پس رو تر ام از سایه

وَأَطْوَعُ مِنْ نَعْلِكَ × أَوْدَى الْعَيْرُ إِلَّا ضَرِطًا × أَوْسَعُ مِنْ دِجْلَةَ × أَوْفَى

و فرمانبردار تر ام از نعل تو × هلاک شد خر مگر گوز زدن × وسیع تر از دجله × بیشتر وفا کننده

مِنَ الْحَارِثِ بْنِ ظَالِمٍ × أَوْفَى مِنَ السَّمَوْأَلِ × أَوْفَى مِنَ الْكُهَيْهَةِ × أَوْقَلُ مِنْ

از حارث پسر ظالم × بیشتر وفا کننده از سموأل × بیشتر وفا کننده از کهیهه × بیشتر بر آینده بر کوه از

غُفْرٍ × أَوْلَى النَّاسِ بِالنَّوَالِ أَزْهَدُهُمْ فِي السُّؤَالِ × أَوَّلُ الْحَزْمِ الْمَشُورَةُ

غفر × نزدیک ترین مردمان بخشش بے رغبت ترین ایشان در سوال × اول سیاری مشوره است

أَوْهَنُ مِنْ بَيْتِ الْعَنْكَبُوتِ × اِهْتَزُّوا بِنِعَالِكُمْ × أَهْدَى مِنْ دُعَيْمِيصٍ

سست تر از خانه عنکبوت × شتابی کنید در ... × رهنما تر از دعیمیص

الرَّمِل اَهدیٰ مِن قطاة × اَهلُ البیتِ اَدریٰ بما فیه × اَهلُ طوس بَقَر

رمل × رہنماتر از قطا مردم خانہ داناتر است بانچہ دران خانہ است × مردم طوس گاوند

اَهلَكُ مِن تُرَّهاتِ البسابس × اَهونُ مِن تبالة علی الحجاج × اَهونُ مِن

ہالک تر از باطلہای بسابس × خوارتر از تبالہ بر حجاج × خوارتر از

قُعَیس علی عمّتہ × اَهونُ مظلومٍ سقاءٌ مروّب × اَهونُ السقی التشریع

قعیس بر خواہر پدر خود × خوارترین ستم زدگان مشکیزہ کہ دران جغرات کردہ شود آسان ترین آب دادن

اِیَاسٌ مِن غریق × اِیّاكِ اَعنی فاسمعی یا جارة × اِیّاك وما یُعتذر منه

نا امیدتر از غریق × خاص ترا ارادہ میکنم پس بشنو ای زن ہمسایہ × نگہدار خود را از انچہ عذر خواستہ شود ازان

اِیّاك اَن یضرب لسانُكَ عنقك × اِیّایَ والمزاح × اَیبسُ مِن قِدّة

نگہدار خود را ازینکہ بزند زبان تو گردن ترا × نگہدار مرا از خوش طبعی × خشک تر از دوال

اَیبسُ مِن صخر × ایمانُ المرء یُعرف باَیمانه × الایناسُ قبل الابساس × آمن من بروح الحا[مٍ]

خشک تر از سنگ × ایمان مرد شناختہ میشود بسوگندہاے وے × انس دادن پیش تر از ...

مِن دیوانِ سلیمان × اَینَ هو × اَینَ اَنتَ × اَینَ اَنا × اَینما اَتوجّه × اَلقیٰ سعدًا × اَیُّ یَعینٍ مِن لوقة

از دفتر سلیمان × کجا او × کجا تو × کجا من × ہرجا کہ متوجہ شوم دیدار کنم سعد را × کدام دور ...

گنجینۂ دوم در مثلہاے پارسی

آب آمد تیمم برخاست × آب ندیده موزه کشیده × آب و آتش را چه آشنائی × آب چو

از سر گذشت چه یک نیزه چه یک دست × آب بے بجام خورده است × آب بر سیماب بندد

آب که جاے بسیار میماند گنده میشود × آب تیز در خانه در آید به از انکه دولت تیز برود

آب دریا بچمل شست بیمانه آید × آب دریا می بخشد × آب کین بجا صلاح آن یکسر بدریا میرود × آب شیرین و نمک

گنده × آب را ندکه آبادی کجاست × آب از غربال بحبش سکینه × آلی درین ناری شد × آتش چه
در پنبه افتد تر و خشک نداند × آتش دوست و دشمن نداند × آتش بدست خود زد × آتش پاره را
خس پوش بیساز × آتش بزمستان از گل سوری به × آتش زن در انخانه که دودش به تنم بیند
آتش نشاندن و اخگر گذاشتن و افعی کشتن و بچه اش نگاه داشتن کار خردمندان نیست × آخر سیاه
گاه فروشی ست × آخر گذر پوست به دباغ خانه ست × آخر پیری و وداع عمر ست × آخر آلی بجبه
خواهد رفت × آخر بخیال سیر و عمر × آدم خوش سودا شریک مال مردم است × آدم چه آدم
میرسد که بکوه نمیرسد × آدم را گندم بهشت بنا ساز × آدمیان گم شدند کا خدا خر گرفت ×
آدمی آخر شیر خام خورده است آدمی جایز الخطا است × آدمی را آدمیت لازم است × عود را
گر بو نباشد هیزم است × آدمی که شکم دیگران پر نکند حیوانی باشد سگ شکم × آرزو عیب نباشد
آری طریق دولت چالاکی است و چستی × آزاد مرد خداست × آزادگان تهی دستند × از دولت
دل دوستان جهل ست و کفارت یمین سهل ست × آزرده دل آزرده کند انجمنی را × آزموده را
چه آزمائی × آزموده کار بازی نخورد × آسوده کسے که خر ندارد × آسوده کسے که زن ندارد
آسمان گردد هر آنچه همت بستی × آشنا را حال این است وای بر بیگانه × آشنائی ملا ناسیق
آتش مردان دیر می نهد × آشتی در راه است و گواهی در کار × آفرین باد برین همت مردانه تو
آفتاب را بگل نمیتوان اندود × آفتاب لب بام × آفتاب بخرج لحم × آفت همسایه بهمسایه
میرسد × آلوچه بالو نگر در رنگ برآرد × آمدن بارادت و رفتن باجازت × آمدیم بر دانیم
گناه ماست × آمین برای اجابت دعاست × آنانکه غنی ترند محتاج ترند × آن بلا نبود که
از بالا بود × آن آتش فرو نشست × آن دکان برچیده شد × آن دختر را که خود آنرا
عیان ست چه حاجت به بیان است × آنرا که خبر شد خبرش باز نیامد × آن را که چنان کند
چنین آید بپیش × آنرا که حساب پاک است از محاسبه چه باک است × آنرا که بدادند بدادند بدادند

آنرا که ندانی نسب و نسبت حالش × ویرانبود هیچ گواهی چو فعالش × آن سررشته از هم گسست
آن شب قدری که گویند اهل خلوت امشب است × آن قدح بشکست و آن ساقی نماند × آنکه
شیر را کند روبه مزاج × احتیاج است احتیاج است احتیاج × آنکه در علم ست کلید خیبر هم
از دست × آن گریه که ما کردیم یعقوب نکرد × آن صبر که ما کردیم ایوب نکرد × آن ورق برگشت ×
آنهم گذشت اینهم گذشت × آواز دهل شنیدن از دور خوش ست × آواز سگان کم نکند رزق
گدا را × آواز گدا رونق بازار کریم ست × آوازهٔ مرگ زود میرسد × آه در جگر ندارد × آهسته گو که
دیوار هم گوش دارد × آهن کهنه را بجلوده × آهن سرد میکوبد × آئینه داری در مجلس کوران ×
ابر میخواهد هندستان خانه ویران گو شود × ابر را بانگ سگ ضرر نکند × ابر گر آب زندگی
بارد × هرگز از شاخ بید بر نخوری × ابروی هلال بوسمهٔ آسمان سبز نشود × ابله
گفت و دیوانه باور کرد × ابلیس رفت و خباثت بگذاشت × اجل سگ که رسد نان مسجد
میخورد × اجل سگ که آید بمسجد خواب کند × احمق ریش راست کند عاقل
محاسن × اختلاط زیاده بر آشنائی × اختیار بدست مختار × ادب آب حیات
آشنائی ست × ارزان بعلت گران بحکمت × از آنجا رانده و از اینجا مانده × از آسیا
که بدر رفت ترا با سیر و نیم سیر چه کار × از آسمان هرچه آمد زمین برداشت × از آتش او
گرم نشدیم و از دودش مردیم × از ابر سیه باشد افزونی باران × از اسپ فرود آورده
بر خر نشاند × از بیضهٔ خاکی چوزه نزاید × از بیوه گیر گدائی از بد قمار هرچه ستانی شتل بود × از برای
یک شلغم منت دو کس نتوان کشید × از بیم باران بر ناودان میگریزد × از پای لنگ چه سیر
از پایچه شما هویدا است × از تو حرکت از ما برکت × از تو نازی و از من نیازی × از جمع عثمان
سمع ابو جهل را چه علم × از چشمهٔ آفتاب جز تشنگی حاصل نشود × از چاه بیرون آمد در چاه افتاد
از حلوه شیرین تر جنگ در خانهٔ دیگران × از خدا شرم دار و شرم مدار × از خرس موئی بس است ×

از خردان خطا و از بزرگان عطا × از خاشاک پل جیحون میسازد × از خیال پری ددی بگذرد
آدمی را بچشم حال نگر × از دو دست یک اشاره و از پا بسر دویدن × از دل برود هر آنچه
از دیده برفت × از دست گرسنه چه خیزد × از دام چو آزاد شوم در قفس افتم × از دور دست
بر آتش میگذارد × از ریگ روغن میکشد × از ریش کند و بر بروت بست × از سوزن گر
زبان خموشی نکو بود × از ضعف بهر جا که نشستم وطن شد × از فریاد خر کسی نرنجد × از قفل
آهن نمیتوان خرید × از سایه خود رم میکند × از سودای نقد بوی مشک می آید × از ضد بیان
ز باد زنجبیل سردی مطلب × و ز مردم نادرست مردی مطلب × از کوزه همان برون تراود که در
اوست × از کفر ابلیس مشهورتر است × از کاه و جوش خبر ندارد × از کیسهٔ خلیفه بخشش میکند
از کفچه بار حلوا نتوان خورد × از کجا این سر خر پیدا شد × از کرامات شیخ ما چه عجب × گربه شاش
دگفت باران است × از گریهٔ ماتم گل سوری نزدید × از گره او چه میرود × از گوشهٔ بامی که
پریدیم پریم × از لقلق سگ دریا مردار نمی شود × از معاطفه باد جز خاک برنخیزد × از مکافات
عمل غافل مشو × گندم از گندم بروید جو ز جو × از مردی تا نامردی یک قدم است × از ناکشیدن
از شما بخشیدن × از ماست که بر ماست × از تو کینه دام مخواه × از نقش و نگار در و دیوار شکسته
آثار پدیداست صنادید عجم را × از نی بوریا شکر نخوری × از هر جا که سنگ آید بپای لنگ آید
از هر چه بگذرد سخن از یار خوشتر است × از یک دست صدا برنخیزد × اسپ و زن و شمشیر
وفادار که دید × اسپ خریدم اشتر برآمد × اسپ نقارچی نخده است × اسپ و فرزین می نهد
اسپ داروغه جو نمیخورد × اسپ چه بین راه نمیرود × اسپ بد دیدن آخور یاد می کند
اسپ دو رکابه داماد بخشی × استخوان سوخته را سگ نبوسد × اشتر را گفتند پدرت
کیست گفت مادرم اسپ است × اشتر که کاه میخورد گردن دراز میکند × اشتها آمد مردان پیدا
اشتها نیست جان من مرض است × اصالت تا بی حرمتی ندارد × اصفهان

نصف جهان ٭ اصل بد از خطا خطا نکند ٭ اطلس هر چند کهنه شود پاتابه نمی شود ٭
افزونی نور ماه برای سپری شدن ست ٭ اگر قحط الرجال افتد ازین سه جنس کم گیری
یکی افغان دوم کمبو سوم بد ذات کشمیری ٭ اگر یار اهل ست کار سهل ست ٭ اگر ساقی
تو باشی می توان خورد ٭ اگر همه آتش شوی خود را بسوزی ٭ اگر مورچه بر سر سلیمان عشق نکرد
اگر دل خونابه باشد دیگ تبراء ٭ اگر مولی نظر سازد بهائی بها گردد ٭ اگر صد سال
مشکی کنی دوغ ٭ همان دوغ همان دوغ همان دوغ ٭ اگر من بیمار شوم می میرم ٭
اگر قاروره پاک ست از طبیب چه باک ٭ این بار جان بر سر غمت ٭ دیگرم عاشقی
هوس نبود ٭ اگر باور کنم عقلم نباشد ٭ اگر خری بود قاضی شد ٭ اگر نان گندمی نیست زبان
مردمی را چه شد ٭ اگر بشکار شغال بروی سامان شیر کن ٭ اگر سوی خورشید تیز بینی چشم تر از
زبان داده نه خورشید را ٭ اگر فی المثل در فشاندن ندانی ٭ همه حال در چیدن آخر توانی ٭ اگر ماند شب ماند
شبی دیگر نمی ماند ٭ اگر هوس ست همین قدر بس ست ٭ اللهم یک یک امروز را فردای
در پیش ست ٭ امروزی بخور غم فردا مخور ٭ امید بهتر از خوردن ٭ انتظار بدتر از مرگ ست
انچه پیر در خشت بیند جوان در آئینه ٭ انچه ما در کار داریم اکثر در کار نیست ٭ انچه در طبع تو
نیاید راست ٭ تو قصیده مگو که خطاست ٭ انچه ما کردیم با خود هیچ نابینا نکرد ٭ انچه در بغداد ست
گرد سر خلیفه ٭ انچه در دل ست بر زبان می آید ٭ انچه عوض دارد گله ندارد ٭ انچه دیدی از دست
رفت ٭ انچه آدم میکند نوزینه هم ٭ انچه کنی بخود کنی ٭ گر همه نیک و بد کنی ٭ انچه نصیب ست
بهم میرسد ٭ گر نستانی بستم میرسد ٭ اندرین باغ چو طاؤس بکار ست مگس ٭ اندکی جمال به
از بسیاری مال ٭ انصاف شیوه ایست که بالای طاعت ست ٭ انگشت کاسب کلید روزیست
دوست بی هنر کفچه گدائی ٭ انگشت عسل بدیوار میکشد ٭ انگشت بجای
حلق ست ٭ انگشت اگر در گوش کنی بسر گین نمیرسد ٭ انگور ز انگور همی گیرد رنگ ٭

اوو آند و کار اوو اند × اوقات مکن ضایع و تنها منشین اوقات شریف بین که چون میگذرد × اول بها مشک بها × اول خویش بعده درویش × اول طعام بعده کلام × اول بسم الله غلط × اول دم نقد مطبخ را × اول بخشش بعد ازان گوبی نمک ست × اندیش وانگهی گفتار × پای پیش آمدست و پس دیوار × اول باخر نسبتی دارد × اول شب میکشد مفلس چراغ خویش را × اول کسیکه لاف محبت زند منم × اول پیاله درد × ایاس حد خود بشناس × ای باد صبا اینهمه آورده تست × ای بسا آرزو که خاک شده × ای تو مجموعهٔ خوبی ز کدامت گویم × ای بران سر که درو مغز وفا نیست × ای در بتو می گویم دیوار تو هم بشنو × ای روشنی طبع تو بر من بلا شدی × ای زر فرصت بنجر در هر چه باشی زود باش × ای زبردست زیردست آزار گرم تا کی بماند این بازار × ای گل بتو خرسندم تو بوی کسی داری × ایلچی را چه زوال × اینهمه از پی آنست که زر میخواهد × اینهم اندر عاشقی بالای غمهای دگر × اینهم آثار پیریست × این را بکسی گو که ترا نشناسد × این گل دیگر شگفت × این کار از تو آید و مردان چنین کنند × اینک من و تو هر آنچه دانی میکن × اینک بسر راه بر و خوش بسلامت × این سبو گر نشکند امروز فردا بشکند × این دست را مبادا بان بست و احتیاج × این تخم و این زمین × این گوی این میدان × این چاه و این ریسمان × اینجا موش بعصاره میرود × اینجا مقام دم زدن جبرئیل ع نیست × اینجا حسب نه گنجد و اینجا نسب نباشد × این کار دولت ست کنون تا کرا رسد × اینجا نه تمام آفتاب ست × این دعا از من و از جمله جهان آمین باد × این دخل دوشان که می بینی × مگسانند گرد شیرینی × این بیداریست یارب یا بخواب × این کشتی غرق شو منم هم بکهنم × ای وقت تو خوش که وقت ما خوش کردی ×

گنجینه سوم در امثال هندیه

آبرو جگ مین رہی تو جان جاتا پشم ہی × آ بلا گلے پڑ × آ بیل مجھے مار × یا جا × آ بیل مجھے پھکوس نہین تو مجھ ×

آ ای الف

آپ روسن لڑین × آپ ڈوسن مجھسے ہو × آپ کاج مہا کاج × آپ ہی میان مانگتے اور باہر کھڑے
درویش × آپ ہی ناک چوٹی گرفتار ہین × آتے کا نام سہبا اور جاتے کا نام مکتا × آتے بھلے جاتے
آسئے کا چراغ گھر رکھو تو چوہا کھاسئے باہر رکھو تو کوا لے جائے × آسئے کے ساتھ
کہین گھن نہ پس جائے × آٹا نبڑا اور بوجا سٹکا × آٹھون گانٹھ کمیت × آج مو کل
دوسرا دن × آج ہی سو کل نہین × آج تک بڑے ہینگ ہگتے ہین × آج کل تو ہمارے ہی
نام ین کمان چڑھتی ہے × آج برس کر پھر نہ برسون × آدمی آدمی انتر کوئی ہیرا کوئی کنکر ×
آدمی کا شیطان آدمی × آدمی سا پکھیرو کوئی نہین × آدمی سے آخر کیا دو دھ دیا ہے ×
آدھا تیتر آدھی بٹیر × آدھا اب گھر آدھا سب گھر × آدھے گاؤن دوالی آدھے گاؤن پھاگ
آدھے قاضی قدوہ آدھے بابا آدم × آدھے بن گئے تو ہو موسیٰ موسیٰ آدھے کا تہا آدھے
کو چھوڑ سارے کو نہین دوڑتے × آدھی رات کو جمہائی آوے شام سے منہ پھیلاوے × آرزوئے عیب
آسمان سے گرا کھجور مین اٹکا × آفتاب پر تھوکو اپنے ہی منہ پر پڑے × آگ لگنے
جھونپڑا جو نکلے سو لابھ × آگ کا جلا آگ ہی سے اچھا ہو × آگ کھائے سو انگارے ہگے
آگ لگائے پانی کو دوڑے × آگ لگائی تماشا دیکھے × آگ لگی منڈھی بجر پڑے براتی ×
آگ کہتے منہ نہین جلتا × آگے دوڑ پیچھے چوڑ × آگے ناتھ نہ پیچھے پگہا × آگے روک پیچھے ٹھونک ×
آم کے آم گٹھلی کے دام × آم بوؤ آم کھاؤ املی بوؤ املی کھاؤ × آم کھانے سے کام کہ
پیڑ گننے سے × آم مچھلی بھٹبا ہوئے رہتا ہی × آئی رآنے چھوڑ پرائی آس
آنسو ایک نہین کلیجہ ٹوک ٹوک × آنکھ آگے ناک سوجھے کیا خاک × آنکھ کا پانی ڈھل
گیا ہی × آنکھ پھوٹی پیر گئی × آنکھ پھوٹیگی تو کیا بھوون سے دیکھینگے × آنکھ اوجھل
پہاڑ اوجھل × آنکھ کا اندھا اور گانٹھ کا پورا × آنکھ بچائی اور دہی پرائی × آنکھون مین گھر کرتا ہی × آنکھون کا

خزینۃ الامثال

کاجل چُراتا ہی × آنکھو نمین چربی چھائی ہی × آنکھون کے اندھے نام شیخ روشن × آنکھ کے اندھے
نام نین سکھ × آنکھون کے ناخون لو ڈالو × آنکھون دیکھا بھٹ پڑا کہ مین کا نون سنا ×
آنکھو نمین خاک ڈال آ ئے × آنکھین ہوئین چار دل ہین آیا پیار × آنکھین ہوئین اوٹ من مین
پڑی کھوٹ × آؤ بیر گھر کا بھی لیجاؤ × آہ مردان نہ اُوہے زنان × آئے لے کی شادی نہ
گئے کا غم × آئیگا کتا تو پائیگا ٹکا × آئے میر بھاگے پیر × آئی ہی جانکے ساتھ جاوگی
جنازے کے ساتھ × آئی تو روزی نہین تو روزہ × آئی تو رہائی نہین تو فقط چارپائی × آئی پر
چوکیے نہین × آئی نگہی کو لے لاگے کا بھن ہو لی × آیا بندہ آئی روزی گیا بندہ گئی روزی × آیا تو نوش
نہین تو فراموش × اب بھی میرا مردہ تیرے زندہ پر بھاری ہی × اب پچتائے ہوت کیا جب
چڑیان چگ گئین کھیت × اب تو پتھر کے نیچے ہاتھ دبا ہے × اب سے آئے
گھر سے آئے × ابھی ہونٹون کا دودھ نہین سوکھا × ابھی کچے گھڑے پانی کے بھرتی ہین
اپنا دام کھوٹا پرکھنے والے کو کیا دوس × اپنا گھر تگ بھر پرایا گھر تھوک کا ڈر × اپنا گھر دور سے
سوجھتا ہی × اپنا لال گنوای کے در در مانگے بھیک × اپنا لینا کیا پرایا دینا کیا × اپنا دے
اور پرائی مول لے × اپنا نکال مجھے ڈال لینے دے × اپنا تو کہین نہین گیا × اپنا کوئی نہین
اپنا سو تیرا بگانا سو ڈھینگرا × اپنے نین مجھے دے تو بہلاتی پھر × اپنے مولی
رام نہین × اپنے بچے کو ایسا مارون کہ پڑوسن کی چھاتی پھٹے × اپنے اپنے قدح کی
سبھی خیر مناتے ہین × اپنے پانؤن ہین آپ کلھاڑی مارتے ہین × اپنی ہاتھون اپنی قبر
کھودتا ہی × اپنے ہی منھ سے دھنا پائی × اپنی ران کھولیے آپ ہی لاجون مریے × اپنی اپنی گلی مین
سبھی ست ہین × اپنی چھاچھ کو کوئی کھٹا نہین کہتا × اپنی بچھیا کے دانت کوسون سے
معلوم ہوتے ہین × اپنی بیر کو بھول گیا لا ہمری بیر بھو کم پچھاکا × اتم کھیتی مدھم بان
نکشٹ سیوا بھیک ندان × اتنا جھوٹ بولو جتنا آٹے مین لون × اتنا پکا کہ باسی تھکا

اتنی بھی عقل اجیرن ہوتی ہے ۔ اٹاو یکے کا رگیہ اجارا اُجاڑا ۔ اجیرن کو اجیرن
ہی ۔ ہتھیلی نہین سرحو بہی کھیلی ۔ اچھا کیا خدا نے برا کیا بندے نے ۔ اچھے ہین پر خدا
کام نہ ڈالے ۔ اتھے گھر سعا نہ دیا ۔ احسان لیجیے جہان کا نہ احسان لیجیے شاہجہان کا
احمد کی پگڑی محمود کے سر ۔ ادھر قبلہ قطب اُدھر فتیحہ مولی کدھر ۔ آدھی کے بیر بھی کوئی
اُسکے ہاتھ سے نہ کھاوے ۔ اڑھائی دن کی سقّے نے بھی بادشاہی کرلی ہی ۔ استاد
بیٹے پاس کام آوے راس ۔ اُستاد حجام نالی ایک مین میرا بھائی ۔ اس سرا مین جو
یاویگا اسی لڑکے کو مار یگا ۔ اس سے تو نکٹے کی ناک نہ کٹے ۔ اس سے اچھا خدا کا نام ہے
اسے تو پتھر مارے موت نہین ۔ اسکی گردن وہان مارے جہان پانی نہ ملے ۔ اسکی دوا تو
لقمان کے یہان بھی نہین ہے ۔ اس گھر کا بابا آدم نرالا ہی ۔ اسے چھپاوٗ اُسے دکھاوٗ
اسی لیئے اسی برس کی عمر اور نام میان معصوم ۔ اکھٹ اجگ سی برا ۔ اگلے پانی پیچھے
کیچ ۔ اگھن چوٹھے ادھن ۔ الالون بلالون صحنک سرکا لون ۔ ال بل خدا ہل ۔ الف
الف اللہ الف کی ناؤن خنک نہین جانتے ۔ اللہ دے اللہ دلاوے ۔ اللہ دے بندہ مراد پائے
اللّٰہ ری مین ۔ اللہ ری تیری دید کی صفائی ۔ اللہ اللہ کرو اللہ سے خیر مانگو ۔ اللہ کا نام تو
اللہ ہے تو کیا غم ہے ۔ اللہ کی چوری نہین تو بندے کا کیا ڈر ۔ امانی آبادانی ۔
اناڑیکا سونا بارہ بانی ۔ ان بچارون نے ہینگ کہان پائی ۔ ان نبھے ڈنڈہ سے
کہتے ہو سیر جیر نیگے ۔ ان تلون مین تیل نہین ۔ انٹری مین روپ اور بکی مین جھوٹ
انٹریان قل ھو اللہ پڑھ رہی ہین ۔ انت بھلے کا بھلا ۔ ان دیکھا چور سائی برابر ۔ اندرائن کا
پھل دیکھنے ہی کا ہی ۔ اندھا کیا چاہے دو آنکھین ۔ اندھا بی ایمان ۔ اندھا راجہ چوپٹ نگری
اندھا بانٹے پھر پھر انیون ہی کو دے ۔ اندھا آنکھ پائی ہی پیتا ہی ۔ اندھا نیوتا دو جنے آئین
اندھا ملا توی منسیت ۔ اندھا چوپا تھوتے ہی دھان ۔ اندھا کیا جانے لالی کی بہار ۔ اندھے کا

نام مین سکھ ۔ اندھے کے ہاتھ بٹیر لگی اندھی مچھلی کیچے جوی ۔ اندھے کی جورو کا اللہ رکھوالی
اندھے کی داد نہ فریاد اندھا ار بیٹھے گا ۔ اندھے کے آگے روئیے دونون دیدے کھوئیے ۔ اندھی ماں
پوتون کا منھ دیکھے ۔ اندھون نے گانون مارا دوڑیو بی لنگڑو ۔ اندھون مین کانا راوت ۔
اندھا دھند منو ہر اگائے ۔ اندھیاری گئی کہ چور ۔ انڈے سیوے ۔ کوئی بچے لیوے کوئی انڈا
شہزادہ ۔ ان پایا گوہ کھایا ۔ نینن کا یہی بسیکھ یہ بھی دیکھا وہ بھی دیکھا ۔ ان ملے کی کسل انوکھے
گا دن اونٹ آیا ۔ انی کے تلے ہزار برس اوپر چھایا بانجھا بھیتر بلائن گا بچھا ۔ اوتاد لا سویا ولا
اترا شحنہ مردک نا دن اترا گھائی ہوا مائی ۔ اُنچھا و چھوٹا ۔ اوٹھکر سے پہلے نہین بھوٹتی ۔
اوچھی پونجی خسمے کھائے ۔ اوچھے سے پیت نہ کریئے ۔ اوچھے کی پیت بالو کی بھیت ۔
اوچھے کی بیل گری ۔ اوچھے کے گھر آئے بند دُرے پانی پی پی ہوے پد وڑے ۔ اودھلن ہارہو
بلبندی مین سانپ دکھاوے ۔ اودھو کا لین نہ مادھو کا دین جوتے ہی ۔ اور مزا خین
بھول گئی میری پیسن آئیو ۔ اور رنگ لاگھری ۔ اوڑی اوڑی طاق بیٹھی ۔ اوڑتی چڑیا کو
ہم پہچانتے ہین اور بھنیسا دن آیا اوڑی چادر ہولی برابر ۔ اوسر چوکی ڈومنی گاوے
آل بتیال ۔ اسکی گرہ کا کیا جاتا ہو ۔ اسکی جڑین تو بتال کو پہونچ گئی ہین ۔ اسکی انگلین اوسی کے
گلے مین ۔ اوٹھے کا کھائے نکمے کا نہ کھائے اوکھلی مین سر دیا تو دھمکون سے کیا ڈر ۔ اوکھلی مین
گیا مسرا مائی باپ بسرا ۔ اولٹے چور کتوالی ڈانڈے ۔ اولتی کا پانی بلندی نہین جاتا ۔
اونٹ کے منھ مین زیرہ ۔ اونٹ رے اونٹ تیری کونسی کل سیدھی ۔ اونٹ چڑھے
بونٹ مانگے ۔ اونٹ چڑھے کتا کاٹے ۔ اونٹ جب پہاڑ تلے آئے تب ہی معلوم ہوا اونٹ لیا
لیگئی ہان جی ہان جی لیگئی ۔ اونٹ کی چوری اور جھکے جھکے ۔ اونٹ ڈوبین بھیڑین بہنا ہ
مانگین اونٹ بہے جائین بکوڑا کہی مجھے تھاہ ہی نہین ۔ اونٹ سا قد بڑھا یا ہی شعور ذرا نہین
اونٹ بڑ بڑ آتا ہی لادتے ہین ۔ اونٹ سکے ہی کو بھاگتا ہے ۔ اونٹ پا دے زمین کا

نہ آسمان کا ٭ اونٹ نے نہ پادا نہ پادا اپادا تو بھس ٭ اونٹ داغ ہوتے تھے مکرہ بھی داغ ہونے کو آئے ٭
اونچی دوکان اور پھیکا پکوان ٭ انگلے بگڑتے پہونچا پکڑ لیا ٭ اونگھتے کو ٹھیلتے کا بہانا ٭
اہیر کی دھینڈی مہتیا سر خورد ٭ اہیر دیکھا گڈریا مستانا ٭ اُپتر کے گھر تیتر باہر باندھے کہ
بھیتر ٭ اے تیرا کاٹانہ جیے ٭ اے تیری قدرت کے کھیل بی چھچھوندر کے سر مین چنبیلی کا تیل ٭
ابہی غیری فصل بٹیری ٭ ایسر سے بھیتا دلدر سے بگار ٭ ایسے ایسے چھٹے براتی جائین نو نو
بستری بھاتین کھائین ٭ ایسے پر تین حرف بھیجتے ہین ٭ ایسی میخ ماری کہ پار نکل گئی ٭ ایسا
جیسے روئی کے ٹکے بھنائے ٭ ایک پنتھ دو کاج ٭ ایک تو میان مٹھے ہی تھے دوجے کھائی بھانگ ٭
ایک تو کریلا دوسرے نیم چڑھا ٭ ایک تو کانے بیٹھے جائے دوسرے جان پوچھن ہارن کھائے ٭
ایک تو بدنی تھی ہی گھر دوسری آئی ڈولی چڑھ ٭ ایک تو مواان بھاتا تھا دوسرے سہی سا نجھ
آتا تھا ٭ ایک پڑے لوٹتے ہین دوسرے چوکھے مانگتے ہین ٭ ایک جیبے کی دو دال ٭ ایک کی دارو
دو ٭ ایک دن کا مہمان دوسرے دن مہمان تیسرے دن بلای جان ٭ ایک غریب کو مارا تھا نو من
چربی نکلی تھی ایک کو سائی ایک کو بدھائی ٭ ایک جو کی سو لر و ٹی بھگت کھائین بھگتائن
کھوٹی ٭ ایک کا منھ شکر سے بھر اجاتا ہی سو کا منھ خاک سے بھی نہین بھر جاتا ہی ٭ ایک ہنسے
ایک دو دکھ ٭ ایک خطا دو خطا تیسری خطا مادر بخطا ٭ ایک تو شیر دوسرے بکتر پہنے ٭ ایک نہین
نشتر بلا ٹالتی ہی ٭ ایک در مند اہزار در کھلے ٭ ایک دم ہزار امید ٭ ایک تندرستی ہزار نعمت ٭
ایک ایک مشکل کے ہزار ہزار آسان رکھے ہین ٭ ایک نور آدمی ہزار نور کپڑا ٭ ایکدم مین دم ہی
ایک جورو تو سارے کنبے کو بس ہے ٭ ایک تو سنرا ؤن میح نا ہو مین ہان ٭ ایک نخیا مورے پیے
کون نیوتی ہولی چلی ٭ ایک مچھلی گندی سارے جل کو گندہ کرتی ہے ٭ ایک گھڑی کی بیچائی منائے
دن کا ادھار ٭ ایک ہاتھ تالی نہین باجتی ایک توے کی روٹی کیا چھوٹی کیا موٹی ٭ ایک
سوزنا چنا بھاڑ نہین پھوڑتا ٭ ایک حمام مین سب ہی ننگے ٭ ایک ہاتھ لینا ایک ہاتھ دینا ٭ ایک

اور ایک گیارہ ہوتے ہین ایک ہاتھ ذکر ہے ایک ہاتھ فکر پڑا ہی میرے کرم جہان تھوڑون
تہان نرم ہوا ای میرے پہلے اینچا کھینچا وہ پھرے جو برای بات مین پڑی اینٹ کی لینی اور تھوکی
دینی اینٹ کرہانڈ دم مدار اینٹ کا گھر مالی گیا خزینہ دوم در امثال حرف با مشتمل بر چہار گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

بَاءَتْ عَرَارِ بِكَحْلٍ × اَلْبَاحِثُ عَنْ حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ × اَلْبَادِيُ اَظْلَمُ

کشتہ شد عرار عوض کحل × کاوندہ از مرگ خود بسم خود × آغاز کنندہ ستمگار تر

بِاُذُنِ السَّمَاعِ سَمِعْتُ بِوَاقِعَةٍ مِنَ الْبَوَائِقِ × اَلْبَاقِي عِنْدَ التَّلَاقِي

بگوش شنوائی شنیدم × سختی از سختیہا × باقی نزد ملاقات

بَالَ بِسَعْدٍ × بَالَ حِمَارٌ فَاسْتَبَالَ اَحْمِرَةً × بِالْاَفْضَالِ تَعْلُو الْاَقْدَارُ بِالْمُ[illegible]

سر خرگاہ بکیجت شود × بشتاب کرد فرس پس ہویدا شد تف زمین بسبب [illegible] کردن پس می بیندہ [illegible]

يَسْتَعْبِدُ الْحُرَّ بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينَ × بِالسَّاعِدِ يَبْطِشُ الْكَفُّ ×

بندہ گرفتہ میشود [illegible] × بآرام و پسران × بجہت بازو حملہ میکند پنجہ ×

بِالشُّكْرِ تَدُومُ النِّعَمُ × بِالْعَدْلِ قَامَتِ السَّمٰوٰتُ × بِالْغَدَاةِ كَاعِمٌ

بجہت شکر ہمیشہ میماند نعمتہا × بجہت انصاف قائم شدند آسمانہا × بامداد قصہ گوینده است

بِالْعَشِيِّ سَاصٍ × اَلْبَحْرُ لَا يُخَافُ مِنَ السَّرَقِ × يَحْمَدُ اللهَ لَا يَحْمَدُكَ

وقت بانگاہ نکنندہ است × دریا نمی ترسد از دزدی × بحمد خدا نہ بحمد تو ×

اَلْبَخِيلُ عَدُوُّ اللهِ وَلَوْ كَانَ زَاهِدًا × اَلْبَخِيلُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ

بخیل دشمن خداست اگرچہ باشد بے رغبت از دنیا × بخیل داخل نمیشود بہشت را

اَلْبَدْرَةُ مِرْآةُ الْعَيْنِ × بَدَنٌ اَعْوَرُ × بَدَنٌ وَافِرٌ وَقَلْبٌ كَافِرٌ

بدرہ آئینہ چشم است × بدن ناقص × بدن کامل و دل کافر

مع الراء

البرايا اهداف البلايا × بر الوالدين سلف × برد غداة اعزّ

مخلوقات نشانہاے مصیبہاست × نکوئی پدر و مادر سلف ست × سردی بامداد عزیز ترست

عندي من ظماء البرد × دافع البليات بر × من لا يعرف برق

نزدم از تشنہ شدن × نکوئی دفع کنندہ بلایاست × تیز نگر کسے را کہ نمی شناسد ترا ابرق

لو كان له مطر × بركة العمر في حسن العمل × برّك لا تبطله بالمنة

اگر باشد مراد را باران × برکت عمر در خوبی عمل ست × نکوئی خود باطل مکن آنرا باحسان

مع السين

برئت قائبة من قوب × البستان كله كرفس × بئس السفر بالحقيقة

جدا شد بیضہ از جوزہ × باغ ہمہ آن کرفس ست × بد ترسفری کہ در حقیقت

مع الشين

لو لم يختم بالدقيقة × بشاشة الوجه عطية ثانية × بشر

اگر ختم کردہ نشود بہ دقیقہ × تازہ روے بخشش دوم ست × مژدہ دہ

نفسك بالظفر بعد الصبر × بشر مال البخيل بحادث او وارث ×

ذات خود را بہ پیروزی بعد صبر × مژدہ دہ مال بخیل را بہ مصیبت یا وارث

مع الطاء والعين

بطن المرء عدوه × البطنة تأفن الفطنة × بع الدنيا من الآخرة

شکم مرد دشمن اوست × پری شکم سست میکند زیرکی را × بفروش دنیا را عوض آخرت ×

ترنح × بعت جاري ولم ابع داري × بعد كل خير بس × بعد خراب

سود مند شوی × فروختم ہمسایہ خود را و نفروختم سراے خود را × بوسہ نکوئی خاک ست بعد خراب شدن

البصرة × بعد يورث الصفا خير من قرب يورث الجفا × بعض الشر

بصرہ × دوری کہ پیدا کند صفائی را بنکوئی است از نزدیکی کہ پیدا کند ستم را × بعضی بدے

أهون من بعض × البقاع ايمن من بعض × بعلة الورشان يأكل

سہل ترست از بعضے × بعضے مکانہا × مبارک ترست از بعضے × بحیلہ ورشان میخورند

رُطَبُ الْمُشَانِ × اَلْبَغْلُ الْهَرِمُ لَا يُفْزِعُهُ صَوْتُ الْجُلْجُلِ بِفِيهِ

خرمای مشان ۱۲ × استر نهایت پیر نترساند او را آواز جرس × در دهانش

لَا أُلُّكَ فَالْحَجَرُ وَالْكَثْكَثُ × بِقَطِيَّةٍ بُطِّيكَ × بُوْ نَعْلَيْكَ

خاک و سنگ و سنگریزه ها × در کن آن را به تدبیر خود × دور کن هر دو نعل خود را

وَابْذُلْ قَدَمَيْكَ × بَقِيَّةُ الْعُمُرِ لَا قِيمَةَ لَهَا × بِكُلِّ غَيْثٍ نَرْعِي

و بخشش کن سر و دو قدم خود را × باقی زندگی نیست قیمت مر آن را × بهمه باران نشانهای چریدن است

بَلَاءُ الْإِنْسَانِ مِنَ اللِّسَانِ فَسَلَامَتُهُ فِي حَبْسِ اللِّسَانِ × اَلْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ

بلای آدمی از زبان است و عافیت او در بند کردن زبان × بلای گذاشته شده است

بِالْقَوْلِ اَلْبَلَاءُ بِالْوَلَاءِ كَاللَّهَبِ لِلذَّهَبِ × اَلْبَلَاءُ الْأَشَدُّ الْمَعْرُوفُ

گفتن × بلای بحبت پادشاهی مانند شعله آتش است مر زر را × بلای که سخت است نکوئی

وَالصَّنِيعَةُ عِنْدَ الْأَحْرَارِ وَدِيعَةٌ × بَلَغَ الْحِزَامُ الطُّبْيَيْنِ بَلَغَ

نکاری نزد شرفا امانت است × رسید تنگ ستور بهر دو پستان را × رسید

اَلسَّيْلُ الزُّبَى × بَلَغَ السِّكِّينُ الْعَظْمَ × بُلُوغُ الْآمَالِ فِي رُكُوبِ

سیلاب پشته ها را × رسید کارد استخوان را × رسیدن امیدها در سوار شدن

الْأَهْوَالِ لِبَلِيَّةٍ إِذَا عَمَّتْ طَابَتْ × بِمَثَلِ جَارِيَةٍ فَلْتَزْنِ الزَّانِيَةُ

ترسها است × بلای چون عام شود پاکیزه شود × مانند کنیز است پس باید که زنا کند زانیه

سِرًّا وَعَلَانِيَةً × بَنَا قَصْرًا وَهَدَمَ مِصْرًا × بُوعٌ لِتِسْعٍ نَعْلِ كُلَيْبٍ

نهان و آشکارا × بنیاد کرد کوشکی را و ویران کرد شهری را × رجوع کن برای دو نعل کلیب

بَيْتُ × اَلزُّهَرَةُ مِيزَانُ الطَّرَبِ × بِئْسَ الْفَقِيرُ عَلَى بَابِ الْأَمِيرِ

خانه زهره × ترازوی خوشی است × بد فقیر است × بر در امیر

وَ نِعْمَ الْاَمِیرُ عَلٰی بَابِ الْفَقِیرِ × بِئْسَ الْمَالُ الْقَلْعَةُ × بِئْسَ الْاِسْتِعْدَادُ

و خوب امیرست بر در فقیر × بد مال عاریت ست × بد استعداد

الْاِسْتِبْدَادُ × بِئْسَ الْمَطَاعِمُ حِیْنَ الذُّلُّ تَکْسِبُهَا × بِئْسَتِ الْخُلَّةُ

اصرارست × بد خورشها آنست که هنگام خواری حاصل کنیم آنها را × بد خوست

اَنْ یَمْنَعَ الْخَلِیْلُ الْخُلَّةَ لِاَجْلِ خَلَّةٍ × بَیْضَاءُ لَا یُدْجِیْ سَنَاهَا الْعَظِیْمُ

آنکه منع کند دوست دوستی را محبت سرکه خود بد آفتابی است که تاریک نمیکند روشنی او را ابرها

بَیْضَةُ الْعُقْرِ × بَیْنَهُمْ عِطْرُ مَنْشِمَ × بَیْنَ جَبْهَتِهٖ وَبَیْنَ الْاَرْضِ نَمَا

اول تخم ماکیان × در میان ایشان عطر منشم ست × میان پیشانی او و میان زمین پیشانی نهاست

گنجینه دوم در مثلهاے فارسی

(ب) با ادب باش تا بزرگ شوی × با ادب باش گر تو زاده ناس × با تنگ ظرفان نشستن عمر ضایع کردن × با خدا کارست ما را نا خدا در کار نیست × با دوستان تلطف با دشمنان مدارا × بر ورکشان هر که در افتاد بر افتاد × باد در کسی رسد که دروی دارد × بادنجان بدرا آفت نمیرسد × بادنجان از نان ست لیکن خرچکی دارد × با دازدماغش بیرون رفت × بارها گفته ام و بار دگر میگویم × باری هیچ خاطر خود شاد میکنم × بازی بازی بریش بابا هم بازی × اگر آزاری چنان آزاری که باز آری × باز و برید نی از دست برانیدن × باز گرد با صل خود هر چیز × با سیه دل چه سود گفتن وعظ باغبان را دقت میوه گوش کری باشد × باغ سبز می نماید × باقی داستان شب فردا × با کافر مسلمان نشین و صلح کل کن × بالاتر از سیاهی رنگ دگر نباشد × تا بازار بازدار بودن به چند چند سار بودن × بازار مصطفی خریدار خدا × بلزاری را نیازاری × بالای باد میگردد × باندازه گلیم پا دراز کن × با همه کج کلاه با ما هم

با همه بازی بگیر با همه بازی × با هیچ دلاور سپر تیر قضا نیست × با هر که راست آید از جیب و
راست آید × باید متاع نیکو از هر دکان که باشد × باین ریش و فش ببال دیگر پرواز
میکند × بام بلند دست بر آسمان نتوان رسانید × بپوستین مردم افتاده × بت
پرست را کعبه دیگر میگیرد × بچه در شکم نامش مظفر × بچه تا نگرید مادر شیر ندهد × بخت بد
با کسکه یار بود × سگ گزد گر شتر سوار بود × بخت گر یاری دهد دندانت سندان بشکند ×
بخت گر برگردد از پالوده دندان بشکند × بخت داری برو به پشت بخواب بخت که برگردد
اسپ تازی خر گردد × بخشنده آب ست که هر چه بباید ترکند × بدخواه کسان هیچ بمقصد
نرسد × بد روز هم روزی می خورد × بدرو بی درمان گرفتارست × بدعای گربه باران نمی بارد ×
بدگهر با کسے وفا نکند × بدی را بدی سهل باشد جزا ✦ اگر مردی احسن الی من اسا ×
برات عاشقان بر شاخ آهو × بر اسپ چوبین سوارست × برین مژده گر جان فشانم
رواست ✦ که این مژده آسایش جان ماست ✦ برای ما سرخری بهم رسید × برای نهادن
چه سنگ چه زر × برای کوری ابلیس سایه گرد رسول نگردد × براحتی نرسید آنکه محنتی نکشید ×
بر بیدل چگونه گزند کسی بدل × بر حذر باش که سر می شکند دیوارش × بر رسولان بلاغ باشد
و بس × بر سر فرزند آدم هر چه آید بگذرد × بر صراط مستقیم ای دل گمراه نیست ×
برعکس نهند نام زنگی کافور × برق زده را کافور چه سود × برگ سبز ست تحفه درویش × برنج
و عسل روزئی خداداد ست × بزرگی بایدت بخشندگی کن × بزرگی طفل از ادب ست ×
بزرگی بعقل ست نه بسال × بزرگان خورده بر خوردان نگیرند × بزرگش نه خوانند اهل خرد ✦
که نام بزرگان بزشتی برد ✦ بز را غم جان ست و قصاب را غم پیه × صیرے که بهاری آید
بز گرگین شده گله بدر باید کرد × بز مرده و شاخ زرین × بز یابهای نره × لب سر زلف سخن
میگوید بسیار سفر باید تا پخته شود خامی × بشنود یا نشنود من گفتگوی میکنم بشنو شد

توپ را بشهر خویش هر کس شهر یارست × بشهر خود روم و شهریار خود باشم × بعد از سر سخن کن فیکون شد شده باشد × بعد خرابی بصره × بعد از رنج راحت ست × بعیب خود بینا باش بقدر مال باشد سرگرانی × بکن کرمت لیکن منت منه × بگفتن آتش دهن نمی سوزد × بلای طویله بر سر میمون × بلبلان مژده بهار بیار × خبر بد به بوم شوم گذار × بلقمان حکمت اموزی چه حاجت × بلند پروازی میکند × بلی میوه ز میوه رنگ گیرد × بمرگش باید گرفت تا به تب راضی شود × بندگی باید پیمبر زادگی منظور نیست × بندگی کن ترا بحکم چه کار × بندگی بیچارگی بنده درگاه تا بخانه همراه × بنشین که گدائی کنم در پیش تو آرم × بنگر که چه میگوید منگر که کی میگوید × بود هم پیشه باهم همیشه دشمن × بوزنه را با درود گرے چه کار × بوزینه به نقل آدم انسان نشود × به پیغام راست نیاید × بوسه بعد از ال نمی باشد × بوی مشک پنهان نمی ماند × بهار باغ دل آسوده را بکار آید × به بهانه بچه مادر میخورد × به بین تفاوت ره از کجاست تا بکجا × به تمنا سے گوشت مردن به × که تقاضای زشت قصابان × بهر یک گل منت صد خار می باید کشید × بهر نامش که خوانی سر برآرد × بهر کاریکه همت بسته گردد × اگر خارے بود گلدسته گردد × بهشت در پای مادر × بهشت آنجاکه آزاری نباشد × کسی را باکسی کارے نباشد × بی بال و پر شده × بی پیر مرد تو در خرابات × هر چند سکندر زمانی × بیتاب عشق هر چه کند × حق بدست اوست × بیخش در آب ست × بیدل نیم هنوز به بینم چه میشود × بیدولت اگر بجه آدینه بسازد × یا طاق فرو افتد یا قبله کج آید × بی دف دنی میر قصد × بی زری کرد به من، هر چه بقارون زر کرد × بے زر بے پر × بیکدست دو هندوانه نگنجد × بیگنه از دره عمر نباید ترسید × بی می مست ست × بی نان توان زیست و بے آب نتوان

گنجینهٔ سوم در مثلهای هندی

باپ نه مارے پدڑی اور بیٹا تیر انداز × باپ نه دادے مار خواوے × باپ کرے

باپ کے آگے بیٹا کرے بیٹے کے آگے آئے ۔ باپت پوت پتا پر گھوڑ بہت نہین تو تھوڑا تھوڑا
بات کی بات خرافات کی خرافات ۔ بکری کے سینگون کو چر گئی بیری کی پات ۔ بات رہ جاتی ہے
وقت نہین رہتا ۔ بات پر بات یاد آئی ۔ بات کہی اور پرائی ہوئی ۔ بات پوچھے بات کا
کچھن پوچھے ۔ بات جو چاہے آپنی تو پانی مانگ نہ پی ۔ باتین اگلی کرتین خوار ۔ باقی ہاتھی
پائی اور باقی ہاتھی پائے ۔ بارہ بات اٹھارہ پنیڈی ۔ بارہ برس پیچھے گھورے کی بھی دن پھرے
بارہ برس سیئی کاشی مرنیکو گمھر کی پائی ۔ بارہ برس دلی مین رہے محصول نہین دیا کیا کرتے ستھے
بھاڑ جھونکتے ستھے بارہ ہی حب کھیت کو کھائے تو رکھوالی کون کرے ۔ بازار کی مٹھائی
جس نے پائی تس نے کھائی ۔ باسی بچے تو کتا کھائے ۔ باسی کڑھی اُبال آیا ۔ باسی پھولون
باس نہین پردیسی بالم تیری آس نہین ۔ باتی کا مارگا نون اور آگ کا مارا جو لھا ۔ باگ
بکری کو ایک جگہ پانی پلایا ہی ۔ بال کی کھال کھینچتے ہین ۔ بال باندھا چور ۔ بال باندھے کوڑی مارتا ہے
بامہن سے دان مانگتی ہین ۔ باندھ کھدیسے حیصہ ۔ بانج بجوئی شیطان کی لنگوٹی ۔ بانج بیائی
سونٹھو اڑانی ۔ بانس ڈوبین پورین تھاہ مانگین ۔ باندے کے آگی باندی منہ گنز نہ آندھی
باؤ نہ تباس تیرا آنچل ڈولا یوت نہ بھتار تیرا دسنیڈا کیونکر پھولا ۔ باہر کے کھا جائین
گھر کے گیت گائین ۔ باکی بچ گئی بتیس دانت کی بھا کھا خالی نہین جاتی ۔ بجا دے
غنیاڈ ھولکی کہ میان خیر سے آئے بیچ بیجا آندھی آئی تو بچھڑا کھونٹے کی بل ناچتا ہی ۔ بچھو کا
منتر نجانے سانپ کے بل مین ہاتھ ڈالے ۔ بخت اُٹھ گئے بلندی رہ گئی ۔ بخت دین
یاری تو کر گھوڑے اسواری ۔ بخت ندین یاری تو کر کھا چردی داری ۔ بخت اور کا آٹا
گیلا ۔ کمبخت کی دال گیلی ۔ بخشو بی بی بلائی جو ہا لنڈا ہو کے جیگا ۔ بخشی سے دیگر
بداؤن کی للا ۔ بدلی مین دن نہ دیسی پھو ہر بیٹھی پیسے ۔ بُرا بیٹا کھوٹا پیسا کام ہی آرہتا ہی ۔
بُرائی کنارے ہو جائینگے کام دو دھاد ھن ہی سے آپڑتا ہے ۔ بریلی روپا دیلی ۔ بُرا بول قاضی کا

پیادہ بڑا ہی پاجی ہی × بڑھیا دِوانی ہوئی پر اسے برتن اُٹھانے لگی × بڑھو گھس لگا ہے ×
بڑون کی بات بڑی × بڑے میان تو بڑے میان چھوٹے میان سبحان اللہ × بڑی بول کا سر نیچا ×
بڑے گھر بیٹے پتھر دھو دھو مرئیے × بڑی بہو کو بلاؤ کھیر مین نون ڈالے × بڑی بوا سچ کہتی تھین
بس کر میان بس کر مین دیکھا تیرا اشکر × بسم اللہ کے گنبد مین بیٹھے ہین × بغل مین لڑکا شہر
مین ڈھنڈورا × بکری نے دودھ دیا مینگنیون بھرا × بکرے کی مان کب تک خیر منائیگی
بگانی کارن لوی توڑی تان × بگانے مال پر چھین گر برا ز ہو بیٹھیا × بگانی آس نت اوپاس ×
بگڑی لڑائی بگز پوشون کے سر × بگلا مارے پنکھ ہاتھ × بلّی خما تیری دھج × بل تو اپنا ہی
بل نہین تو جاوے جل × بل جای راج کو موتی لگے پیارا کو × بلی بھی لڑتی ہی تو منھ پر پنجہ دھر لیتی ہے
بلّی خدا کے لیے چوہا نہین مارتی × بلّی کو چھیچھڑون کا خواب × بلّی لانگھ کر آئی ہے × بلّی کے
بختون چھینکا ٹوٹا × بن بلائے ڈومنی لڑکے بالون ساتھی آئی × بن بلائے احمق تی دوڑی
صحنک × بن بھوت پریت نہین × بن کھاج بن ٹال ناچے ہی × بن چوچی لڑکے کو رکھتی ہی × بندر نے
ہاتھ مین ناریل بندر کی آشنائی کیا × بندر کا گھاؤ × بندر کی آشنائی جی کا زیان × بندر کیا جانے
آدیکا سواد × بندہ عاجز ہی × بندی جب شادی کرتی ہی تب ایسی ہی کرتی ہے × بن روئے
لڑکا بھی دودھ نہین پاتا × بن لاگ کھیلے جو جو آج نہ موا کل موا × بن مارکی توبہ × بن مانگے دود
برابر مانگے ملے پانی × بن ہونی ہونی اور ہونی ہو ورن ہار × بنی تو بنی نہین تو داد و خان بیٹی
بنی تو بھائی نہین تو دشمنائی × بنیائی کی بات ری اود ہو × بنیائی کی فقیری بھلی ×
بنیا تو لتا ہے نہین کہتے ہین پورا تول × بنیا گور چھپا ہی کے کھاتا ہی × بنیا ماری جان کو
ٹھگ مارے انجان کو × بنیے کا بیٹا کچھ دیکھ ہی کے کرتا ہی × بنیے سے سیانا سو دوانا ×
بوجا سب سوا اونچا بورکے لہ دکھائے سو پچھتائے نہ کھائے سو پچھتائے × بوڑھا چو ملا جنازہ کی
ساتھ × بوڑھا جانے کیا بالا جانے ہیا × بوڑھا بالا برابر ہوتا ہے × بوڑھا بنیا اور سیر چنے جائے

بوڑھے منہ مہاسے آئی لوگ تماسے ۔ بوڑھے گلا لوت کی کون سنے ۔ بوڑھے توتے بھی کہین پڑھتے ہین ۔
بوڑھے بارے خلق دوارے ۔ بوڑھی گھوڑی اور لال لگام ۔ بوڑھی جُروا نام حقیقہ ۔ بوگئی کوکار
اور رہی کھال کھال بول تو بی بی میری نہین تو درکار بھی نہین تیری ۔ بوند کا چوکا گھڑون
ڈھلکایا ۔ بویا نہ جوتا مفت کا پوتا ۔ بہت اتیت منڈھی خراب ۔ بہت گئی تھوڑی ہی رہی
بہتے دریا مین ہاتھ دھولو ۔ بھیڑ آگے گاونا اور گنگ آگے گلا ندھے آگے ناچنا تینون کا مال بھی بہا
دس گھر گھالے ۔ بیاہ نہین کیا برات تو دیکھی ہی ۔ بی بی ہین بھر مالی کان ہیں تیری بالی ۔ بی بی
خیلا دو جیسے ایک میلا ۔ بی بی وارے باندی کھائے گھر کی بلا باہر جائے ۔ بی بی نیکبخت
دمڑیکی دال تین وقت ۔ بٹیا مر پوپر تیسر نہ ٹلیو ۔ بٹیا بنکے کھاتے ہین باپ بنکے نہین کھاتے ۔
بٹیا چمار کی اور نام رکھا جگ جیتن ۔ بیچ بیچ میری بجنی کا بیاہ ۔ بیحیائی کا برقع منہ پر لیا ہے
بے درد قصائی کیا جانے پیر پرائی ۔ بے دل نوکر دشمن برابر ۔ بید کرے بیلائی اچھا کرے خدا
بیدیہا کے چاول نیت ۔ بیسی کھیسی ۔ بیکار مباش کچھ کیا کر ۔ بیل نہ کودا کودی گون یہ
تماشا دیکھے کون ۔ بیل کا مارا ببول تلے ببول کا مارا بیل تلے

گنجینۂ چہارم در مثلہاے حرف بھا

بھات ہوگا تو کوے بہت آرہینگے ۔ بھات چھوڑا جاتا ہی ساتھ نہین چھوڑا جاتا
بھاری پتھر دیکھا چوم کر چھوڑ دیا ۔ بھاگل پور کے بھگیلیے اور کہل گاؤن کے ٹھگ پٹنے کے دوالیے
تینون نامرد ۔ بھائی ایسا دوست نہین اور بھائی ایسا دشمن نہین ۔ بھائی تھا دکرے تل مارے
اور بچاؤ کرے ۔ بھائی مس کھلائیے بھتیجے مس بجیے بھبٹ پڑے وہ سونا جس سے ٹوٹے کان ۔
بھنجے ڈنڈھی آپکے کہے دیتے ہین ۔ بھرا سو دہرا ۔ بھس مین چنگاری ڈال جمالو دور کھڑی ہو
بھلا کر بھلا ہوئے سوداکر نفع ہوئے ۔ بھلے کا بھلا ۔ بھلے گھوڑے کو ایک چابک بھلے آدمی کو
ایک بات ۔ بھلے کا زمانہ نہین ۔ بھلے کی بھلائی اور برے کی جنوائی ۔ بھنگیان در باغ رفتند

بیر کیٹلی سب ہوا بھوانی نبل بکری سبل بھو کی بیر الگھانے گا نڈا تیسر کھائین مولی کا کھانڈا
بھوکے ہو تو ہرے ہرے رو کھ دیکھو × بھوکے سے کہا دو اور دو کیا کہا چار روٹیاں بھوکا بیچے
جو رے اگھانا کیے مجھے اُدھار دے × بھوکا بنگالی بھات بھات پکارتے بھوک کو بھوجن کیا اور
نیند کو بچھونا کیا × بھوک گئے بھوجن ملے جاڑا گئے قبائی جوبن گئے تریا ملی تینوں دیو بہائی × بھو باتھن
گائین کہاں تین اب کمائین تو رام ڈہالی × بھول گئے دن ڈیڑھ امنڈولی باندھا سیہرا × بھول
گئی تارہینگ ڈال دی بھات مین × بھول گئے راگ رنگ بھول گئے ذکریاں تین باتین
یاد رہین نون تیل لکڑیان بہونگا گلا آنکھ کے سامنے × بھوئین پڑے ساہ کی دولی بھیاجی کے
ڈنڈ ملو بھیاجی بھداڈنڈ پلوائین بند کے پہلوان نہیں بنتے × بھیاجی کے گھوڑے بھیڑیا دھسان
بھیک و رپچھوڑ × بھیگی مرغی بھینس کے آگے بین بجائے بھینس کھڑی کرے ×

خزینۂ سوم در امثال حرف بائے فارسی مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در مثلہای پارسی

پاجی بطواف کعبہ حاجی نشود × پار بودی قطبک و امسال گشتی قطب دین سال دیگر ربانی قطب دین
حید شوی × پای پیش آید ست و پس و لوار × پای چنار سبت × پای استدلالیان چوبین بود × پای چوب
سخت بی تمکین بود × پای در زنجیر پیش دوستان × بہ کہ بابیگانگان در بوستان × پای چراغ تاریک میباشد
پختہ نپیرو نان خم سبد پدرکش بادشاہی را نشاید × وگر شاید بجز نشش نشاید پراگندہ روزی پراگندہ
دل × پرتو نیکان نگیرد ہر کہ بنیادش بد است × پر چشمی غربیل زیر دلی آسیاست × پر دستی چرغ
بسبب نفشی دیگر ست × پرستارزادہ نیاید بکار × اگرچہ بود زادۂ شہریار × پس از سی سال این معنی محقق
شد بخاقانی × کہ بورانی ست بادنجان و بادنجان ست بورانی × پسر بدگہر افتد پدر چکار کند × پسر نوح

باید آن شست ٭ خاندان نبوتش گم شد ٭ پس مانده گاو را آخر باید داد ٭ پس مانده سگ هم سگ را شاید ٭ پس مانده سگ قابل طهارت نیست ٭ پشت بام رندان و دزدی ٭ پشت را نقره باشد لیکن نقره را پشت نباشد ٭ پشم از خایهای رندان کم ٭ پشمی در کلاه ندارد ٭ پشه چو پر شد بزند پیل را ٭ پنج انگشت برابر نیست ٭ پند پدر مانع نه شد رسوای مادر زاد را پوست کنده میگوید ٭ پهلوان زنده خوش ست ٭ پیچش مار از کجروی اوست پیران نمی پرند مریدان پرانند ٭ پیر شو بیاموز ٭ پیری و صد عیب چنین گفته اند ٭ پیر نابالغ پیر من خس ست اعتقاد من بس ست ٭ پیر من هر چه کند عین عنایت باشد ٭ پیر یکیم عشق زند پس غنیمت ست ٭ از شاخ کهنه میوه نورس غنیمت ست ٭ پیش زبان گوتلے نیست ٭ پیش کسی رو که طلبگار نیست تا زبران کن که خریدار تست ٭ پیش طبیب مرد کار آزموده برو ٭ پیش از این من هم درین باغ آشیانی داشتم ٭ پیش از عید مصلا میرود ٭ پیش از مرگ واویلا ٭ پیش ناظم نازر ٭ پیش نازر ناظم ٭ پیش هر دو هیچ ٭ پیش هیچ بر دو ٭ پیش دروغ گو هر کس لاجواب ست ٭ پیمبر اول دعا برای خود کند ٭ پیر در گل مانده را شه پیل باید تا کشد ٭ پیمانه اش پر شده

گنجینهٔ دوم در مثلهای هندی

پاپی کا مال پراپت جائے ڈانڈ بھرے یا چور لیجائے ٭ پاپی کی ناؤ ڈوبے پر ڈوبے ٭ پادشاہون کا اور دریاون کا کس نے پھیر پایا ہی ٭ پاسا پڑے اناڑی جیتے ٭ پاک عبیاک ٭ پال پال تیرے جی کا ہوگا کال ٭ پانچون انگلیان گھی مین ٭ پانچون انگلیان برابر نہین ٭ پانچون سوارون مین ہم بھی ہین ٭ پانچوین پنڈت چھٹے نرائن ٭ پانچ تین نو تیرہ بتلاوے ٭ پانچ میت پچاسی ٹھاکر ٭ پانچے بہی نکلی پڑتی ہین ٭ پانڈے جی پچھتاوگے بھیر چنے کی کھاوگے ٭ پانڈے جیون سے بھیائین پانڈے وود دین سے گین ٭ پانی پیکر ذات پوچھتے ہین

پانی پیچھے پچھان سکے اور پیر کیجیے پنان کے ٭ پانی کا ہگا منھ پر آتا ہی ٭ پانی سے پتلا گرو والا پانی کا سا بلبلا ٭ پاؤن تلے کی زمین سرکی جاتی ہی ٭ پتا کھڑکا بندہ سرکا ٭ پتھر کو جونک نہین لگتی ٭ پٹارے بندر رکھنے کے لائق ہین ٭ پٹھان لڑائی مارین بنے داڑھی پھٹکارین ٭ پٹھان کا پوت گھڑی اولیا گھڑی بھوت ٭ پچھلی ٹکیا کھائے پچھلی عقل آئے ٭ پرائے ہی چاولون مین مزا ہوتا ہی ٭ پرائے مردے اوکھیڑتے ہین ٭ پردیلی بی بی اور چٹائی کا لنگا ٭ پروہن جگوہن ہو رکھو پرکی گائین کلیندی کھائی دھائی دھائی مہوی تیرجائے ٭ پرکی کھیتی پرکی گائین وہ پاپی جو بردوہن جائین ٭ پرکو کنوان کھودی اور اور آپ ہی ڈوب ڈوب مرے ٭ پرگھر کودین موسل چندہ پرموئی ساسو پسوان آئی آنسو ٭ پڑوسی کی مینھ برسے گا تو ہمارے بھی بھوار آرہے گی ٭ پڑھیا ہوں لی بھینس گھتونا ٭ پسنہاری کے پوت کو جیبنا لابھ ٭ پکا پھوڑا ہو رہا ہے ٭ پگڑی پیر کے تلے کے مرنے والے ہین ٭ پگڑی رکھ گھی چکھ ٭ پگڑی پھیر رکھی ہی ٭ پگڑی اٹکی ہے ٭ پنچ مل خدا مل ہینچ ٭ پنچ مل کہین بلی تو بلی ہی سہی ٭ پنچ مل کر کیجیے کاج ہارے جیتے نہ آئی لاج ٭ پوت پتروتی کا کنتھ سوہاگن کا چومنی والی کا منھ چھائی ٭ پوت فقیر لی کا چال چلے احدیون کی ٭ پوت ہو میٹھو بھتر ہو میٹھو کرپا کمہ کی کھائے ٭ پوچھتے پوچھتے دہلی چلے جاتی ہین ٭ پوستی کی آنچ اوپر اوپر نہین جانے کی ٭ پوس کونی گھوس پولی پولی آنچ ہی ٭ پون بھائی ہریالا بنا ٭ پہلی ہی بسم اللہ غلط ٭ پہلی چوری گال کا ٹا ٭ پہلے گھر مین دیا تو پیچھے مسجد مین ٭ پہلی بیوی جوگی بیچ مین بیوی بھوگی پیچھی بیوی روگی ٭ پہلی بوہنی اللہ میان کی آس پیا دی پیادی پوشش کیا ٭ پیا ساکنوین پاس جاتا ہے کنوان پیاسے پاس نہین آتا پیٹ کی ریت ہی نرالی ہی ٭ پیٹ مین چڑی بوند نام رکھا محمود ٭ پیٹ کوئی سٹھ سوئی پیٹ بھری رنالی اور بھوک بھلے آدمی سے ڈرے ٭ پیٹ بھری کی کھوٹی چالین ٭ پیٹ مین پڑا چارا تو کودنے لگا بچارا ٭ پیٹ مین پڑیان روٹیان تو سب ہی گلھان موٹیان ٭ پیٹ مین جو ہی پڑ گئے پیٹ سی

پالوُن نکالے ہین ٭ پیٹ بھر میٹھا لادو ٭ میٹھا میٹھا ہپ ہپ کڑوا کڑوا تھو تھو ٭ پادشاہ کو بھی برا کہتے ہین پیچ پیچ ہی ہزار نعمت کھائی ٭ پیر آپ ہی ماندے شفاعت کسکی کرین ٭ پیر کو نہ شہید پہلی ٹکٹی کو چھاپا ٭ پیر چڑھے یون ہی دکھائی دیتا ہے ٭ پیسا پیسا چلنی بھر اٹھایا ٭ پیس لون تو پیٹون پیس موئی بکار موتی آئے لوٹے کھا گئی ٭ پیسے پر دھر کے بوٹیان اڑاؤن تو بھی نہ ور دآوی ٭ پی تو موآ ندھر کبیر ون سنگا ٭

گنجینۂ سوم امثال حرف پھا

پھاٹک ٹوٹا گڑھ لوٹا ٭ پھاوڑیکا نام گل صفا ٭ پھاوڑا نہ کود ار بڑا کھیت ہار اکھٹ واکا جینا جو نگی برائی آس پھر بے گھوڑے یہین سے ٭ پھر بانہ ساری بڑی سو بہا ہاری پھل پاتی سہالی پائی ٭ پھوٹی سہین آنکھین نہ سہین پھول چڑھے تو چپل لگے ٭ پھو بدن مین نہین سماتے ٭ پھونک پھونک کے قدم رکھتے ہین ٭ پھوئیون پھوئیون تال بھرتا ہے ٭

خزینۂ چہارم در امثال حرف تا مشتمل بر شش گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

اَلتَّاجِرُ الجَبَانُ لَا یَرْبَحُ وَلَا یَخْسَرُ ٭ اَلتَّاجِرُ الجَبَانُ مَحْرُوْمٌ

بازرگان بددل سودمند نشود و زیان کار نشود ٭ بازرگان بددل محروم ست ٭

اَلتَّاجِرُ یَخْرُجُ مِنْ کَسْبِہٖ ھَجْمُ الذُّبَابِ عَلٰی طَبَقٍ لَا یَنْقُصُ مِنْہُ

بازرگان بیرون می آید از کسب او کاسہ مگس یعنے سرش بر طباق و کم نشود از ان

رَأسُ بَقٍ ٭ تَاخِیْرُ الْاِسَاءَۃِ مِنَ الْاِحْسَانِ ٭ اَلتَّاخِیْرُ مِنَ الرَّحْمٰنِ

سرلشپہ ٭ تاخیر بدی کردن از احسان است ٭ تاخیر از خدا است

وَالتَّعْجِیْلُ مِنَ الشَّیْطَانِ ٭ اَلتَّاسِیْسُ خَیْرٌ مِنَ التَّاکِیْدِ

وشتابی کردن از شیطان است ٭ سخن نو آوردن بہتر است از تاکید ٭ سلہ

تأكل الكمثرى وتعتذر الخلاف ٭ تأكيد المودة بالحرمة تأمرني

میخوری امرود را و دشمن میداری خلاف او را ٭ استوار کردن دوستی که بر عیب است حکم میکنی مرا

بالاستقامة وأنت تتعوجين ٭ تأمل في أفعالك تبلغ آمالك

براستی و حال آنکه تو کج میشوی ٭ امیدوار در فعل های خود برسی امیدها خود را

تبصر العواقب تؤمن من المعاتب ٭ تبعه قياد الحبيب تجاوز

ببین که انجامهای کار را ای خوف شوی از خشم کننده ٭ پس روی کرد او را زمن محبوب بتجاوز کرد

الروض إلى لقاع الفرق ٭ التجارة تنوع الأموال ٭ تجربة المجرب

باغها سوی بیابان هموار ٭ سوداگری چشمه مالهاست ٭ آزمودن تجرب

تضيع العمر ٭ التجربة مرآة العقل ٭ تحسا لقمان من غير شبع

ضایع کردن زندگانی است ٭ تجربه آئینه عقل است ٭ بتکلف آرزوع داد لقمان بدون سیری

تجوع الحرة ولا تأكل بثديها ٭ تحد وه حمار الحاجات

گرسنه میشود زن حره نمیخورد پستان خود را ٭ سراندازا خر حاجتها

تحسبهم جميعا وقلوبهم شتى ٭ تحسبها حمقاء وهي باخس

گمان میکنی ایشان را مجتمع و حال آنکه دلهای ایشان پراگنده اند ٭ گمان میکنی آن را احمق و حال آنکه او زیرک

تحقره ويتنا ٭ تحلكت العقرب بالأفعى ٭ تخلصت قائبة

خوار میدانی او را و حال آنکه بلند میشود و برا ٭ کاوید کژدم مار را ٭ جدا شد بیضه

من قوب ٭ تدارك في آخر العمر ما فاتك في أوله ٭ تربص

از جوزه ٭ تدارک کن در آخر عمر آنچه فوت شد ترا در اول عمر ٭ امید میداری

تجرة وترتقي وسطا ٭ الترحم على الأشقياء ظلم على السعداء

حجره را و بالا میروی وسط را ٭ مهربانی کردن بر بدبختان ستم است بر نیکبختان

ترک الدنیا رأس کل عبادة × ترک الذنب أیسر من طلب التوبة

گذاشتن دنیا سردار هر عبادت است × گذاشتن گناه آسان تر است از طلب کردن توبه

ترک الظبی ظله × ترک الشر صدقة × ترک العادة عداوة

گذاشت آهو سایۂ خود را × گذاشتن بدی صدقه است × گذاشتن عادت دشمنی است

ترکته علی مثال لیلة الصدر × ترکته مثل مقرف الصمغ × ترکتهم

گذاشتم او را مانند شب بازگشت حجاج × گذاشتم او را مانند جاے برکندن صمغ × گذاشتم ایشان را

فی حیص بیص × ترکت الرأی بالری × ترک الفتیان کالنخل وما

در تنگی و سختی × گذاشتم اعتقاد را بدیدار زنگ × می بینی جوانان را مانند درخت خرما و کدام چیز

یدریک ما الدخل × تزاوروا ولا تجاوروا × تسائلوا برمتین

آگاه کرد که چیست دخل × ملاقات کنید و همسائگی نکنید × سوال سکینی مرادو دیگ

تسلیمک تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه × تضرع الی الطبیب

تسلیم را × شنیدن تو سعیدی را بهتر است از دیدن تو او را × زاری کن بسوے طبیب

قبل أن تمرض × تطاطا لها تخطئك × تطلب أثرا بعد عین

پیش از انکه بیمار شوی × سر پست کن بر او ے فرود آید ترا × بجو نشان را بعد شخص

تطلب المثالب شر المعائب × تعاشروا کالاقارب و تعاملوا کالاباعد

جستن عیبها بدترین عیبهاست × آمیزش کنید مانند نزدیکان و معامله کنید مانند دوران

تعرف الاشیاء باضدادها × تعریف المجهول بالمجهول × التعریف بالحسن

شناخته می شود چیزها به ضدهاے خود × تعریف نا معلوم به نا معلوم × تعریف خوب تر است

من التوضیح للتعظیم × علامة النفاق × تغافل عن المکروه

از توضیح تعظیم × نشان نفاق است × غفلت کن از مکروه

تورقوا. تغافل كأنك واسطي. تفاءل بالخير تنله. تفرقوا أيدي سبا

تو فرق کرده شوی. غافل شو گویا که تو باشنده واسط هستی. فال نیک بگیر تا یابی او را. متفرق شدند مانند سبا

تفكر ساعة خير من عبادة ستين سنة. التقادير

تفکر یک ساعت بهتر است از عبادت شصت سال. تقدیرها

تبطل التدابير. التقدير يضحك على التدبير. تقرب الطريق

باطل میکنند تدبیرها را. تقدیر می‌خندد تدبیر را. نزدیک می‌کند راه را

في زيارة الحبيب. تقلدها طوق الحمامة. تكبروا مع المتكبرين

در ملاقات محبوب. قلاده بینداز در گردنش طوق حمامه را. تکبر کنید با تکبر کنندگان

وتواضعوا مع المتواضعين. تكرار القلم يبطل الخط. تكلموا الناس على قدر

و فروتنی کنید با فروتنی کنندگان. تکرار قلم باطل میکند خط را. کلام کنید مردم را باندازه

عقولهم. تلدغ العقرب طبعا. تلدغ العقرب وتصي. تلطف

عقلهای ایشان. میگزد کژدم از روی طبیعت. میگزد کژدم و آواز میکند. نرمی کردن

الكلام يخدع الكرام. تلف المال خلف العمر. تلك الأمثال نضربها

سخن می‌فریبد جوانمردان را. هلاک شدن مال پس عمر است. آن داستانها بیان میکنیم آنها را

للناس. تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض. تمام الربيع الصيف

برای مردمان. آن رسولان بزرگی دادیم بعض اوشان را بر بعضی. تمام ربیع گرماست

تمتع استهلى لك. التمتع في أيام طويلة يوجد بالصبر على أيام

برخورداری گیر بخواهم مرترا. برخورداری یافتن در روزهای دراز یافته میشود بصبر بر روزهای

قليلة. تمنوها حمقا. تمرد مارد وعز الأبلق. التمر بالسويق التمر بالزغ

اندکی. می اندازی آنرا از روی حماقت. سرکشی کرد مارد و غالب شد ابلق. خرما عوض سویق است خرما بجای

وَالنَّاظُوُرُ غَیْرُ مَانِعٍ × تَنْهَانَا اُمُّنَا مِنَ الْغَیِّ وَتَعْدُوْ فِیْهِ تَوَاً

وباغبان نیست مانع × نهی میکند مارا مادر ما از گراهی و تجاوز میکند وے دران گراهی فی الفور

اَلْمَرْءُ یُکْرِمُهُ × تَوْبَةً نَصُوْحًا × تَوْبَةُ الْجَانِی اِعْتِذَارُهُ × تَوَقَّرْ بُمَجْدِ

مرد بزرگ میکند اورا بود و او توبه کردن خالص × توبه گنهگار بعذر خواستن اوست × بسیار ازجهت مال

تَوَکَّلْ عَلَی اللّٰهِ یَکْفِکَ × تَهَادَوْا تَحَابُّوْا × تَهْنِئَةُ النَّوَالِ تَمَامُ السُّؤَالِ

اعتماد کن بر خدا کفایت کند ترا × هدیه دهید یکدیگر را تا دوست دارند یکدیگر را × مبارکبادی عطا بخشش تمام سوال است

گنجینه دوم در امثال فارسیه

تا ببینیم که از غیب چه آید بیرون × تا بدکان خانه برگردی × هرگز ای خام آدمی نشوی تا نترا
از اعراق آورده شود مارگزیده مرده شود × تا تو آدم شده من خر شده ام × تا تو بهشتی سخن را
میرسم × تاج محمد قرة العینی میان ماست × تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون × تا در بیابان خنج است گردکان
تا وزر سد وعده هر کار که هست × سودی نکند یاری همکار که هست × تار بیغه در آب سست
امید ثمره هست × تاریکی و اشاره ابرو × تاریکی شب سرمه چشم کور موفق ست × تار پیری
و پود مرگ یک ست × تا سال دگر می که خورد زنده که ماند × تا شب نروی روز بجا می نرسی
تا صدف قانع نشد پر در نشد × تا مرد سخن نگفته باشد عیب و هنرش نهفته باشد × تا مار
راست نشود بسوراخ نرود × تا نباشد چیزکی مردم نگویند چیزها × تا نفس باقیست آز و زندگی
هموار نیست × تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد × تا نچه روزگار نخورده است × تبدیل دانه
مضائقه ندارد × تخته تخته ها تخته تابوت × ترا زوی زهره از گرانی سنگان نشکنند × ترا زهر دو سو
قلب × ترا زخسیس ست که هر سو زیادت یافت سر فرود آرد × ترا آب می برم و تشنه می آرم
تربیت نا اهل را چون گردگان بر گنبد ست × ترسان دل را چه پیری و چه عفریت × ترکی همه ست

ترکی تمام شد × تشنه در خواب آب می بیند × تصنیف را مصنف نیکو کند بیان × تعریف زیاده بدتر از دشنام است × تعظیم کارگران معاف × تعظیم صاحب خانه کردن بنا از ریش حلاج برداشتن ست × تقویم پارینه بکار نیاید × تکبر عزازیل را خوار کرد × تکیه و جا بجاے بزرگان نتوان زد بگزاف × تندرستان را نباشد درد ریش × تنور تا گرم است نان توان بست × تنها پیش قاضی روی راضی آئی × تواضع ز گردن فرازان نکوست × تواضع دو سر دارد × تواضع کم کن و بر مبلغ افزا × توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر کنند × تو برای شکستن ست × تو پاک باش برادر مدار از کس باک × تو توان و کار ست تو کار زمین را نکو ساختی × که با آسمان نیز پرداختی × تو که این قدر از خواب محظوظی چرا نمی میری × تو مرد دلیری مین رو به خویش خران و شیرے بین × تونگری بدل است نه بمال × تهی دست روسیاه × تیر چرخ را کمان چرخ باید × تیر چون تر شود کمان گردد × تیر آخر جگر کافر × تیشه را با تراش کار × خواه عود پیش آید خواه چوب × تیشه گر مقبل ست درسن تاب × تیغ بر تیغ × تیغ را انیام کج باشد ×

گنجینه سوم در مثلهای هندی

تا روان بھری رات × تازی مار کھائی ترکی تراش پائی × تاش پر موتنج کا بخیه × تالی دو کر باجے × تانا دیکھے پینا اور رکھو دیکھے بھر × تانت باجی اور راگ بوجھا × تانی گھاٹ که پانی گھاٹ × تائین تائین بھیس × تپانچه مارے منھ لال رکھتے ہین × تتری نے دیا جنم جلی سے کھایا عجیب جلی نه سوادیا پایا × تتی تھوڑی گھی نه پایا اپکا سیالا یون ہی گیا × تجھسے تو جاڑے مین بھی پانی نه رکھواؤن × تجلی کو تکرار نہین × تجھے پرائی کیا پڑی اپنی نبیڑ × تختی پر تختی میان جی کی آئی کمبختی × تربت دان مہاپن × ترکش مین دو تیر تیسرا خسر میں لڑتی مین × ترک پہوے تو پہنا × ترکی تمام ہوئی × ترپا چلتر جانے کوئی خسم مارکے ستی ہوئی × ترپاکنے بچھونے کو پہونچ گئی ×

تنکلے کا سا بل نکل گیا ٭ تل کھیرا اور پر سہرا ٭ تلوون سے لگی ہے ٭ تلی سانگ اور پڑا تانگ ٭ تلی کے دانت
تلی اور اوپر کے اوپر رہ گئی ٭ تم بھی کہو گی کہ مجھے کوئی جور سو کرے ٭ تم روٹھے اور ہم چھوٹے ٭ تم کاٹو
ناک اور کانی مین تمھوڑون اپنی بانی ٭ تم کیون بھاٹے مین پاؤن دیتی ہو ٭ تم نے اوڑائین ہم نے
بھدن کھائین تمھاری منھ کا اگال ہماری پیٹ کا ادھار ٭ تمھاری لڑکے بھی کبھو پاؤن
چلین گے ٭ تمھارے طاعون کی قسم ہے ٭ تمھارے پچھواڑے کیا کوریا لگا ٭ مین تمھاری
برابری وہ کرے جو ٹانگ اٹھا کر موتے ٭ تمھاری برابری وہ کرے جو ہرن کو پکڑ لے ٭ تن
تا جا تو قلندر راجا ٭ تنکی کو ادھجل پہاڑ ٭ تنگ سی بل تس مین سنو ڑی ٭ تنگی گئی فراخی آئی ٭
توبہ کر بندی اس گندی روزگار سے ٭ تو تی بالین چھتی اور عشقی بالین لال کبوتر بالین چھوٹے
جو تکین پرایا مال ٭ تو چاہی میری جالی کو مین چاہون تیری کھاٹ کی پائی کو ٭ تو چھوتی کہ مین
موئی ٭ تو تو ڑ ڈال تاگا تو کس بھڑوے کی منھ لاگا ٭ تو سی کیتی رام جنی تو اسی کرینگے رام جنا ٭
تو کون موکو لے چوٹھے مین جھونکو ٭ تو کون بناؤن تیرا بھیا اور بلاؤن ٭ تو کھو امیر کنا مین
گھر سنبھالون اپنا ٭ تو میرا لڑکا کھلا مین تیری کھچڑی کھاؤن ٭ تو میری بالی کو چاہی تو مین تیرے
بوڑھے کو چاہون ٭ تو مجکو تو مین تجکو ٭ توی پر کی بوند ٭ تیتر کے منھ لچھمی ٭ تیر اسو میرا میرا سو مین
تیرا تھا سو میرا ہوا برای خدا ایک دمڑی ہمین دے ٭ تیرا اپنیا مین بھرون اور میرا بھرے کہار ٭ تیرے
جیتے کتانہ جیسے ٭ تیری کان کی تیری گسائین کی ٭ تیری گود مین بیٹھون اور تیری ہی
داڑھی کھسوٹون ٭ تیر نہ کمان کا ہے کا پٹھان ٭ تیر کمان میرے چچا خوب لڑے ٭ تیر کمان
میان کا اللہ نگھبان ٭ تیر تہہ گئے منڈ آ آ کے سدھو ٭ تیسرے دن مردا بھی حلال ہوتا ہے ٭ تیل دیکھو
تیل کی دھار دیکھو ٭ تیل تلون ہی سے نکلتا ہے ٭ تیل جلے گھی جلے ٭ تیل تیلی کے بیل کو گھر ہی کو تجلس
تیلی خسم کرکے روکھا کھائے ٭ تیلی کا کام تنبولی کرے چولہے مین آگ اُٹھے ٭ تیلی تیل مسودھی کھلی ٭ تین
ٹانگ میان بکائن تلی ٭ تین تڑکائن کے میان ٭ تین تین گناہ خدا بھی بخشتا ہے ٭ تین مین نہ تیرہ مین

نہ سیر بھر ستلی ہین نہ مٹکا بھر سرسون ہین ٭ تین ون تین میں بھی بھاری ہین ٭ تین تلوک دکھائی دیتے ہین ٭

گنجینہ چہارم در امثال حرف تھا

تھا سوچ جو کچھ اول آخر وہی پیش آیا ٭ تھالی چھوٹی نہ پھوٹی جھنکار تو سنی ٭ تھکا اونٹ سرائی کو تکتا ہی ٭ تھوڑا کھانا جوانی کی موت ٭ تھوڑا کھانا اور بنارس کا رہنا ٭ تھوڑی سی بچھیا اور بڑی سی ہتیا ٭ تھوک داڑھی بیچے منہ ٭ تھوک کر چاٹتے ہین ٭ تھوکو ن ستو نہین سنتے ٭

گنجینہ پنجم در مثلہای حرف ٹا

ٹانگ کے نیچے سے نکال دیا ٭ ٹیکے کا ڈر ٭ ٹٹی کی اوٹ شکار کھیلتے ہین ٭ ٹٹر کھولون کھنو آئی ٭ ٹلک جیا تو پھر کیا ٭ ٹکڑے مانگ کھانا ٭ ٹپچیے گنٹھ بند جھنا ٭ ٹکیا روٹی اب لے کر تب دے ٭ ٹکے کی لونگ نینی کھاسے یہ گھر رہے کہ جاے ٭ ٹکے کی مرغی چھ ٹکے محصول ٭ ٹلہ نویسی کیا کرتے ہین ٭ ٹوٹی بانہہ گل جھنڈری ٭ ٹکمان ڈرین نو چنی ٭ ٹیم ٹام کی پگڑی باندھے وہ بھی صدقہ جورو کا ٭ ٹیک پاک کا چوکا دیتا گوہر گائین گورو کا ٭

گنجینہ ششم در مثلہای حرف ٹھا

ٹھیر سے ٹھٹھیرے بدلائی کیا ٭ ٹھکری کا سکھ خرچی کا دکھ ٭ ٹھین گی ٹھام لبیدی چلطر

خزینہ پنجم در امثال حرف ثا ٭ مشتمل بر سہ گنجینہ ٭

گنجینہ اول در امثال عربیہ

ثَاطَةٌ مُدَّتْ بِمَاءٍ ٭ اَلثَّالِثُ بِالْخَيْرِ ٭ ثَبَاتُ الْمُلْكِ بِالْعَدْلِ تُبَاتُ ٭

لای مدد کردہ شد باب ٭ ٭ سوم بخیر ست ٭ بہر جای بودن ملک بانصاف ست بر جای بودن

النفسُ بالغذاءِ وثباتُ الرّوحِ بالغناءِ × ثَلِّثِ العرشَ اوّلاً ثمّ

نفس بسبب غذاست و برجاے بودن روح بسبب سرودست × ثابت گردان عرش را اول بار

انقشْ × الثریدُ فی الطعامِ کالمثلِ فی الکلامِ × ثقبُ الحجرِ

نقش کن × ثرید در طعام مانند مثل است در سخن × سوراخ سنگ

لیسَ کثقبِ الدُّررِ × الثقیلُ اذا خفّفَ صارَ الطاحونُ ×

نیست مانند سوراخ مروارید ها × گران وقتیکه سبک شود گردد آسیا ×

الثکلی تحبُّ الثکلی × ثلثةٌ لا امانَ بها البحرُ والنارُ والسلطانُ

زن بے فرزند دوست میدارد زن بے فرزند را × سه چیز اند که نیست امان از انها دریا و آتش و بادشاه

ثُلَّ عرشُه × ثلمةُ الحرصِ لا یسدُّها الّا الترابُ × ثمّ بدّلنا مکانَ

ویران شد تخت او × رخنهٔ حرص بند نمی کند آنرا مگر خاک × باز تبدیل کردیم بجاے

السیّئةِ الحسنةَ × ثمرُ الجبنِ لا ربحَ ولا خسرَ × ثمرُ التجبّرِ المقتُ

بدی نیکی را × میوه هاے بزدلی نیست سود دران و نه زیان × میوهٔ تکبر دشمن گرفتن است

ثمرةُ العلومِ العملُ بالمعلومِ × ثناءُ اللئامِ اقبحُ الکلامِ ثناءُ الرجلِ

میوهٔ علمها عمل کردن است موافق معلوم × ستایش لئیمان زشت ترین کلام است × ستایش مرد

علی معطیه مستزیدٌ × ثنِّ احسانکَ بالاعتذارِ × ثیبٌ تحوی

بر بخشنده اش زیاده خواهنده است × دوباره کن احسان خود را بسبب عذر خواستن × باز گشتی جاے

بعرآءَ الاوابدِ × ثوابُ الآخرةِ خیرٌ من نعیمِ الدنیا × ثوبُ السلامةِ

همیدان جانوران وحشی × ثواب آخرت بهترست از نعمت دنیا × جامهٔ سلامتی

لا یبلی × ثورُ اللّهِ فلا تناطحْ × حذیا × الثورُ یحمی انفَه بروقِه

کهنه نمی شود × گاو در دولاب نتاج میزند بر نعال را × گاو نگاه میدارد بینی خود را بشاخ خود

جَسَدِہٖ لَا یَدْرِعُ × ثَهْلَانُ ذُو الْهَضَبَاتِ مَا یَتَحَلْحَلُ × اَلتَّیْسُ عِجَالُ الرَّاکِبِ

بدنش کشیدہ نمیشود × کوہ صاحب پشتہ ہاے نمی جنبد × زن بیوہ عجالہ سوار

گنجینۂ دوم در امثال فارسیہ

ثابت شدن بدست قاضیست × ثابت قدم مگفت کسی بد نمیشود × تا لی آمدن عوج بن عوق

تانی از اول ہم ثواب راہ بخانہ صاحب خود می برد

گنجینۂ سوم در مثلہای ہندی

ثابت قدم کو سب جگ ٹھاؤن × ثابت کرتب منھ مین مارے × ثابت لوگ سر تا ہر ہم لوگو نسے پیار

ثابت نہیں کان بالیوں کا ارمان × ثواب نہ عذاب کمر ٹوٹی سو مفت مین

خزینۂ ششم در مثلہای حرف جیم

مشتمل بر چہار گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

جَاءَ بِمَا صَأَى وَصَمَتَ × جَاءَ یَفْرِی حِمَارٌ × جَاءَتْ حَنَادِرُ جَاءَ

آورد چیزیرا کہ آواز کرد و خاموش بود × آورد دو شاخ حمار را × بلا آمد

فُلَانٌ یَنْفُضُ مِذْرَوَیْهِ × جَاءَ نَاشِرًا اُذُنَیْهِ × جَاءَ یَضْرِبُ اَصْدَرَیْهِ

فلان در حالیکہ می افشاند سرہاے کمان خود را × آمد در حالیکہ ادا رندہ بود دو گوش خود را × آمد در حالیکہ میزد رگ گردن

اَلْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ × جَاعَتِ التَّرَاحُمُ حَتّٰی کَادُوْا یَاْکُلُوْنَ الْبُرَّ × جَاوِرْ

ہمسایہ باز خانہ × گرسنہ شدند گرسنہ ہا تا آنکہ نزدیک شدند کہ خورندہ گندم را × ہمسایگی کن

مَلِکًا اَوْ بَحْرًا × جَاوَزَ الْحِزَامُ الطُّبْیَیْنِ × جُبِلَتِ الْقُلُوْبُ

بادشاہ را یا دریا را × تجاوز کرد تنگ ستور ہر دو پستان را × پیدا کردہ شدند دلہا

عَلٰی حُبِّ مَنْ اَحْسَنَ اِلَیْهَا وَبُغْضِ مَنْ اَسَاءَ اِلَیْهَا × اَلْجِدُّ فِی الْمَطْلُوْبِ

بر دوستی کسے کہ نکوئی کرد بسوے آنہا و دشمنی کسے کہ بدی کرد بسوے آنہا × کوشش آرندہ مقصود

جُدْ بِمَا تَجِدُ × جُدْ بِالْکَثِیْرِ وَاقْنَعْ بِالْقَلِیْلِ × جَدَعَ مَارِنَ اَنْفِهٖ

بخشش کن با نچہ می یابی × بخشش کن بسیار و قناعت کن باندک × برید نرمہ بینی خود را

يكفه * جراحات السنان لها التيام * ولا يلتام ما جرح اللسان

بر پنجه خود بد * خستگی های نیزه مر آنهاست بهبودی و بهی میشود * و آنچه خسته کرد زبان بد

الجرأة خير من الجبن * جرح الكلام أصعب من جرح الحسام

جرأت بهتر است از بددلی * خستگی سخن دشوار است از خستگی شمشیر *

الجرع أروى والرشف أنفع * جرى المذكيات غلاء * جرى منجرى

بآشام خوردن آب سیراب کننده است و مکیدن نفع دهنده است * رفتن اسپان بقدر تیر رای بر تاب مسافت است * جاری شد از آن مقام

الدود * جرى الوادي فطم على القرى * جزاء مقبل الاست

دواه * جاری شد رود پس رفت بر دیه‌ها * پاداش پیش آرنده کون

الضرط * جزاء سيئة سيئة مثلها * الجزع عند البلاء تمام المحنة

گوز کردن است * پاداش بدی بدی است مانند آن * ناشکیبائی نزدیک بلا آخر محنت است *

جزى جزاء سنمار * جعلته دبر أذني * الجفاء في عين امه

جزا داد مانند جزای سنمار * گردانیدم آن را پس گوش خود * ستم در چشم مادرش

حسن * جف القلم بما هو كائن * جلت الهاجن عن الولد جلت الهاجن

خوب است * خشک شد قلم بآنچه او شونده است * حقیر شد * از جهت فرزند * حقیر شد ماجن

عن الزناد * جليس السوء شيطان * جليس الخير غنيمة * جليس

از جهت قلع زناد * همنشین بدی شیطان است * همنشین نیکی غنیمت است * همنشین

المرء مثله * جمال المرء في الحلم * الجمال في اللسان * جنا ثمار بناتها

مرد مانند اوست * خوبی مرد در حلم است * خوبی در زبان است * بشتهای ان دختران او

الجنة تحت أقدام الوالدين * حذا نزعها خنازير * الجنس مع الجنس

بهشت زیر قدمهاست پدر و مادر است * آنست که میچرانی خوکها را * جنس با جنس

اَمْیَلُ × اَلْجَانِسُ مَعَ الْجِنْسِ مُتَأَذٍّ × اَلْجُنُوْنُ لَهُ فُنُوْنٌ اَلْجَوَادُ قَدْ یَعْثُرُ

راغب ترست ا ... جنس ... با جنس ایذا یابنده است × جنون برای وی اقسام ست و اسپ ... ...

اَلْجُوْدُ بِالْمَوْجُوْدِ غَایَةُ الْجُوْدِ × جَوْدَةُ الْکَلَامِ فِی الْاِخْتِصَارِ × جَوِّعْ

بخشش به موجود نهایت سخاوت ست × خوبی سخن در اختصار است گرسنه دار

کَلْبَکَ یَتْبَعْکَ × اَلْجُوْعُ خَیْرٌ مِنَ الْخُضُوْعِ × جَوْلَةُ الْبَاطِلِ سَاعَةٌ و

سگ خود را تا پس روی کند ترا × گرسنگی بهتر ست از فروتنی × جولانی باطل یکساعت ست

جَوْلَةُ الْحَقِّ اِلَی السَّاعَةِ × جُهْدُ الْمُقِلِّ کَثِیْرٌ × جِیْ بِهِ مِنْ حَیْثُ ... ک

جولانی حق تا قیامت ست × کوشش مقل بسیار ست × بیار آنرا از تمام کوشش خود ×

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

جامه باندازهٔ تن باید دوخت × جامه ندارم دامن از کجا آرم × جانا سخن از زبان من میگوئی × جان بگرد جامه گرد × جان داده‌ام که گشته میسر وصال دوست × جاهل بلبس اشتری ست زیر دست × جائیکه حسین علیه السلام تشنه بمیرد اگر یزید باران لعنت بارد جا دارد × جائیکه ... جائیکه ... چنگ زند پای کبک برقص برخیزد × جای استاد خالی × جای نشین که برنخیزی × جای گل گل باش و جای خار خار × جای خرسبتن تو اینجا نیست × جای خود را گرم کرد × جگر جگرست و دگر دگر × جل بر گاو بست × جای بی منت خلق جنس از جنس متأذی نیست × جنسیت علت ضم است × جنگ نه و سر دارد × جنگ زرگری میکند × جواب است ای برادر این نه جنگ ست × جواب جاهلان باشد خموشی × جواب ترلی ترکی × جو بشکن و طالع بین × جو فروش و گندم نما × جوهری که آب مروارید در چشمش فرود آمده باشد مروارید را کی بیند × جوینده یابنده × جوی طالع از خرواری هنر به × اگر طالع نداری بر هنر ره جهان دیده بسیار

گوید دروغ * جهد نما تا که بجاے رسی * درد بکش تا بدواے رسی *

گنجینهٔ سوم در مثلهای ہندی

جا بدھ رکھے رام تا ہے بدھ رہیے * جادو برحق کرنے والا کافر * جاکو بپات اُٹھ جائین وہی سہاگن * جاکو لوہ تاکو سوہ * جاکے کارن بہنی ساری وہی لٹھاون لگھاری * جاکے سوکا جے سوکو سورزد * جاگی جوٹ * جان ہی تو جہان ہی * جان پہچان کی خالہ سلام جابجا راقلندر جسکا پوٹے کچکول * جاوے لاکھ رہے ساکھ * جب باپ مرینگے تب بیل بٹینگے * جب بھینسکو تب پانچے تین * جب جینے تھے تب دانت نہ تھے دانت ہوے تو چنے نہین * جب دیکھو تب جاضر میان ٹھٹھو کا اٹالا * جب سمجھے بال تب یہی احوال جتنا گور ڈالو اُتنا میٹھا ہوئے * جتنا اوڑھنا اتنا پاؤن پھیلانا * جتنا چھوٹا اتنا کھوٹا * جتنا اونچا اُتنا نیچا * جتنا سانپ لینا اُتنی گوہ چوڑی * جتنے کالے اُتنے میرے باپکے سالے * جٹھانی کا بھینسا آگے ہی خود جدھر ربا اُدھر رب * جدھر مولا اُدھر دولا * جدھر جکتا دکھیں ہر تا ہین * جس تن لاگے وہی جانے * جس کا پانی کھائیے اُسی مین چھید کریے * جسکا کام اُسی کو چھاجے اور کرے تو ٹھینگا باجے * جسکا کھائیے اُسیکا گائیے * جسکا چھیگا سو چھولیگا * جسکا جاوے وہی چور کہاوے * جسکے ہاتھ ڈوئی اُسکا سب کوئی * جسکے ہوئین اسی وہ کرے خصی * جسکے نگی ہو بوائی کیا جانے پیر پرائی * جسکے وھی نہین اسکے دہلی ہی دھی ہی * جسکے ماں باپ جیتے ہین اُسے حرامزادہ کہتے * جسکی بی بی اب سے کام اُسکی لونڈی سے کیا کام * جسکی گود مین بیٹھے اُسیکی داڑھی کھسوٹے * جسکی محل مین میّا ملنگے پیسلے رو بیا * جسکی لاٹھی اُسکی بھینس * جسکی تیغ اُسکی دیغ * جسکو رکھے سائیان مار نہ سکے کوئی * بار نہ بیکا کر سکے جو جگ بیری ہوئے * جس گھر لوڑھا نہ تراوہ گھر گم دگا * جس گھر میں سنت نہین تا سی بھلا بہیتں * جسنے جنی ہی اُسنے کیا رکھا * جسے دیکھ تاب نہ آدے وہی شی مجھے بیاہ آگے *

جیسے دیے اُسے مولا ۔ جگ پھوٹا اور نزد موئی ۔ جگر جگر ہے اور دگر دگر ہے ۔ جلا ہے کا تیر نہو ۔
جلی بلی عجائب سر مونڈی پٹیون غائب ۔ جلے پاؤن کی بلی ۔ جلے پر ائی دھی اور سلسین
بٹاؤ لوگ ۔ جلے گھر کی بلینڈی ۔ جن پائن پنہی نہین تنہین دیت گجراج ۔ بس دیت
بکھا ملے سو بڑے غریب نواج ۔ جن جائے اُنھین لیجای ۔ جن ڈھونڈھا تن پائیان گہرے
پانی پیٹھ ۔ مین باپن ڈوبن مری ہی کنارے بیٹھ ۔ جنگل مین مونا جا کسنے دیکھا ۔ جنگل مین منگل ۔
جنم نہ دیکھا بوریا اور سپنے آئی کھاٹ ۔ جنھین جاؤ نہیرے اُنھین دُکھ بہتیرے ۔ جن جاہا ہرو
سو کیسے جرین بیار ۔ جنی نہ بیائی موئی ڈیمری نہ ستائی ۔ جوان ڈرادے بھاگتے بوڑھا ڈراو
مرنے سے ۔ جوانون کو چلا چلی بوڑھیا کو بیاہ کی پڑی ۔ جو ازار سیگا سو ہنگیگا کی راہ رکھدیگا ۔
جو بولے سو گھی کو جا ۔ جو بامنھ کی جیب مین سو بامنھن کی پوتھی مین ۔ جو تو سو سوکر تو کیسو راتی
جو تمھارے دل نہ بکے گی تو ہم ننگے ہی سو رہینگے ۔ جو تل زیادہ حد سے بڑھا سو مسا ہوا ۔ جو تیون دال بٹی ہے
جوت جوت مرن بیلوا ۔ بیٹھے کھائین تنتر نگ ۔ جو ٹکا دیگا اُسی کا لڑکا کھیلیگا ۔ جو دیکھنا سو
سیکھنا ۔ جو دھن دیکھی جاتا آدھا دیجے بانٹ ۔ جوڑی بر جوڑا رہی ۔ جو جیوڑے مرجاویگا مال جو ہوائی
کھاویگا نہین تو خاک سے کٹ جاویگا ۔ جو سولے اُسکی پڑیا جو جاگے اُسکا پڑوا ۔ جوگی کسکی ہیت
جوگی جگت جانے نہین کپڑے رنگے تو کیا ہوا ۔ جو گڑ کھائی کے اندر سو پڑا بھرے مین
جو گور کھائے سو کان چھدائے ۔ جو لا بے کی جولی سپاہی سکے ۔ جو دھری پرائی ہو ولی جو لوٹ
نہ دیکھون اپنے نینا تو لون نہ بچون گرو کی بینا ۔ جو مان سے سو اچلے سو ڈائن کہلاوے
جو من مین بسے سو سپنے مین دسے ۔ جون جون کملی بھیگے تیون تیون بھاری ہووے ۔ جو نہاوے
سو پھل پاوے ۔ جو نکی کارن گدڑی نہین چھوڑی جاتی ۔ جو ہانڈی مین ہوگا سو ڈوئی مین
نکل آئیگا ۔ جہاز کا کوا ۔ جہان دولہا تہان برات ۔ جہان دیکھے توا پرات وہان گاوے
ساری رات ۔ جہان سیر وہان سوائی ۔ جہانکا مردہ تہان کی گور ۔ جہان دیکھی ہانڈی وہان اٹھ بیٹھی

کہاوتیں خاص اور مولی اور روزمرہ

خزینۃ الامثال

روٹھی ہو۔ جہان ڈر وہان یارون کا گھر جہان دل تھان پادل۔ جہان جای بھوکا تھان
پڑے سو کھا۔ جہ راکھے کرتار وادکو بار نہ کوجای۔ جیا سے کھیلے پھاگ مو اسو سے کیسے لاگ۔
جیب مین نہین لکھی یکی ڈلی چھیلا پھرین گلی گلی۔ جیتے جی سنیا مو دھڑ ادھر بیٹا۔ چاب چاب
موی داب داب۔ جیتے کا گھر سوی کی قبر۔ جیتے آسا موی نراسا۔ جیتی لکھی نہین لگی جبا تی
جیٹھ کے بھیر وسی بیت۔ جیسا منھ ویسی تھپیڑ۔ جیسا ستو ویسی بھیٹی۔ جیسی ان ویسی مٹی۔ جیسا دیس
ویسا بھیس۔ جیسا کاچھ کا چھے ویسا ناچ نا چے۔ جیسا اونٹ لمبے ویسا کہا خوص
جیسے کی ان ویسی بھرنی۔ جیسے روح ویسے فرشتے۔ جیسے داری دوالی تیسا جھر واد بھر۔ جیسی نیت
ویسی برکت۔ جیسے تیری تانی بنی ویسا مو بنا۔ جیسے کنتھا گھر رہے ویسے رہے بدیس۔
جیسے جس لیے۔ جیسے برکن کا تسے من بجائے۔ جیسے ساجن آئے تیسو سمجھو نا بجھائے
جی کہین لگتا نہین جب دل کہین لگ جائے۔ جیسو تیر بجا لی گھر گھر بھوجا لی۔ جیسے زمانی تیز او سیو کرنے راز ہ

گنجینہ چہارم در امثال حرف جھا

جھاڑ بچھائی کا ملی اور ر کھنا ذسو۔ جھڑ بیری کا کانٹا جھوٹا کوئی کھاتا ہی تو جیتے کر لالچ۔
جھوٹ بولوں تیرے منھ پر۔ جھوٹ بولنا اور گوہ کھانا برابر ہی۔ جھوٹ کہنا تو مرفہ کیا۔ جھوٹے
ہاتھ سے کتا نہین مارتے۔ جھوٹے کی آگے سچا رو مرتا ہی۔ جھوٹے جگ تپیا ی جھوٹے مرگئے
تمو تپ بھی نہ آئی۔ خزینہ ہفتم در مثلہاے حرف جیم فارسی مشتمل بر گنجینہ

گنجینہ اول در امثال فارسیہ

چارہ نیست در ین واقعہ الا تسلیم۔ چاش خورید تر از میراث خورست۔ چاہ کن را چاہ در پیش۔
چاہ کن ہمیشہ در چاہ است۔ چاہ بیژن از زندان ضحاک کم نیست۔ چراکارے کند عاقل کہ باز آید پشیمانی

چراغ وقت مردن خانه روشن میکند ۰ چراغ روشن مراد حاصل ۰ چراغ مفلسان نوری ندارد
چراغ مقبلان هرگز نمیرد ۰ چراغ مرده کجا شمع آفتاب کجا ۰ چراغ کسی تا صباح نسوزد ۰ چراغ را
نتوان دید جز بنور چراغ ۰ چراغ چربی از سنگ بر نمی آید ۰ چرم گاو بدندان میگیرد ۰ چشم فلک در میان
سر است ۰ چشم مور و پای مار و خیر ممسک را که دید ۰ چشم در دیده است ۰ چشم در راه دارد ۰ چشم بد دور
چشم گر بینا بود هر روز روز محشر است ۰ چشم از روی دوستان روشن شود نه از باغ و بوستان ۰ چشم
دوستان روشن ۰ چشم را گل بدتر از خار است ۰ چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند ۰ چندین هزار
شکل برای گل چو احمق در جهان باقی ست مفلس نمیماند ۰ چو از قومی یکی بیدانشی کرده نه که را
منزلت ماند نه مه را ۰ چو هر گرد فلک کجکول سازد تاج شاهی را ۰ چوب هر چند سنگین است
باب فرو نرود ۰ چغندر کاشتم زردک بر آمد ۰ چکنم تا نکند مصلحت خویش تباه ۰ چکند چشم
آسمان کور است ۰ چو تیر از کمان رفت ناید بشست ۰ چو تیره شود مرد را روزگار ۰ همه آن کند
کش نباید بکار ۰ چو چیل آمد فرو ریزد پر و بال ۰ چو شست آمد نشست آمد بدل او ار ۰ چو شد پیر
حادث معذرت نه بخشند ۰ چو فردا رسد کار فردا کنم ۰ چو کفر از کعبه برخیزد کجا ماند مسلمانی ۰ چو کار از دست
رفت ندامت چه سود ۰ چو مه به هاله نشیند دلیل باران است ۰ چو میدان فراخ است گوی بزن
چو میر و مبتلا میر چه خیزد مبتلا خیزد ۰ چو نام سگ بری چوبی بدست آر ۰ چو نرمی کنی خصم گردد دلیر
چون قضا آید طبیب ابله شود ۰ چون معانی جمع گردد شاعری آسان بود ۰ چون از گلو فرو رفت چه حلوا
و چه زهر ۰ چون گوش روزه دار بر الله اکبر است ۰ چون کار از دست رفت فریاد چه سود ۰ چون جنگ در میان شان
نیست چون [illegible] را روز بد آید در کشت عطار و خوشه چیند ۰ چون سنگ را معرفت باشد در
پیش او سر فرود آرد ۰ چهار یار را چهار روز آزمایند و دو یار را دو روز ۰ چه باک از موج بحر آن را
که باشد نوح کشتیبان ۰ چه توان کرد این چنین افتاد ۰ چه توان کرد مردمان اینند ۰ با چنین
مردمان بباید ساخت ۰ چه خوش گفته است سعدی در زلیخا ۰ الا یا ایها الساقی ادر کاسا و ناولها

چہ خوش بود کہ برآید بیک کرشمہ دو کار ۔ چہ خوش چرا نباشد ۔ چہ علی خواجہ و چہ خواجہ علی
چہ کند مینوا آہین دارد ۔ چہ گویم کہ ناگفتنم بہتر است ۔ چہ سر کردان کہ این تیغ کند ۔ چہ مردی بود
کو ز سنے کم بود ۔ چہ نسبت خاک را با عالم پاک ۔ چیزے کہ کمی یابی مجو ۔ بگذر دو ستر را
چیزے مگو درویش را ۔ چینی شکستہ صدا کی کند ۔ بین ابرو نیستوان دید

گنجینۂ دوم در مثلہای ہندی

جاٹنے کو لیے ادر گھا دراہی کا ۔ چار دن کی آئیان اور سونٹہ لیا ہن جائیان چار دن کی
چمار چیدے بس کے چار دن کی چاندنی اور پھر اندھیرا پاکھ ۔ چاکری مین آکری کیا ۔ چاکر کے آگے کو اور
کو کر کے آگے بیگار ۔ چاکر کو عذر نہین کو کر عذر ہے ۔ چالیس سیری بات کتنے من کا
چام کے دام ۔ چاندنی مار گئی ۔ چاہنے کے نام سے گدھے کی بھی کھیت کھانا چھوڑ دیا تھا ۔ چاہ
کن را چاہ در پیش ۔ چراغ تلے اندھیرا ۔ چرخہ چل جائے تو مین کیا کرون ۔ چرخی اور دو دو چنی ہو
تالی مین ڈوب مرو ۔ چٹ منگنی پٹ بیاہ ۔ چمڑی نہ پر دانا مارکھائین ملک بگانا ۔ چچا تا ہی
نا کر چھوڑا ۔ چڑھے پر چڑھا ۔ دس دیکھے نہ پانون ۔ چڑھی بار گاہ ۔ چڑیا اپنی جان سے گئی لڑکا کو خوش نہ ہوا
چڑیا کے کھو نچا چڑا کرے تو چبا ۔ چڑیان مرن گنوار ہانسی ۔ چڑے یار کا لو ۔ چہانت بہانت کا جانور
بولا ۔ چکنا دیکھ پھسل پڑی ۔ چکنا گھڑا ۔ چلتے چور لنگوٹی لابھ ۔ چل چھاؤن آئی ہون
جملہ پیر منائی ہون ۔ چل پرے چرخے ۔ چرخ چون کھانی ۔ پڑھیا کہانی کتون چل سکون سیرا
کودن نام ۔ چلی چلی کہان گئی سوت کی نیہر ۔ چلی چلی پانی کہون آئین ۔ چمار کو عرش پر بھی بیگار
چماروں کے کوسے ڈھور نہین مرتے ۔ چمڑی جائے دمڑی نہ جائے ۔ چنبیلی چاو مین آئی
بجھتا راڑ بوریان بانٹے ۔ چنبیلی چاو مین آئی لڑکے بار ساتھی لالی ۔ چنی چاو کی سہنائی
بجاؤ ۔ چیسے کا مارا آدمی مر جاتا ہے ۔ چیے بے گئی تھے چھینے ہو رو دو بلے ہو آئے ۔ چو ہے کا کان نخنے من ہوتی کتیا

خزینۃ الامثال

چلبیون کی رکھوال چوکھیون مین ہار ڈھونڈھتے ہین ۔ چور چوری سو گیا کیا ہیرا پھیری سے بھی گیا ۔ چور چور سو سانٹ بھائی ۔ چوری کر گیا موسلون ڈھولون بجاؤ ۔ چور ڈھور دونون جا ضر ہین ۔ چور سو کہین ہوس ساہ سو کہین جاگ ۔ چور کا شاہد چراغ ۔ چور کا بھائی گٹھ کٹا ۔ چور کا من بنچے ہین ۔ چور کی گھر مین مور ۔ چور کی داڑھی مین تنکا ۔ چور کی ماں کوٹھی مین سر دیکے رووے ۔ چور کو چوری ہی سوجھی ۔ چور کو چور ہی پہچانے ۔ چور کو پکڑیے گا نٹھ سے چھنال کو پکڑیے گھاٹ سے ۔ چور گٹھری لے گیا بیگا نیون کو چھٹی ہولی ۔ چوری اور سر زوری ۔ چوری اور سرہنگی ۔ چور بنیا گور میٹھا ۔ چونا چوچی دہی ۔ یہ تینون بنگالی نہین چونی بھی کو مجھ کبھی سو کھاؤ ۔ چوہا بل مین سماتا نہ تھا پیچھے باندھا چھاج ۔ چوہا بجاوے بینی اور ذات جتاوے اپنی ۔ چوہے بل ہی کھود یگا ۔ چوہے نے ہلدی کی گرہ پائی پنساری ہو بیٹھا ۔ چینر راکے آپنے چوزا نکالی دے ۔ چیل کے گھونسلے مین ماس ڈھونڈھتے ہین ۔ چیونٹیون کا موت کا پر لیس ہے ۔ چیونٹیون گھر نت ماتم ۔ چیونٹی کا منہ نہین ملتا کہان چیپوت ۔ چیونٹی کی موت آتی ہے تو پر نکلتے ہین ✦ ✦ ✦ ✦

گنجینہ سوم وامثال حرف چھا

چھاتی پر مونگ دلتے ہین ۔ چھاتی کا جم ۔ چھاج بولے تو بولے چھلنی کیا بولے جسمین بہتر چھید ۔ چھاجون پانی پڑتا ہے ۔ چھجا جا باجا کیس ۔ یہ تینون بنگالی دیس ۔ چھپتی بی بی ہگتے دیکھی ۔ چھپر پر پھوس نہین بہانہ چھپیے ۔ ستم ہین چھٹی نہ ملا ۔ سوا حرامی بلہ ۔ چھٹی کے پوتڑے اتبک نہین سوکھے ۔ چھٹی کا دودھ یاد آوے ۔ چھٹی گھوڑی بھسو سے کھڑی ۔ چھری نہ بھلی کٹاری ۔ چھری کا دم لوہ ۔ چھری پاتا ہون تو آپکو نہین پاتا ہون آپکو پاتا تو چھری نہین پاتا ۔ چھوا اور موا ۔ چھوٹا سنہ بڑی بات ۔ چھوٹا گھوڑا سدھیانا ۔ چھوٹے گھاک بڑے دڑ آدین ۔ چھوڑ بلی بلائی جو ہا انڈا ہی ہو سیسے گا ۔ چھوڑ جٹ بگانی گھٹ کھٹ آسا مین آیا ۔ چھوڑے گاؤن سے ناتا کیا ۔ چھوڑا ورسے موہے

ڈوبن دے ٭ چھونکو لینڈ تگبھار و لینڈ پھر وہی لینڈ کا لینڈ ٭ چھہ چاول اور لوگھال پالی چھپلی چھالی ٹپاسی ٭ پھیلے چار تگھارے پانچ ٭ چھینکے پاؤں بلینڈی پانی اور دیہ جانی چھینکتے ہی ناک کٹتی ہارد ٭ چھینکتے نہا چھینکے پر گھر بجائے ٭ خزینہ ہشتم در مثلہا حرف جا مشتمل بر ۳ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

اَلْحَازِمُ مَنْ حَفِظَ مَا كَانَ ٭ حَارَ بَعْدَ مَا كَانَ ٭ اَلْحَادِي وَلَيْسَ لَهُ بَعِيرٌ

ہشیار کسیکہ نگاہدارد ٭ گم گردید بعد زیادہ شدن ٭ سرود گوینده شتر و نیست مراو را شتری

حَاصِلُ الْاَهْلِ الْيَسَ ٭ شُغْلُ يَوْمِهِ لِغَدِهِ ٭ مَا فِي يَدِهِ وَلَمْ يُؤَخِّرْ

حاصل زن مرد نیست ٭ شغل امروز خود برای فردای خود ٭ آنچه در دست اوست و سوخر نکند

حَالَ الْجَرِيْضُ ٭ حَافِظْ عَلَى الصَّدِيْقِ وَلَوْ فِي الْحَرِيْقِ ٭ بِبَحْثِ السَّهْلِ

حائل شد غصہ ٭ حفاظت کن بر یار اگرچہ باشد وی در آتش ٭ بحث آسان

اَلْحَائِكُ اِذَا صَلّٰى ٭ دُوْنَ الْوَطَرِ ٭ حَالَ الْقَدَرُ دُوْنَ الْقَرِيْضِ

نورباف وقتیکہ بخواند ٭ حائل شد قدر نزدیک حاجت ٭ نزدیک شعر

حُبُّ ٭ حُبُّ الدُّنْيَا دَاءٌ وَلَا دَوَاءَ لَهُ ٭ رَكْعَتَيْنِ فَانْتَظِرِ الْوَحْيَ

دوستی مرلور اد دوستی دنیا بیماریست و نیست دوای ٭ دو رکعت پس منتظر شود وحی را

اَلْوَطَنُ مِنَ الْاِيْمَانِ ٭ حَبَّةٌ بُرٍّ فِي الدَّارِ خَيْرٌ مِنَ الْبَدَلِ الْمُسْتَعَارِ

وطن از جملہ ایمان ست ٭ یک دانہ گندم در خانہ بہتر ست از سرو آید عاریت گرفتہ شد

حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِيْ وَيُصِمُّ ٭ حَبْلِيْ عَلٰى غَارِبِيْ ٭ حُبُّهُ صِدْقٌ اِنْ كَانَ

دوست داشتن تو چیزی را کور میگرداند ٭ رسن من بگردن من ست ٭ دوستی او راستکارست اگرچہ باشد

قِيْدٌ ٭ اَلْحُبُّ يَتَوَارَثُ حَتّٰى اِذَا فَرِحُوْا بِمَا اُوْتُوْا اَخَذْنَاهُمْ

قید ٭ دوستی متوارث میشود ٭ تا اینکہ چون شادان شدند بانچہ داده شد ند گرفتیم ایشان را

بهتة × حتی یرجع الدر فی الضرع × حتی یسأل ذئب الثلة

[...] × تا آنکه باز گردد شیر در پستان × تا آنکه قلع کند گرگ گوسپند

الراعی × حتی یشیب الغراب × حتی یؤوب المنخل × حتی یؤوب

چراننده را × تا آنکه سپید شود زاغ × تا آنکه باز آید منخل × تا آنکه باز آید

المنخل × حتی یؤوب القارظان × حتی من یکرع و لا یبضع ×

منخل × تا آنکه برگردد برزد و چیننده برگ سلم × تا آنکه کسی آب می نوشد و سیراب نشود ×

حلاً حداء وراءک بندقة × حد العفاف الرضا بالکفاف

ای حدا حدا پس تو بندقه است × حد پارسائی راضی بودن است بقدر کفاف

حدة المرء تهلکه × حدث عن البحر ولا حرج × حدث عن الفضل

تیزی مرد هلاک میکند او را × خبر ده از دریا و باکی نیست × خبر ده از فضل

ولا حرج × حدث عن معن ولا حرج × الحدید بالحدید یفلح

و باکی نیست × خبر ده از معن و نیز باکی × آهن شگافته می شود با آهن ×

الحذر اشد من الوقیعة × الحرب خدعة × الحرب

ترسیدن سخت تر است از فتنه × جنگ فریب است × جنگ

ایمة × الحر حر وان مسه الضر والعبد عبد وان ملک الدر

[...] سیاهست × حر حر است اگر چه در گیرد او را سختی و بنده بنده است اگر چه مالک باشد مروارید

حرفة المرء کنزه × حرقة الاولاد محرقة للاکباد × الحرمان

پیشه مرد گنجینه اوست × سوزش فرزندان سوزاننده جگرهاست × بی نصیب

موت × حرم الوفاء علی من لا اصل له × حروف القرآن

مرگ است × حرام است وفا بر کسیکه نیست اصل مر او را × حرفهای قرآن

سُوءُ نُقْلِ الشَّيْطَانِ × الْحَرِيصُ فَقِيرٌ وَإِنْ مَلَكَ الدُّنْيَا

تسمیه راست برای کشتن شیطان × حریص محتاج ست اگرچه مالک شود دنیا

الْحُرِّيَّةُ فِي رَفْضِ الشَّهَوَاتِ × حَزَّتْ حَازَّةٌ مِنْ كُوعِهَا

حریت در گذاشتن خواهشهاست × رخنه افگند برندگی از کوع وی

الْحَزْمُ سُوءُ الظَّنِّ × حَسْبُكَ مِنْ غِنًى شِبَعٌ وَرِيٌّ × الْحَسَدُ

هشیاری بدگمانی ست × بس ست تر از توانگری سیری و سیرابی × حسد

يَقْتُلُ الْحَاسِدَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الْمَحْسُودِ × الْحَسَدُ لِلصَّدِيقِ مِنْ

میکشد حاسد را پیش از رسیدن حسد سوی کسی که حسد کرده شد × رشک بر دوستان

سُقْمُ الْمُرُوَّةِ × حُسْنُ الْأَدَبِ يَسْتُرُ قُبْحَ النَّسَبِ × حُسْنُ الْخُلُقِ

بیماری مروت ست × خوبی ادب می پوشد زشتی نسب را × خوبی خلق

غَنِيمَةٌ × حُسْنُ الْخُلُقِ يُوجِبُ الْمَوَدَّةَ × حُسْنُ الذِّكْرِ ثَمَرَةُ الْعُمْرِ

غنیمت ست × خوبی خلق واجب میکند دوستی را × خوبی ذکر بر عمر ست

حُسْنُ الصَّبْرِ طَلِيعَةُ الظَّفَرِ × حُسْنُ نَبَاتِ الْأَرْضِ مِنْ كَرَمِ

خوبی صبر طلایه پیروزی ست × خوبی روئیدگی زمین از جوانمردی

الْبَذْرِ × حُسْنُ الصَّوْتِ وَالْعَقْلُ لَا يَجْتَمِعَانِ × الْحُسْنُ أَحْمَرُ

تخم ست × خوبی آواز و عقل فراهم نمی شوند × خوبی سرخ تر ست

حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ × الْحَسَنَاتُ يُذْهِبْنَ

نیکی های نیکان و بدیهای مقربان × نیکیها می برد

السَّيِّئَاتِ × الْحَسُودُ مَهْمُومٌ × حَشْرُ الرَّيَاحِينِ كَنَشْرِ الْبَسَاتِينِ

بدیها را × حاسد غمگین ست × جمع کردن ریحانها مانند [illegible]

حَظٌّ جَزِيلٌ بَيْنَ شِدْقَيْ ضَيْغَمٍ × حَظٌّ وَافَقَ كَلِمَةَ حَقٍّ

بهرهٔ بزرگ میان دو کنج دهن شیر × بهره موافق شد سخنی را

أَنْهَرَ × حَفِظَ اللهُ لِحْيَةَ هَارُونَ مِنْ حِدَّةِ مُوسَى × اَلْحَقُّ مُرٌّ

آب رسید × نگاه داشت خدا ریش هارون را از تیزی موسی × سخن راست تلخ است

حَقٌّ يَضُرُّ خَيْرٌ مِنْ بَاطِلٍ يَسُرُّ × اَلْحَقُّ يَعْلُو وَلَا يُعْلَى × اَلْحُكْمُ

سخن راست اگر ضرر رساند بهتر است از دروغ که شاد کند × سخن راست بالا میشود و بالا کرده نمیشود × فرمان

لِلّٰهِ وَالْمُلْكُ لِلّٰهِ × اَلْحِكْمَةُ مِفْتَاحُ السَّعَادَةِ × اَلْحِكْمَةُ يَمَانِيَةٌ

مر خدا راست و سلطنت مر خدا راست × حکمت کلید سعادت است × حکمت منسوب است سوی یمن

اَلْحُكَمَاءُ الْجُهَّالُ رُسُلُ عِزْرَائِيلَ لِلْاسْتِعْجَالِ × حَلَاوَةُ

حکیمان نادانان رسولان عزرائیل اند برای شتابی × شیرینی

اَلدُّنْيَا لِلْجُهَلَاءِ وَمَرَارَتُهَا لِلْعُقَلَاءِ × حَلَاوَةُ ...

دنیا جای نادانان است و تلخی دنیا برای عاقلان × ...

حَلَبَ فُلَانٌ الدَّهْرَ أَشْطُرَهُ × حَلَّ بِوَادِي ضَبَّةٍ كَمُونٍ

دوشید فلان زمانه را پارهای او را × فرود آمد در رود سوسمار پنهان

حَلَّ بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ × حَلَبَ الدَّهْرَ شَطْرَهُ × حِلْمُ الْمَرْءِ

فرود آمد در رودیکه نیست صاحب کشت × فرود آمد زمانه را پاره آنرا × حلم مر

عَوْنُهُ × اَلْحِلْمُ وَالْمُنَى أَخَوَانِ × اَلْحِلْمُ مِنْ عِوَضِ جَوْهَرِ الْمَنْطِقِ

مددگار اوست × حلم و آرزوها هر دو برادر اند × حلم از متاع جوهر گویائی ست

اَلْحِلْمُ حِجَابُ الْآفَاتِ × اَلْحِلْمُ أَجَلُّ مِنَ الْعَقْلِ × حِلَى الرِّجَالِ

حلم پرده آفتهاست × حلم بزرگ‌تر است از عقل × پیرایه مردان

الأدبُ وشيٌ على النساءِ الذهبُ × حُليت صفرًا مر حمارًا نزلت

ادب ست و پیرایه زنان زرست × دوشیده شد مرام خرست که فرود آمدی

عنه لا تبالِ من يركبه × الحمارُ يعرفُ طريقَ العلفِ حمرة

ازان باک مدار کسی که سوار شود آنرا × خرمی شناسد راه کاه را × سرخی

الخدِّ جمالٌ وحمرةُ العينِ اعتلالٌ × حمرةُ الخجلِ تحكي لصفرةِ

رخساره خوبی ست و سرخی چشم بیماری ست × سرخی شرمنده حکایت میکند برای زردی

الوجلِ حمرةُ الرِّيحِ من دماءِ الحمقِ داءٌ لا دواءَ له حموضاتُ

ترسنده یعنی سرد و مشابه اند × سرخی مریخ از خونهاست × نادانی بیماریست نیست دوا برای او ترشیها

الطعامُ خيرٌ من حموضاتِ الكلامِ × الحُمّى أضرعتني لك

خوردنی بهترست از ترشیهای سخن × تب خوار کرد مرا برای او

حَبٌّ قَدَحٌ ليس منها × الحوتُ لا يُهدَّدُ بالغرقِ × جوز

بانگ کردن تیر نیست ازان × ماهی ترسانیده نمیشود بغرق × نقصان

في تجارةٍ × حياءُ المرءِ سترُهُ × الحياءُ يمنعُ الرزقَ × الحياءُ خير

در نقصان ست × شرم مرد پرده او ست × شرم منع میکند روزی را × شرم بهترست

كله × الحياءُ جزءٌ من الإيمانِ × حيثما كنتَ فأنا

همه او × شرم حصه ایست از ایمان × هر جا که باشی پس من

صَمَدُها × حيثما سقطَ لقطَ × الحيلةُ أنفعُ من الوسيلةِ

سردار آن هستم × هر جا که بیفتد گرفته شود × حیله سودمندترست از وسیله

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

حاجت مشاطه نیست روی دلارام را × حاجی را در مکه می بینند حاجی تحصیل ما

تحصیل حاصل بوده است ۔ حاکم تمام گوش می باید ۔ حالا تخته بر سر استاد می نهد جبرا
اگر خانہ خود تمام گلشن ست ۔ حب وطن از ملک سلیمان خوشتر ۔ حرام خوردن و شلغم
حرارتش فرو نشست ۔ حریف را پوست کنده باید گفت ۔ حرف بد بر زبان بد باشد
حرف حق بر زبان شود جاری ۔ حریف باخته با خود همیشه در جنگ ست ۔ حریف حریف را می شناسد ۔ حریف
حریف خود را می داند ۔ حساب دوستان در دل ۔ حسن چون بے پرده شد ز نهار گردد
او نگرد ۔ حق بحق دار رسید ۔ حکایت از مثل بمثل شود × حکم حاکم مرگ مفاجات
حکمت شنیدن از لقمان صواب تر ست ۔ حلوا کسے بدہد کہ محنت کشید ۔ حلوا گفتن دهن را شیرین
حلوا خوردن را روی باشد ۔ حوران بهشتی را دوزخ بود اعراف + از دوزخیان پرس که اعراف بهشت ست
حیف دانا مردن ۔ افسوس نادان زیستن ۔ حیله جو را بهانه بسیار ست ۔ حیله رزق بهانه بود

گنجینه سوم در امثال ہندیہ

حاکم کی گور پر لات ماری ۔ حاضر کو حجت نہین × حاضر کے میلے مین کو لی ہو ۔
حاضر گنبد دور جھمنی ۔ حال مین فال نہی مین موسل ۔ حال گیا احوال گیا دل کا
خیال نہ گیا ۔ حال کا نہ قال کا ٹکڑا روٹی چمچہ بھر دال کا ۔ حج کل حج بنج کا بنج ۔ حرام کھانا
اور شلغم ۔ حرصی ٹٹو ۔ حساب جو بخشش سو سو ۔ حساب نت نیا حق حق ہے
اور ناحق ہے ۔ حق کا راضی خدا ہی ۔ حق کر حلال کر ایک دن مین ہزار کرہ
حق نام اللہ کا ۔ حلق کا نہ تالو کا یہ مال میان لالو کا ۔ حلق سے کے دربان + حلق
روو سے جیب ٹو ۔ حلوائی کی دکان اور دادا جی کی فاتحہ ۔ حلوائی کی جائی سود سے
ساتھ قصائی ۔ حماتی کی گھوڑی عراقی کو لات ماری ۔ حور بھی سوگن کو ڈاہن سے
بری ۔ حوض بھرے تو فوارہ چھوٹے ۔ خزینہ نہم در مثلہای خرف خا مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

خالطوا الناس وزايلوهم * خالف نفسك تسترح * الخال

آميزش كنيد با مردمان و جدائي كنيد ايشان را * مخالفت كن نفس خود را تا راحت يابي * خال

وبال * الخائن خائف * الخائن في المسرور كالخائن في الموفور

گران ست * خيانت كننده ترسان ست * خائن در كاشته شده * مانند خائن ست در تمام

الخبيثات للخبيثين * خل الامر بقوله * خذ القليل

زنان پليد براي مردان پليد اند * بگير كار را به قابلهاي او * بگير اندك را

من اللئيم وذمه * خذ اللص قبل ان ياخذك * خذ النفس

از ناكس و مذمت كن آنرا * بگير دزد را پيش از آنكه بگيرد ترا * بگير نفس را

قبل ان تاخذك * خذ درج الضب * خذ ما صفا دع ما كدر

پيش از آنكه بگيرد ترا * بگير راه سوسمار * بگير آنچه صاف شد بگذار آنچه تيره

خذ من الرضفة ما عليها * خذ من جذع ما اعطاك خذه اخذ

بگير از رضفه آنچه بر وي ست * بگير از جذع آنچه داد * بگير آنرا مانند گرفتن

سبعة * خذه ولو بقرطي مارية * خرقاء وجدت صوفا

شير ماده * بگير آنرا اگرچه باشد بدو گوشواره ماريه * خرقاء يافت پشم گوسپند را

خرقاء ذات نيقة * خزائن البحار تستفيض من قطرات

خرقاء صاحب آراستگي * خزانه هاي دريا استفاضه ميكند از قطرهاي

الامطار * خسر الدنيا والآخرة * الخضاب شباب ثان

باران * زيانكار شدن در دنيا و آخرت * خضاب جواني دوم ست

الخضوع عند الحاجة رجولية * الخط عقال العقل خف

فروتني كردن نزد حاجت مردانگي ست * بستن رسن عقل ست

الله ناصرٌ من غيره × خلاؤك أقنى لحيائك × خلا ثاب الجعل

از خدا یاری خواه تا شوی از غیر او … × تنها بودن تو نگاهبان تر است برای حیای تو × …

اقبض وافرح × خلّ الفقير لدى الأكابر بالمنّ المسيء الحالة

قبضه کن و شاد شو × خاص شد محتاج نزد یک بزرگان باحسان اندک × درویشی

تدعو إلى السلامة × خلّ سبيل من وهى سقاؤه ومن هريق

بیخواند سوی دزدی × بگذار راه کسیکه شکافته شد مشک او و کسیکه ریخته شد

بالفلاة ماؤه × خلوص الودّ من حسن العهد × خلوص

در بیابان آب او × خالص شدن دوستی از خوبی پیمان است × خالص شدن

النبيل خلاصة العطية × خلوّ القلب خير من ملاء الكيس

دوست مرد نشان دانش ست × خالی شدن دل بهتر ست از پری کیسه

خليل المرء دليل عقله × الخمر أمّ الخبائث × الخمر مطية لكل

دوست مرد نشان ست دانش ست × شراب اصل پلیدی ها است × شراب سواریست برای هر

خطيئة × خمول الذكر أسنى من الذكر الذميم × الخنوع يحرج

گناه × نهان گردیدن ذکر بهتر ست از ذکر بد × فروتنی …

أو رق × خواص الأشياء حوج × خوف الله يجلي القلب

نیت خلاصه بخشش ست × خواص چیزها ثابت ست × ترس خدا روشن میکند دل را

خير الأصحاب من يدلّك على الخير × خير الأمور أوسطها

بهترین یاران کسی ست که رهنمونی کند ترا بر نیکی × بهترین کارها میانه آنهاست

خير الأشياء جديدها وخير الإخوان قديمها × خير الرفقاء

بهترین چیز نوترین آنهاست و بهترین برادران قدیم آنهاست × بهترین رفیقان

اربعة × خير الرفيق في الطريق خبز الدقيق او السويق × خير

چهار اند × بهتر رفیق در راه نان آرد ست یا پست × بهتر

الزاد التقوى × الخير عادة × خير الغنى القنوع وشر الفقر الخضوع

توشه پرهیزگاریست × نیکی عادت ست × بهتر توانگری قنوع ست و بدتر فقر فروتنی ست

الخير في ما وقع × خير قليل به فضحت نفسي × خير الكلام ما قل

خیر در چیزیست که واقع شده × خیر قلیل بوی رسوا شد نفس من × بهتر کلام آنکه اندک باشد

ودل × خير المواهب العقل × خير المناكح الابكار × خير المال

و دلالت کند × بهترین بخشش ها عقل ست × بهترین زنا بکراست × بهتر مال

سكة مأبورة او مهرة مأمورة × خير المال عين ساهرة

رشته خرما بن گشن داده شده یا کره ماده اسپ برکت یافته شده در نسل × بهتر مال چشم بیدار ست

لعين نائمة × خير المال عين خرارة في ارض خوارة × خير

برای چشم خوابنده × بهتر مال چشمه ایست بسیار روان در زمین خرما بن بسیار بار × بهترین

الناس من ينفع الناس × خير النساء سوافر × خير النساء

مردمان کسی ست که نفع کند مردمان را × بهترین زنان کشاده روی اند × بهترین زنان

الودود الولود × الخيل اعلم بفرسانها

نهایت دوست زاینده × اسپ داناتر ست بسواران خود ×

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

خا

خاک از توده کلان بردار × خاک در عزیزان آسایش دیده مشتاقان × خاک عمل از عبیر معزولی به × خاک غربیل را نشاید و خشت آسیا را × خاکش از خونش بهتر × خالی دست روسیاه × خاموشی زبان سوسن غماز آزادگی اوست × خاموشی

علامت رضاست ۔ خانۂ درویش را شمعی بہ از مہتاب نیست ۔ خانہ تنگ و روزے
فراخ ۔ خانہ خالی دیو میگیرد ۔ خانہ دوستان بروب و در دشمنان مکوب ۔ خانہ پر شیشہ را
سنگی بس ست ۔ خانہ جدا گور جدا ۔ خانہ ویران میشود چون طفل گردد خانہ دار ۔ خانے در
خانہ و رائی در ہیا ذار ۔ خیر حضری ہمہ معتبر ۔ خدا با خلق و خلق با خدا ۔ خداوند سلیمان کو دہد
خدا اگہ مید ہد نمیپرسی کہ کیستی ۔ خدا را اندیدہ اند بعقل شناختہ اند ۔ خدا واری چہ غم داری ؟
خدائیکہ دندان دہد نان دہد ۔ خدائیکہ بالا و پست آفرید ز ہر دو ست ہر دست آفرید ۔
خدای جہان را جہان تنگ نیست ۔ مکیت مرا نیز پالنگ نیست ۔ خران را کسی دعوتی
نخوانند ۔ مگر آنزمان کاب و ہیزم نماند ۔ خر ار جل اطلس بپوشد خر ست ۔ خر بکرایہ گیر و از
منت برآ ۔ خر بار بہ از شیر مردم در ۔ خر بستہ بہتر اگر چہ دزد آشنا باشد ۔ خربوزہ بخور ترا
بفالیز چہ کار ۔ خربوزہ شیرین نصیب شغال ست ۔ خربوزہ شیرین کمبختی نفران ۔ خر
چہ داند بہای قند و نبات ۔ خر خالی یرغہ میرود ۔ خر خفتہ جو نمیخورد ۔ خر عواجہ خر من خواہیم
خر را خدا شاخ نمید ہد ۔ خرس در کوہ بوعلی سیناست ۔ خر عیسی اگر بہ مکہ رود چون بیاید
ہنوز خر باشد ۔ خر عیسی بآسمان نرود ۔ خر کہ جو دید کاہ نمیخورد ۔ خر گوش دم بریدہ را
نمی خرند ۔ خرما با پوست بہ از مغز ۔ خروس بی ہنگام ست ۔ خر ہمان ست و پالانش دگر
خری بیفتاد خیکی بدرید ۔ خری کہ از خری بماند دم گوشش باید برید ۔ خسر قرمساق شرعی ست
خس کم و جہان پاک ۔ خصم چون نیست ۔ و ہیچ مگو ۔ خصم خصم خود را شناسد ۔ خفتہ را
خفتہ کی کند بیدار ۔ خلاف رای سلطان رای جستن بخون خویش باید دست شستن ۔
خلعت غفران گناہ را بپوشد ۔ خلق خدا ملک خدا ۔ خلوت از زنی زمانہ اغیار باید ۔ خندہ
مردم از شادی باشد ۔ خندہ بوزنہ از غم ۔ خندہ گل گریۂ گلاب بار آرد ۔ خواب یک
خوابست باشد تعبیر ہا ۔ خواب آسایش جان ست ۔ خواب چہار پہلو میکنند ۔ خواجہ گوش

مداومت الاعمال | تخبیر الاعمال | ملائی مدارج کمال الفطرۃ | ... | واو

سیکند ٭ خواجہ آنست کہ باشد غم خدمتگارش ٭ خواجہ داند بہای شاخ نبات ٭ خواجہ را اگر ولی ست ما در بخطاست ٭ خوب شد کہ پیل نبود ٭ خود فضیحت دیگراں را نصیحت ٭ خود غلط انشا غلط املا غلط ٭ خود کردہ را چہ درمان ٭ خود کشتہ را تعزیت نمیدارند ٭ خود پسندی جان من برہان نادانی بود ٭ خود پسند پسند خلق نیست ٭ خوردہ نبردہ ای آوردہ گردہ خوردہ ہمان بہ کہ تنہا خوری ٭ وای بران خوردہ کہ تنہا خوری ٭ خورشید روے ہمہ سیاہ کند و روے ماہ سپید ٭ خوشی باکس ندارد دوستی ٭ خوش سخن باش تا آن خوش حال کسانیکہ بہر حال خوش اند ٭ خوش حال کسیکہ یار ازو یاد کند ٭ خوش وقت کسیکہ خوش عیش آنکہ زن ندارد ٭ خویشی خویشتن بیگانگان ست ٭ و بد خو بیگانہ خویشان ٭ خوشامد ہر کرا گفتی خوش آمد ٭ خوشہ یکسر دارد ٭ خون حسین و حسن دم الاخوین ست ٭ خون فلان سرخ تر از خون فلانی نیست ٭ خون آب باشوید ٭ خون را بخون نشویند ٭ طبیعت گشت نرود جز بوقت مرگ از دست ٭ خویشی بخوشی ٭ سوار رضا خویش کہ ریختہ است ... اند ٭

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

خار پشتی کہتا مخمل کی جھول ٭ خاک چاٹ سکے بات کرو ٭ خاک ڈالی چاند نہیں چھپتے ٭ کہ چاند دھول بکائن کے پھول ٭ خاک چھانتے اور پیر پیٹتے ٭ خالا کی ہمائی ہاتھ ڈال چبائی ٭ خالا نیری خلیری خالا کی آگن مولسری ٭ خالا کا بیٹا کنڈالا بھات جو ہونا ایک نوالا ٭ خالی گھر قلندر بیٹھے ٭ خالی بنیا کیا کرے اس کوٹھی کا دھان اُس کوٹھی مین کرے ٭ خالی خریطی ہو خالی ہاتھ کیا جاؤن ایک سندیسا لیتا جاؤن ٭ خدا کا دیا سر پر ٭ خدا کا دیا کاندھے پر بیجون کا دیا سر پر ٭ خدا کا گھر بھسوڑے کیا ٭ خدا کی گھر سے پھرے ہین ٭ خدا کی غضب سے ڈرتے رہیے خدا کے واسطے بلی بھی چوہا نہین مارتی ٭ خدا کی باتین خدا ہی جانے ٭ خدا کی لٹھی مین آواز نہین

خداکو دیکھا نہین عقل سے پہچانا ہی ٭ خدا گنجے کو ناخون نہ دیوے کہ سر کھجلاتی ٭ خدا دو سینگ دے تو وہ بھی سہی ٭ خدا دیتا ہی تو چھپر پھاڑ کے دیتا ہی ٭ خدا دیتا ہی تو نہین پوچھتا کہ تو کون ہی ٭ خدا رزاق ہی بندہ قزاق ہے ٭ خدا لگتی کوئی نہ کہے منہ دیکھی سب کہین ٭ خدا اگرچہ مہربان تو جگ مہربان ٭ خدمت سے عظمت ہی ٭ خراب خستہ نمک سستا ٭ خرادیکا کاٹھ کاٹے ہی کٹے ٭ خربوزے کو دیکھ کے خربوزہ رنگ پکڑتا ہی ٭ خربوزہ چھری پر گرے تو خربوزے کا ضرر چھری خربوزے پر گرے تو خربوزے کا ضرر ٭ خسم کا کھائین بیٹے کے گائین ٭ بھیا جی کے حضر ملے ٭ خضری خبر سچی ہوتی ہی ٭ خلق کا حلق کسنے بند کیا ہی ٭ خنجر تلے کسی نے دم لیا تو پھر کیا ٭ خواب خرگوش مین ہی ٭ خوان بڑا خوان پوش بڑا کھول دیکھو تو آدھا بڑا ٭ خوان پاک خوان پوش پاک کھول دیکھو تو خاک ہی خاک ٭ خوب ہی گاڑھی چھنتی ہی ٭ خوب ہی دانت کھٹے ہوے ٭ خود ہی اور خدائی مین سیر ہی ٭ خوشامد کا منہ کالا ٭ خوگیر کی بھرتی ٭ خیرات کے ٹکڑے اور بازار مین ڈکار ٭ خیر کی جوتی ٭ خیرات کا ناڑا ٹھ بھرے ٭ لا عقد اُدھار ٭ خیلا پانچہ ٭ خیلا جان بلا ٭ اختر نیۂ دہم در مثلہائی حرف دال مشتمل بر شش گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

دَاءُ النَّفْسِ الحِرْصُ ٭ دَارِ مَنْ جَفَاكَ ٭ يَحِلُّ دَارَ الأَمِيرِ مَا مِنَ الفَقْرِ

بیماری نفس حرص است ٭ دعوت کن کسے را کہ ستم کرد تا شرمندہ شود ٭ خانۂ امیر جای بے خوفی محتاج است

الدَّالُّ عَلَى الخَيْرِ كَفَاعِلِهِ ٭ الدَّرَاهِمُ مَرَاهِمُ ٭ الدَّرَاهِمُ بِالدَّرَاهِمِ

رہنمائیدہ نیکی مانند کنندۂ نیکی است ٭ درہمہا مرہمہا ٭ درہمہا بدرہمہا حاصل

تُكْسَبُ ٭ دِرَّةُ عُمَرَ أَهْيَبُ مِنْ سَيْفِ الحَجَّاجِ ٭ دَرْدَبَ لَمَّا عَضَّهُ

حاصل کردہ میشود ٭ درۂ عمر رضی اللہ عنہ ترسانندہ تر است از شمشیر حجاج ٭ فروتنی کرد ہر گاہ کہ گزید او را

التقاف ثم الدرهم جنة العقلاء دع ما يريبك الى ما لا يريبك

ثقاف × درهم سپر دانایانست × بگذار چیزیرا که در شک اندازد بسوی چیزیکه بشک نیندازد ترا

دعوا دعوة كوكبة × دعوة المظلوم مجابة دقك

دعوت کردند دعوت کوکبی × دعای مظلوم مقبول است × کوفتن تو

بالمنى ازحب القلقل × دلني في العشق من يهدي السبيل

بهاون دانه قلقل را × رهنمونی کرد مرا در عشق کسی که هدایت میکند راه را

دلو السماء يروي الظمآن × دليل عقل المرء قوله ودليل

دلو آسمان سیراب میکند تشنه را × دلیل دانش مرد سخن اوست و دلیل

اصله فعله × دماء الملوك اشفى من الكلب × دمث لنفسك

اصلش فعل اوست × خونهای پادشاهان شافی ترست از سگ × نرم کن برای ذات خود

قبل اليوم مضطجعا × دم على كظم الغيظ تحمد عواقبك

پیش از خوب در حالیکه بر پهلو خوابنده هستی × همیشگی کن بر فرو بردن خشم ستایش یابی اواخرهای خود

الدنيا اشبه شيء باحتلام النيام وظل الغمام × الدنيا

دنیا مانا تر چیز نیست به احتلام خوابندگان و سایه ابر × دنیا را

امنية والاموال عارية × الدنيا جيفة وطالبوها كلاب الدنيا

آرزو است و مالها عاریت × دنیا مردار است و خواهندگان او سگان × دنیا

زور لا يحصل الدنيا الا بالزور × الدنيا سجن المؤمن وجنة الكافر

دروغ ست حاصل نمیشود دنیا مگر بدروغ × دنیا قیدخانه مسلمان ست و بهشت کافر

الدنيا عرض حاضر يأكل منها البر والفاجر الدنيا لنيف

دنیا متاعیست موجود × میخورد ازان نیکوکار و بدکار × دنیا برای ...

آدَمَ ٭ اَلدُّنْیَا مَزْرَعَةُ الْاٰخِرَةِ ٭ اَلدُّنْیَا دَارٌ لَیْسَ فِیْهَا فَرْحَةٌ

آدم ست ٭ دنیا کشت آخرت ست ٭ دنیا نقشیست نیست دران آسایش ٭

اَلدُّنْیَا تَطْلُبُ الْهَارِبَ وَتَهْرُبُ مِنَ الطَّالِبِ ٭ دُنْیَاکَ کُلُّهَا

دنیا بجوید گریزنده را وازجوینده ٭ شما دنیا همه آن

وَقْتُکَ الَّذِیْ اَنْتَ فِیْهِ ٭ دَوَاءُ الشَّیْءِ اَنْ تُخَوِّصَهُ ٭ دَوَامُ

وقت تست آنکه تو در آن هستی ٭ دوای گنفتگی اینکه فراهم آوری آن را ٭ همیشگی

اَلسُّرُوْرُ رُؤْیَةُ الْاِخْوَانِ ٭ اَلدَّوَاءُ اَنْفَعُ الْاَدَوَاتِ ٭ دَوْلَةٌ

خوشی دیدن برادرانست ٭ دواء سودمندترین آلها ست ٭ دولت

الْاَشْرَارِ مِحْنَةُ الْاَخْیَارِ ٭ دَوْلَةُ الْاَرْذَالِ اٰفَةُ الرِّجَالِ ٭ دُوْنَهُ بَیْضُ

بدان آزمایش نیکان ست ٭ دولت دونان آفت مردانست ٭ نزد اوست بیضه

الْاَنُوْقِ ٭ دُوْنَ ذَا یَنْفُقُ الْحِمَارُ ٭ ذَهَبَ بَیْنَ سَعْدُ الْقَیْنِ ٭ دُنْیَا التَّشَحُّ

ماده شتران ٭ نزدیکتر ازین بمیرد خر ٭ بیکار شد سعد آهنگر ٭ دنیا بخیل شکست ٭

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

دانه گوهر را قابلیت شرط نیست ٭ بلکه شرط قابلیت داد اوست ٭ داشته آید بکار ٭ گرچه بود زهر مار ٭ داغ بالای داغ ٭ دامن کشان میرود ٭ دامن کشان حسن زبالا ویز ٭ راحچه غم ٭ که شیفتگان عشق گریبان دریده اند ٭ دامن پاک را که با دامن آلوده بندند پاک هم پلید شود ٭ دانا باشارة ابرو کار کند و نادان بزخم چوگان ٭ دانشمند را دست کوتاه به از دستار دراز ٭ دانه گندم از دانه مروارید قیمتی تراست اگر وقت گرسنگی پیدا شود ٭ دایه مهربان تر از مادرست ٭ دارد طمع مرغ و ماهی بر بند ٭ هر روز دشغره دیده هوشمند ٭ در بیشه گمان مبر که خالی است ٭ شاید که پلنگ خفته باشد

باشد همچو در برابر چو گوسپند سلیم ، در قفا همچو گرگ مردم در + دربیابان فقیر سوخته را ، در شالغم پخته
به که نقره خام ، در بلا بودن به ، بیم بلای ، در پای تو ریزم آنچه در دست من ست ،
در جنگ حلوا بخش نمیکنند ، در خانه مور شبنمی طوفانست ، در خانه یکخدای ماند همه چیز ،
در خانه اگر کس ست حرفیش بس ست ، در خانه آردنی و در کوچه دو تنور ، در خانه بی نوا
چه پنج و چه شش ، در خانه هرچه باشد مهمان هر که باشد ، در خانه خدا دائم بازست ، درخت
کاهلی کفر آورد بار ، درختی که اکنون گرفت است پای + به نیروی مردی بر آید زجای + درختی
که از وی بکسی نرسد به بی آبی خشک به ، در در اپیش دیده مند بگو ، درد اگه طبیب صبر میفرماید ،
این نفس حریص را شکر بباید ، در دو را اخدا بدوستان خود میدهد ، دردم از یارست
و درمان نیز هم ، دردکش تا دوای رسی ، درد عاشق نشود به زند دوای طبیب ، در طریقت
هرچه پیش سالک آید خیر اوست ، در عفو لذتی ست که در انتقام نیست ، در عین اختیار اختیار نیست ،
در غوره گی مویز شده ، در قصص انبیا مضاحک نگنجد ، در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست ،
در که میکوبی و خانه که میپرسی ، در میان دریا گرد نخواهد ، در مقام تشنگی هزار مروارید بقطره
آبی نیرزد ، درمان بکسی رسد که دردی دارد ، در نیستی مردن به که حاجت پیش کسی بردن ،
درویش هر کجا که شب آمد سرای اوست ، درویش صفت باش و کلاه تتری دار ، درویشی
زوال نبیند ، دروغ گو را تا بخانه باید رسانید ، دروغ مصلحت آمیز به از راستی فتنه انگیز ، دروغگو را
حافظه نمی باشد ، در و دیگر بی سر زنش کار نکند ، درو دگر قفسه برای خود میسازد ، دروازه شهر
میتوان بست نتوان دهن مخالفت بست ، در هر که بنگری بهمین داغ مبتلا ستند ، در
هشتاد سالگی مشق تنبور میکنند ، در یک خانه دو مهمان نگنجد ، در یتیم را همکس مشتری بود ،
دزد از خانه مفلس خجل آید بیرون ، دزد مشتاق تر از صاحب کالا باشد ، دزد باش سر
باش ، دزد جوانمرد را بازرگان بحیل ، دزد ناگرفته سلطان ست ، دزد را هی ×

رود صاحب کالا راهی ٭ دزد دانا میکشد اول چراغ خانه را ٭ ورنه من با خانه میدزدم متاع خانه را ٭
دزدیده بود آنچه باند بخداوند ٭ دست از همه چیز بسته ٭ دست بکاسه و مشت به پیشانی ٭
دست بکار و دل بیار ٭ دست بی هنر کفچهٔ گدائیست ٭ دست بر ترکش زده ٭ دست بالای دست بسیار ٭
از دست راست نمی شناسد ٭ دست خود دهان خود اگر نخوری زیان خود ٭ دوست دست اول
است ٭ دست دست را نشناسد ٭ دست دست را میشوید هر دو دست رو را ٭ دست زیر
سنگ را آهسته بباید کشید ٭ دست زور بالا ٭ دست شکسته وبال گردن ٭ دستش بر سنگ ست
دستش در کیسهٔ خلیفه است ٭ دست کار دل نمی کند ٭ دل کار دست میکند ٭ دست کوته و کله
دراز ٭ **دشمن** اگر قویست نگهبان قوی ترست ٭ دشمن دانا به از دوست نادان ٭
دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد ٭ دشمن چه کند چو مهربان باشد دوست ٭ **دعای** گوشه
نشینان بلا بگرداند ٭ **دل** آگاهی و استغنا ٭ دل خوش باش نان مادر ٭ روغن افتاد ٭ دل بدست
آور که حج اکبر ست ٭ دل بدست آر هر چه خواهی کن ٭ دل بدست آر تا کسی باشی ٭
دل تاریک را جان روشن نباشد ٭ دل دل را میخورد و رده جگر را ٭ دل را بدل رهی ست
درین گنبد سپهر ٭ از سوی کینه کینه و از سوی مهر مهر ٭ دل که افسرده شد از سینه بدر باید کرد ٭
دل بخواسته را عذر بسیار ٭ دلیر تیغ را کار فرماید و غرشیبان را ٭ **دم** عیسی در زندگانی دگیره
دنبه را بگرگ می سپارد ٭ دندان زدن شیر شغال را مبارک ست و آهو را شوم ٭ دندان
طمع کنده ٭ بدندان طمع تیز کرده ٭ دندان که درد کند باید کش کند ٭ دنیا بیک قرار نیست ٭
دنیا پنج روزه است ٭ **دوای** غضب خاموشی ست ٭ دو با مداد گر آید کسی بخدمت
شاه ٭ سوم هر آئینه روی کند بلطف نگاه ٭ دو بار نیست کس را زندگانی ٭ دو
حرف در سبق به یاد کتاب در دستار ٭ دو دل یک شود بشکند کوه را ٭ دو دست پشیز
را بدل نیست ٭ دست جوانمرد برای دادن خوارد و کف بخیل برای ستدن ٭ پراگندگی

آزردا انبوہ را ٭ دورنگی سیب از سیہ دلی اوست ٭ دران باخبر در حضور و نزدیکان بے بصر
دور ٭ دوستا نزا کجا کنی محروم ٭ تو کہ با دشمنان نظرداری ٭ دوستان در زندان بکار
آیند کہ بر سفرہ دشمنان ہم دوست نمایند ٭ دوست آن باشد کہ گیرد دست دوست ٭ در
پریشان حالی و درماندگی ٭ دولت نہ دہد خدا ے کس را بغلط ٭ دولت تیز را بقاے
نیست ٭ دولت آنست کہ بیخون دل آید بکنار ٭ دولت دران سرا است کہ از میہمان تہی ٭ دو
مرغ جنگ کنند فائدہ بہ تیر گر ٭ دو نزدہ باد ست کہ دریا و کوہ را سہل گیرد ٭ دو دیدن خرگوش
پسندیدم لیکن از گوشتش برسیدم دہ خراب خراج ندارد ٭ دہ درویش در گلیمی بخسپند
و دو بادشاہ در اقلیمی نگنجند ٭ دہ دہ دنیا ستر در آخرت ٭ دہ کجا دہقان کجا ٭ دہ مے
بینی و فرسنگ می پرسی ٭ دہ مردہ مرد را احمق کند ٭ دہن سگ بلقمہ دوختہ بہ ٭ دہن
بے آب بانگشت باید درید چنانکہ پستہ را از ناخن ٭ دہ ویران چراغ ندارد ٭ دیدہ
را ناخنہ بہ از ناخن ٭ دیدہ سخت را سخن سخت میشکند چنانکہ بادام را سنگ ٭ دیدی کہ
چہ کرد اشرف او مظلمہ برد و جانے بگذرد ٭ دیدم ہمہ را و آزمودم ہمہ را ٭ دیدہ شنیدہ بچہ
غربت علی ٭ دیدہ نہ شنیدہ گواہ شد ٭ دیر آشنا و زود رنج ٭ دیر آید درست آید ٭ دیر گیر و سخت گیر و
دیر آمدن و شتاب رفتن ٭ دی رفت و پری رفتہ و روز امروز فرست ٭ دیگ شراکت بجوش
می آید ٭ دیگ کرمش بجوش آمد بخارش باہم رسید ٭ دیگ سیہ جامہ سیہ میکند ٭ دیگدانش سیاہ
شدہ ٭ دیوانش دوختہ شد ٭ دیوانہ بکار خویش ہشیار ٭ دیوانہ را ہوی بس است ٭ دیوانہ
باش تا غم تو دیگران خورند ٭ دیوانہ ہمان بہ کہ بود اندر بند ٭ دیو از خدا ناخوشنود نا خدر ٭
دیو بگریزد از ان قوم کہ قرآن خوانند ٭ دیو خوش خلق بہ از حور گرہ پیشانے ٭

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

داتا کی ناؤ پہاڑ چڑھے ٭ داتا دے بھنڈاری کا پیٹ پھٹے ٭ داتا کی تین گن

دے نہ دے دیکھے چھین لے ٭ دادی راج نہ کھائے پر انت دکھاؤ گی پرانی دال
نی ہو ٭ دام کریں کام ٭ دامون کا روٹھا باتون سے نہین منتا ٭ دانت کریدنے کو تنکا نہین بچا
دانت کاٹی روٹی ہے ٭ دانہ نہ گھاس پانی چھپر چھپر وقت ٭ داسنے کو ٹاڑی سواری کو
پادسے ٭ دائی کے آگے پیٹ کیا چھپانا ٭ دائی جانے ربنی ہائی ٭ دائی چنبیلی کے
مرزا موگرا ٭ دائی کے سر پان پھول ٭ دائی ہو میٹھی دادا ہو میٹھا سرگی کو جائے ٭
دائی دائی اونٹنی سوا گھر آ موتی دیا غنیا پورا تولے ٭ دبلے ماریں شاہ مدار ٭ دبدھا مین
دونو گئے مایا ملی نہ رام ٭ دبلے پر چیونٹی بھی کاٹتی ہے ٭ درزی کی سوئی کبھی ٹاٹ مین
کبھی تاش مین ٭ دریا مین رہنا اور مگرمچھ سے بیر ٭ دریا پر جانا اور پیاسے آنا ٭ دس
انگلی دس چراغ ٭ دس برس گھٹا ہی کے دیکھتے ہین ٭ دستار رفتار گفتار کردار سب کے
جُدے جُدے ہوتے ہین ٭ دسی رسمی ٭ دشمن کہان بغل مین ٭ دشمن سوے نہ سونے
دے ٭ دشمنون مین یون رہیے جیسے بتیس دانتون مین زبان ٭ دکھن کیتے نہ بادڑھی ہے
جند بیری چھاہ ٭ دکھ بھرے فاختہ اور کوا میوے کھائے ٭ دکھیا دکھ روئے سُکھیا ٹینگا
لوٹے ٭ دل پر دل آئینہ ہے ٭ دل کو دل سے راہ ہے ٭ دل کا مالک خدا ہے ٭ دلو کا دسہرا
دلی ہنوز دور ہے ٭ دلی کی دلوالی منہ چکنا پیٹ خالی ٭ دلی کی کمائی بارہ بنکی مین گنوائی
دمڑی کی بلبل ٹکا چھڑائی ٭ دمڑی کی بڑھیا ٹکا سر منڈائی ٭ دمڑی کی بچھیا بارہ سے کے
ہتھیا ٭ دمڑی کی گھوڑی چھ پسیری دانہ ٭ دمڑی کی ارہر تو ساری رات گھر ٹ ٭ دمڑی کی ہوا
نو جنے پہنوان ٭ دمڑی کی ہانڈی لیتے ہین تو اسے بھی ٹھونک بجا کر لیتے ہین ٭ دمڑی کا
آٹا اور پھنا یا پہاٹا ٭ دم غنیمت ہے ٭ دم کا کیا بھروسا آیا نہ آیا ٭ دم مین نمدہ باندھ کے
چاندنی کو سونپ دیا ٭ دم ناک مین آیا ہے ٭ دن کو ادنی ادنی رات کو چرخہ پونی ٭ دن گیا
کہ رات ٭ دنیا جائے امید ہے ٭ دنیا ظاہر پرست ہے ٭ دنیا ہے اور خوشامد ہے ٭ دوانون کی

کیا سرسینگ ہوتے ہین ، دوا تیسے آنکھ نہین ملاتے ، دوا کے لیے ڈھونڈھے تو نہین ملتا ، دوالی کی کلھیا ، دودل راضی تو کیا کریگا قاضی ، دودکا جلا چھاچھ پھونک پھونک پیے ، دد بھی دھولا چھاچھ بھی دھولی ، دودھکا دودھ پانی کا پانی ، دودھ دانت ابھی نہین ٹوٹے ، دودھ کا سا اوبال آیا چلا گیا ، دودھ کی سی مکھی نکال کر پھینکدیا دودھیل گائے کی دولاتین بھی سہتے ہین ، دور کے ڈھول سہانے ، دوڑ چلیے نگر پاس دو قصائیون مین گائے مردار ، دو گاؤن مین پاہی کتے مرے آہا جاہی ، دو ملا مین مرغی حرام دو مسلمانی نسیمین بھی آنا کانی ، دونون ہاتھون پگڑی سنبھالتی پڑی سہے گئے پانڈے حلوا ملانہ مانڈے ، دہ پوشش شلیتہ بھاری ، دہی بھات کا نوسل ، دیا ہی آڑے آتا ہی ، دیا نہ باتی مندو پھرے اتراتی ، دیا فاتحہ کو لگے لٹانی ، دہی مار کا کون سات ، دیبی دکھ بیٹھین ، دیس چوری پردیس بھیک دیکھیے اونٹ کس کل بیٹھے ، دیکھیے دیدار اور مار بے بیزار ، دیکھیے سانپ کی نظر کھلائے سونے کا نوالا دیکھے بھالے شیخ جی اور چیڑے سید ہو مکن ، دیکھے کا دو برپا تر انے پھل جنت ہر دیکھی تیری کرامات ، دیکھی تیری کالپی اور باون پورا آجاڑ ، دیکھا شہر بنگالا دانت لال منہ کالا دیکھا تیرا جھنڈ بند بھیڑا جامہ تن بند ، دیکھا سو کھایا یہ منھ پاؤن چوکا ، دیکھا نہ بھالا صدقے گئی خالا ، دیکھ بگانی چیڑ مت ترسا وجی ، دنیا تھوڑا ادلا سا بہت ، دینے کے ناون دروازہ نہین دیتے ، دیوبگا سو پاویگا بوویگا سو لونیگا ، دیے کے تلے اندھیارا

گنجینہ چہارم درامثال حروف دھا

دھان پان ، دھائی دھائی کرم لکھا سو پائے دھم دھوڑ کاہی ہونا کہے

بنج نہ آوے ٹوٹا ۔ دھنا سیٹھ بنے ہین ۔ دھن کا دھن گیا اور میت کی میت گئی
دھنو بنی کے کانٹا چبھا دوڑے لوگ ہجار ۔ دھوبی کلا چھیلا آدھا اجلا
آدھا میلا ۔ دھوبی روے دھلائی کو میاں رووین کپڑون کو ۔ دھوبی بیٹا چاند
سا سیٹھی اور ٹھاٹھ ۔ دھوکے کی ٹٹی ۔ دھول کی رسی نہین بانٹی جاتی ۔ دھونے
دو پاؤن دھونے پڑے چار پاؤن وہی چھوڑ دا ماد پیارا ۔ دھیر اسو گنبھیر ۔ دھیمی پاری
مین کھوٹ بوہر پاری لتو کان دے ۔ دھینگا ھونکڑا مد میانکے نوکر ۔ دھینگ دھینگ کا

گنجینۂ پنجم در مثلہائے حرف ڈال

ڈائن کھائے تو منہ لال نہ کھائے تو منہ لال ۔ ڈائن بھی دس گھر چھوڑ کر کھاتی
ہے ۔ ڈر مرے رنڈی تیرے دیدے سے ۔ ڈرین لومڑی سے اور نام دلیر خان
ڈوبا بنس کبیر کا جو اپجے پوت کمال ۔ ڈوبے کنٹھ بھروسے تیرے ۔ ڈوبتے کو
تنکے کا آسرا بہت ہے ۔ ڈورے ڈالتے ہین ۔ ڈوم بنیا پوستی تینون بے
ایمان ۔ ڈومنی کی لونڈی ۔ ڈیڑھ پاؤ آٹا اور پل پر رسوئی ۔ ڈیڑھ چاول اپنی
جدا ہی پکاتے ہین ۔ ڈیڑھ اینٹ کی مسجد جدا ہی بناتے ہین ۔ ڈھول گنبد آواز نہ بس

گنجینۂ ششم در امثال حرف ڈھا

ڈھاک کے تین ہی پات ۔ ڈھاک تلے کی پھوہڑی مہوے تلے سگھڑ ۔ ڈھاکے کے
بنگال کوڑی کے کنگال ۔ ڈھال تلوار سرہانے اور چور بندیجانے ۔ ڈھونڈھ لا
تو بتا دین ۔ خزینۂ یازدہم در مثلہائے حرف دال مشتمل بر ۳ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

ذَرِ الطَّاغِيَ فِي طُغْيَانِهٖ ذِكْرُ الْعَيْشِ نِصْفُ الْعَيْشِ

بگذار طاغی را در طغیانش × یاد کردن عیش نصف عیش ست ×

ذِكْرُ الشَّبَابِ حَسْرَةٌ × ذِكْرُ الْوَحْشَةِ وَحْشَةٌ × ذِكْرُ الْمَوْتِ جِلَاءُ

یاد کردن جوانی حسرت ست × یاد کردن وحشت وحشت ست × یاد کردن مرگ صفائی

الْقَلْبِ × ذَكَّرْتَنِي الطَّعْنَ وَكُنْتُ نَاسِيًا × وَذَكَّرَنِي حِمَارِي أَهْلِي ×

دل ست × یاد دادی مرا طعن را و بودم فراموش کننده × یاد دادن مرا خر من اهل مرا ×

ذَلَاقَةُ اللِّسَانِ رَأْسُ الْمَالِ × ذُلُّ الْمَرْءِ فِي الطَّمَعِ × ذٰلِكَ

تیزی زبان از اصل مال ست × خواری مرد در طمع ست × ان بسبب

بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ × ذُلَّ مَنْ لَا سَيْفَ لَهٗ × ذُلَّ مَنْ طَمِعَ

چیزیست که پیش ساخته مر دو دست تو × خوار شد کسی که نیست شمشیر مر او را × خوار شد آنکه طمع کرد

اَلذُّلُّ مَعَ الطَّمَعِ × ذَلِيلُ الْفَقْرِ عَزِيزٌ عِنْدَ اللهِ × ذَلِيلٌ عَاذَ

خواری با طمع است × خوار حاجت گرامی ست نزد خدا × خوار پناه گرفت

بِقَرْمَلَةٍ × ذَنَبُ السِّرْحَانِ كَمَنِيَّةِ الْغَزَالَةِ × ذَنَبُ عَقْرَبِهٖ

بدرخت سیاه × دم گرگ مانند مرگ ست برای آهو × دم عقرب

لِلنُّحُوسَاتِ × ذَنْبٌ وَاحِدٌ كَثِيرٌ وَأَلْفُ طَاعَةٍ قَلِيلٌ

نحوستهاست × یک گناه بسیار ست و هزار طاعت اندک ست ×

ذُو الْأَمَانِ كَنَمْلٍ عَلٰى كَفِّ السُّلَيْمَانِ × الذَّوْدُ إِلَى الذَّوْدِ

صاحب امان مانند مورچه ست بر پنجهٔ سلیمان × ذود باذود

إِبِلٌ ذَهَبَ أَمْسِ بِمَا فِيهِ × ذَهَبَ الدَّوْلَةُ بِبُوكْرِهٖ

شتران ست × رفت دی بانچه در وی بود × رفت دولت بر دختر ×

ذهب عصافیری وبقی شجری ٭ ذهب القوم تحت کل

رفت فشردهٔ انگور وباقی ماند درخت من ٭ رفتند گروه زیر هر

کوکب ٭ ذهب منه الاطیبان ٭ ذهبت ریحه ٭ ذهبت

ستاره ٭ رفت ازان خوردن وجماع ٭ رفت بوی او ٭ رفت

هیف لادیانها ٭ الذهب عقل الاحمق وحمق العاقل

باد گرم برای عادتهای خود ٭ زر دانش نادانش ونادانی دانا

الذئب ادعم ٭ الذئب اعلم بمکان الفصیل الیتیم

گرگی سیاه رنگ ست ٭ گرگ داناترست بمکان شتر بچه از مادر جدا شده یتیم

الذئب للضبع ٭ الذئب یادو للغزال لیاکله

گرگ برای گفتارست ٭ گرگ می فریبد آهو را برای خوردنش ٭

گنجینهٔ دوم در مثلها فارسی

ذره را با خورشید چه نسبت ٭ ذکر عیش نصف عیش ست ذوالفقار علی در نیام و زبان سعدی در کام نباشد ٭ ذوق چمن ز خاطر بلبل نمیرود ٭ ذوق گلچیدن اگر داری سوی گلزار رو

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

ذات بهانت پوچهے ناکوے جنبوهین کے بامهن هوے ٭ ذات مده بسے معلوم هوے ٭ ذات خدا کی بے عیب هے ٭ ذات کی بلاسے برابیٹهے کم ذات بلا کے نیچے بیٹهے ذوق مین شوق گهاٹ مین ... ختم کا خزینهٔ دوازدهم در مثلهاے حرف ذال مشتمل بر سه گنجینه

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

الرَّاجِعُ فِي هِبَتِهِ كَالرَّاجِعِ فِي قَيْئِهِ × رَاحَةُ الجِسْمِ فِي قِلَّةِ

بازگردنده در هبه خود ماند بازگردنده است در قی خود × آسایش بدن در اندک

الطَّعَامِ وَرَاحَةُ الرُّوحِ فِي قِلَّةِ الكَلَامِ × رَأْسُ السَّخَاءِ سَخَاءُ الرَّأْسِ

خوردن ست وراحت روح در اندک کلام ست × سر جوانمردی جوانمردی سرست

رَأْسُ الرِّيَاسَةِ تَهْذِيبُ السِّيَاسَةِ × رَأْسُ اللَّعِبِ عِرْفَانُ

سرداری ریاست آراسته کردن سیاست × سربازی شناختن

الحَرِيفِ × رَاعِ النَّفْسَ فِي غَلَبَاتِ النَّفْسِ × رَاعِ أَبَاكَ يُرَاعِكَ

دشمن ست × نگهدار دم را در غلبه های نفس × نگهدار پدر را تا شه رعایت کند ترا

ابْنُكَ × رَاهُ الصَّادِرِ وَالوَارِدُ × رَأْيَانِ خَيْرٌ مِنَ الوَاحِدِ الرَّأْيُ

پسر تو × جنبید بازگردند و آینده × دو رای بهتر ست از یک رای × رای

السَّدِيدُ خَيْرٌ مِنَ الأَيْدِ الشَّدِيدِ × رَأْيُ العَلِيلِ عَلِيلٌ × الرَّأْيُ

راست بهتر ست از توانائی سخت × رای بیمار بیمار ست × رای

قَبْلَ الشَّجَاعَةِ الشُّجْعَانُ × الرَّأْيُ لَا يُحِيلُ × الرَّأْيُ نَائِمٌ وَ

پیش از دلیری دلیری ست × رای حواله نمیکند × رای خوابنده است و

الهَوَى يَقْظَانُ × الرِّبَاحُ مَعَ السَّمَاحِ × رُبَّ أَخٍ لَكَ لَمْ تَلِدْهُ

خواهش بیدار است × سود با جوانمردی ست × بسیار برادر اند مر ترا که نزائیده است او را

أُمُّكَ × رُبَّ أُمْنِيَّةٍ × رُبَّ أُكْلَةٍ تَمْنَعُ أَكَلَاتٍ

مادر تو × بسیار آرزو ست که [illegible] × بسیار یکبار خوردن باز میدارد از خوردنها ×

رُبَّ آمِلٍ خَائِبٌ × رُبَّ بَيْتِ شَعْرٍ خَيْرٌ مِنْ بَيْتِ تِبْرٍ

بسا امیدوار محروم ست × بسا خانه شعری بهتر ست از خانه زر × بسا

خیر فی شر و رب شفاء فی ضر * ربک الضأن فریق * رب

نیکی در بدی ست و بسا شفاء در گزند است * خاکستر گون شده پیش آماده کن سنهار او * بسیار

ربح یؤدی الی الخسران * رب رأس حصید لسان * رب

سود میرساند سوی زیانکاری * بسیار سر درو کرده شده زبانست * بسیار

رجاء یؤدی الی الحرمان * رب رمیة من غیر رام * رب

امید میرساند سوی بی نصیبی * بسا انداختن ست از غیر اندازنده * بسا

ساع فی ما یضره * رب صلف تحت الراعدة * رب صنعة

سعی کننده است در آنچه گزند میرساند او را * بسیار ابر بی باران پر آواز کننده است * بسیار صنعت

اصعب من ابتدائها * رب صاعد لقاعد * رب طمع ادی

دشوار تر ست از آغاز او * بسیار بالا براننده هر آئینه نشیننده را * بسا طمع رساند

الی عطب * رب عجلة تهب ریثا و رب فروقة یدعی

سوی هلاکت * بسیار شتابی می بخشد درنگ را * و بسیار ترسنده خوانده می شود

لیثا * رب عین انم من لسان * رب عتب تحت طلب

شیر را * بسا چشم تمام تر ست از زبان * بسیار خشم زیر طلب ست

رب قعدة تمنع قعدات * رب قول اشد من صول

بسا یکبار نشستن باز میدارد چند بار نشستن * بسا یک سخن سخت تر است از حمله کردن

رب کلمة یقول لصاحبها دعنی * رب لائم حلیم * رب

بسا سخنی ست که میگوید مر گوینده خود را که بگذار مرا * بسا ملامت کننده بردبار است * بسا

ملوم لا ذنب له * مملوک لا یستطیع فراقه * رب

ملامت کرده شده نیست گناه او را * بسا بنده که طاقت نداشته نمیشود جدائی او * بسا

مُخَالِفَةٍ دَعَتْ اِلَى مُخَالِفَةٍ × رُبَّ مَنِيَّةٍ تَحْتَ اُمْنِيَّةٍ × رُبَّمَا

سوگند خوردن می خواند سوی مخالفت × بسا مرگ زیر آرزوی ست × بسا

صَحَّتِ الْاَجْسَامُ بِالْعِلَلِ × رُبَّمَا اَصَابَ الْاَعْمٰى رُشْدَهٗ وَاَخْطَأَ الْبَصِيْرُ

تندرست شد تنها بسبب بیماریها × بساست که یافت نابینا رشد خود را خطا کرد بینا

قَصْدَهٗ × رُبَّمَا اَدْرَكَ الظَّنُّ الصَّوَابَ × رُبَّمَا جَاعَ الْكَلْبُ فَقَتَلَ

مقصود خود را × بساست که دریافت گمان صواب را × بساست که گرسنه شد سگ پس کشت

صَاحِبَهٗ × رُبَّمَا كَانَ السُّكُوْتُ جَوَابًا × رُبَّمَا يَاْتِى الْفَرَجُ

مالک خود را × بساست که باشد خاموشی پاسخ × بساست که می آید کشائش

وَسَطَ الشِّدَّةِ × رُتْبَةُ الْعِلْمِ اَعْلَى الرُّتَبِ × لَوْبَةٌ تُطْفِئُ

میان سختی × مرتبه علم برتر مرتبهاست × گرستن فرو میکند

الْغَضَبَ × رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ × رَجَعَ عَلٰى حَافِرَتِهٖ × اَلرَّجُلُ

خشم را × باز گردید بدو موزه حنین × برگردید بر حافره خود × مرد

الْمُتَجَاهِلُ عَاقِلٌ × رَحِمَهُ اللهُ عَلَى النَّبَّاشِ الْاَوَّلِ × رَحِمَ اللهُ

نماینده جهل داناست × بخشش خدا باد بر نباش نخستین × رحمت کند خدا

مَنْ هَدَانِىْ اِلٰى عُيُوْبِىْ × الرَّحٰى تَعْلُو الثِّقَالَ × رِزْقِىْ

کسی را که رهنمونی کرد مرا بسوی عیبهای × آسیا بلند می شود بر گرانی × روزی من

تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِىْ × رِزْقُكَ يَطْلُبُكَ فَاسْتَرِحْ × الرِّزْقُ يَطْلُبُ

زیر سایه نیزه من ست × روزی تو میجوید ترا پس آسایش کن × روزی میجوید

الْعَبْدَ اَكْثَرَ مِمَّا يَطْلُبُهُ الْعَبْدُ × الرِّزْقُ مَقْسُوْمٌ × الرِّزْقُ بِالْجِدِّ

بنده را بیشتر از آنچه میجوید آن را بنده × روزی تقسیم کرده شده است × روزی به بخت ست

لا بالكدّ رزمة ولا درّة × رسول الموت الشيب × رسول

به تکوشش × آواز ست و نیست گولی × قاصد مرگ پیری ست × قاصد

الموت أولاده × الرشف أنفع × الرشوة رشاء الحاجات

مرگ زاد نیست × مکیدن آب نشانده تریست برای تشنگی × رشوت رسن حاجت هاست

الرضا بالقضاء باب الله الأعظم × رضي الخصم ولم يرض القاضي

پسندیدن حکم خدا دروازه بزرگ خدا است × خوشنود شد دشمن و خوشنود نشد قاضی

رضيت من الغنيمة بالإياب × رضينا قسمة الجبار

خوشنود شدن غنیمت بسبب باز گشتن × خوشنود شدیم از تقسیم کردن جبار

فيها رطب الحجاز في لبن الشيراز × رعونات النفس

در وی است خرمای حجاز در شیر شیراز × رعونتهای نفس

تنعّمها × فاقصب × رفاهية العيش في الأمن × الرفق

مانده [illegible] × فراخی عیش در بی خوفی ست × نرمی

مفتاح الحاجة والرزق × رفيق المرء دليل عقله × الرفيق

کلید [illegible] × رفیق مرد دلیل دانش اوست × رفیق

ثم الطريق × رقص المعز يلين بصوت الحمير × ركب

[illegible] × رقص [illegible] آواز خر × سوار شد

العصا تصيد × ركض ما وجد ميدانك × رمتني بدائها

بر عصا عصیر × راند چیزی را که یافت میدان ترا × انداخت مرا به بیماری

وانسلت × رعى جار × انظر أين المفر × رؤية الحبيب

[illegible] × ترس ای گفتار × دیگر کجاست جای گریز × دیدن محبوب

جلاء الأعين ، ردّ يد الغزو ويتمرّق رهبوت خير من

سر میه چشم ست × مهلت و جهادار تا بیرون ید بچه از شکم ، ترس بهتر ست از

رحموت × الرياسة سعة الصدر ، ريق العدو سم قاتل

رحم × ریاست فراخی سینه است ، آب دهن دشمن زهر کشنده

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

راحت بدل رسان که همین مشرب ست بس ، راز دل جز بیان نتوان گفت ، راز
خود چندانکه بتوانی نگو ، راستی موجب رضای خداست ، راستی
را زوال کی باشد ، راستی آور که شوی رستگار ، راست گو را همیشه
راحت در پیش ست ، راست گوئی در رزق خود خلل ، راست دروغ بگردن راوی
راست ست که دروغ از ماست ست ، راضی شدن خصم کم از انتقام نیست ،
راه بزن [illegible] راه خدا ببین ، راه میدانی و فرسنگ می پرسی ، رزد خلق قبول
خالق ، رزق را روزی رسان پر میدهد ، رسیده بود بلای ولی بخیر گذشت
رشته در گردنم افگنده دوست ، میکشد هر جا که خاطر خواه اوست ، رضای مولی
از همه اولی ، رفت و چندین آرزو با خاک برد ، رگ جوانی بر جاست ، رگ خوابش
را گرفت ، رموز عاشقان عاشق بداند ، رموز مصلحت ملک خسروان دانند ، رنج
خود راحت یاران طلب ، رندان را رندان میشناسد ، رند عالم سوز را با مصلحت بینی
چه کار ، رندی و هوسناکی در عهد شباب اولی ، رندم ببین و عالم بپرس ، رنگ زد باخته
رنگ ریزی میکند ، رنگریز بریش خود درمانده ، رنگریزی ماه قصب را زیان دارد ، روبرو
به از پهلو ، روباه بازی میکند ، روبه را گفتند پوستین پوشی گفت انچه پوشیده ام

من بگذارید ٭ روح را صحبت ناجنس عذابیست الیم ٭ روز شنبہ بجو دارز ا سنے ٭ روز تنگی سیاہ است ٭ روز سیاہی در پیش ست ٭ روز تو و روزی تو ٭ روزے از کیسہ اش میرود ٭ روزی خود در سفرۂ دیگر میخورد ٭ روزی خود را یکجا خوردہ ٭ روزے بقدر ہمت ہر کس مقرر ست ٭ روستائی را عقل از پس می آید ٭ روستائی را حمام خوش آمد ٭ روستائی اگر ولی بودے ٭ خرس در کوہ بو علی بودے ٭ روستائی عید دید ٭ روشنائی عرب از نور محمد علیہ السلام بود نہ از روشنائی بولہب ٭ روغن بار مالیدہ روغن قاز میمالد ٭ روغن از سنگ می کشد ٭ روغن از ریگ بیابان میکشد ٭ روز سنجگی پیشہ کن و مطرب آموز ٭ روندہ کسی ست کہ قدمی ٭ روے در وغ گو سیاہ ٭ روی مفلسی سیاہ ٭ روزی با مرہم دلہای خستہ است ٭ رہ راست برو اگرچہ دور ست ٭ زن بیوہ مکن اگرچہ حور ست ٭ ریاضت کش بیا دامی بساز دہ ریسمان سوختہ لیکن پیچش بیرون نرفتہ ٭ ریش بر آید پاجے شد ٭ ریش خام طمع در کون مفلس ٭ ریش در آسیا سفید کردہ ٭ ریش بدست دیگرے مدہ + ریشش بدست دیگر ست ریگ صحرا بسبحہ انگشت می شمارد ٭

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

رات تھوڑی سانگ بہت + راجا راج اور پرجا سکھی + راجا کے گھر موتیون کا کال + راجا کے سونا و پاسا پڑے سو د اوہ ٭ راجا بلاوی ٹھاری آوے + راجہ رکھے رانی کھاوے ٭ راجہ چھوڑے نگری جو بہاوے سولی ٭ راجہ کا دان پرجہ کا اشنان + راجہ روٹھیگا اپنی نگری لے گا + راجا کا دوجا اور بکری کا تیجا + دونون خراب + راست گو مفلس مجلس مین جھوٹا +

رام چھوڑے اجودھیا من بھاوے سو لے + رانی کو رانا پیارا کانی کو کانا پیارا +
رانی خان کے سالے + رانی روٹھیگی اپنا سہاگ لیگی + کیا کسی کا بھاگ
لیگی + رانڈ کا سانڈ + رانڈ کے چرخے کی طرح چلا ہی جاتا ہے + رانڈ اگیا مکائے
کو آپکو لائے کو + بھائی کو رانڈے کے گھر مانڈے اور عاشقون کے گھر اکا + راہ چھوڑ
کر راہ چلے ترت دھوکا کھائے + راہ کی بات ہے + راہ پڑے جانیے کہ بانھ پڑے +
راہی راہ سو راہی راہ + رائین بچہ بہت سچا بہت سچا حرامی بچہ + رائی سے پربت
بناتا ہے + رٹیا جا پار گھسیا گھوڑ کھاے بہت چلے تھوڑ + رجب ہتیلے کی چھری +
رحمان جوڑین پلی پلی لقمان رڑھا دین کپّا + رد بندہ خریدا رخدا +
رزا لا مست ہوا خدا کو بھول گیا + رزا لے کے ناخن ہوت + رزا لے
کا لٹھ + رزا لے کی جورو کو سدا طلاق + رسّی جل گئی پر بل نہین گیا +
رشون جکڑی اب نہین ٹھہرتی + رکھ پت رکھا پت + رکھی تو بیت نہین تو بلیت +
رم کے کھم گاڑے ہین + رنڈی کی ناک نہ ہوتی تو گوہ کھاتی پھرتی + رنڈی رہے
تو آپ سے نہین سکے باپ سے + رنڈی کی اور بھوت کے پتھر کی چوٹ نہین
لگتی رنگ فق ہوگیا + رنگ تو اسا اور مہتاب ناؤن + روپ رو و مین بھاگ
کھاوین + روتے کیون ہو میان صورت ہی ایسی ہے + روتا جاے موے
کی خبر لاے + روٹی کو رووے اور چوٹے پیچھے سو وے + روٹی کھائیے شکر سے دنیا لیجے
مکر سے + روٹی کو ٹوٹی پانی کو بلا خسم کو دادا + روٹی پڑے منھ مین ذات پڑے
گوہ مین + روسٹے کو منائیے سپھٹے کو سلائیے + رورو کے دان مانگتے ہین +
روزے کو گئے نماز گلے پڑی + روزے خور خدا کے چور + روزلفوان کھو ونا روز
پانی پینا + رویا سو منھ دھویا + رہتون گھر نہین ہوتا + رہیے تو ٹیک سے جائیے تو

جز بیج سے + رہے نام اللہ کا + رہے محمود کے انڈے وے مسعود کے + رہیے
مجنون بڑے مین خواب دیکھے محلون کا + ریاست بے سیاست نہین ہوتی +
ریچھین سے گے تو پتھر مارینگے + ریچھ بچاؤ اور گوری بچاؤ + ریس بھلی ہوس بری +

خزینہ سیزدہم در مثلہاے حرف زاے معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

زَاحِمْ بِعَوْدٍ اَوْدَعْ × زَارِعُ الْبِرِّ يَحْصُدُ السُّرُوْرَ اَلرَّبُوْنَ

مزاحمت کن بہ بازگشتن یا بگذار + کشت کنندہ نکوئی دردمیکند خوشی را + نادان

يَفْرَحُ بِكُلِّ شَيْءٍ اَلزُّجَاجُ تَمَامٌ رَحْمَةُ الصَّالِحِيْنَ رَحْمَةٌ زُرْ

شادمان میشود بہ درن چیزی + شیشہ سخن چین ست در رحمت تراپیشگان رحمت ست زیارت کن

غِبًّا تَزْدَدْ حُبًّا × زَرْعٌ بِقَدَرٍ كَرَامِهِ لَكَ زَكٰوةٌ اَبْدَانِ الْهِلَالِ

بعد یک روز زیادہ کنی دوستی را + زیارت کن مردرا باندازہ بزرگی گردان وی ترا + زکوۃ بدن بیمار سیاست

زَلَّةُ الرَّجُلِ عَظْمٌ يُجْبَرُ وَزَلَّةُ اللِّسَانِ لَا تُبْقِيْ وَلَا تَذَرُ زَلَّةُ

لغزش پا استخوانیست کہ شکستی او بستہ میشود لغزش زبان باقی نمیدارد و نمی گذارد + لغزش

الْعَالِمِ كَبِيْرٌ × زَلَّةُ الْعَالِمِ زَلَّةُ الْعَالَمِ × زَلَّةُ الْعَالِمِ نُصِيْبُ

عالم بزرگ ست + لغزش عالم لغزش جہان ست + لغزش عالم زدہ میشود

بِهَا الطَّبْلُ وَزَلَّةُ الْجَاهِلِ يُخْفِيْهَا الْجَهْلُ × زَلَقُ الْحِمَارِ

بوی دہل و لغزش جاہل سے پوشاند آنرا جہالت + لغزید خر

وَكَانَ مِنْ شَهْوَةِ الْمُكَارِيْ زِنَ الرِّجَالَ

بود بشو خواہش کرایہ دہندہ وزن کن مردان را

بِمُوَازَنَتِهِمْ ۞ زَوَالُ الدَّوْلَةِ بِارْتِفَاعِ السِّفْلَةِ ۞ زَوَالُ الْعُلَمَاءِ

بهتر از دنیای ایشان ۞ دور شدن دولت به بلند شدن رذیلان ست ۞ ادبار عالمان

أَهْوَنُ مِنْ مَوْتِ الْعُلَمَاءِ ۞ زَوَايَا الدُّنْيَا مَشْحُونَةٌ بِالرَّزَايَا

سبکتر ست از مرگ عالمان ۞ گوشه های دنیا پرست بمصیبتها

زَوْجٌ مِنْ عُودٍ خَيْرٌ مِنْ قُعُودٍ ۞ زُهْدُ الْعَالِمِ رَحْمَةٌ ۞ زُهْدُ

جفت از چوب بهتر ست از نشستن ۞ زهد عالم رحمت ست ۞ زهد

الْعَاصِي فَضَالَةٌ ۞ الزُّهْدُ قَطْعُ الْعَلَائِقِ وَهَجْرُ الْخَلَائِقِ ۞

گنهکار فضله است ۞ زهد بریدن علاقهاست و گذاشتن مخلوقات ۞

الزُّهْدُ أَقْرَبُ إِلَى التَّقْوَى ۞ زِيَادَةُ الْمَرْءِ فِي دُنْيَاهُ نُقْصَانٌ

زهد نزدیک تر ست سوی پرهیزگاری ۞ زیادتی مرد در دنیا دی نقصان ست

وَرِبْحُهُ دُونَ مَحْضِ الْخَيْرِ خُسْرَانٌ ۞ زِيَارَةُ الْحَبِيبِ طَرَاوَةٌ

وسود او جز خالص نیکی زیانکاری ست ۞ زیارت معشوق تازگی

الْمَحَبَّةِ ۞ زِيَارَةُ الضُّعَفَاءِ ظَنٌّ ۞ الزِّيَارَةُ لَحْظَةٌ

محبت ست ۞ زیارت ضعیفان گمان ست ۞ زیارت یک لحظه است ۞

الزَّيْتُ فِي الْعَجِينِ لَا يَضِيعُ ۞ زَيْنَبُ سُتْرَةٌ ۞ زِينَةُ

روغن زیتون در خمیر هلاک نمیشود ۞ زینب ستره است ۞ زیبایش

الْمَرْءِ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْأَدَبِ ۞ زِينَةُ الْبَاطِنِ خَيْرٌ مِنْ زِينَةِ الظَّاهِرِ

مرد خوبی خلق ست و ادب ۞ زیبایش باطن بهتر ست زیبایش ظاهر ۞

زَيْنُ الشَّرَفِ التَّغَافُلُ ۞ مُزَيَّنٌ فِي عَيْنِ وَالِدِهِ وَلَدُهُ

زیبایش شرف تغافل ست ۞ زیبا ست در چشم پدرش فرزند او

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

زاده ظالم ستمگر میشود ، تیغ چون بشکست خنجر میشود ، زان گناه که نفعی رسد بغیر چه
باک ، زانوی گفتار بگفتن کلوخ می بندد ، زاهد بر مسجد و میخواهد گیر ، زائیده کسی
وگائیده کسی جان بابا ، زاید که وگاید که در و بر سر که ، زبان خلق نقاره خدا
زبان سرخ سر سبز که میدهد بر باد ، زبان زیر زبان دارد ، زبان پاسبان سرست
زبان بریده بکنجی نشسته صم بکم ، به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم ، زبان خوش مار را
از سوراخ برمی آرد ، زبان گوشتیست بهر طرف که میگردانی میگردد ، زبانش اسرش بازی
میکند ، زبانش مو برآورد ، زحل هندی از ترکی مریخ تر سد ، زخم دندان دشمنی
تیز ست که نماید بچشم مردم دوست ، زده را میتوان زد ، زدیم بر صف دندان و
هرچه بادا باد ، زر بر سر فولاد نهی نرم شود ، زر بزر دادن هنر ما نست ، زر بیش زر
میرود ، زر دادن و درد سر خریدن ، زر سفید برای روز سیاه ست ، زر کار کند
مرد لاف زند ، ز صد حبه آید یکی پرنشان ، زمانه با تو نسازد تو با زمانه بساز +
زمانه آدم پرورست ، زمانه سفله پرورست ، زمانه سازی میکند ، زمرد قربود سنگ عروسی زمین سخت
آسمان دور ، زمین شور سنبل بر نیارد ، در و تخم امل ضایع مکن ، زمین ترقید و پیدا شد
سر خر ، زمین را بآسمان میدوزد ، زن از غازه سرخرو شود مرد از غزا ،
زن بد در سرای مرد نکو ، هم درین عالمست دوزخ او ، زن بکاغذ شود یا بمار +
زن جوان را تیر در پهلو نشیند به که پیر ، زن خود گائیدن و پنبه خائیدن + زن
خود گامی و منت دیگران مکش ، زن دهقان نزائید یا نزاید مرد خر مرا حبا باید +
زندگی را عشق ست ، زنده کسی ست که دمی دارد ، زنده کسی ست که زن

نار دید زنده بلا بس نبود مرد را بلا شد + زن راضی شوہر راضی گوز بر ریش
قاضی + زنگی بشستن سفید نگردد + زن مرد وش به از مرد زن پیش +
زن و اژدها ہر دو در خاک به + زنیکو ہر چه صا ور گشت نیکوست + زور
بخز رسید و به پالانش + روز برگاؤ و نا له بر گردون + زور لب گور + زہر
طرف که شود کشته سود اسلام ست + زه گردن این کمان بستے دشوار ست +
زہے مراتب خوابی که بزر بیدار یست + زہے تصور باطل زہے خیال محال
زیارت بزرگان کفارهٔ گناه + زیبائی زنان از سر خود سے مردان ست +
و زیبائے مردان از سرخی رو + دیده بگرمان بیفر سند + زیر کاسه نیم کاسه است +
زیر بار اند درختان که تعلق دارند + زینهار از قرین بد زنهار +

گنجینہ سوم در مثلہائے ہندیہ

زاہد کا کیا خدا ہے ہمارا خدا نہین + زبان سے آگے خندق نہین زبان سے
خندق پار + زبان شیرین ملکگیری + زبان ٹیڑھی ملک بانکا + زبان جنے
ایک بار مان جنے بار بار + زبان کی سی کہون کہ تلون کی سی + زبان کے تلے
زبان ہے + زبان ہی ہاتھی چڑھاوے + زبان ہی سر کٹواوے + زخمی دشمنون
دم لے تو مرے نہ دم لے تو مرے + زر ریل زر زور بل + زردار کا سودا ہے +
بے زر کا خدا حافظ + زر زن زمین زبان چارون فضیحت کا گھر + زر کو زر کھینچتا ہے +
ز نیست عشق ٹین ٹین + زمینداری دوب کی جڑ ہے + زور نہ ظلم عقل کی
کوتاہی + زور تھوڑا غصہ بہت مار کھانے کی نشانی + زور سے آگے ضرب
نہین چلتی خزینہ چہار دہم در مثلہائے حرف سین مہملہ مشتمل بر ۳ گنجینہ

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

سَاءَ رَعْيًا فَسَقَى ✕ اَلسَّاجُوْرُ خَيْرٌ مِنَ الْكَلْبِ ✕ اَلشَّامَةُ

اندوهگین کردند چرانندگان پس آب داد ✕ ساجور بهتر است از سگ ✕ بستوده آمدن

مِنْ اَخْلَاقِ الْعَامَّةِ سَبِّحْ لِيُسْرِقَ ✕ سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذَلَ

ز خلقهای عوام است ✕ شناوری کرد تا دزدی کند ✕ سابق شد شمشیر را نکوهش

سَبَقَ دِرَّتَهُ غِرَارُهُ ✕ سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ ✕ سَبَّكَ بَلَّغَكَ

سابق شد شیر او را کمی شیر او ✕ پیشی کرد ترا بوی عکاشه ✕ دشنام داد ترا کسی که رسانید ترا

اَلسَّبَّ سَحَابَةُ صَيْفٍ عَنْ قَلِيْلٍ يَتَقَشَّعُ ✕ سَحَابَةٌ تَقَشَّعُ ✕

دشنام را ابر گرما از اندک دوری شود ✕ ابر گشاده شد

سَحَّ حَالَ اِذْ رَعَدَ ✕ اَلسَّخِيُّ حَبِيْبُ اللّٰهِ وَلَوْ كَانَ فَاسِقًا

ریزش کرد حال وقتیکه غرید ✕ جوانمرد دوست خداست اگرچه باشد گنهگار

اَلسَّخِيُّ لَا يَدْخُلُ النَّارَ ✕ سَدَادٌ مِنْ عَوَزٍ ✕ سَدَّ ابْنُ بَيْضٍ

جوانمرد داخل نمیشود در دوزخ ✕ راستی از درویشی است ✕ بند کرد ابن بیض

اَلطَّرِيْقُ السِّرَاجُ مِنَ النَّجَاحِ ✕ اَلسِّرُّ اِذَا جَاوَزَ الْاِثْنَيْنِ شَاعَ

راه را به طلاق از رستگاریست ✕ راز وقتیکه تجاوز کند دو مشهور شود

سِرْ عَنْكَ ✕ سَرَقَ السَّارِقُ فَانْتَحَرَ ✕ سُرُوْرُ الْكِرَامِ مِنَ الْاِعْطَاءِ

سیر کن از خود ✕ دزدید دزد پس کشت خود را ✕ خوشی جوانمردان از دادن است

وَسُرُوْرُ اللِّئَامِ مِنَ الْاَخْذِ ✕ سُرُوْرُكَ بِالدُّنْيَا غُرُوْرُ السُّعَادُ

و خوشی لئیمان از گرفتن ✕ خوشی تو در دنیا فریب است نیکبختی

بِالحِیلَةِ ۔ بِالسَّعَادَةِ اِدْرَاکُ الاُمْنِیَاتِ اَلسَّعِیدُ مَنِ اتَّعَظَ بِغَیْرِهِ

بہ حیلہ است ۔ نیکبختی در یافتن آرزوہاست ۔ نیکبخت کسی ست کہ پند گیرد از غیر خود

اَلسَّعِیدُ سَعِیدٌ فِی بَطْنِ اُمِّهِ ۔ وَالشَّقِیُّ شَقِیٌّ فِی بَطْنِ اُمِّهِ اَلسَّعِیدُ

نیکبخت ست در شکم مادر خود ۔ و بدبخت بدبخت ست در شکم مادر خود ۔ نیکبخت

مَنْ اَکَلَ وَزَرَعَ وَالشَّقِیُّ مَنْ مَاتَ وَوَدَعَ ۔ اَلسَّعْیُ مِنِّی وَ

کسی ست کہ خورد و کشت کرد و بدبخت کسی ست کہ مرد و دولت نہاد ۔ کوشش از من و

اَلاِتْمَامُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰی ۔ اَلسَّفَاهَةُ اَقْتَلُ مِنَ السَّیَّافِ

تمام کردن از خدای تعالیٰ ۔ نادانی کشندہ تر است از صاحب شمشیر

وَمِنَ السَّهْمِ الزُّعَافِ اَلسَّفَرُ سَفَرٌ وَاِنْ کَانَ مِیلًا اَلسَّفَرُ قِطْعَةٌ

و تیر کشندہ ۔ سفر سفر ست اگر باشد یک میل ۔ سفر پارہ است

مِنَ السَّقَرِ اَلسَّفَرُ مِیزَانُ السَّقَرِ ۔ اَلسَّفَرُ وَسِیلَةُ الظَّفَرِ سَفِینَةُ

از دوزخ ۔ سفر ترازوی دوزخ ست ۔ سفر وسیلہ رستگاریست ۔ کشتی

نُوحٍ نَظْمُ الْبَرِیَّةِ ۔ سَفِیهٌ لَمْ یَجِدْ مُسَافِهًا سَقَطُ الْعَشَاوِیَّةِ

نوح منتظم کرد خلق را ۔ نادان نیافت دشنام دہندہ را ۔ بعقار و طعام شبانگاہ

عَلٰی سِرْحَانٍ سَکَتَ اَلْفًا وَنَطَقَ خَلْفًا ۔ سُکْرُ الْحُکُومَةِ

بر گرگ ۔ خاموش ماند ہزار سال و گویا شد باطل ۔ مستی حکومت

اَشَدُّ مِنْ سُکْرِ الْخَمْرِ سُکْرَةُ الاَحِبَّاءِ سُوءُ الْخُلْقِ ۔ سُکُوتُ

سخت تر ست از مستی شراب ۔ مستی دوستان بدخلقی ست ۔ خاموشی

اللِّسَانِ سَلَامَةُ الاِنْسَانِ ۔ اَلسُّکُوتُ یَزِیدُ الْوَقَارَ سِکِّینٌ

زبان سلامتی انسان ست ۔ خاموشی مے افزاید وقار را ۔ کارد

إِبْرَاهِيمُ لَا يَذْبَحُ إِسْمٰعِيلَ × سَلَامَةُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ

ابراهیم ذبح نمیکند اسمعیل را × سلامتی انسان در نگاهداشتن زبان ست +

اَلسَّلَامَةُ إِحْدَى الْغَنِيمَتَيْنِ × اَلسَّلَامَةُ فِي حِدَّةٍ وَالْآفَاتُ

سلامتی یکی از دو غنیمت ست + سلامتی در یک سو و آفتها

بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ × اَلسَّلَامُ يُنْبِئُ عَنِ السَّلَامَةِ × سِلَاحُ الضُّعَفَاءِ

میان دو × سلام خبر میدهد از سلامتی + سلاح ناتوانان

اَلشِّكَايَةُ × اَلسُّلْطَانُ الْعَادِلُ خَيْرٌ مِنْ مَطَرٍ وَابِلٍ × اَلسُّلْطَانُ ظِلُّ الرَّبِّ

گله است + پادشاه منصف بهتر ست از باران سال آینده × پادشاه سایه پروردگار ست

وَفَضْلُ الْكِرَامِ السُّلْطَانُ أَحْوَجُ إِلَى الْعُقَلَاءِ مِنَ الْعُقَلَاءِ إِلَى

و فضیلت نیکوکاران × پادشاه محتاج تر ست سوی عاقلان از عاقلان سوی

اَلسُّلْطَانُ سَلْ عَلَامَةً عَنْ عِلْمِهِ سُلَّمَى وَلَيْسَ بِحَاجَتِهِ

پادشاه × بپرس نشان را از علمش × نیزه راست و نیست کج

اَلسَّمَاءُ لِلّٰهِ وَالْأَرْضُ لِبَنِي عَبْدِ اللّٰهِ × سَمِّنْ كَلْبَكَ يَأْكُلْكَ

آسمان برای خداست و زمین برای پسران بنده خاص خداست × فربه کن سگ خود را که بخوردانگیمان کند ترا

سَمْنُكُمْ هُرِيقَ فِي أَدِيمِكُمْ × سُمُوُّ الْمَرْءِ فِي التَّوَاضُعِ وَهَلَاكُهُ فِي

روغن شما ریخته شده در مشکهای شما × بلند مرد در فروتنی است و هلاکت او در

اَلْعُجْبُ × سَنَاءُ ذُكَاءَ لَا يَزُولُ مِنْ دُعَاءِ الْخُفَّاشِ × سِنَةٌ

تکبر ست × روشنی آفتاب دور نمی شود از دعای شپره × خواب

الْفِرَاقِ سَنَةٌ وَسَنَةُ الْوِصَالِ سِنَةٌ × اَلسِّنَّوْرُ الْمَغْلُوبُ

یک سال ست و سال وصال یک خوابست × گربه عاجز

يَصُولُ عَلَى الكَلبِ × سَوَاءٌ قَولُهُ وَبَولُهُ × سَوَاءٌ عَلَينَا

حمله میکند بر سگ × برابرست سخن او و پیشاب او × برابر است ما

قَائِلُهُ وَسَائِلُهُ × سَوَادُ القُرآنِ بَيَاضُ الإِيمَانِ × السُّؤَالُ

هر دو کننده او و یابنده اسباب او × سیاهی قرآن سفید ایمان ست × سوال

أُنثَى وَالجَوَابُ ذَكَرٌ × سُوءُ الاستِمسَاكِ حَسَنٌ مِن حُسنِ الصَّرعَةِ

زن است وجواب نر × بد گرفتن نیک ست از خوب فتادن

سُوءُ التَّدبِيرِ سَبَبُ التَّدمِيرِ × سُوءُ الخُلقِ وَحشَةٌ لا خَلاصَ

تدبیر بد سبب هلاک کردنست × بد خلقی وحشت ست نیست رهائی

مِنهَا × سُوءُ الظَّنِّ آيَةُ العِشقِ × سُوءُ الظَّنِّ مِنَ الحَزمِ × السَّيِّدُ

از ان × بد گمانی نشان عشق ست × بد گمانی از هشیاری ست × بزرگ

لا يَخَافُ آخِرُهُ × سُؤرُ المُؤمِنِ شِفَاءٌ × سَوقُ الغَرِيبِ فِي السَّبِيلِ

نترسید و نمیشود انجام × پس خورده مسلمان شفاست × پس مسافر در راه

أَفضَلُ مِن أَلفِ عَدِيلٍ × سَهمُكَ مِن سِمَاكِ الرَّامِحِ

بهترست ازکرور هم مثل × تیرهای تو از سماک رامح است

سَهمُ السَّعَادَةِ فِي قَوسِ المُشتَرِي × سَيِّدُ القَومِ خَادِمُهُم

تیر نیکبختی در کمان مشتری ست × سردار قوم خادم ایشان ست ×

سَيرُ السَّوَاقِي سَفَرٌ لا يَنقَطِعُ × سَيرُ المَرءِ تُبنَى عَلَى سَرِيرَتِهِ

سیر شتران آب کش سفریست که منقطع نمیشود × سیر مرد و بنا کرده میشود بر طبیعت او ×

السَّيفُ لِمَن ضَرَبَ × السَّيفُ وَالخِنجَرُ رَيحَانُنَا × السَّيفُ

شمشیر برای کسی ست که زد × شمشیر و خنجر شگوفه ماست × شمشیر

أَهْوَلُ مَا يَرَى الْمَسْؤُولُ + أَشْنَعُ أَخْسَرُ الْبُخْلُ +

ترسانند فرصت از چیزی که دیده شود بر خصلت + غیر آخر حیلها ست +

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

ساقیا امروزے نو تیم مردار که دید + سالے که نکوست از بهارش پیداست +
سال گذشته حال گذشت + سایه هما برای دولت والا جوینده نه بهر دفع
گرما + سبزه بر سنگ نه روید + چه گنه یاران را + سپرداری میکند + سخت
زنی سخت خوری + سخت بگیرد جهان بر مردان سخت کوش + سخن مردان جان
دارد + سخن شنیدن هیچ دولت + سخن آنانه پسند لب بسته دارد + سخن راست
از دیوار هم بشنو + سخن بسیار دانی اندکے گوئی + سخن راست تلخ می باشد + سخن از
سخن برخیزد + سخن نیکو صیاد دلهاست + سخن گواه حال گوینده است +
سخن راست از دیوانه بشنو + سخن بد آواز گنبد ست + سخن یک ست و دگرها همه ش
آرائیست + سخی را سر بلند + سخی و بخیل هر سال برابر میشود + سخیان از اموال برنخورند
بخیلان غم سیم و زر میخورند + سر بریده بانگ نکند + سرسبزی تو ز سر خوش بر خیزد +
زانگونه که زنگار ز مس می زاید + سر قبیله را چرب باید کرد + سرکه مفت به از عسل است
سرگل بخوارد + سر مار باید کوفت + سرو از راستی آزاد شد + سر دوستان سلامت
سرکه بار کسی نکشد باری باشد بر گردن + سزای گران فروش نخریدن ست +
سست قدم بهشتم + سطر ما که راست نباید چون کجی در مسطر ست + سعی
بسیار کفش پاره کند + سفله چو جاه آمد و سیم و زر فش + سیلی خواهد بضرورت
سرش + سنگ از دوکان آهنگر چه خواهد برد + سگ اصحاب کهف روزی
چند + پی نیکان گرفت مردم شد + سگ باش و برادر خرد مباش + سگ بد بیای

هفت گانه بشنود + چونکه تر شد پلید تر باشد + سگ حق شناس به از آدمی حق نشناس +
سگ ... به از برادر دور + سگ دانند و کفش گر انبان چیست + سگ کا بسهد چه
کند + سگ را طوق گردن دائرهٔ دولت ست + سگ زر و برادر شغال + سگ سیر
و قلیه ترش + سگ که شد منظور نجم الدین سگانرا سرورست + سگ کوی لیلی ست +
سگ گزنده هم آن به که آشنا باشد + سگ نشنید بجای کیپائی + سلام روستائے
بیغرض نیست + سلسله جنبان ست + سنگ آمد و سخت آمد + سنگ بسیار که حصار
مزن + چه بود که حصار سنگ آید + سنگ را سنگ می شکند + سنگ زدن
برمحل به از زر دادن غیر محل + سنگ مفت و کلاغ مفت + سوال دیگر جواب دیگر +
سود سفر سلامتی ست + سور از گله دور + سوز نمه آتش ست که هرگز سرد نشود +
سوزدل نوح علیه السلام را طوفان تواند کشت + سوز باید مرد را گو ساز بی آهنگ
هست + سوزن عیسی را جز رشتهٔ مریم درخور نباشد + سوزن جاسوس ست
و تیغ زبان گیر + سیاقت عطارد از روزنامهٔ شمس روشن شود + سیر را
چه غم گرسنه هست + سیر نخورده ام که از بوی گنده ش ترسم + سیه پا شیر اگرچه گنده است
لیکن ایجاد بنده است + سیلی نقد به از حلوی نسیه + سیماب زر را سپید رو گرداند +
سیمرغ دیگرست و سی مرغ دیگر + سی هم بر سر خسین + سیه روئی آهنگر + سرخ روئی
آهن ست + سیه دلی دوات سر قلم را سیه کند + سیه روئی زحل بیک و کوشمه شود

گنجینهٔ سوم در امثال هندیه

سات پانچ کی لاٹھی ایک جنے کا بوجھ + سات سو چوہے کھا کے بلی حج کو چلی +
سات روپن رہ ساجن ڈھر ہا جھوٹی بھی بسیٹھ + ساجھا جورو خسم سبکے +

بھلا ٭ ساجھے کی ہانڈی چوراہے پر پھوٹے ٭ ساجھے کی ہولی سب سے بھلی ٭ سارا پرائے پیر کی کیا جانے ٭ سجان ٭ سار اتو رہا پھر دی پھر دیکھا دیکھ وڑ وی ٭ سارا دن پھرے گدھا دیکھ ڈرے ٭ سارا گاؤن جل گیا کالے میگھا پانی دے ٭ سارے بدن مین بال ہی حلال ہی ٭ ساری رات کھانسی سنی سنی زلیخا رنڈی تھی یا مرد ٭ ساری ہانڈی مین ایک چانول ٹٹولتے ہین ٭ ساری عمر روزہ رکھا رکھا کھولا تو گوہ سے ٭ ساری گڑیان مر گئین نانی سے رہ چولی ٭ سارس کی جوڑی ایک اندھا ایک کوڑھی ٭ ساس گئی گاؤن بہو کہے مین کیا کھاؤن ٭ ساس نہ نندی آپ ہی انندی ٭ ساس کو ہیں بانجھی بہو کو چاہیے تنبو اور سراچی ٭ ساس کی چیزی سب کی چھیڑی ٭ ساس کے آگے بہو کی کیا بڑائی ٭ ساسو پیٹ کا دکھ ٭ سالی ادھی نہالی اور سلہج پوری جوی ٭ ساکے سسر اور سسر کے بڑ دھونڈھون ٭ سانچ کو آنچ نہین ٭ سانچ کے سو مار ا جائے جھوٹا بھر والڈو کھائے ٭ سانچی بات سعداللہ کے سب کے من سے اُتر رہے ٭ سانچے گرو کا چیلا مرے نہ مارا جای ٭ سانپ نکلگیا لکیر کو پیٹا کرو ٭ سانپ کا سر ہی کھیلتے ہین ٭ سانپ کی سی کیچلی جھاڑی ٭ سانپ کے منھ مین چھچھوندر نگلے تو اندھا اُگلے تو کوڑھی ٭ سانپ کا کاٹا رسی سے ڈرتا ہے ٭ سانپ کا کاٹا سوئے بچھو کا کاٹا روئے ٭ سانپ سب جگہ ٹیڑھا پر اپنی بل مین سیدھا ٭ ساون کے اندھے کو ہرا ہی سوجھے ٭ ساون ہرے نہ بھادون سوکھے ٭ ساون مین کریلا پھولا نانی دیکھ پھولا ٭ سائین ناتا دم ہی تا ئین ٭ سائین سے سچا رہ اور بندی سے ست بھاؤ ٭ بھاوین لبنی کیس کر بھاوین گونٹ منڈا او ٭ سب ایک ہی تھیلی کے بٹے ہین ٭ سب پیر چھوٹے پکڑی گئین بی بی نورو ٭ سب تو ڑین میرا رب نہ توڑے ٭ سب جگ روٹھا روٹھن دے سر یام نہ روٹھا چاہیے ٭ سب دن چنگے تہوار کے دن ننگے ٭ سب

بھلی چپ ، سب کو لیو لنگوٹیا نہ لیو + سب کچھ گیا میان کی نخ نخ نہ گئی + سب گن
پوری کوئی نہ کہیو لنڈ وری + سب ہی کو کر جو کاٹتی جائین تو پاٹ چاٹن کون آئین +
سپاہگری کے چھتیس فن ہین + سپاہی کو ڈھال دھرنے کو جگہ چاہیے ۔ سپنے مین راحب
بھیجے دن کو دوہے احوال ۔ سترہ بہترہ ۔ سخی سے شوم بھلا جو جلدی دیوے
جواب ۔ سخی شوم برسوین دن برابر ہوتے ہین ۔ سخی داتا رستھنی اُتار ۔ سخی کا سر
بلند + سدا میان گھوڑے ہی خریدا کیے ہین ۔ سدا کے پدسنے اردو نکو دوس ۔
سدا کی دانی موسل کی نونکی + سدا کی دکھی اور بختاور نام ۔ سدا کسی کی نہین رہی ۔
سدا نہ پھولے ترئی سدا نہ ساون ہوئی + سدا نہ جوبن تر رہے سدا نہ جیوے کوئی ۔
سر پر آری چل گئی تو بھی مدار ہی مدار + سر تو نہین کھجایا + سر تو نہین پھرا +
سر جھاڑ منھ پہاڑ + سرداری کا ڈنڈا اُنکا ہی + سر سے سر وابا ہی + سر سہلائے بھیجا
کھائیے ۔ سر بدے مین من بدیون مین + سر کالا منھ بالا + سرگ سے اُتر ببول مین
اٹک رہا + سر منڈاتے ہی اولے پڑے + سر مونڈی پٹیون غائب جلی بلی عجائب ۔
سری ہی کی بھیڑ کانی + سڑی فلانی اور مخمل کا بجنا + سستی بھیڑ کی دم اُٹھا
اُٹھا دیکھتے ہین + سسر سرگی نجاوے تو کیا ہوئے ۔ سسکتی گئی بلکتی آئی ۔ سکھ
مین آئی کرم چند لگی منڈاون گونجھ + سکھ سووے ہوروجسکی گائین نہ گورو + سکھ
سووے کمہار جو چور نہ لیوے ڈلکی تیا ۔ سکھ صنبت کا کوئی نہین ساتھی ۔ سنگھڑ
سگھڑ ہنس گئین پھوہڑون کو آیا ہا نسا ۔ سلامت رہے بہو جسکا بڑا ابھرو سا ۔
سلیمو بن عید کیسی + سماچار منڈھے کہ پائی جب لہکوری بھانٹا آئی + سمجھو نہ
بوجھو گٹھو تالی جو جھو + سمجھنے والے کی موت ہی + سن رسے ڈھول بہو کے بول ۔
سوا سو جو کا ۔ سوا سوا برابر ہے + سو پاجیون کا ایک بجاوہ ۔ سو پوسے کا سنتے

وہ بھی برابر ہزار کاٹے وہ بھی برابر + سوتیا ڈاہ مشہور ہی + سوت چونکی بھی بری +
سوت جائے سوت کا تاڑا نجائے + سوت بھلی سوتیلا برا + سوت نہ کپاس کولہیون سے
لٹھم لٹھا + سوتے لڑکے کا منہ چوما نہ ماں خوش نہ باپ خوش + سوٹھیا
صراف + سوجھے نہیں غلیل کا + بس سو دن چور کی ایک دن شاہ کا + سو دسے
کا منھ کتا چاٹے + سوڈنڈ نہ ایک لپٹت + سور داس جنم کے آندھر + سو رنڈی نہ
ایک لونڈا نہ سو گنتے نہ ایک پونڈا + سو سیانے ایک مت + سو سنار کی ایک
لہار کی + سو سمندون ایک کپوت سو ترنگون ایک سپوت + سو غلامون گھر
سوتا + سو کوّون مین ایک بگلا بھی رہس ہی + سوکھے ساون رو سکھے بھادون
سوکھے دھانون پانی پڑا + سو گالیون کا ایک گالا + سو گاڑی ایک چھکڑا + سو
سوتے نہ ایک مچلا + سو گز وارے ایک گز نہ پھاڑے + سولی پر بھی نیند آتی ہی + سولی
پر کی روٹی کھاتے ہین + سو نکٹون مین ایک ناک والا نکوا + سونا سوگند + سونا جانیے
کسی اور ماس جانیے بسے + سونا اچھالتے چلے جاؤ + سونے کی کٹاری سے کوئی +
پیٹ نہین مارتا + سونے کی چڑیا ہاتھ سے اُڑ گئی + سونے کی چڑیا ہاتھ لگی ہے
سونے سے گھڑائی مہنگی + سونی سیج سے مرکھنا بیل اچھا + سوندھی ہوا چٹائی کا لنگا
سوہے کی ریت نہین مشروع کی توفیق نہین + سوتے سوئے جاگین بابا سی بر مانگین +
سونے کے ناکے سے سکو نکالا ہی + سوئی جہان نجاوے وہان سوا گھسیرتے ہین +
سہ بندی کے پیادے کا آگلا پچھا سب برابر + سہتا سے اَنّ سہتا چھاتی پتھر ہی + سیان
بھئے کوتوال اب ڈر کاہے کا + سیان کے برتی چھپا کا ناؤن بھن اوڑھ مین سما
جاؤن + سیانا ہی کو گوہ کھاتا ہی + سیام نچھوڑو چھوڑو نہ سیت دونون بار د
ایک ہی کھیت + سیاہی سوکی گئی دل کی آرزو نہ گئی + سیار اورون کو شگون دے

آپ کتو نسے چیتوائے ٭ سیدھی انگلیون گھی نہین نکلتا ٭ سیر مین پنسیری کا دھوکا ٭ سیر مرد پنسیری بردہ ٭ سیکھ سکھ پڑوسن تیرے لچھن ٭ سینگھ کٹا کے بچھڑون مین ملے

خزینۂ پانزدہم در مثلہاے حرف شین معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

الشَّاةُ نَظِيفَةٌ وَالفِيلُ جِيفَةٌ ٭ الشَّاةُ المَذبُوحَةُ لَا يُؤلِمُهَا السَّلخ

گوسپند پاک ست و پیل مردارست ٭ گوسپند ذبح کردہ درد میرساند او را پوست باز کردن

الشَّاكِرُ يَستَحِقُّ المَزِيدَ ٭ الشَّاكِي فِي الرِّزقِ وَالشَّاكُّ فِي التَّوحِيدِ

شکر کنندہ سزاوار میشود زیادتی نعمت را ٭ شکایت کنندہ در روزی و شک کنندہ در توحید

كِلَاهُمَا وَاحِدٌ ٭ شَاهِدُ البُغضِ النَّظَرُ ٭ شَاهِدُ القَولِ مَانِعُ الفِعلِ

ہر دو یک اند ٭ شاہد باز نگریستن ٭ شاہد سخن باز دارندہ فعل ست

شَاهِدُ اللَّحظِ أَصدَقُ ٭ الشَّاهِدُ يَرَى مَا لَا يَرَاهُ الغَائِبُ ٭ الشَّبَابُ

شاہد نگریستن راست ترست ٭ حاضر بیند چیزے را کہ نمی بیند آنرا غائب ٭ جوانی

جُنُونٌ يَزِيدُ التَّكَبُّرَ ٭ الشَّبَابُ شُعبَةٌ مِنَ الجُنُونِ ٭ الشَّبَابُ لَيسَ

دیوانگی ست کہ زیادہ میکند تکبر را ٭ جوانی شاخی ست از جنون ٭ جوانی نیست

بِالخِضَابِ ٭ الشَّبعَانُ يُعَنِّتُ لِلجَائِعِ ٭ الشِّبلُ مِثلُ الأَسَدِ ٭ شِبِي

بخضاب ٭ مرد سیر از طعام می رنجاند مر گرسنہ را ٭ بچہ شیر مانند شیر ست ٭ ...

ثَوبُ الحُلَّةِ ٭ الشُّجَاعُ أَحمَقُ ٭ الشَّجَى يَبعَثُ الشَّجَى

رجوع کردن بعد ... شدگان شیر ٭ دلیر احمق ست ٭ غمگین برانگیختہ میکند غمگین را ٭

شُحُّ الغَنِيِّ عُقُوبَةٌ ٭ شُحمَتِي فِي قَلعِي ٭ شَحمَةُ الرُّكَى ٭ شَحِيحٌ

بخل توانگر عذاب ست ٭ پیہ من در توشہ دان منست ٭ پیہ فربہای زبان ٭ بخیل

غنیٌّ أفقر من فقیرٍ سَخّی بشخبٍ فی الاناء وشخبٍ فی الارض شرّ

توانگر محتاج ترست از فقیر جوانمرد × یک شخب در آوند ست و در زمین دیگر × بدترین

الاشرار من لا یقبل الاعتذار × شرّ الامور أقربها من الشرّ × شرّ الاخوان

بدان کسی ست که قبول نکند عذر را × بدترین کارها نزدیکتر آنهاست از بدی × بدترین برادران

من تکلف له × شرّ اخوانک من لا یعاتب × شرّ ایام الدیک یوم

کسی ست که تکلف کرده شود برای او × بدترین برادران تو کسی ست که عتاب نکند × بدترین روزهای مرغ روزیست

یغسل رجلاه × شرّ الآهر ذا ناب × شرّ الهناء الدّسّ × شرّ

که شسته شود هر دو پای او × بدی آنگه کنانید صاحب دندان را یعنی سگ را × بدترین هنا مالیدن نطران ست بر شتر × بدترین

الرعاء الحطمة × شرّ المجالس قلعة × شرّ المال یُرکی ولا یُزکی

چرانندگان حطمه است × بدترین مجلسها قلعه است × بدترین مال مهلت داده شود و زکوة داده نشود ×

شرّ المصائب الجهل × شرّ الناس من ینصر الظلوم ویخذل

بدترین مصیبتها نادانیست × بدترین مردمان کسی ست که یاری کند ظالم را و رسوا کند

المظلوم × شرّ الناس من لا یبالی ان یراه مسیئا × شرّ الناس

مظلوم را × بدترین مردمان کسی ست که باک ندارد از اینکه ببیند او را بدی کننده × بدترین مردمان

من یتقیه الناس × الشرّ بالشرّ خلیق × شرب الخمر مفتاح الشرّ

کسی ست که پرهیز کنند از ان مردمان × بدی به بدی سزاوار ست × نوشیدن شراب کلید بدیست

الشرط املک علیک ام لک × شرط الالفة ترک الکلفة × شرّ

پیمان قادرتر ست بر ضرر تو یا برای نفع تو × شرط دوستی گذاشتن تکلف ست × راه تو

ما بلغک المحل × شرف الاعمال فی تقصیر الامال × شرف المکان

چیز نیست که برساند ترا بمنزل × بزرگی عملها در کوتاه کردن امیدهاست × بزرگی مکان

بالمكين × شرف الناس بالعلم والادب لا بالمال والنسب × شرف العين

بر صاحب مكانست × بزرگی مردمان بعلم و ادبست نه بمال و نسب × بزرگی آفتاب

في الصفراء × شرف العزالة بالحمل × شرف العلم في التعز × الشرف

در گرم تافتنست × بزرگی آفتاب برج حملست × بزرگی علم در خفا نهاستست × بزرگی

بالهمم العالية لا بالرميم البالية × الشر كان في طبيعة كل احد

به همتهای بلندست نه به استخوان های پوسیده × بدی حاصل ست × در طبیعت هر یک

فان غلب صاحبه بطن وان غلب على صاحبه ظهر × شر ما

پس اگر غالب شود صاحب بدی و اگر غالب شود بدی بر صاحبش ظاهر شود بدی × بدست چیزی

يحنيك الى مخة عرقوب × شر من الموت ما يتمنى معه الموت

که بیقرار کند ترا بسوی مغز استخوان عرقوب × بدتر است از مرگ آنچه آرزو کرده شود با وی مرگ ×

الشعراء تلاميذ الرحمن × الشعراء يتبعهم الغاوون × الشعير

شاعران شاگردان خدا اند × شاعران پیروی میکنند آنرا گمراهان × جو

يؤكل ويذم × شغلت شعابي جدواي × الشغل للقلب ليس

خورده میشود و نکوهیده میشود × باز داشت راههای من بخشش مرا × شغل برای دل نیست ×

الشغل للبدن × شفيع المذنب اقراره وتوبته اعتذاره

شغل برای بدن × شفاعت کننده گنهکار اقرار کردن اوست و توبهٔ او عذر خواستن اوست ×

شقشقة هدرت ثم قرت × الشقيق على سوء الظن

بانگ شتر ساکن شد باز قرار گرفت × برادر بر بدگمانی.

مولع × شمة من المعرفة خير من كثير العمل × شمر في طلب

حریص ست × شمتی از شناختن حق بهتر ست از بسیار عمل × دامن بر چین یعنی آماده شدن جستن

الجنة شنشنة أعرفها من أخزم ۞ شوى أخوك حتى

شنشنه این عادت ست که می شناسم آنرا از اخزام × بریان کرد برادر تو تا آنکه چون

إذا أنضج رمّد ۞ الشهرة آفة والخمول راحة ۞ شهر لا خير فيه

پخته شد در خاکستر کرد × شهرت آفت ست و کم نام شدن آسایش ست × ماهی که نیست نیکی در او

لا تعد أيامه ۞ شهر لك فيه رزق لا تعد أيامه ۞ الشيب

شمار مکن روزهای آنرا × ماهی که برای تو دران روزیست شمار مکن روزهای آنرا × پیری

من استعمال الطيب وهجران الحبيب ۞ الشيب بريد الموت ۞ شيبك

از استعمال کردن خوشبو ست و جدائی محبوب × پیری تدبیر مرگ ست × پیری تو

ناعيك ۞ شيخ يعلل نفسه بالباطل ۞ الشيخ في قومه كالنبي

جز مرگ رساننده تو ست × پیریست که مشغول میکند ذات خود را بر باطل × شیخ در گروه خود مانند پیغمبر

في أمته ۞ الشيخ عدي شيخ آخر ۞ الشيطان لا يخرب كرمه

در امت خود × شیخ قبیله شیخ دیگر ست × شیطان ویران نمیکند کرم خود را

ثمن العلم التلف ۞ شيئا ما يطلب السوط إلى الشقراء

زشتی علم لاف زدن ست × چیزی که طلب کرده نمی شود تازیانه بسوی شقرا

الشيء بالشيء يذكر ۞ الشيء إذا ثبت ثبت بلوازمه ۞ الشيء

چیز بچیزی ذکر کرده میشود × چیز وقتیکه ثابت میشود با لوازم خود × چیز وقتیکه خالی میشود از

لغا ۞ شيئان عجيبان هما أبرد من يخ ۞ شيخ يتصبى وصبي يتشيخ

لغو شود × دو چیزی عجیب اند که آن هر دو سردتر اند از یخ × پیریست که بتکلف کودکی کند و کودکیست که بتکلف پیری کند

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

شاخ گل هر جا که روید هم گل ست ٭ شاخی که بلند شد تبر خورد ٭ گفت که من نیم شکر خورده ٭
شاد باید زیستن ناشاد باید زیستن ٭ شاگرد رفته رفته باستاد میرسد + استاد گر
لطف بیعد دراند ٭ بنده باید که حد خود داند ٭ شاهان چه عجب گر بنوازند گدا را ٭ شاهان
کم التفات بحال گدا کنند ٭ شاید که چنین بیضه بر آرد پر و بال عنقا گردد ٭ شب بسیار و شادی
بیکار ٭ شب حامله ست تا چه زاید بینیم + شب خر کرد طاوس هم نماید ٭ شب گربه سمور می نماید +
زنگی بچه حور نماید ٭ شب با هم صبحی دارد ٭ شپرک پروانه شمع خورشید نشود ٭ شپره گر وصل
آفتاب نخواهد ٭ رونق بازار آفتاب نکاهد ٭ شتر ارزان ست اگر قلاده در گردن نمیداشت +
شتربان در رود آنچه خر بنده کشت + شتر در خواب بیند پنبه دانه ٭ شتر صالح بازم طالع +
شترم هستم که دو جا گردنم بزنی + شدنی شد وگرچه خواهد شد ٭ شراب مفت را قاضی هم
خورد ٭ شراب زده را شراب دواست + شرط همه دقتی نبود لائق کشتنی ٭ شرم عثمان برای ایمان +
ست نه برای روزی ٭ شعر فهمی عالم بالا معلوم شد ٭ شعر فهمیدن از گفتن بود + شکل
درویش صورت سوال ست ٭ شکم درویشان تغار خدا ست ٭ شلغم پخته به از نقره خام ٭
شماتت دشمن به که سرزنش دوست + شمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی ٭ شمشیر یکدون بسته کرد
من نوکر شاهم ٭ شمشیر مردان خالی نمی باشد ٭ شمع را پشت در و نمی باشد ٭ شمع را هر چند سر
برند روشن تر شوند ٭ شمله بمقدار علم ٭ شنیده که بود مانند دیده ٭ شو و شو و شو گوشو و
چه خواهد شد ٭ شوق در سر دل که باشد رهبری در کار نیست + شوی زن شش و نی بنیاد ٭ شیر
قالین دگر و شیر نیستان دگر ست ٭ شیشه شکسته را پیوند کردن مشکل ست ٭ شیطان خانه خود را خراب نکند ٭

گنجینه سوم در مثلهای هندیه

شاباش بی بی تیری دھڑک کو یاد سے آپ لگاوے لڑکے کو ٭ شاگرد نکرموزنی کو

شکر + شام کے مردے کو کب تک روئیے + شان کا مارا دو وا روی + شان مین کیا جھتے پرینگے + شاہ کا مال ہوئین پرین دونا + شاہ کی دو ونی + شاہجہان پوری بغل مین چھری کہاتے پیتے نیت بری + شاہد و ارو ار گواہ پا سپار + شتر غمزے کرتے ہین + شحنہ کا پیار ترکو کہہ بیری ہوے + شکرے کی پکارے کھیت مین شوار ی جوے + شرابیون سے دوری بھلی + شرع مین شرم کیا + شرم بھونت بھوکی مرے + شکار کے وقت کتیا ہگاسی + شکر خورے کو شکر مل رہتی ہے + شکر دیئے مرے تو زہر کاہے کو دیجئے + شگالتے مین ہیچ نہ رکھیے لشکر مین تیغ نہ رکھیے + شمع کا پشت و رو برابر ہے + شو پھندا مین پھنسایہ تماشا کیا + شوربا کھاے سوڈلی دے + شوق داد آلہی ہے + شہد لگا کر چاٹو + شہر مین اونٹ بدنام + شیخی اور تین کانے + شیخی خورے سے کہاتے اگھر جلتا ہو کہا بلا سے میری شیخی تو میری پاس ہے + شیخ کیا جانے صابون کا بھاؤ + شیخ نے پچھوے کو بھی دغا دی + شیخ چنڈال نہ رہے مکھی نہ رہے بال + شیخ سعدی شیرازی عاشقون کے بادشاہ معشوقون کے قاضی + شیر بکری کو ایک گھاٹ پانی پلایا ہے + شیر کے برقع مین چھچھوندرے کھاتے ہین + شیرون کا منہ کس نے دھویا + شیر شاہ کی داڑھی بڑی کہ سلیم شاہ کی + شیطان سے زیادہ مشہور ہے + شیطان کے کان کاٹے ہین + شیطان کے کان بہرے + شین بے شا کے + خزینہ شانزدہم در مثلہای حرف صاد مہملہ + مشتمل بر ۳ گنجینہ +

گنجینہ اول در امثال عربیہ

صَاحِبُ الْخَیْرِ دَاخِلُ الْخَیْرِ + صَاحِبُ الْهَوٰی شَرِیْكُ الْعُمْیِ +

صاحب نیکی داخل نیکیست + صاحب خواہش شریک نابینا ئیست

صاحب الحاجة أعمى ، صاحب الغرض مجنون ، صاحب الأخيار

صاحب حاجت نابیناست ، صاحب غرض دیوانہ است ، صاحب نیکان

يأمن الأشرار ، صاحت عصافير بطنه ، صادف درء السيل درءا

بیخوف میشود از بدان ، آواز کرد گنجشکهای شکمش ، یافت در سیلاب جستن سیلاب

يصدعه ، صار الأمر إلى الوزعة ، صار إلى ما منه خلق

کہ می شگافد او را ، گردید کار بسوی اقتاب پرست ، گردید بسوی چیزی کہ از ان پیدا شدہ

صارت القوس ركوة ، صارت العصا ركوة ، صار الرمح قدام

گردید کمان آب کوزہ نوشیدنی ، گردید عصا کوزہ ، گردید تیزی آرنج پیش

السنان ، صام حولا ثم شرب بولا ، الصبح يطلع في أثناء

نیزہ ، روزہ داشتہ یکسال باز داشتہ پیشاب ، صبح طلوع میکند درمیان

الظلام ، الصبر إلى المحبوب ، الصبر أوله أمر مذاقة ولكن

تاریکی ، صبر آرندہ معشوق ست ، صبر اولش تلخ ترست از روی مزہ ولیکن

آخره أحلى من العسل ، الصبر خير مطية يركبها الإنسان ، الصبر

آخر او شیرین ترست از شہد ، صبر بہتر سواریست کہ سوار میشود از انسان ، صبر

عند الصدمة الأولى ، الصبر على المصيبة مصيبة على الشامت

نزدیک صدمہ بہتر ترست ، صبر بر مصیبت مصیبت ست بر شماتت کنندہ

الظفر ، مفتاح الفرج ، الصبر مطية الظفر ، الصبر والتأني

رستگاری را ، صبر کلید کشادگی ست ، صبر سواری رستگاریست ، صبر و درنگ کردن

من فعل الكرام والعجلة من فعل اللئام ، الصبر يخرج الرجل

از فعل کریمانست و شتابی از فعل لئیمان ، صبر بیرون آرد مرد را

مِنَ الْمَهْدِ وَيُجْلِسُهُ عَلَى السَّرِيرِ × اَلصَّبِيُّ صَبِيٌّ وَلَوْ كَانَ نَبِيًّا ×

از جاه وی نشاند او را بر تخت × کودک کودک ست اگرچه باشد پیغمبر

اَلصِّحَّةُ مُؤَثِّرَةٌ × صِحَّةُ الْجَسَدِ مِنْ قِلَّةِ الْحَسَدِ × صَحِيفَةُ الْمُتَلَمِّسِ

صحت تاثیر کننده است × تندرستی بدن از کمی رشک ست × نامهٔ متلمس

صَدَقَنِي سِنَّ بَكْرِهِ × صِدْقُ الْمَرْءِ نَجَاتُهُ × اَلصِّدْقُ يُنْبِئُ عَنْكَ

آگاهانیدوی مرا سال مادهٔ شتر × راستی مرد نجات او × راستی خبر می‌دهد از تو

لَا الْوَعِيدُ × اَلصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ فِي الْعُمْرِ × صُفْرُ الْأَكْرَادِ

نه وعید × صدقه دفع میکند بلا را و افزون میکند در عمر × سینهای آزاد انه

كُنُوزُ الْأَسْرَارِ × صَدِيقُ الْوَالِدِ عَمُّ الْوَلَدِ × صَرَّحَ الْحَقُّ عَنْ مَحْضِهِ

یعنی شترها گنجهای از رازهاست × یار پدر عم پسر ست × هویدا شد حق از خالص خود

صَرَّحَتْ بِجِلْدَانَ × صَفَاءُ الْمَوَالِي يَتَعَهَّدُ الْمَوَالِ × اَلصَّفْقَةُ بِنَقْدٍ خَيْرٌ

هویدا شدی در جلذان × صفائی مولایان خبرگیری میکند عهداق را × خرید کردن بنقد بهتر

عَنْ بَدْرَةٍ بِوَعْدٍ × صَفْوُ الْعَيْشِ فِي الْقَنَاعَةِ × صُكَّةُ عُمَيٍّ × صِلِ

از بدره بوعده × صفائی زندگانی در قناعت ست × بیمروز عمی × پیوند کن

الْأَرْحَامَ يَكْثُرْ حَشَمُكَ × صَلَاحُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ × صُلْتَ

رحمها را بیشتر شود × شایستگی انسان در نگاهداشتن زبان ست × حمله کردی

عَلَى الْأَسَدِ × بُلْتَ عَنِ النَّقْدِ × اَلصُّلْحُ خَيْرٌ × اَلصَّمْتُ حِكْمَةٌ وَقَلِيلٌ

بر شیر × پیشاب کردی از نقد × صلح بهتر ست × خاموشی دانائی ست و کم ست

فَاعِلُهُ × اَلصَّمْتُ خَيْرُ الْحِكْمَةِ × اَلصَّمْتُ زِينَةُ الْعَالِمِ

کننده اش × خاموشی بهتر دانائی ست × خاموشی زیبائی عالم ست ×

وَسِيلَةُ الْجَاهِلِ الصَّنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى * اَلصَّنَاعَاتُ اِنَّمَا تَتَكَامَلُ

وسیلهٔ جاهل — گنجیست که فنا نمیشود — صناعتها جز این نیست که کامل

يَتَلَاحَقُ الْاَفْكَارُ * اَلصُّوفِيُّ اِبْنُ الْوَقْتِ * اَلصُّوفِيُّ يَاْكُلُ سَبْعِيْنَ مَرَّةً

میشود بلاحق شدن فکرها — صوفی پسر وقت است — صوفی میخورد هفتاد بار

اَلصَّيْدُ لِمَنْ اَخَذَهُ لَا لِمَنْ اَثَارَهُ * اَلصَّيْفُ ضَيَّعْتِ اللَّبَنَ

شکار برای کسیست که گرفت آنرا نه برای کسیکه برانگیخت او را — در گرما خراب کردی شیر را

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

صاحب خیر داخل خیرست * صاحب کرم همیشه مفلس ست * صاحب تعزیت آدم شمار است * صاحب خر داند پس خر چیتواند دید * صباح خواستم خضری بینم خرسے دوچار شد * صبر مفتاح کارهاست * صبر تلخ ست ولیکن بر شیرین دارد * صبر نما که بجای رسی * صحبت نیکان بدان را سود نیست * صدا می دهد از خالی بودن شکم ست * صدا از هر دو دست برآید * صد بار اگر توبه شکستی باز آ * صدر شود گشاده چو بسته شود درے * صدر هر جا که نشیند صدرست * صد شکر که چیزی نبود * صدقه دادن رد بلاست * صدق پیش آور که اینجا هر چه آرند آن برند * صد کلاغ را یک کلوخ بس ست * صد کوزه میساز و که یکی دسته ندارد * صد گشته چو من به که تو تنگین نفسی * صد گربه و یک موش * صد موش یک گربه بند ست * صفائی خانه از آب و جاروب ست * صفرای بالیمو نمی شکند * صف مغلوب را هو هی بس ست * صلای سمرقندی * صلا نشد بلا نشد * صلاح کار کجا و من خراب کجا * صلاح ما همه آنست کان تراست * صلاح صلح اول به از جنگ آخر * صورت گرگ دیدن مبارک ست * و ندیدن هم مبارک * صوفی نشود صافی تا در نکشد جامی * بسیار سفر باید تا پخته شود خامی * صوفیان صافیه را

اول بدو زخ میبرند ٭ صیاد نہ ہر بار شغالے ببرد ٭ باشد کہ یکے روز پلنگش بدرد ٭ صید الجواد سگ صیاد

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

صبح کا بھولا شام گھر آوے اُسے بھولا نہیں کہتے ہیں ٭ صبح کی نہاری اور ستھرا ہین کا میں بگھاری ٭ صبح کی بوہنی اور اللہ میاں کی آس ٭ صبر کی داد خدا کے ہاتھ ہے ٭ صحبت اچھی بیٹھیے کھائیے ناگر پان ٭ بری صحبت بیٹھ کے کٹائیے ناک اور کان ٭ صحیح گئے سلامت آئے ٭ صدر جہان کے بدر جہان چھوڑ بہائی جائیں کہاں ٭ صدقہ دیا رد بلا ٭ صندل کے چھاپے منہ کو لگے ٭ صورت نہ شکل چولہے سے نکل ٭ صورت چڑیل کی نام پریوں کا ٭ خزینۂ ہفتدہم در مثلہاے حرف ضاد معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

ضَاقَ صَدْرُہٗ مَنْ ضَاقَ یَدُہٗ ٭ ضَاقَتِ الدُّنْیَا عَلَی الْمُتَبَاغِضِیْنَ

تنگ شد سینۂ کسے کہ تنگ شد دست او ٭ تنگ شد دنیا بر دشمنی کنندگان بایکدیگر

ضَاقَتْ عَلَیْہِ الْاَرْضُ بِرُحْبِہَا ٭ اَلضَّجُوْرُ قَدْ یُحْلِبُ الْعُلْبَۃَ

تنگ شد بروے زمین بفراخی خود ٭ بے قرار گاہے میدوشد علبہ را

ضَحِّ رُوَیْدًا عَنْ مَظَالِمِہَا ٭ ضِدَّانِ لَا یَجْتَمِعَانِ ٭ ضَرَبَ

نالید نالیدن نرم از ظلمہاے او ٭ دو ضد جمع نمے شوند ٭ ظاہر کرد

اَخْمَاسًا لِاَسْدَاسٍ ٭ ضَرْبٌ بِضَرْبٍ وَ تَجْرَادٌ بِتَجْرَادٍ ٭ ضَرْبَۃُ السَّیْفِ

اخماس را براے اسداس ٭ زدن بزدن است و نیک کشیدن بکشیدن ٭ ضربت شمشیر

عَلَى الرَّاسِ اَهْوَنُ مِنْ مِيتَةٍ عَلَى الْفِرَاشِ ضَرْبُ الْحَبِيبِ زَبِيبٌ

بر سر سکته ست از مردن بر بستر × زدن معشوق مویز ست

ضَرْبُ الْحَبِيبِ اَوْجَعُ ضَرْبُ الصِّبْيَانِ كَالْمَاءِ فِي الْبُسْتَانِ ضَرْبُ

زدن معشوق دردناک تر ست × زدن کودکان مانند آب ست در بستان × زدن

الطَّبْلِ تَحْتَ الْكِسَاءِ × ضَرْبُ الْغُلَامِ اِهَانَةُ الْمَوْلَى × ضَرْبَ فِي

دهل زیر چادر ست × زدن غلام سبک کردن مولی ست × زد در

جِهَارَةٍ × ضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ضَرْبُ اللِّسَانِ اَوْجَعُ مِنْ

پالان تشتی × زد برای ما مثلی و فراموش کرد پیدائش خود را × زدن زبان بسیار دردمند تر از

طَعْنِ السِّنَانِ × ضَرْبُ الْوَالِدِ لِلْوَلَدِ كَالْمَاءِ لِلزَّرْعِ × اَلضَّرِيرُ اَنْكَى

ازردن نیزه × زدن پدر پسر را مانند آب ست × نابینا بسیار کنده

مِنَ الْبَصِيرِ ضُعْفُ الْحِيلَةِ اَنْفَعُ مِنْ اَقْوَى الشِّدَّةِ ×

کننده است از بینا × سستی حیله سودمند تر ست از بسیار قوت سختی ×

ضِغْثٌ عَلَى اِبَالَةٍ ضَلَّ دُرَيْصٌ نَفَقَهُ × ضَلَّ سَعْيُ

دسته گیاه بر پشتاره کلان هیزم ست × گم کرد بچه موش سوراخ خود را × گم شد کوشش

مَنْ رَجَى غَيْرَ اللّٰهِ × ضَلَّ مَنْ ذَكَرَ الْاَسْرَارَ ضَمِنَ اللّٰهُ رِزْقَ

کسی که امید داشت جز خدا را × گمراه شد کسی که ذکر کرد رازها را × ضامن شد خدا روزی

كُلِّ اَحَدٍ ضَمِيرُ الْاَحْرَارِ مَحَلُّ الْاَنْوَارِ ضَمِيرُ الْعَارِفِ لَا يَنَامُ

هر یک را × دل بزرگان جای نورهاست × نهان عارف نمی خسپد

اَحَدًا اِلَّا هُوَ ضِيَاءُ الْقَلْبِ مِنْ اَكْلِ الْحَلَالِ ضَيَّعَ اَنَالَ بِمَا

کسی مگر آن عارف × روشنی دل از خوردن حلال ست × ضایع کرد آنچه یافت

ترنجی × اضللت من غشّ تمانیا × ضیف البخیل امن

امید داشتن تو تباہ کردی بسبب کینہ ہشت راہ × مہمان بخیل بے خوف است

من التخم × ضیق الید اشدُّ من ضیق القلب ×

از تخمہا × تنگی دست سخت ترست از تنگی دل ×

گنجینہ دوم در مثلہای فارسی

ضابطہ یاری در سر دارد × ضامن بہشت کیست ضرب المثل گزرست

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

ضامن ہو جیسے گرہ کا دیجیے × ضامنی پود نے کی کیا × ضرور گو گدھے کو بھی بالا کرتے ہیں خزینہ ہیزدہم در مثلہائے حرف طائے مہملہ مشتمل بر ۳ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

طاب وقت من وثق باللہ × طارت بہم العنقاء طارت

خوش شد وقت کسے کہ اعتماد کرد بر خدا × پرانید ایشان را عنقا × برید

عصا فیز راسہ × طار فیبوع × طاعۃ الولاۃ بقاء العز ×

گنجشکہائے سر او × پرید پس باز آمد × فرمان برداری حاکمان باقی ماندن عزت ست ×

طاعۃ النساء ندامۃ × طاعۃ العدو ھلاک × طال حزن

فرمان برداری زنان شرمندگی ست × فرمانبرداری دشمن ہلاکت است × دراز شد اندوہ

من طال رجاءہ × طال عمر من قصر تعبہ × الطامع فی

کسے کہ دراز شد امید او × دراز شد عمر کسے کہ کوتاہ شد مشقت او × طمع کنندہ در

وِثَاقُ الظِّلِّ ۔ طَائِرُ كُلِّ اِنْسَانٍ فِي عُنُقِهِ ۔ اَلطِّبُّ لِلْمُلُوكِ

بند سایه است ۔ پرنده هر انسان در گردن اوست ۔ طب برای بادشاهان ست

لَا لِلْمَفْلُوكِ ۔ طَبِيبٌ يُدَاوِي وَهُوَ عَلِيلٌ ۔ طُرْ مَعَ الْاَشْكَالِ

نه برای مفلس ۔ طبیب علاج میکند و حال آنکه او بیمار است ۔ بپر با شکلها ۔

طَرِيقُ الْعَقْلِ وَاحِدٌ ۔ طَعْنُ اللِّسَانِ اَشَدُّ مِنْ طَعْنِ السِّنَانِ

راه عقل یک ست ۔ زدن زبان سخت تر ست از زدن نیزه ۔

طَعْنٌ فِي حَوْصِ اَمْرٍ ۔ اَلطَّعْنُ يُظَاْرُهُ ۔ طَلَبُ الْاَدَبِ خَيْرٌ مِنْ طَلَبِ

دریدن در دوختن چیز نیست ۔ طعنه مهربان میکند او را ۔ جستن ادب بهتر ست از جستن

الذَّهَبِ ۔ طَلَبُ الْعَيْرِ قَرْنَيْنِ تَضْيِيعُ الْاُذُنَيْنِ ۔ طَلَبُ الْكُلِّ

زر ۔ جستن گورخور و شاخ را خراب کردن هردو گوش ست ۔ جستن همه

فَوْتُ الْكُلِّ ۔ طَلَعَتِ الشَّمْسُ فِي خِرْشَاءٍ ۔ طَمِعَ فِي الرِّبْحِ

درگذشتن همه ست ۔ طلوع کرد آفتاب در غبار ۔ طمع کرد در سود

حَتّٰى فَاتَهُ مِنْ رَاسِ الْمَالِ ۔ اَلطَّمَعُ الْكَاذِبُ يُدِقُّ الرَّقَبَةَ

تا آنکه فوت شد او را اصل مال ۔ طمع دروغ میشکند گردن را ۔

اَلطَّمَعُ مَرَضٌ وَالسُّؤَالُ نَزْعٌ وَالْحِرْمَانُ مَوْتٌ ۔ طَمِعَ مَنْ

طمع بیماری است و سوال نزع ست و بی نصیبی مرگ ست ۔ طمع کرد کسی

لَا يَدْفَعُ عَنْ نَفْسِهِ ۔ طُوبٰى لِمَنْ رُزِقَ بِالْعَافِيَةِ طُوبٰى

دفع میکند از ذات خود ۔ خوشحالی برای کسی که روزی داده شد به عافیت خوشحالی

لِمَنْ اَهْلٌ لَهُ ۔ طُولُ الْعَهْدِ يُنْسِي ۔ طُولُ النَّبَاءِ مَسَاءَةٌ

برای کسی که خواسته شد برای او ۔ درازی زمانه فراموش میکند ۔ درازی خبر سوزن کلان ست

لِلتَّصَافِی ۔ طُولُ الْمَقَالِ یُمِلُّ وَطُولُ الْکَلَامِ یُذِلُّ طَوِیَّةً

برای صفائی محبت ۔ درازی سخن بستوده می آرد درازی کلام خوار میکند جاست

عَلیٰ بِدَلَالَةٍ ۔ اَلطَّیِّبَاتُ لِلطَّیِّبِیْنَ ۔ اَلطَّیْرُ بِالطَّیْرِ یُصَادُ طِیْنُ النِّجَارِ اَطَاهِرُ

برتری گیاه ۔ زنان پاکیزه برای مردان پاکیزه اند ۔ پرنده به پرنده شکار کرده میشود ۔ گل بخارا پاکست

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

طاقت مهمان نداشت خانه بمهمان گذاشت ۔ طاقت دیدن ندارد روی پنهان میکند ۔ طامع همیشه دلیل ست **طبل** پنهان چه زنم طشت من از بام افتاد ۔ طبیعت مهربان از دیده بیمار مے افتد **طفلی** و دامان مادر خوشش بهشتی بوده است ۔ طفل بمکتب نمیرود ولے برندش ۔ طفل دامن گیر من آخر گریبان گیر شد ۔ طفیل کدو کرم هم آب می باید ۔ **طمع** آرد ببردان روے زردی ۔ طمع راسر ببر اگر مردی ۔ طمع را سه حرفست هر سه تهی ۔ **طوق** لعنت بگردنش افتاد ۔ طوطیان در شکرستان کامرانی میکند **طینت** بی معنی سفالیست بی شراب ۔

گنجینه سوم در مثلهای هندیه

طالب زر کا بی صرف جگ مین خوار حق سے دور ۔ **طبیلی** کی بلا بندر کے سر ۔ **طوفان** شیطان الله نگهبان ۔ طوطی کی سی آنکهین پهیر لیتا ہے ۔ طوطے ڈر گئے **خزینه نوزدهم** در مثلهاے حرف ظاے معجمه مشتمل بر سه گنجینه

گنجینه اول در امثال عربیه

ظاهر العتاب خير من باطن الحقد * الظاهر عنوان الباطن * ظريف

ظاهر خشم بهتر از باطن کینه * ظاهر سرنامه باطن ست * زیرک است

في جبينه غدد * ظفرك لكل عن مثل * الظفر لمن اجنح لا لمن

در گریبان غدد است * ناخن مانده میشود از مانند * رستگاری مرکسی است که حجت آورد نه مرکسی را

لج * ظل الاعوج اعوج * ظل السلطان ظل الله * ظل الكريم فسيح

لجاجت کرد * سایه کج کج ست * سایه پادشاه سایه خداست * سایه جوانمرد وسیع است

ظلامة المظلوم لا تضيع * ظلت الغنم عيشة * ظل ستال ريحه حرور

دادخواهی ستمگار ضایع نمیشود * گرد گوسپند آمیخته * سایه بسیار رونده بادش گرم است

ظل عمر الظالم قصير * ظلم الظالم يقود الى الهلكة * ظلم الملوك اولى من

سایه عمر ظالم کوتاه است * ستم ستمگر میکشد او را بسوی هلاکت * ستم پادشاهان بهتر است از

دلال الرعية * الظلم ظلمات يوم القيامة * الظلم مرتعه وخيم * ظما

ناز رعیت * ستم تاریکیها روز قیامت است * ستم چراگاه او ناموافق است * تشنگی

قادح خير من ري فاضح * ظما المال اشد من ظما الماء * ظن

دشوار بهتر است از سیرابی رسوا کننده * تشنگی مال سخت تر است از تشنگی آب * گمان

العقلاء بمنزلة اليقين * ظن العقلاء كهانة * ظن العاقل اصح من يقين الجاهل

عاقلان بمرتبهٔ یقین است * گمان عاقلان غیب است * گمان زیرک صحیح تر است از گمان جاهل

ظن المؤمن لا يخطئ * ظنوا بالمؤمنين خيرا * الظئر رؤوم خير من ام سوء

گمان مومنان خطا نمیکند * گمان کنید بمومنان نیکی را * دایه رود بهتر است از مادر شوم

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

ظالم از مظلوم باشد شکوه بین * ظالم بهک دست نمیدارد از ستم آخر بعقاب گرفتار میشود

ظالم مظلوم نماست ٭ ظالم راست نبوار خود را میکند ٭ ظاهر شیخ و باطن از شیطان ٭ ظاهر عنوان باطن ست ٭ ظرافت آتش افروز جدائی است ٭ ظرفیکہ سگ لیسد قابل استعمال نیست ظرافت همیشہ سرگردان است ٭ ظلم ظالم باعث ویرانی ملک اوست ٭ ظلم بسوی عدل است

گنجینۂ سوم در امثال ہند

ظالم کی رسی دراز ٭ ظالم کا زور سر پہ ٭ ظالم کا بیڑا بہی نر اللہی ٭ ظاہر رحمان کا باطن شیطان کا

خزینۂ بستم در مثلہای حرف عین مہملہ مشتمل بر ۳ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

عَادَاتُ السَّادَاتِ سَادَاتُ الْعَادَاتِ ٭ عَادَتْ بِعِطْرِهَا الْمِنْيَسُ

عادتہای سرداران سرداران عادتہاست ٭ باز گردید بسوی اصل خود لیس

اَلْعَادَةُ طَبِيعَةٌ ٭ عَارَتْ عَلَى الشَّرْطِ وَقِيلَ بِرُكُوبِهَا ٭ اَلْعَاشِيَةُ

عادت طبیعت پنجم ست ٭ ننگ کردن برگو زدن و قبول کردن بیشانیہ در اوزن عاشیہ

تَهِيجُ الْاَبِيَّةَ ٭ عَاطٍ بِغَيْرِ الْوَاطِ ٭ عَاقِبَةُ الصَّبْرِ اِلَى السَّلَامَةِ

برانگیختہ میکند زن آبیہ را و گزندہ بیدندان شر دانہا ٭ انجام صبر بسوی سلامت ست

عَاقِبَةُ الْعَجَلَةِ اِلَى النَّدَامَةِ ٭ عَاقِبَةُ الصَّبْرِ مَحْمُودَةٌ

انجام شتابی بسوی شرمندگی ٭ انجام صبر ستودہ شدہ است

عَاقِبَةُ الظَّالِمِ وَخِيمَةٌ ٭ اَلْعَاقِلُ يَكْفِيهِ الْاِشَارَةُ ٭ اَلْعَالِمُ بَيْنَ الْجَنْسِ

انجام ستمگار بد ست ٭ دانا کفایت میکند او را اشارہ ٭ عالم میان بیسہای تسیر

كَالْمُشْتَرِي بَيْنَ الْخُنَّسِ ٭ اَلْعَالِمُ بِلَا عَمَلٍ كَالْحِمَارِ فِي الطَّاحُونَةِ ٭ اَلْعَامِلُ

مانند مشتری ست میان ستارہای سیارہ ٭ عالم بدون عمل مانند خر ست در آسیا ٭ عامل

بلا علم والعالم بلا عمل كالقوس بلا وتر * العام يرتفع بارتفاع الخاص

بدون علم و عالم بدون عمل مانند کمانست بدون زه * عام مرتفع میشود بسبب رفع شدن خاص

عبده خلى في يديه * العبد وما في يديه لمولاه * العبد أصبر جسما

بنده او خالی شده در بر دست او * بنده و آنچه در دست اوست برای مالک اوست * بنده صابرترست از روی بدن

والحر أصبر قلبا * العبد عبد على نسله * العبد يدبر والله يقدر

و حر صابرترست از روی دل * بنده بنده است بر اولاد خود * بنده تدبیر میکند و خدا تقدیر میکند بر بنده

يقرع بالعصا والحر يكفيه العتاب * قبل العقاب * عتت لا يقيل عثرة

کوفته میشود بچوب و حر کفایت است او را خشم پیش از عذاب * ... نگیست و نیست ... لغزش

الرجل تزل القدم وعثرة اللسان تزيل النعم * عشية تقرم جلدا

پای می لغزاند قدم را و لغزش زبان دور میکند نعمتها را * کریک ضعیف خوردن میخواهد پوست

العجز عن الدرك ادراك * العجلة تورث الندامة * العجلة اخت

عاجز شدن از دریافتن دریافتن ست * شتابی پیدا میکند شرمندگی را * شتابی همشیره

الندامة * العجلة آخرها الندامة * العجمي فالعب به ما شئت * العجل

شرمندگی ست * شتابی آخرش شرمندگیست * عجمی پس بازی کن تو بوی چه خواهی * شتابی کننده

مخطئ وان ملك والمتثبت مصيب وان هلك * العداوة في الاقارب

خطا کننده است اگرچه قادر شود و متثبت بصواب رسنده است اگرچه هلاک شود * دشمنی در نزدیکان

كالسم في العقارب * عدة القارض فحركه * عدة المؤمن كاخذ الكف

مانند زهرست در کژدمها * مهیا کرده برنده را پس فراهم کرد * وعده کردن مومن مانند گرفتن بدست است

العدة ليوم الشدة * عدل الساعة خير من عبادة الثقلين

سامان برای روز شدت ست * انصاف یکساعت بهترست از عبادت انسان و پری * مجنون

علی المصیبة مصیبة لولی جمیع المصائب × عدو عاقل خیر من صدیق

بر مصیبت مصیبت ست بالای همه مصیبتها × دشمن دانا بهترست از یار

جاهل × العذر عند کرام الناس مقبول × عرض سابری × عرض

نادان × عذر نزدیک بزرگان مقبول ست × عرض سابریست پیش کرد

علیه سوم عالة × العرق نزاع × عز الملوک فی کثرة المهالک

بروی بهای عاله را × رگ سخت برکشنده است × عزت بادشاهان در کثرت مهلکها ست

العزة فی القناعة × عز من قنع × عسر الامر مقدمة الیسر × عسی

عزت در قناعت ست × عزیز شد هر که قناعت کرد × دشواری کار مقدمه آسانی ست × نزدیک ست

ان تکرهوا شیئا وهو خیر لکم × وعسی ان تحبوا شیئا وهو شر لکم

آن که مکروه دارید چیزی را وحال آنکه او بهترست مر شما را × و نزدیک ست که دوست دارید چیزی را و حال آنکه بدتر مر شما را

الغویر ابؤسا × العشاق لا یؤاخذون بما صدر منهم × عش رخیا

غویر بلاها × عاشقان مواخذه کرده نمیشوند بانچه صادر شود از ایشان × زندگی کن بفراخی

تر عجبا × وعش قنوعا تکن ملیکا × العشق ترک السلامة اختیار

نه بینی عجب را × و زندگی کن بقناعت تا شوی بادشاه × عشق گذاشتن سلامتی ست و اختیار کردن

الملامة × عش ولا تغتر × العصا من العصیة × العصفور فی النزع

ملامت را × طعام شبانگاه بخور آن و غافل مشو × عصا از عصیه است × گنجشک که در جان کندن

والطفل فی الطرب × العفو احسن الاعمال × العفو مکروه

و کودک در خوشیست × در گذشتن خوبترین عملهاست × در گذشتن مکروه

الظفر × العفو عند کرام الناس مامول × العفو عند الاقتدار من

رستگاریست × در گذشتن نزدیک مردمان بزرگ امید داشته شده است × در گذشتن نزدیک قدرت داشتن

عُلُوُّ الاقتدارِ العفوُ عن الظالمِ جَورٌ على المظلومِ * عفوُ الملوكِ إبقاءُ المُلكِ

بلندی قدرت است * درگذشتن از ظالم ستم ست از مظلوم * درگذشتن شاهان باقی داشتن سلطنت ست

العقرُ الآخرُ * العقلاءُ يعرفونَ الرجالَ بالحقِّ والجهلاءُ يعرفونَ

عقر دیگر * عاقلان می شناسند مردان را بحق وجاهلان میشناسند

الحقَّ بالرجالِ * عقلٌ بلا أدبٍ كشجاعٍ بلا سلاحٍ * العقلُ عقالٌ

حق را بمردان * عقل بدون ادب مانند دلیرست بدون ساز جنگ * عقل رسن

الانسانِ * العقلُ نصفُ الكراماتِ * العقلُ والالهامُ لا يفترقانِ علم

انسان ست * عقل نیمه کرامتهاست * عقل و الهام جدا نمیشود

العقلُ مخُّ الرؤسِ * العظامِ * العقلُ وزيرٌ ناصحٌ والعشقُ وكيلٌ فاضحٌ و

عقل مغز سر است * و استخوانهاست * عقل وزیر نصیحت کننده و عشق وکیل رسوا کننده

عقوبةُ الظالمِ سرعةُ الموتِ * العقوقُ لكلِّ من لم يتكلْ عقيبٌ على

عذاب ستمگار شتابی مرگ ست * عقوق بی فرزندی کسیست که بی فرزند نشد * بیا بر

يومٍ ليلٌ * عكرتْ على العزلِ باخرةٍ * فلم تدعْ بنجدٍ قردةً علقتْ

روز شب ست * حمله کردن بر گشتن در انجام * پس نگذاشت در نجد پاره از پشم بند کرده

معالمَها * وصمَّ الجندبُ * عللُ الافهامِ اشدُّ من عللِ الاجسامِ

درهای او * و آواز کرجندب * بیماریهای فهمها سخت ترست از بیماریهای

العلماءُ ورثةُ الانبياءِ * العلمُ افضلُ النسبِ واشرفُ الحسبِ * العلمُ

عالمان وارثان پیغمبران هستند * علم بزرگتر نسبت ست و بزرگتر لقب ست * علم از بحث

للعقولِ لا يبحثُ المنقولِ * العلمُ حليةُ الفقيهِ والجهلُ حليةُ السفيهِ

کردن معقول ست نه از بحث کردن منقول * علم زیور داناست و جهل زیور ناداناست

العلم حجاب اکبر ٭ العلم زین والجهل شین ٭ العلم صید والکتابة

علم پرده بزرگ است ٭ علم زینت است و جهل عیب است ٭ علم شکار است و نوشتن

قیمة علم لا ینفع کدواء لا ینجع ٭ علو الخیالات لیس من سمو المقامات

قیمت علمی که نفع نکند مانند دواست که گوارا نشود ٭ بلندی خیالها نیست از بلندی مقامها

علو الهمة من الایمان ٭ علی الاکثر حکم الکل ٭ علی اهلها تجنی براقش

بلندی همت از ایمانست ٭ بر اکثر است حکم همه ٭ بر اهل خود خیانت میکند براقش

علی الخبیر سقطت ٭ علی الناس کرباسة ٭ علی ناکر باسة ٭ علی قدر المحبة

بر مرد بسیار دانا بر افتادی ٭ بر مردمانست کرباسه ٭ بر نیست من کرباسه ٭ باندازه محبت

یکون الشوق ٭ علیک بالحفظ دون الجمع من الکتب ٭ علی دار

میباشد شوق ٭ لازم بر خود حفظ را نه جمع کردن کتابها ٭ بر من گردید

القسقم ٭ علی کما تجمع فراء الخریف ٭ الغم غم ٭ عنایة القاضی خیر من

قسم ٭ بر من چنانکه جمع میشود پاره‌های ابر در خریف ٭ غم اندوه است ٭ عنایت قاضی بهتر است از

شاهدی عدل ٭ عند الجدال یظهر فضل الرجال ٭ عند الامتحان

دو گواه عادل ٭ نزدیک جنگ آشکارا میشود بزرگی مردان ٭ نزدیک از ...

یکرم المرء او یهان ٭ عند جهینة الخبر الیقین ٭ عند الرهان یعرف

بزرگی کرده میشود مرد یا خوار کرده میشود ٭ نزدیک جهینه است خبر یقین ٭ نزدیک گرو بستن شناخته میشود

السوابق ٭ عند الشدائد یذهب الاخفاء ٭ عند الصباح یحمد القوم

سابقها ٭ نزدیک شدتها میرود پنهان کردن ٭ نزدیک صبح ستایش میکند قوم

السری ٭ عند الضرورات تباح المحظورات ٭ عند النطاح یغلب الکبش

شب رفتن را ٭ نزدیک ضرورتها مباح کرده میشود چیزهای ممنوع ٭ نزدیک شاخ زدن غالب میشود کبش

اَلْاُخْتُمُ × عِنْدَ النَّازِلَةِ تَعْرِفُ اَخَاکَ × عَنْزٌ وَتَیْسٌ وَتَیْسٌ وَعَنْزٌ عُنْوَانُ صَحِیْفَتِہٖ

فلو × نزدیک مصیبت میشناسی برادر خود را × ماده آهوست و نر آهوست و ماده آهو سرنامه کتاب

اَلْمُؤْمِنُ حَسَنُ الْخُلْقِ × اَلْعُنُوْقُ بَعْدَ النُّوْقِ × اَلْعَوْدُ اَحْمَدُ × عَوْدٌ

مسلمان خوبی خلق ست × ماده های بزغاله بعد شتر مادگان × بازگردیدن خوب ترست × چوبیست

یُقَلِّحُ اَسْنَانَہٗ عَوْدٌ یُعَلِّمُ الْغُنْجَ × اَلْعِیَانُ لَا یَحْتَاجُ

که پاک میکند زردی دندانش را × چوبیست که می آموزاند غنجه را × مگریستن بچشم محتاج نمیشود

اِلَی الْبَیَانِ عَیْبُ الْکَلَامِ تَطْوِیْلُہٗ × عَیْرٌ بِجَرِّیْ بِجَرَۃِ الْعَیْرِ بِضَرْطِ الْمُلُوْکِ

بسوی بیان کردن عیب کلام دراز کردن اوست × سرزنش کرد یکی عنوز را × خر گوز میزند آهن داغ

فِی النَّارِ × اَلْعَیْنُ حَقٌّ × عَیْنُ السَّمَاءِ بِالْبِرِّ وَالْعَطَاءِ × عَیْنُ الْہِرَّۃِ قَصٌّ

در آتش ست × چشم زخم ثابت ست × چشم آسمان نکوئی نیکو کارست و بخشش × چشم گربه بریدن

اَلْفَارَۃُ عَیْنُہٗ فَرَارُہٗ × اَلْعَیْنَۃُ تَشْفِی الْحَرْبَ عَنِّی جَعَارِ × عَیٌّ بِالْاِسْنَافِ

موش ست × چشم او فرار اوست × سامان جنگ شفا میدهد جنگ را × دروغ گفتی ای گفتار × درماند بسبب اسناف

گنجینهٔ دوم در امثال فارسی

عارف بخود غیر عارف ست × عارف که برنجد تنگ آب ست هنوز × عاشقی راز نمیباید زلاف × عاشقم لیکن تا کنار بام × عمار نیستم لیکن ناز معشوقی دارم × عاشقی بس مشکل ست عاشق مهربان ترا از پدرست × عاشق کور میباشد × عاقبت میمون لولی را گذر بر چنبر است × عاقبت گرگ زاده گرگ شود × گرچه با آدمی بزرگ شود × عاقلان خود میدانند × عاقلان پیروی نقط نکنند × یا نخوانند یا غلط نکنند × عاقل دوباره فریب نمیخورد × عالمی را نیم جو نه خرم × عبارت از نظیر بی نظیر شود × عبد العظیم چاشنی دگر دارد × عجب عجب که ترا با دوستداران شد × عدو شود سبب رزق گر خدا خواهد × عذر بدتر از گناه

عذر تقصیرات ما چند انکہ تقصیرات ما ۔ عروس کہ بمن رسید شب کوتاہ شد ۔ عروسیکہ روی
خود پس غربیل نہان کند ۔ بخشش حاجت نیست عزت ہر کس بدست آنکس است ۔ غریبی
جواب است این نہ جنگ است ۔ عشق است و ارادت ۔ عشق است و ہزار بدگمانی ۔ عشق
عشقبازی راز مجنون باد بیاید گرفت ۔ عشق و مشک پنہان نماند ۔ عشق آمدنی بود نہ
آموختنی ۔ عشق آتشی است پیر و جوان را خبر کنید ۔ عصای پیر بجای پسر ۔ عصمت بی بی
از بیچادری ۔ عطای شما بلقای شما بخشیدم ۔ عطار دست باید کہ تاب نزدیکے
آفتاب آرد ۔ عقل چون آید بتو گوید کہ آن کن ۔ عقل مدرسہ چیزے دیگر است ۔ علاج
واقعہ قبل از وقوع باید کرد ۔ علت برود عادت نرود ۔ علم نجوم قیافہ روزگار است
علم شی بہ از جہل شی ۔ علم در سینہ باید نہ در سفینہ ۔ علم غیب خاصہ خدا است ۔ علم عرب و حبشیت
علم و ادب بہر گدا ندہند ۔ عمر سفر کوتاہ ۔ عمر ہمہ بباد میرود ۔ عمر دراز برای تجربہ است
غدار را میخواہد کہ بدام گیرد ۔ عوان عود سوز و کندہ دوزخ شود ۔ عود و سرگین ہر دو
در آتش رود خاکستر است ۔ عوض نیکی بدی است ۔ عیان احتیاج بیان ۔ عیب خود را کسی نمی بیند
عیسی بدین خود موسی بدین خود ۔ عیش را در جہان خران دادند

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

عاشقی اور خالہ جی کا گھر ۔ عاشقی خالہ جی کا گھر نہیں ۔ عاشقی اگر نہ سیکھے
تو کیا گھانس کھودے ۔ عاشق کی آبرو ہی گالی و مار کھانا ۔ عاشق اندھا ہوتا ہے
عالی ہمت سدا مفلس ۔ عالمگیر ثانی چولھے آگ نہ گھڑے پانی ۔ عراقی پر زور نہ چلا
گدھے کے کان اینٹھے ۔ عطای نا خطائی ۔ عقلمندوں کی دو ریلا ۔ عقل بڑی
کہ بھینس ۔ عقل چہ کتی است کہ پیش مردان بیاید ۔ عقل کے طوطے اڑ گئے ۔ عقل کے

دشمن علت ، صورہ دعاے جای عادت کیونکر جای + عیب بھی کرنے کو ہنر چاہیے +
عید کو بھی چاند مبارک ، عید کے چاند ہوگئے + عید پیچھے ٹر + خزینہ
بست و یکم در مثالہاے حرف غین معجمہ مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

غاب شہر ثم جاء بکلیتین × غاب حظ من غاب

ناپدید شد ، ماہ باز آورد دو گردہ را ، ناپدید شد بہرہ کسیکہ ناپدید شد

نفسہ × غالہا من غال الناقۃ × الغائب حجتہ معہ غبار

ذاتش ہلاک کرد آنرا کسیکہ ہلاک کرد مادہ شتر را ، ناپدید شد با دیست ، گرد

العمل خیر من عیلۃ العمل × غمک خیر من لسمن غیرک

عمل بہترست از بیکاری خالی از عمل ، لاغری تو بہترست از فربہ شدن جز تو

غدر بک من دلک علی الاساءۃ × غدوہا شہر و رواحہا

بے وفائی کرد بتو کسیکہ رہنمونی کرد ترا بر بدی کردن ، بامداد و یک ماہست و شبانگاہ او

شہر × الغراب اعرف بالتمر × الغربان سواد وجہ البستان

یکماہست ، زاغ شناساترست بخرما ، زاغہا سیاہی روی باغ ست

الغربۃ کلہا کربۃ و الفرقۃ کلہا حرقۃ × الغربۃ تجلب الدرۃ غربان

سفر ہمہ اندوہیست و جدائی ہمہ آن سوزش ست + نہ آز سود گی میکشد درہ را

فاذبکوا لہ × الغریب اعمی الغریب من لیس لہ الحبیب الغریق

مسافر نابیناست ، غریب کسی ست کہ نیست مرا و را معشوق ، غریق

یتشبث بکل حشیش × غزارۃ الجواد غزارۃ الجود × عش

چنگ میزند بہر گیاہ ، بسیاری جوانمردگرامی شدن جوانمردیست + گنینہ

القلوب تظهر في فلتات الالسن وصفحات الوجوه * غشك من نصحك

دلها پیدا میشود در لغزشهای زبان و کرانهای رویها * پند خالص نداد ترا کسیکه بخشم او برد ترا

بالباطل * غشك من ارضاك بالباطل * غضاضة الورد من

به ناحق * پند خالص نداد ترا کسیکه راضی کرد ترا به ناحق * تازگی رگهای گردن از

دماء الخدود * غضب الخيل على اللجم * غضب العشاق كمطر الربيع

خونهای رخسارهاست * خشم گرفتن اسپ برگوشت ست * خشم گرفتن عاشقان مانند باران بهار ست

غضبك عن الحق مقبحة * غلام عاقل خير من شيخ جاهل * غلب

خشم گرفتن تو از حق زشت گردیدن ست * کودک دانا بهتر ست از پیر نادان * غالب شد

الحزم القدر * غلط العام فصيح * غل يدا مطلقها واسترق

هشیاری تقدیر را * غلطی بیشتر مردمان فصیح ست * محکم کرد دست را بطوق رها کننده او و بنده گرفت

رقبة معتقها * الغناء غنى النفس * الغذاء الروح كما ان

برده را آزاد کننده او * بی نیازی توانگری نفس ست * غذای روح ست چنانکه البته

الطعام غذاء النفس * غنى المرء في الغربة وطن * غنيمة المرء وجد

طعام غذای نفس ست * توانگری مرد در سفر وطن ست * غنیمت مرد یافتن

الحكمة * الغيب عند الله * الغيبة اشد من الزنا * الغيث يصلح ما

دانش ست * غیب نزدیک خداست * غیبت سخت تر از زنا ست * باران نیکو میکند چیزی را که نسبت و تباهی ست

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

غریب دیده مهربان باشد * غرق شده را بحر یا چه سود * غریب کور میباشد

غریب نیستم بیمارم * غضب مرد محک اوست * غلام همت آنم

که دانی کیست ندهد غلام بمال نازد و آقا بهر دو غله گرارزان شود امسال شده شود عم فردا امروز نباید خورد عم ندارے بزنجیر غنچه از ترش روئی دلتنگ است غنی هرچند کریم باشد سفره بر سر راه نمی اندازد غواص در دریا چیزے دیده است که بغوطه میزند غوره مویز میشود مویز غوره نمیشود غول در بیابان بند نمیشود

گنجینه سوم در امثال هندیه

غرض باولی ہے غریب کو کوڑی اشرفی ہے غریب کی جورو سب کی سرہج غریب کی جورو عمدہ خانم باجی غریبوں نے روزے رکھے دن بڑے آئے غصہ بہت زور تھوڑا مار کھانے کی نشانی خزینہ بست و دوم در مثلہاے حرف فا مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیه

فَازَ مَنْ سَلِمَ عَنْ شَرِّ نَفْسِهٖ فَاصْنَعْ لِيْ اَقْدَحْ لَكَ فَاعْتَبِرُوْا يَا اُولِي الْاَلْبَابِ

نجات یافت کسیکه رہائی یافت از بدی ذات خود پیش دستی کن بر آمن تا خیر سعود شود بلکیم بر او زم پر لعوہ بہ پند گیرید ای

اَلْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ فَتًى وَلَا كَمَالِكٍ فَخْرُ الْمَرْءِ

صاحبان عقول فتنه سخت تر است از کشتن جوانست و نیست مانند مالک فخر کردن مرد

بِفَضْلِهٖ اَوْلٰى مِنْ فَخْرِهٖ بِاَصْلِهٖ فَكِّرْ قَبْلَ تَدْبِيْرٍ مَنْ طَبَّ لِمَنْ

به بزرگی خود بهتر است از فخر کردنش به اصل خود پس تدبیر کن او را مانند تدبیر کسی که علاج کرد برا

حَبَّ فَذَكِّرْ اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ فَرَاهُ

کسے که دوست داشت پس پند ده جز این نیست که تو پند دهنده هستی نیستی بر ایشان بر گماشته پس دید او را

دادر بمعنی آن | ۱۰ | ۲ | عائدالمال علامت مال عالمال عالعراف

خزینۃ الامثال

جَزاهُ اللّٰهُ خَیراً × اَلفِراقُ بَعدَ الوِصالِ اَشَدُّ مِنَ المَوتِ × فَرِشتُه لَهُ

پاداش دهد او را خدا نیکی را × جدائی پس از وصال سخت‌تر است از مرگ × گستردم او را برادری

وَحَلَّی آخری × اَلفُرَصُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحابِ × فَرعُ الشَّیءِ یُخبِرُ عَن اَصلِهِ

و گذاشت او کار مرا کار × فرصتها میگذرد مانند گذشتن ابر × فرع چیز خبر میدهد از اصل خود

فَرِّق بَینَ مَعَدٍّ تَحابُّوا × اَلفَرقُ بَینَ النُّطقِ وَالسُّکوتِ کَالصَّدَفَةِ

جدائی کن میان معد با هم دوست گردند × فرق میان گویائی و خاموشی مانند

وَالحوتِ × فُرقَةُ الاِخوانِ مُحرِقَةُ الجَنانِ × فَرَّ مِنَ المَطَرِ وَوَقَفَ

و ماهیست × جدائی برادران سوزاننده دل است × گریخت از باران و بایستاد

تَحتَ المیزابِ × فَرَّ مِنَ المَوتِ وَفیهِ وَقَعَ × فَسا بَینَنا الظَّرِبانُ

زیر ناوه × گریخت از مرگ و در آن بیفتاد × گوز کرد میان ما ظربان

فَسَدَت نِعمَةُ مَن کَفَرَها × اَلفَضلُ اَکمَلُ مالٍ وَاَجمَلُ جَمالٍ

تباه شد نعمت کسی که ناسپاسی آن کند × فضل کاملتر است از مال و خوبتر است از جمال

فِطنَةُ المَرءِ تَدُلُّ عَلیٰ اَصلِهِ × فِعلُ الحَکیمِ لایَخلو مِنَ الحِکمَةِ

زیرکی مردمان دلالت میکند بر اصلش × فعل حکیم خالی نمیشود از دانش

فِعلُ المُلوکِ مُلوکُ الاَفعالِ × فَفَرَرتُ مِنکُم لَمّا خِفتُکُم × فَقدُ

کار پادشاهان پادشاهان کارهاست × پس گریختم از شما چون ترسیدم از شما × گم

الاِخوانِ غُربَةٌ × اَلفَقرُ سَوادُ الوَجهِ فِی الدّارَینِ × اَلفَقرُ کَنزٌ

کردن برادران غربت است × درویشی سیاهی روی است در هر دو جهان × درویشی گنجی است

مِن کُنوزِ اللّٰهِ × اَلفَقرُ مَعَ القَناعَةِ اَحسَنُ مِنَ الغِنیٰ مَعَ الحِرصِ

از گنجهای خدا × درویشی با قناعت خوبتر است از توانگری با حرص

الفقراء كنفس واحدة × الفقير لا يحتاج × فكاك المرء

همه درویشان مانند یک جان هستند × درویش محتاج نمیشود × رهاے مرد در

الصدق × فلان اجوع من كلبة حومل × فلان فاك

راستی ست × فلان گرسنه تر ست از ماده سگ حومل × فلان نهایت احمق ست

تاك × فلان ونصب شبكة × فلان كالكعبة يزار ولا يزور

نهایت احمق × فلان البته برپا کرد دام را × فلان مانند کعبه است که زیارت کرده میشود و زیارت نمیکند

فلان هالك في الهوالك × فلان يأكل ليلا من ايور الغلمان

فلان هلاک شونده است در هلاکتها × فلان میخورد وقت شب از ذکرهاے غلامان

وبهادا بعينه الاخوان × فلان ينتجب غير عضاهه فلت فلان

و ... به عیبت برادران × فلان برگزیده میکند جز درخت بزرگ خود ...

تجرعه الذقن × فلتكن الوجبة × فليحك على خصمك بالاشمل

... × پس باید که شوی در جبه × نیروزی تو بر دشمن تو موافق برداشتن

فليضحكوا قليلا وليبكوا كثيرا × فما اعتل نسيم الصبا

پس باید که بخندند اندک و باید که بگریند بیشتر × پس بیمار نشد باد صبا

الا لحب هر الربى × فوات المطلوب اهون من احتمال

مگر بسبب محبت شگوفه ربی × فوت شدن مطلب سهلتر ست از برداشتن

الذل في تحصيله × فوق كل ذي علم عليم × في الحركة

خواری در حاصل کردنش × بالای هر صاحب علم دانا ست × در حرکت

بركة في الله ود راحة للمفؤد × في التأخير آفات في الظمأ

برکت ست و در ... آسایش ست برای ... × در درنگ کردن آفتها ست ...

ضِیاءٌ وَالشَّمْسُ اَضْوَءُ مِنْهُ × فِی الْمَخَطِّ کُلُّ تِجَارِهَا فِی النَّارِ

روشنی ست × و آفتاب روشن ترست از ان — در آتش

وَالسَّقَرُ فِی بَیْتِهٖ یُوتِی الْحُکْمَ فِی بَطْنِ زَهْمَانَ زَادَهٗ × فِی ذَنْبٍ

دوزخ در خانه اش آورده میشود حاکم × در شکم تخمه زده زیاده کرد او را × در دم

اَلْکَلْبُ یَطْلُبُ الْهَالَةَ × فِی سَعَةِ الْاَخْلَاقِ کُنُوزُ الْاَرْزَاقِ فِی سَمَکٍ

سگ میجوید هاله را × در فراخی خلقها گنجهاے روزیها ست × در برداشتن

اَلْوَرْدُ شُغِلَ عَنْ مَذَاقَتِهٖ فِی کُلِّ شَجَرٍ نَارٌ × فِی کُلِّ قَلْبٍ شُغْلٌ

گل گلاب بی پروائی از چشیدن اوست × در هر درخت آتش ست × در هر کار یست

گنجینهٔ دوم در مثلها فارسی

فارسی شکراست × فال بد بر زبان بد باشد × فال نیکو بزن بهر کارے × فالیز جهان بهر خزان آمده است × فتراک جوانمردان دست آویز امید است × فتنهٔ خفته را مکن بیدار × فتنه در خواب ست بیدارش مکن × فراخ روزی را با قحط چکار × فراموشی ریاران لازم افتاده است دولت را فربه خواه مرد آدمی فربهی شی دیگر و آماس چیزے دیگر ست × فردا ت کند خمار که امشب مستی × فردا که دیده است × فرزند اگرچه عیب ناک است × در چشم پدر ز عیب پاک است × فرزند کسان نمیکند فرزندی فرمانبردار در آینده روز نیست × فریب صید باشد خواب صیاد × فریاد شغال و بال شغال ست × فریاد سگان کم نکند رزق گدا را × فضل و هنر ضایع نیست تا نه نماید × فعل بد کرده را سزا این است × فکر زاهد دیگر و سودائے عاشق دیگر است × فکر هر کس بقدر همت اوست × فلفل را مبین که خرد است × فو در فلان جان میزند

خزینة الامثال

نوطه بر جهنم خوردنی بیار × فهم سخن گر نکند **فیل** اگرچه مرده است لیکن لوبتش بار خر است

گنجینهٔ سوم در امثال هندی

فاتحه نہ درود کھاگئے مردود × فارسی راٹنگ توڑدم تاکہ او لنگڑی ستوڑ فال کی کوڑیان ملا کو حلال ہین × فالودہ کھائیے دانت ٹوٹے تو بلا سے **فتح** داد الٰہی × فرنے فالودہ ایک بھاؤ نہین ہوتا × **فضل** کرے تو چھٹیان عدل کرے تو لٹیان **فقط** تعویذ سے کام نہین نکلتا کچھ کرمن بھی ہونا چاہیے × فقیر کی صورت ہی سوال ہے فقیر کو کمل ہی دوشالا ہی × فقیر قرصندار لڑکا نینون نہین سمجھے **فلانا** تو بارہ پتھر ہے فلانے کی مان نے خصم کیا بڑا کیا کرکے چھوڑ دیا اور بھی برا کیا × **فوج** کی وکیل صاحب کے فیل خزینه بست و سوم در مثلہاے حرف قاف مشتمل بر سہ گنجینه

گنجینهٔ اول در امثال عربیه

قَاتِلُ الْحَرِيْصِ حِرْصُهُ × الْغَادِمُ يُزَادُ وَلَا يُزْوِرُ × اَلْقَاسِمُ مَحْرُوْمٌ

کشنده حریص حرص او ست × باز آینده از سفر زیارت کرده میشود زیارت میکند × بخشش کننده محروم ست

اَلْقَاصُّ لَا يُحِبُّ الْقَاصَّ × اَلْقَانِعُ غَنِيٌّ وَاِنْ كَانَ جَائِعًا × قَبَّحَ اللهُ

قصه گوئی دوست نمیدارد قصه گوئی را × قناعت کننده توانگر است اگرچه باشد گرسنه × زشت کند خدا

مِعْزًى خَيْرُهَا خُطَّةٌ × قَبَّحَ اللهُ سِرًّا عِنْدَ الْمُعْتَدِيْ × اَلْقَبْضُ دَلِيْلُ الْمِلْكِ

بز را که بهتر او خطه است × زشت کرد خدا از راز نزدیک ظالم × قبضه نشان ملک ست

قَبْلَ الْبُكَاءِ قَدْ كَانَ وَجْهُكَ عَابِسًا × قَبْلَ الرَّمْيِ يُرَاشُ السَّهْمُ × قَبْلَ الرِّمَاءِ

پیش از گریستن به تحقیق بود روی ترش × پیش از تیر انداختن پر نهاده میشود تیر × پیش از تیر انداختن

يُمْلأ الكنائن × القبلة عنوان الصلة × قتل المؤذي قبل الايذاء

پر کرده شود تیردانها × بوسه آغاز وصل ست × کشتن موذی پیش از ایذا ست ×

قد بيّن الصبح لذي عينين × قد حيل بين العير والنزوان × القدرة

بتحقیق هویدا شد صبح برای صاحب دو چشم × بتحقیق واقع شد حیلولت میان خر و جستن × قدرت

تذهب الغيظ × قدر المرء ما يهمه × قدر لذائذ العيش بعد المصائب

می برد خشم را × قدر مرد چیزیست که مقصود باشد او را × قدر لذتهای عیش بعد مصیبتها ست

قدّر في العمل تنج من الزلل × قدّم الخروج قبل الولوج × قدّم خبز

اندازه کن در عمل تا نجات یابی از لغزشها × پیش کن خروج را پیش از در آمدن × پیش کن نان خود را

تمر ابك [?] × قد وجدت فاغتبط واستكرمت فاربط قد صار

باز مزدن [?] خود را × بتحقیق یافتی پس آن زنده باد × و چیزی نفیس گرامی پیدا کردی پس ببند × بتحقیق در میان آمد

زبراه [?] × قد يبلغ الخضم بالقضم × قد يرفق بالقليل فيكفي ويخرق

زبرا × بدهان میرسد خوردن همه دهان بجهت خوردن بکناره دهن بگزی میکند × باندک کفایت میکند و در

بالكثير فلا يكفي × قرابة الوداد خير من قرابة الولاد × قرب الاشرار

کثیر را بس کفایت میکند × نزدیکی دوستی بهتر ست از نزدیکی ولاد × نزدیکی بدان

مضر × قرّب الحمار من الردهة ولا تقل له سأ × القرض مقراض المحبة

گزند رساننده است × نزدیک کن خر را از مغاک و مگو مر او را که اندر گلین گرد × قرض مقراض دوستی ست

القرنبى في عين امها حسنة × القريب من تقرّب لا من تنسّب × قرين

بچه موش از کلاکموش در چشم مادرش خوب است × قریب کسیست که نزدیک شده کسی نه خویشی کرده × یار مرد

دليل عقله × القشعم نهيض × قصيرة من طويلة × قضي

نشان عقلست × شیر بیشه سخت گیر ست × کوتاه از دراز ست × حکم کرده شد

الأمرُ الّذِی فِیهِ یُستفتیانِ قضیّةٌ ولا أبا حسنٍ لها × قطرةٌ

امرے که دران فتوی طلب میکرده شد × قضیه ایست و نیست اباحسن برائے آن قضیه × قطره

علی قطرةٍ إذا اتّفقت نهرٌ × ونهرٌ الی نهرٍ إذا اجتمعت بحرٌ

بر قطره وقتیکه جمع شود نهر ست × و نهر بسوی نهر چون جمع شود دریاست ×

القعودُ خیرٌ مِن أخلاقِ العجائزِ × قلبُ الأحمقِ فی

نشستن بهتر است از خلقهای پیرزنان × دل نادان در

لسانِهِ × قلبُ الأحمقِ وراءَ لسانِهِ × قلبُ المؤمنِ عرشُ اللهِ

زبان اوست × دل احمق جز زبان اوست × دل مومن عرش خداے

تعالی × قلبُ المؤمنِ مرآةُ الصّفاءِ × قلبت له ظهرُ المجنّ × قلّة

تعالی ست × دل مومن آئینه صفائے ست × برگردانیده شد برائے وی پشت سپر × کمی

العیالِ احدی الیسارینِ × قلّةُ الکلامِ یسترُ العیوبَ ×

عیال یکے از دو توانگری ست × کمی سخن مے پوشد عیبها را ×

قُل کلٌّ یعملُ علی شاکلتِهِ × قُل لا یستوی الخبیثُ والطّیّبُ

بگو هر یک عمل میکند بر روش خود × بگو برابر نمی شود پلید و پاک ×

القلمُ احدی اللسانینِ × القلوبُ مع القلوبِ تتشاهدُ × القلوبُ

قلم یکے از دو زبان ست × دلها با دلها گواه میشود × دلها

تتشاهدُ والضّمائرُ تتناجی × قلیلٌ عاجلٌ خیرٌ من کثیرٍ آجلٍ

گواه میشود و نهانها راز میگوید × اندک مهلت بهتر ست از بیشتر با مهلت ×

قلیلٌ فی الجیبِ کثیرٌ فی الغیبِ × قلیلُ النّارِ یخمدُ بالرّیحِ و

اندک در گریبان ست بیشتر در غائب ست × اندک از آتش سردی شود بسبب باد و

كَثِيرُهَا تُوقَدُ مِنْهَا × الْقَلِيلُ مِنَ التَّدْبِيرِ أَبْقَى مِنَ الْكَثِيرِ مَعَ التَّدْبِيرِ

بیشتر از آتش افروخته کرده میشود از هوا × اندک از تدبیر باقی تر ست از بیشتر با تدبیر

الْقَلِيلُ النَّافِعُ خَيْرٌ لَكُمْ مِنَ الْكَثِيرِ الضَّارِّ × الْقَلِيلُ يَدُلُّ

اندک سودمند بهتر ست از برای شما بیشتر ضرر کننده × اندک دلالت میکند

عَلَى الْكَثِيرِ × الْقَمِيصُ بِالْقَمِيصِ الْقَنَاعَةُ إِلَى الْغِنَاءِ

بر بیشتر × پیراهن مقابل پیراهن ست × قناعت بسوی توانگری ست

الْقَنَاعَةُ أَفْضَلُ الْغِنَاءِ الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى × الْقَنَاعَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ

قناعت بزرگتر توانگریست × قناعت گنجیست که فنا نمیشود × قناعت مالیست که کم نمیشود

الْقَنَاعَةُ مِنْ طَبْعِ الْبَهَائِمِ قَرِّي وَالْطِفِي قَوْلُ الْعَطَّارِ مِنْ

قناعت از طبیعت جانورانست × قناعت قطع کن و لطف کن × سخن عطار از

دَقَائِقِ السُّنْبُلَةِ × الْقَوْلُ مَا قَالَتْ حَذَامِ × الْقَوْلُ بِحَسَبِ

باریکهای سنبله است × سخن چیزیست که گفت حذام × سخن موافق

هِمَّتِ الْقَائِلِ يَقَعُ وَالسَّيْفُ بِحَسَبِ عَضُدِ الضَّارِبِ يَقْطَعُ

همت گوینده واقع میشود و شمشیر موافق بازوی زننده می برد

قَوْلُ الْمَيِّتَةِ مَيِّتَةٌ قَيْدُ الْمَاءِ أَشَدُّ مِنْ قَيْدِ الْحَدِيدِ الْقَيْدُ

سخن مردار مردارست × قید آب سخت ترست از قید آهن × قیدست

وَالرَّتَعَةُ × قِيلَ لِلْبَغْلِ مَنْ أَبُوكَ قَالَ الْفَرَسُ خَالِي قِيمَةُ الْمَرْءِ

و فراخی در ارزانی × گفته شد برای استر کیست پدر تو گفت اسپ ماموی من ست × قیمت مرد

هِمَّتُهُ × قِيمَةُ الْمَرْءِ مَا يُحْسِنُهُ ×

همت اوست × قیمت مرد چیزیست که آراسته کند او را

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

قارون ہلاک شد کہ چہل خانہ گنج داشت ٭ نوشیروان نمرد کہ نام نکو گذاشت ٭
قاضی بدو گواہ راضی ٭ قاضی برشوت راضی ٭ قاضی چہ گواہ شست ٭
قاضی از پس اقرار نشنود انکار ٭ قاضی ار با ما نشیند بر فشاند دست را ٭ محتسب
گر می خورد معذور دارد مست را ٭ قحبہ چون پیر شود پیشہ کند دلالے ٭ قدر
عافیت کسے داند کہ بمصیبتے گرفتار آید ٭ قدر زر زرگر شناسد قدر جوہر جوہری ٭
قدر عیسی کجا شناسد خر ٭ قدر نعمت است بعد زوال ٭ قدم نامبارک مسعود
گر بدریا رود برآرد دود ٭ قرآن را از بوح زرچہ زیب ٭ قرب سلطان آتش است
از وے بترس ٭ قرض کہ از ہزار گذشت نان و گوشت باید خورد ٭ قرض حیض مردان
قرض شوہر مردان است ٭ قرض بغداد بدست ٭ قرض داری بر دربہشت نخواہی قسم
خوردن است ٭ قصہ کوتاہ ٭ قضاے نبشتہ نباید سترد ٭ قضیۂ زمین برسر زمین ٭ قطب
از جا نمی جنبد ٭ قطرہ قطرہ جمع گردد وانگہے دریا شود ٭ قطع نظر از کشف و کرامات
دیگر حضرت تاریخ نیز ہستند ٭ قفا زدن گردان کشان را گردن زدن است ٭ سیلے
خوار ازادوا نے خارش کردن ٭ قفل بدریا نمیتوان زد ٭ قفل بر در آسمان زدہ ٭ قلادہ
از سگ ہم رفتہ را چہ چارہ کند ٭ قلم چرا نمی زیست ٭ قلم بخت من شکستہ ہست ٭ قلم اینجا رسید و سر
بشکست ٭ قلندر ہرچہ گوید دیدہ گوید ٭ قلیہ از مزہ درگذشت ٭ قمار و راہ قمار ٭
قناعت توانگر کند مرد را ٭ قول مردان جان دارد ٭ قہر درویش بر جان درویش ٭
قہر درویش بزبان درویش ٭ قیامت گرچہ دیر آمد بیاید ٭ قیمت بحکمت نیست قیمتش زغیر اجنہ اندخرد ٭

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

قاضی جی دبلے کیوں ہوئے شہر کے اندیشہ سے ٭ قاضی جی کے گھر کے چوہے سیانے ٭ قاضی کی مرغ قاضی بنا و نکالیگا

گھر تو آنے دیگا ٭ قاضی بہتیرا ہار رہے پر بندہ نہ ہارا ٭ قاضی کے موسل مین ناڑا ٭ قاضی کی لونڈی مری سارا شہر آیا قاضی مرے کوئی نہ آیا قبر پر قبر نہین ہوتی قبر کا منھ جھانک آئے ہین قرآن پر قرآن رکھنے کا کیا مضائقہ قرض کا ڑھ مہمانی کی لونڈون نار دوانی کی ٭ قرض کی کیا مان سوتی ہے قسمت کر لکھے کو کوئی میٹ نہین سکتا ٭ قسم کھانے ہی کے لیے ہے قصائی بچہ کبھی نہ سچا جو سو کچا ٭ قضیئی لال قل جو رہ قلعی کھل گئی ٭ قند لیٹین اور گو نلون پر مہر ٭ قوت تھوڑا منزل بڑی ٭ قورمہ اُبسا بھی دال سے بھلا ٭ خزینۂ بست و چہارم

در مثلہاے حرف کاف مشتمل بر چہار گنجینہ ها

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

کَادَ عَادٌ وَکُلَیْبٌ لِوَائِلٍ ٭ کَادَ الْعَرُوْسُ یَکُوْنُ مَلِکًا ٭

گردید حجر عاد و کلیب برای وائل ٭ نزدیک ست کہ عروس شود پادشاہ ٭

کَادَ الْفَقْرُ یَکُوْنُ کُفْرًا ٭ کَادَ الْمُنْتَعِلُ یَکُوْنُ رَاکِبًا ٭ کَافِرٌ سَخِیٌّ رَجٰی

نزدیک ست کہ فقر شود کفر ٭ نزدیک ست کہ نعل پوشندہ شود سوار ٭ کافر جوانمرد امید وار رست

اِلَی الْجَنَّۃِ مِنْ مُسْلِمٍ شَحِیْحٍ ٭ کَالْاِبْرَۃِ تَکْسُو الْعُرَاۃَ وَجِسْمُہَا

سوی بہشت از مسلم بخیل ٭ مانند سوزن کہ پوشاند برہنہ را و حال آنکہ بدنش

عُرْیَانٌ ٭ کَالْاَشْقَرِ اِنْ یَتَقَدَّمْ یُنْحَرْ وَاِنْ یَتَاَخَّرْ یُعْقَرْ ٭ کَالْبَایِعِ

برہنہ است ٭ مانند شتر سرخ موی اگر پیش شود ذبح کردہ شود اگر پس آید پی زدہ شود ٭ مانند فروشندہ

اَلْکُتَّۃُ بِالْجُبَّۃِ ٭ کَالْبَاحِثِ عَنِ الشَّفْرَۃِ ٭ کَالْبَحْرِ یُغْرِقُ

اسپ عوض جامہ کننده ٭ مانند جوینده از کارد ٭ مانند دریا غرق میکند

کُلُّ مَا اُلْقِیَ فِیْہِ ٭ کَالْبِلَایَا رُؤُسُہَا فِی الْوَلَایَا ٭ کَالْخِصِیِّ یَفْخَرُ

چیز یرا کہ انداختہ شود دران ٭ مانند بادہای شتر کہ سرہای آنہا در گلیمہاست ٭ مانند خصی کہ مینازد

يُزَبِّنُ مَوْلَاهُ × كَالشَّاةِ تَبْحَثُ عَنْ سِكِّينِ جَزَّارٍ × كَالْفَاخِرَةِ

بزینه مالک خود × مانند گوسپند که می جوید از کارد بران × مانند زن فخر کننده

تُخْلِجُ رَبَّتَهَا × كَالْقَابِضِ عَلَى الْمَاءِ × كَالْكَبْشِ يَحْمِلُ شَفْرَةً

که می بندد مالک خود را × مانند قبضه کننده بر آب × مانند کبش که بر میدارد کارد را

وَزِنَادَهَا × كَالْمَمْهُورَةِ مِنْ مَالِ أَبِيهَا × كَالْمَمْهُورَةِ إِحْدَى

و زناد را × مانند زن مهر داده شده از مال پدر خود × مانند زن مهر داده شده یکی

خَدَمَتَيْهَا × كَالْمُهَدِّرِ فِي الْعُنَّةِ × كَانَ حِمَارًا فَاسْتَأْتَنَ ×

از دو پای برنجن او × مانند شتر بانگ کننده در حظیره × بود خر پس ماده خر شد

كَانَ لَكَ مِنْ جِرَابِ النُّورَةِ × كَانَ كُرَاعًا فَصَارَ ذِرَاعًا ×

بود برای تو از انبان آهک × بود پاچه پس گردید ذراع

كَانَتْ وَقْرَةً فِي صَخْرَةٍ × كَأَنَّمَا عَلَى رُؤُسِهِمُ الطَّيْرُ × كَأَنَّهُ

بود وقره در سنگ بزرگ × گویا که بر سرهای ایشان پرنده است × گویا که وے

بَيْضَةُ الدِّيكِ × كَأَنَّهُ قَاعِدٌ عَلَى الرَّصَدِ × كَأَنَّهُ قَلَمٌ يَكْتُبُ

تخم مرغ ست × گویا که وی نشسته است بر بالان گویا که وی قلم ست که می نویسد

السَّعَادَةَ وَهُوَ عُرْيَانٌ × كَانُوا كَأَمْسِ الذَّاهِبِ × كَبُرَ عَمْرٌو

نیکبختی را و حال آنکه وی برهنه است × بودند مانند دی رونده × کلان شد عمرو

عَنِ الطَّوْقِ × كَبَرْقِ الْخُلَّبِ × كَتَخَلُّلِ الْفَاصِلِ بَيْنَ الْعَصَا وَ

بسبب طوق × مانند برق بی باران × مانند در میان آمدن فاصل میان چوب

لِحَائِهَا × كَثْرَةُ الْاِخْتِلَافِ فِي شَيْءٍ دَلِيلُ كَذِبِهِ × كَثْرَةُ

و پوست × آن کثرت اختلاف در چیزے نشان دروغ اوست × کثرت

التَّوَاضُعُ عَلَامَةٌ النِّفَاقُ كَثْرَةُ الْخِلَافِ شِقَاقٌ × كَثْرَةُ الْآمَالِ
تواضع نشان نفاق ست کثرت خلاف دشمنی ست × کثرت امیدها

تَقْطَعُ اَعْنَاقَ الرِّجَالِ كَثْرَةُ الْعِقَابِ يُوجِبُ الْبُغْضَاءَ × كَثْرَةُ
می برد گردنهای مردان را × کثرت عقاب موجب میشود دشمنی سخت را × کثرت

الْغَنَمِ لَا يُهَوِّلُ الْقَصَّابَ × كَثْرَةُ الْوِفَاقِ نِفَاقٌ × كَثِيرُ الْحَطَبِ
گوسپندنی ترساند قصاب را × کثرت موافقت نفاق ست × بیشتر هیزم

يَكْفِيهِ قَلِيلٌ مِنَ النَّارِ × كَثِيرُ النُّصْحِ يَهْجُمُ عَلَى كَثِيرِ الظِّنَّةِ × كَحَسْوِ
کفایت میکند آنرا اندکی از آتش × بیشتر پندها ناگاه در آید بر بیشتر تهمت × مانند جرعه

الدِّيكِ × كَدُودَةِ الْقَزِّ × اَلْكَذِبُ اَعْظَمُ الْخَطَايَا × كَذَبَهُ صَبْعُ
خروس × مانند کرم ابریشم × دروغ بزرگترین گناهاست × انکار کرد او را اندریز

اَلْكَذُوبُ مُتَّهَمٌ وَاِنْ صَدَقَتْهُ لَهْجَتُهُ وَوَضَحَتْ حُجَّتُهُ × اَلْكَذُوبُ
بسیار دروغگو تہمت داشته شده است اگرچه باور کند آنرا زبانش و هویدا شود دلیلش × بسیار دروغگو

يُعْيِيَ وَلَا يَغْدُو الْكُرَابُ عَلَى الْبَقَرِ الْكَرِيمُ اِذَا وَعَدَ
طعام شب بخورد و طعام بامداد نخورد × آبهای راه روبار گاو دشتی × جوانمرد چون وعده کند

اَوْفِيْ × اَلْكَرِيمُ الْمُخْتَارُ مَنِ اسْتَوَى عِنْدَهُ الذَّهَبُ وَالْاَحْجَارُ
ایفا کند × جوانمرد برگزیده کسی ست که برابر باشد نزد او زر و سنگها ×

اَلْكَسْبُ حَبِيبُ اللّٰهِ × كَسَدَتِ الْيَوَاقِيتُ فِي بَعْضِ الْمَوَاقِيتِ
روزی بستن محبوب خداست × ناروان شد یاقوتها در بعضی وقتها

اَلْكَسَلُ بَابٌ مِنَ الزَّنْدَقَةِ × كُسَيْرٌ وَعُوَيْرٌ وَكُلٌّ غَيْرُ خَيْرٍ
سستی دریست از بیدینی × کسیر ست و عویر و هر گو رفر بتر ست

كطالب القرن جُدِعت أُذُناه × كفاك من عيوب

مانند جوینده شاخ که بریده شد هر دو گوش او × بس شد ترا از عیبها

الدنیا أن لا تبقى × كفاك همّاً علمك بالموت × كفّ بحث

دنیا اینکه باقی نمی مانی × بس شد ترا از روی اندوه علم تو بمرگ × یک بچه تفتیش

خيرٌ من كنزِ علمٍ × كفتٌ الى وبيئة × كفرسي رهانٍ الكفران

بهترست از گنج علم × شتابی کردن ست سوی وبیه × مانند دو اسپ گرو × کفران نعمت

أشدّ من الكفر × كفى بالموت واعظاً × كفى بالشيب داءً

سخت تر از کفر × بس شد مرگ از روی پند دهنده × بس شد پیری از روی بیماری

كفى الحسود حسده × كفى للحسود حسده × كلا جانبي

بس شد حاسد را حسدش × بس شد برای حاسد حسد وی × هر دو جانب

هرشى لهن طريق × كلا زعمت العير لا تقاتل × الكلاب على

هرشی برای آن زنان شست × چرا گمان کردی گورخر را که نجنگد × بگذار سگها را

البقر × كلام الملوك ملوك الكلام × كلام المرء بيان فضله

گاو وحشی × کلام پادشاهان پادشاهان کلام ست × کلام مرد بیان بزرگی اوست

ترجمان عقله × كلام الليل يمحوه النهار × كلام المجانين

و بیان عقل اوست × کلام شب نابود میکند آنرا روز × کلام مجنونان ×

لا يعتبر × كلام لين وظلم بيّن × كلام العاقل أكثره مال

اعتبار کرده نشود × کلام نرم و ستم هویدا × کلام دانا بیشتر او مال ست

كلام الجاهل أكثره وبال × كلامه كالعسل وفعله كالأسل

کلام نادان بیشتر او وبال ست × کلام او مانند شهد ست و فعل مانند خار از ست

كلامك كمالك × الكلام يجر إلى الكلام × كل أزبّ

كلام تو كمال تست × كلام مى كشد سوى كلام × هر شتر بسيار موى

نفور × كل امرئ في بيته صبي × كل امرئ فيه ما يزري به × كل امرئ

رسنده است × هر مرد در خانه خود كودكست × هر مرد در وست چيزيكه انداخته ميشود بسبب آن × هر مرد

يُعرف بقوله ويوصف بفعله × كل أداة الخير عند غيره ×

شناخته ميشود بسخن خود و وصف كرده ميشود بفعل خود × هر وسيله نيكى نزد يك غير خود است ×

كل إناء يرشح بما فيه × كل الحذاء يحتذي الحافي الوقع

هر آوند ميكند آنچه درو است × هر كفشگر فعل ميكند در پاى برهنه پاى آنكه با سوده است از سنگ

كل الناس راض عن عقله × كل امرئ مرهون بوقته × كل امر يكون

هر راضى مردمان اند از عقل خود × هر كار گرو داشته شده است بوقت خود × هر كارى كه با شتابى

بالعجلة لا تدوم أيامه × كلب عسّ خير من كلب ربض × كلب

بشتابى هميشه نماند روزهاى او × سگى گرسنه پاسبانى كرد بهتر است از سگى نشسته × سگ

أحول خير من أسد رابض × الكلب نبوح والمدبر يلوح

بسيار نافع بهتر است از شير نشسته × سگ بسيار آواز كننده است

كل حزب بما لديهم فرحون × كل حي تابع أثره × كل ذات صدار خالة × كل

صاحب دامن ناز ميكند × هر رازى كه تجاوز كرد دو لب را مشهور شد × هر زن صاحب پيراهن خاله است بر زن

ذات ذيل تختال × كل سر جاوز الاثنين شاع × كل شاة برجلها

هر گروه بآنچه نزد ايشان است شادان اند × هر قبيله پيروى كرد نشان خود را × هر بز بپاى خود

ستناط × كل شيء هالك إلا وجهه × كل شيء كتب على الإنسان

[illegible] است × هر چيز هلاك شونده است مگر ذات او تعالى × هر چيزى كه نوشته شده بر انسان

يَجِدُهُ × كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَى أَصْلِهِ × كُلُّ شَيْءٍ أَخْطَأَ الْأَنْفَ جَلَلٌ

می‌یابد آنرا × هر چیز باز میگردد بسوی اصل خود × هر چیز

كُلُّ شَيْءٍ يُحِبُّ وَلَدَهُ حَتَّى الْحُبَارَى × كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الظَّرِيفِ

هر چیز دوست میدارد بچه خود را تا آنکه حباری × هر چیز از ظریف

ظَرِيفٌ × كُلُّ شَيْءٍ مَهَهٌ مَا خَلَا النِّسَاءَ وَذِكْرَهُنَّ × كُلُّ شَمَرٍ لَا

ظریف ست × هر چیز آسانست بجز زنان و ذکر ایشان × هر ماهی که نیست

خَيْرَ فِيهِ عَدَّكَ أَيَّامَهُ جُنُونٌ × كُلُّ صَيْدٍ فِي جَوْفِ الْفَرَا ×

نیکی دران شمار کردن تو روزهای آن را دیوانگیست × هر شکار در شکم گور خر ست

كُلُّ ضَبٍّ عِنْدَهُ مِرْدَاتُهُ × كُلُّ طَوِيلٍ أَحْمَقُ × كُلُّ فَحْلٍ

هر سوسمار نزدش سرکشی او ست × هر دراز قد نادان ست × هر نر

يُمْذِي وَكُلُّ أُنْثَى تَقْذِي × كُلُّ فَتَاةٍ بِأَبِيهَا مُعْجَبَةٌ ×

مذی می آرد و هر ماده قذی می انگند × هر زن جوان بپدر خود خوشنود شونده است

كَلَّفْتَنِي الْأَبْلَقَ الْعَقُوقَ × كُلُّ قَصِيرَةٍ فِتْنَةٌ × كُلُّ قَلِيلًا

تکلیف داد مرا الابلق عقوق را × هر زن کوتاه قد بلاست بخوار اندکه که

تَعِشْ كَثِيرًا × كُلُّ كَلْبٍ بِبَابِهِ نَبَّاحٌ × كُلُّكُمْ يَطْلُبُ صَيْدًا × كُلٌّ

زندگی کنی بسیار × هر سگ بدروازه خود بسیار آواز کننده است × همه شما میطلبد شکار را × هر یک

مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ × كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ × كُلُّ مُدَّعٍ كَذَّابٌ ×

آسان کرده شده است برای آنچه پیدا کرده شده برای آن × هر کس بالای زمین ست فنا شونده است × هر مدعی بسیار دروغگو ست

كُلُّ مَخْلُوقٍ سَيَمُوتُ × كُلُّ مَرْزُوقٍ سَيَفُوتُ × كُلُّ مَكْتُوبٍ

هر مخلوق نزدیک ست که بمیرد × هر روزی داده شده نزدیک ست که فوت شود × هر نوشته

ابلق نر است باشد و عقوق ماده باردار پس اجتماع بر دو صفت در یکجا محال ست

كَائِنٌ ❊ كُلُّ مُصِيبَةٍ ❊ أَخْطَأَتْكَ شَوًى ❊ كُلُّ مَنْ أَقَامَ تَنَحَّصَ قَ

شدنی ست ❊ هر مصیبت که خطا کند ترا سهل ست ❊ هر کس اقامت کرد ناو شده

كُلُّ مَنْ زَادَ نَقَصَ ❊ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ❊ كُلُّ مُجَارٍ بِلَا بِلِ

هر کس که زیاده کرد ناقص گردید ❊ هر جان چشنده مرگ ست ❊ هر رنگ شتر

مُجَارُهَا ❊ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ ❊ كُلٌّ يَحْصُدُ مَا زَرَعَ وَيُجْزَى

حسب اوست ❊ هر کس عمل میکند بر نیت خود ❊ هر کس درو میکند آنچه کشت کرده و جزا

مَا صَنَعَ ❊ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ❊ كُلُّ يَوْمٍ أَبْتَرُ ❊ كُلُّ مُجْرٍ النَّارَ إِلَى

آنچه عمل کرده ❊ روز وی در حالت ست ❊ هر روز ابتر ست ❊ هر کس میکشد آتش را بسته

قُرْصِهِ ❊ كَمَالُ الْعِلْمِ فِي الْعَمَلِ ❊ كَمَالُ الْجُودِ الْاِعْتِذَارُ مِنْهُ ❊ كَمَا

کلیچه است ❊ کمال علم در عمل ست ❊ کمال سخاوت اعتذار ست باو ❊ چنانکه

تَزْرَعُ تَحْصُدُ ❊ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ ❊ كَمُسْتَبْضِعِ التَّمْرِ إِلَى هَجَرَ ❊ كَمُعَلِّمَةِ

کشت میکند درو میکند ❊ چنانکه میکنی پاداش داده شود ❊ مانند بضاعت کننده خرما به هجر ❊ مانند زن تعلیم کننده

أُمِّهَا الْبِضَاعَ ❊ كَمْ مِنْ مُؤْمِنٍ فِي قَبَاءٍ وَكَمْ مِنْ كَافِرٍ فِي عَبَاءٍ ❊ كَمْ

که مقصود ش جماع ست ❊ بسیار از مومن در قبا ست ❊ و بسیار از کافر در گلیم ست ❊ بسیار

مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللهِ ❊ كَنَدْمَانَيْ

از گروه اندک غالب شود گروه کثیر را به پروانگی خدا ❊ مانند دو همنشین

جَذِيمَةَ ❊ لَا تَكُنْ عَصَامِيًّا وَلَا تَكُنْ عِظَامِيًّا ❊ كُنْ لَيِّنًا وَلَا تَكُنْ عَبُوسًا

جذیمه ❊ باش عصامی و مباش عظامی ❊ باش نرمی کننده و مباش ترشرو

كُنْ هَلًا لًا وَلَا تُبَالِ مَا صَنَعْتَ ❊ كُنْ يَهُودِيًّا وَلَا تَلْعَبْ بِالتَّوْرَاةِ

شوه مانو و باک مدار آنچه عمل کردی ❊ شو یهودی و بازی مکن به توریت

اَلکَونی لایُوفی کَیفَ تُوَفّی ظَهرَ مَا اَنتَ رَاکِبُهُ

کوفی الفا نمیکند، چگونہ نگاہدارے پشت آنرا کہ تو سوار او ہستی،

گنجینہ دوم در مثلہای فارسی

کار استاد را نشان دگر است، کار نیکو کردن از پر کردن است، کارہا نیکو شود لیکن بصبر
کار ہانیست کار استاد است، کار نیکو نکند نکو شد کہ نشد، کار یکسر کار ست زنہار مکن،
کاری کہ بعقل در نیاید، دیوانگی در او بباید، کار را کار فرما میکند، کار کہ یک نگرد درست
کار امروز بر فردا نباید گذاشت، کار بچہ خام و عقل غلام کم، کارہا کار فرما آب تابی میدہد،
کارد باستخوان رسیدہ، کارد دستہ خود را نمی برد، مکاس از آتش گرم تر، کاسہ لولیان جدا،
کاسہ ہمسایہ دوپا دارد، کاشمیری بے پیری، کافر ہمہ را بکیش خود پندارد، کالای بد بریش
خاوند، کاہ در کاہدان نمی ماند، کاہ کہنہ بباد میدہی، کاہی بخور و راہی برو، کامل را لک
کار دو صد بید بیرا ز لشنو کہ بعد، کبوتر با کبوتر باز با باز، کند ہم جنس با ہم جنس پرواز، کجا گیرد
ہر لیسہ جای روغن، کجا بنگالہ کجا تو زبانی، کج دار و مریز، کج نشین و راست گو، کرد کہ خود
می آید پیش، کردی و مردی، کرمی بلغم بہ کہ کانگی بہوا، کرمی کہ مصحف خورد از وبالش چہ غم
کرمش مایہ سرگردانی ست، کرم نما و فرود آ کہ خانہ خانہ تست، کریمان دوست میدارند مہمان
طفیلی را، کریم را صد دینار خرج میشود و بخیل را ہزار، کس چہ داند کہ پس پردہ کہ خوب است
و کہ زشت، کس نگوید کہ دوغ من ترش ست، کس نخارد پشت من جز ناخن انگشت من
کس نباید زیر سایہ بوم، ور ہمان از جہان شود معدوم، کس نیاید بخانہ درویش کہ خراج
زمین و باغ بدہ، کس نیاموخت علم تیر از من کہ مرا عاقبت نشانہ نکرد، کسے داند
کہ انتش پیچ اند، کسے کجاست کہ او دامنے ضیا بود دست، کسے کہ ہمہ ندارد ہمہ دارد

کسے کو ندارد نشان پدر ٭ تو بیگانہ خوان و مخوانش پسر ٭ کعبتین فلک بدو ششش ہر
بر میچیند ٭ کفچہ زدی حلوا گو ٭ کفش دو دریم آلودہ خاید و لقمہ پاک خورد ٭ کفن دزد
شب از مردہ نترسد و روز از زندگان برمد ٭ کلان باکرہ باشی چہ غفلی باشد ٭ کلاہ آسمان
بر سر محمودی نہد ٭ کلاغ بہر دو پا مدام می افتد ٭ کلاغی تگ کبک در گوش کرد ٭ تگ خویشتن
ہم فراموش کرد ٭ کلند چاہ کن را آب دادن حاجت نیست ٭ کلوخ انداز را پاداش سنگ است
کمان چون تن کشیدن دہد کباہ شود ٭ کمتر بخور و کمتر بگیر و کم خرچ و بالا نشین ٭ کم خورد
جہان من بست ٭ کمی ماہ و کرم شماہ کند ہر چہ خواہد بر وہ حکم نیست ٭ کوتاہ خردمند بہ از نادان
بلند ٭ کودکے کو بعقل پیر بود ٭ نزد اہل خرد کبیر بود ٭ کور و نظر بازی ٭ کور چہ خواہد دو چشم
کور بکار خود بیناست ٭ کور احتیاج چراغ ندارد ٭ کور را تماشاے گلستان چہ کار ٭ کوری
بہ از نادانی ٭ کوزہ گر در کوزہ شکستہ آب میخورد ٭ کوزہ ہمیشہ از چاہ درست بر نمی آید ٭ کوزہ نو
دو روزہ آب را سرد دارد ٭ کوشش چہ سود چون نکند بخت یاوری ٭ کوشش بیفایدہ است وسمہ
برابروے کور ٭ کوفتہ را نان جوین کوفتہ است ٭ کوہ ہر چند بلند است راہ بر سر دارد ٭ کوہ کندن
و کاہ بر آوردن ٭ کوہ و کاہ پیش دریا یکیست ٭ کہ افنا است در تاثیر طالب را زبان دارد ٭ کہ
بار محنت خود بہ زبار منت خلق ٭ کہ تا دانہ نیفشانی نروید ٭ کہ حلوا چو یکبار خوردند بس کہ
خواجہ خود روش بندہ پروری داند ٭ کہ ہم کم از کبود نیست ٭ کہ زر زر کشد در جہان گنج گنج ٭ کہ کرد کہ
نیافت ٭ کہ کام بخشیے اورا بہانہ بس است ٭ کہ گنہ ہر چہ گوئی لوئت بازہ ٭ کہ محرم بیک
نقطہ مجرم شود ٭ کہ مردہ راہ نیندیشد از نشیب و فراز ٭ کہ ہر کجا شکرستان بود مگس باشد ٭
کہ ہر کہ بے ہنر افتد نظر بعیب کند ٭ کہ ہیچ کس نزند بر درخت بے بر سنگ ٭ گر گرسنگی بود ہر چہ خوری
کے آمدی و کے پیر شدی ٭ کیک در شلوار دارد ٭ کیمیا گر بغصہ مرد و مرنج ٭ ابلہ اندر خرابہ یافت گنج

گنجینہ سوم در امثال ہندیہ

کاٹے باڑھ نام تلوار کا لڑے سپاہی نام سردار کا ٭ کاٹھ کے گھوڑے دوڑاتی ہین ٭ کاٹھ کی
ہانڈی بار بار نہین چڑھتی ٭ کاٹھ کا اُلّو ٭ کاجل سب کوئی دے چتون بھانت بھانت ٭
کاجل ندیا ر کو بیاد بساہا ٭ کاسا بھر کھانا عصا بھر چلنا ٭ کاغذ کی ناو آج نہ ڈوبی کل
ڈوبے ٭ کاغذ کے گھوڑے دوڑاتے ہین ٭ کا کا نہ کرے سا کا ٭ کا کا بھینسی بھتیجی کی توند
کا گارول ٭ کالی بادل ڈراوتے دھولا برسن ہار ٭ کالی کے آگے چراغ نہین جلتا ٭ کالی ہی بلا ٹل
آجاتی ہی ٭ کالی سر الک نہین چھوٹتا ٭ کالی کو سون ٭ کالی ہانڈی بیچھے ٭ کال کی کوٹھڑی مین جو جائیگا
اُسے ٹیکا لگیگا ٭ کالا مُنہ نیلے ہاتھ پانون ٭ کالا مُنہ کر جگ دکھلاوے تب لالن کی لالی
پاوے ٭ کالا مُنہ کریل کے دانت ٭ کال کا مارا ٭ کال جواری ٭ کام کا نہ کاج کا نسیر اناج
کا ٭ کام چور نوالے حاضر ٭ کام اپنا ہی کام ہی ٭ کام پیارا ہی چام نہین پیارا ٭ کانے
چوٹ کنونڈے بھینٹ ٭ کانی بنیے گور دے باو تیرے بول سُہانی ٭ کانے کی ایک رگ سوا
ہوتی ہی ٭ کانی کو کانا پیارا ٭ کانی کون سراہی گا میان ٭ کانی اپنا ٹینٹ نہ نہارے اورونکی
پُھلی دیکھتی پھرے ٭ کانا ٹنٹو اور بدھو نفر ٭ کانا دو رخی ٭ کانا مو کو بھائی نہین اور کانی
بن سُہائی نہین ٭ کان پر جون نہین چلتی ٭ کانون تیل ڈالے بیٹھے ہین ٭ کان ڈالے چلے جانا
کان کُھل گئی ٭ کانٹے پر کی اُوس ٭ کانٹے پر کی بھنبھیری ٭ کانٹے بوے بو لکی اور آم کہانسے ہوین
کٹر کا بس ہو تو اُتانا چلے ٭ کب تو کیکر کے ٹہے کبھی ناو گاڑی پر کبھی گاڑی ناو پر
کبھی کے دن ہین بڑے اور کبھی کی رات بڑی ٭ کبھی تو سوہا چونری اور کبھی دھیلے نیلانت ٭
کپڑا پہنیے جگ بھاتا کھانا کھائیے من بھاتا ٭ کتا ہی دھوبی کا نہ گھر کا نہ گھاٹ کا ٭
کتا جو کچھ چڑھائیے چکی چاٹنے جائے ٭ کتا پائے تو سوا سن کھلائے نہین تو دیا ہی چاٹ جائیگا
کتا بھی بیٹھتا ہی تو دم ہلا کر بیٹھتا ہی ٭ کتے کا گوہ نہ لیپنے کا نہ پوتنے کا ٭ کتے کا مغز کھایا ہے
کتے تیرا مُنہ نہین تیرے سائین کا مُنہ ہی ٭ کتے کو گھی نہین پچتا ٭ کتے کی پسلی بھری کی ٭ کتے

کی دُم بارا برس زمین مین گاڑی پھر ٹیڑھی کی ٹیڑھی ۔ کتیا چورون مل گئی پھر کس کی سوکن
کنیا کی چھنال مین پھنسے مین کتھ پھوٹ ۔ کٹے گا کا ہو کا سیکھے گا ناؤ کا ۔ کچہری کھائی دن
بہلائے ۔ کپڑے سہاگی گھر کو آئے ۔ کچوری کی بو اب تک نہین گئی ۔ کچی شیشی بھٹ پھوٹ اور جسم مین
لکیر بالی پن کی عاشقی گلے پڑے زنجیر ۔ کچی رنڈی دستر خان کا ضرر ۔ کچھ آنسو بہے کچھ پیٹے مین ۔
کچھ بسنت کی بھی خبر ہے ۔ کچھ تم سمجھے کچھ ہم سمجھے ۔ کچھ تو دال مین کالا ہے ۔ کچھ تو خلل ہے
کہ جس سے یہ خلل ہے ۔ کچھ کھو ہی کے سیکھتے ہین ۔ کچھ گیہون گیلی کچھ جانتے ڈھیلے ۔ کچھ لیتے ہو
کیا اپنا کام کیا ہے ۔ کچھ دیتے ہو کیا ۔ یہ شرارت بند کیو نہین آتی ۔ کچھ جہیز گئے اور بلی ہو آئے ۔ کرتا استاد
نکرتا شاگرد ۔ کرت کی بد بھیا ۔ کر تو ڈر نکر تو خدا کے غضب سے ڈر ۔ کرسیو اکھا میوہ ۔ کر گا چھوڑ تماشے
جائے ناحق چوٹ جولاہا کھائے ۔ کرم کا ہتیا کھیتی کرے بدھیا مر جائے کہ بجر پڑے ۔ کرم کے
بلیا پکائی کھیر ہو گیا دلیا ۔ کرم کسان کے سوجن بانی اور کرے سو اپن جانی ۔ کرے داڑھی والا
پکڑا جائے مونچھون والا ۔ کر بال مین غلیلا لگا ۔ کڑوے پیٹ گیہون کھیت اجنوا سے
منڈسے کھا ۔ کڑھی مین کوئلا ۔ کس برتے پہ تتا پانی ۔ کس باغ کی مولی ہو ۔ کسی کا ہاتھ چلے
کسی کی زبان چلے ۔ کسی کو تو سے مین دکھائی دیتا ہے کسی کو آرسی مین ۔ کسی کو بینگن باولے اور کسی کو بینت
ککڑی کے چور کی گردن نہین مارتے ۔ کلس ابرا آفت ہے ۔ کل کا لیا دیو بہائے آج کا لیا دیکھو آئے
کل کسنے دیکھی ہے ۔ کلنک کا ٹیکا ۔ کلوار کی اکاڑی اور قصائی کی پچھاڑی ۔ کلی کھلی جاتی ہے
کماوین خانخانان اڑاوین فہیم ۔ کماؤ پوت کلیجے موت ۔ کمبخت گئی ہاٹ نہ بیچے نہ ترازو
نہ سٹے باٹ ۔ کمر مین توشہ تو راہ کا بھروسا ۔ کنتھ سنو مجھے بات میرا دھن سہاگن ناؤن
کنڈن کو جاؤن کہ بیٹرن کو ۔ کنوان بیچا ہے کنوین کا پانی نہین بیچا ۔ کنوین کی مٹی کنوین ہی کو
لگتی ہے ۔ کنوین جھنکاتے ہین ۔ کنوین مین بھنگ پڑی ہے ۔ کنوین مین بانس ڈلوائے کولر
جاڑے کا دوار ۔ کوار کا ساجھا لا آیا برسا چلا گیا ۔ کوا ہنس کی چال سیکھا تھا اپنی بھی چال

بھول گیا ہ کتا ناک لیگیا ناک کو نہین دیکھتے کو یکی پیچھے دوڑی چلی جاتی ہین ٭ کوتہ گردن تنگ پیشانی حرامزادیکی یہی نشانی ٭ کوٹھو دعوی کیجے ہاتھ لگی ٭ کو ہٹی کٹھلا کو ہاتھ نہ لگا گھر بار سمجھا ہی ہ کودون دیکر پڑھے ہین ٭ کوڑی نہین گانٹھ مین اور باقی پور کی سیر کوڑی کی واسطے مسجد ڈھاتے ہین کوڑھ اور ڈھیٹ ٭ کوڑھ مین کھاج ٭ کوڑھی کے جون نہین ہوتی ٭ کون بچاوبا یا ہے ٭ کیسے جیسے ایسے مرن کو کھ کی آنچ سہی جاتی ہی پیڑ کی آنچ نہین سہی جاتی ٭ کولی کا گھر جلے قلندر کی ٹند مانگیں کونڈھا کاٹے ہوے ہی ٭ کون ہر روز اتالیق ہو سمجھائیگا ٭ کونسا بھلا آدمی ہی جو انکے گھر دال روٹی نہین کھاتا ٭ کونسا درخت ہے جسکو ہوا نہین لگتی ٭ کونڈی اس پار یا اس پار ٭ کوون کے کوسے ڈھور نہین مرتے ٭ کووا کالو کلیا کی کوو کیسے کلیا ہی ٭ کوئلون کی دلالی مین ہاتھ کالے ٭ کوئل بولی سنبدی ڈولی ٭ کوئل کتے کی جورو ٭ کوئی تولون کم کوئی مولون کم ٭ کوئی کسی کی قبر مین نہین جانے کا ٭ کوئیکی گاڑ مین انار کی کلی ٭ کوے نے دیا لگڑا تو ہیر آگیا بھاگ ٭ کہان رام رام کہان ٹین مین ٭ کہان راجہ بھوج کہان گنگا تیلی ٭ کہان چھپون چیونٹی کا بل نہین ملتا کہین توہان ماری جائے ٭ کھون تج باپکا کھاے ٭ کہین اوسون پیاس بجھتی ہی ٭ کہین تل دھرنے کی جگہ نہین کیا لیگیا شیرشاہ کیا لیگیا سلیم شاہ ٭ کیا درزی کا کوچ اور کیا مقام ٭ کیا ٹیڈری اور کیا ٹیڈری کا شوربا ٭ کیا ننگی نہائیگی اور کیا نچوڑیگی ٭ کیا جانے گنوار گھنگھرو کا یار ٭ کیا سانپ جفتے پر جلتے کیا چوڑیان پھوٹ جائینگی ٭ کیا پاؤن مین مہندی لگی ہی ٭ کیا منھ مین گھنگنیان بھری ہین ٭ کیا کلھیا مین گوڑ پھوڑتا ہی ٭ کیا ہیجڑے راہ مارتے ہین ٭ کیا دن جاتے دیکھے کیا آگ لینے آئے تھے ٭ کیا منھ سے پھول جھڑتے ہین ٭ کیا منھ پر پھٹکار برستی ہی ٭ کیا ہی مٹی بگڑی ہی ٭ کیا کال بل مین گدھے نہین ہوتے ٭ کیا کاہکیا دل نے دیوانے کو کیا کیسے ٭ کیا برکر بنجانا مین ہوتے تو کر دکھلاتے ٭ کیون کانٹا گھسیٹتے ہو ٭ کیون بہشت مین لاتین مارتے ہو ٭ کیون چبا چبا کر باتین کرتے ہو ٭ کیون آنکھون مین خاک ڈالتے ہو ٭

گنجینہ چہارم در امثال حرف کھا

امثال ہندی

کہا مغل کی طاہری اب کہاں جائیگی باہری ٭ کھانا پینا گانٹھ کا نری سلام علیک ٭ کھانا
وہاں کھاؤ تو ہاتھ یہاں دھوؤ ٭ کھانے کے دانت اور ہیں دکھانے کے اور ٭ کھاؤ گڑ نہیں کھلے نام کڑوے سے
کھائے کوا اور دم سو برس یاد کیجے ٭ کھانے کو اونٹ کمانے کو مجنون ٭ کھاوے پان اور بکرے کو حیران کھاوے
بکری طرح سوکھے لکڑی کی طرح ٭ کھانے لڑے دکھائے سینگ ٭ کھاؤ کا منہ نہلے کر بال نہیں
چھیتے ٭ کھاؤ پر کھایا وہ بھی گنوایا ٭ کھانے نہ کھلاوے خالا دیدہ بگی پائے ٭ کھائیں سیٹھ گھر لینے اور رہیں
خضر کے پاس ٭ کھائیں کسی کا گائیں کسی کا ٭ کھایا پڑی کہ مایا ٭ کھتری سی کو رسو روپیہ گئے
کھری مزدوری چوکھا کام ٭ کھرے سی کھوٹا اسے عرش کا ٹوٹا ٭ کھری چارپائی پر تو نہیں سوئے
کھڑے گھاٹ کلیا و کھلاوے گھی شکر مارے ایک ہی ٹکر ٭ کھلانے کا نام نہیں سچ لانیکا نام کھو
دیں اور سے جائیں گھول کھیسے کھا ہر سے ٭ کھیت بڑے کسنی ٭ کھیت کمائیں سپر باید جائیں
کھیتی خسم سیتی ٭ کھیل کھلاڑی کا بھگت بھیا جی کی ٭ کھیل نہ جانے مرغی کا اڑانگا باز ہو بیچ پن
نہ کمان بنوں نہ ٹھمان خزینہ بست و پنجم در مثلہای حرف کاف فارسی مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در مثلہای فارسیہ

گاو تنہا خورست ٭ گاو زال از شیر ایوان نوشیروان ترسد ٭ گاہ باشد کہ کودک نادان ٭ بغلط
بر ہدف زند تیرے ٭ گدا اگر ہمہ عالم بدو دہند گدا است ٭ گدائی بگدا رحمت بخدا ٭ گذشت انچہ
گذشت ٭ گذشتہ را صلوۃ گر آب نصرانی نہ پاک ست ٭ جہودی مردہ میشویم چہ باک ست ٭ گر
بدولت برسی مست نگردی مردی ٭ گربہ کشتن روز اول ٭ گربہ برائے خدا موش نمیگیرد ٭ گربہ کشتنیز
خورد ٭ گربہ مسکین اگر پر داشتے ٭ تخم گنجشک از جہان برداشتے ٭ گرت از دست بر آید دہنی
شیرین کن ٭ گر تو ابلیس نہ چشم چپ کور ہو جاست ٭ گرچہ کس بے اجل نخواہد مرد ٭ تو مرو در دہان اژدہا
گرد بمنی و بالا منے بیش منے ٭ در پیش منے جوئی منے در بینی ٭ گرد نام پدر چہ میگردے ٭ پدر خویش باش

اگر مرده ، گرد گله توتیای چشم گرگ ، گردن شتر کمانی ست که برای قربانی ساخته اند ، گردن بی طمع
بلند بود ، گرگ گوسپند نما ، گرگ باران دیده ، گرگ از یوسف علیه السلام خبر ، سر خر ولکدم دروغ حاصل
نشود ، گرگ و میش باهم آب میخورد ، اگر ز ندرت رسید ز خلق مرنج ، که نه راحت رسد ز خلق نه رنج
گر نویسی قلمی می تراش ، گر نبود سے چوب تر فرمان نبرد گاو و خر ، گر نبیند بروز شپره چشم ، چشمهٔ
آفتاب را چه گناه ، گره بر باد میزند ، گریه بیوقت به از خندهٔ بی وقت ، گریهٔ گوزن به از خندهٔ شیر
گریه را هم دل خوش باید ، گر بگوزی می ارزد گستاخی به از نافرمانی ، گفتن همین بس ست
که اسپ من ابلق ست ، گفته گفته من شدم بسیار گو ، از تمکین نشد اسرار جو ، گل بود
بسبزه نیز آراسته شد ، گل بی پوست ، گل صد برگ ، لسیان گوهر در سلک ، گل کاغذی بو نمیدهد
گل کاغذی را شبنم چه کار ، گل نم دیده را آبی تمام ست ، گله از دوستان خیزد ، گله از دوستان
عیب ست ، گلیم بخت کسی را که بافتند سیاه ، به آب زمزم و کوثر سپید نتوان کرد ، گناه کنند گاوان
رئیس حرده هم تاوان ، گناه بی مسکینی بار کبیره ، گناهیکه کفاره نزدیک گناه هشتن [illegible]
گفت ، گواه عاشق صادق در آستین باشد ، گور جدا خانه جدا ، گوز بریش دروغ گو ، گوز
مرده عود مسوزد ، گوساله بزور پیچ میجهد ، گوساله بزور کار گاو ده گرده ، گوسالهٔ من پیر شد و گاو نشد
گوسالهٔ من پیر شد و عقل نیافت ، گوشت خر و دندان سگ ، گوشت هر چند لاغر است از روی باست
گوشت خنجه ابی مع بدکان قصاب ، گوش نزده اشتر خاره ، گوش نامحرم نباشد جای پیغام سروش ، گوه میخورد و بطعنه
میسپند ارده ، گوه میخورد و از بو معتبر سنگ ، گوهر نزرگان بقدر ست ، گوهر از قیمت گیرد ، گشکل گر نگوئم مشکل

گنجینهٔ در مثلهای هندی

گاڑی دیکھ پاؤں پھولے ، گالی الا جیسے مال ہوا لا ہارے ، گانا رونا کسکو نہیں آتا ، گانا بجانا
یاد پاد کر جھانا ، گاؤں بجاؤ کوڑی نپاؤ ، گاؤں کے کتوں سے منہ چکنا میٹھے بین دھیلے ، گاڈن

گنڈیا کمہار مہتوں گاؤں کا جوگی آن گاؤں کا سدھ ۔ گاڈی بہا گمہیا آگے ۔ گاے کو اپنے
سینگ بھاری نہیں ہوتے ۔ گانٹے آدے بیجو ۔ لاگ لگیا کھلا اٹھیا پارس ۔ گدڑ سے
بی بی آئیں شیخ جی کنارے ہو ۔ گدھا اگر اہیار سے فرعی کے کان لوٹے ۔ گدھے کو کہیں
گھوڑے ہوسے ہیں ۔ گدھے کا کھیت کھایا پاپ نہ پن ۔ گدھے کو خشکہ ۔ گدھے کو پوری اور حلوا ۔ گدھے
کو زعفران دی اسنے کہا میری آنکھ پھوڑی ۔ گدھوں نے ہل چلیں تو بیل کیا ۔ ہیکو بسا ہیں ۔ گدھی بھی
جوانی میں بھلی معلوم ہوتی ہے ۔ گذری گذران کیا جھونپڑا کیا میدان ۔ گرا پایا تو کاکا ہو ۔ گو مڑ تو ۔
گر جا سو برسا کیا ۔ گر بدیا سر عقل ۔ گرگٹ کی دوڑ بھٹے تک ۔ گرو جی چیلے بہت ہیں سبھو میں
کیا بھوجن کرینگے آچھی سے چلے جائینگے ۔ گرو گوڑ ہی رہے چیلا شکر ہو گیا ۔ گرہ میں کوڑی نہیں بازار
کی سیر ۔ گرہ کا دیجیے پر عقل کا نہ دیجیے ۔ گلہری پیڑا تو نہیں مانگتی ۔ گنجی کبوتری اور محل میں ڈیرا
گنجے تہیارے کو کھر دکا ہتھوڑا ۔ گندی بوٹی کا گندہ شوربا ۔ گندھی کا بینا تھوڑی دن بھلا ۔ گنگا
کسکی کھدائی ہے ۔ گنگا کی بڑی اور سنہرا دیو کی بیٹھ ۔ گنوار گون کا یار ۔ گئی ڈلی نا یا شوربا
گود کا چھوڑ پیٹ کی آس ۔ گود کا کھلایا گود میں نہیں رہتا ۔ گوری کا جوبن ڈھلکی ڈھلکی جلے
گوڑ کھائیں گلگلوں سے پرہیز ۔ گوڑ کھائیں کے میں چھید کریں ۔ گوڑ چرائو تو باپ تل چرائو تو بیٹا
گوڑ بہہ امنیا نہ نکلے کانہ ہوگی کا ۔ گوشت ناخن سے کبھی جدا ہوتا ہے ۔ گولا بارود کہیں جلے
طلب بیٹھنے سے کام ۔ گونے آئی برات بہو کو لگی ہگاس ۔ گوہ نہ کہ چھی چھی ۔ گوہ میں گوہ ۔ مرغی کا گوہ
گوہ میں کوڑی گرے تو دانتوں سے اٹھالیں ۔ گوہ کا پوت نرسا ۔ گوہ کا کیڑا گوہی میں راضی
گیدڑ بھبکی ۔ بھئے گئے دکھن دہا کرم کے لچھن گئے بچارے روزے ہی ایک کم تیس ۲۹

گنجینۂ سوم در امثال حرف گھا

گھاس میں گیا سانپ نہیں پھرتا ۔ گھائی کی میری تو کیا تیری ۔ گھٹنے پیٹ ہی کو

نیوتین گھر آئے ناگ نپوجا بانبی پوجن جائے ۔ گھر آئے کو نہیں مانے ۔ گھر آیا پیرا نہ مارئیے گھر والے کے پوت بھاگ کے ۔ گھر بار تمہارا کوٹھی کٹھلی کو ہاتھ نہ لگا ۔ گھر تنگ بھوز برجنگ گھر مہیوڑ خطیر اتا تم گھر بکے تو باہر جین ۔ گھر سے مینا آئی سند دیسا تو دی ۔ گھر سے باہر بھلا ۔ گھر کا بھوکندا ان کو گھر کا بھو پیلو‌ن گھر کی بیر ونکو تیل کا ملیدہ ۔ گھر کی مالی تیسے بھری ہیت ۔ گھر کی مرغی دال برابر ۔ گھر کی دال مرغی برابر ۔ گھر کی بی بی ہانڈی گھر کتوں جوگا ۔ گھر کی ٹکی اور باسی ساگ ۔ گھر کی جاری بن گئی نہیں لاگی آگ یہ بچارا کیا کرے جو گھر مون لاگی آگ ۔ گھر کا جوگی جوگیا باہر کا جوگی سادھ ۔ گھر بھیدی لنکا باہر ۔ گھر کر گھر کر ستر بلا سر دھر ۔ گھر کھودی اینڈھن بہت ۔ گھر گو تو باہر ماگھی ۔ گھر گھر مٹیاری چولہے ۔ گھر گھر ایک ہی لیکھا ۔ گھر گھر پت نہ سمجھی تو گاوں گاوں تو کیجیے ۔ گھر گھوڑے ۔ گھر گھوڑا نخاس مول ۔ گھر میں بکری چھی باہر کہیں نہ ۔ گھر میں نہیں تاگا البلا مانگے باگا ۔ گھر میں بھونی بھانگ نہیں ۔ گھر نہ بار میاں محلے دار ۔ گھر نہ در رو وہ وارہی جرا ۔ گھڑی گھڑی گھن چلی ساتے گھڑی بھدرہ ۔ گھڑی مین گھڑیال ۔ گھڑی میں تو لہ گھڑی میں ماشہ گھڑی دو میں مرلیا ۔ جیکی گھن لگ گیا ۔ گھوڑی پر تو نہیں قنا تون کا ڈول باندھیں ۔ گھوڑے کی دم بڑھیگی تو اپنی ہی مکھی اڑائیگا ۔ گھوڑے بیچ کر سوئے ہیں ۔ گیہوں کے ساتھ گھن بھی پسا ۔ گیہوں نکلا سبھی میں کھایا ۔ گھی سنوارے سالنا اور بڑی بہو کا نام ۔ گھی کہیں گیا ۔ گھی کھچڑی میں ۔ گھی کمان گیا ۔ خزینہ بست ششم در مثلہای حرف لام مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

لا اتیک ما اطت الابل ۔ لا اتیک الوۃ بن هبولۃ ۔ لا اتیک هبیرۃ

نخواہم آمد ترا تا وقت نالیدن شتر ۔ نخواہم آمد ترا گاہی ۔ نخواہم آمد ترا گاہی

بن سعد ۔ لا اتیک او یؤوب القارظ العنزی ۔ لا اتیک سمر ابنی

نخواہم آمد ترا تا اینکہ باز آید چنندہ برگ سلم عنزی ۔ نخواہم آمد ترا تا اینکہ

الهرم × لا اسراف في الخير × لا اصل له ولا فصل × لا تعرض للايادي

خورد × نیست اسراف در نیکی × نیست هیچ مر او را و نه شاخ × نمی نشانم درخت نعمتها را

في ارض الاعادي × لا افعله ما ام حائل × لا افعل ذاك

در زمین دشمنان × نکنم آنرا تا وقتیکه ناله کند مادر بچه نوزاده × نکنم آن را

ما حنت النيب × لا ايمان لمن لا مروة له × لا بد للمصدور ان

تا وقتیکه ناله کنند ماده شتران × نیست ایمان مر آن کسیکه نیست مروت او را × ناچار است مر مصدور را اینکه مروارید را از دهن سلک

ينفث × لا بد للجواد من كبوة × لابس جلد النمر × لا تقنطوا من رحمة

بدمد × ضرورست مر اسپ را از افتادن × پوشنده پوست یوز × ناامید مشوید از رحمت

الله × لا تتحرك ذرة الا باذن الله × لا تضع سرك عند من

خدا × حرکت نمیکند ذره مگر بحکم خداوند × منه راز خود را نزدیک کسے

لا سر له عندك × لا تأمن الهرة على اللحم والكلب على العظم

نیست راز برای او نزد تو × امین مپندار گربه را از گوشت و سگ را از استخوان

لا تزر وازرة وزر اخرى × لا تكن اشعب فتتعب × لا تكن

نمی بر دارد بر دارنده بار دیگرے × مشو اشعب پس مانده شوی × مشو

حلوا فتسترط ولا مرا فتعق × لا تقرع له العصا ولا ينبه بطرق الحصى

شیرین پس فرو خورده شوی و تلخ مشو پس انداخته شوی × زده نمیشود برای او عصا و تنبیه کرده نمیشود براه سنگریزه +

لا تقل شيئا بغير تفكر ولا تعمل بغير تدبير × لا تطرحوا

مگو بدون فکر کردن و عمل مکن بدون تدبیر × میفگنید

الدر في افواه الكلاب × لا تأمن الاحمق وبيده السيف

مروارید را در دهنهای سگها × بے بیم مشو از احمق و حال آنکه در دستش شمشیر است +

لا تأكل خبزك على ما كره غيرك × لا تلد الحية الا الحية × لا تعمل

مخور نان خود را برانچه ناپسند کند غیر تو × نمی زاید مار مگر مار را × عمل مکن

عملا في السر تستحي ان يذكر في العلانية × لا تعظيني و تعظعظي

عملی را در نهان که شرم داری اینکه ذکر کرده شود در آشکارا × وصیت مکن ذات خود را

لا تنقش الشوكة بالشوكة فان ضلعها معها × لا تنبت البقلة الا

نقش مکن خار را بخار پس بتحقیق میلانش با اوست × نمی روید تره را مگر

الحقلة × لا تكثر او تكب النجوم × لا تدخل بين العصا ولحائها

زمین خوب × مشمر او را تا اینکه شمار کنی ستارها را × داخل مشو میان عصا و پوستش

لا تعدم الحسناء ذاما × لا تهرف بما لا تعرف × لا يجير سجرا

نیست نمیکند زن خوبصورت عیب را × بسیار ستایش مکن بانچه نمیشناسی × پناه میگیر سگ را

من كلب سوء × لا تدع كلبك ينهب للناس × لا تزني ولا تتصدقي

از سگ بد × مگذار سگ خود را که پاره کند مردم را × زنا مکن و صدقه مده

لا تصحب من لا يرى لك من الحق مثل ما ترى له × لا تفلي

مصاحبت مکن کسی را که نمی بیند برای تو از حق مانند آنچه که می بیند برای و

بابا يعنك سده × ولا ترم سهما يعجزك رده × لا جديد لمن

دری را که عاجز کند ترا بند کردنش و میفکن تیری را که عاجز کند ترا باز آوردنش × نیست نو برای کسیکه

لا خلق له × لا جديد لمن لا يلبس الخلق × لا حرمة للفاسق

نیست کهنه برای او × نیست نو برای کسیکه نمی پوشد کهنه را × نیست بزرگی برای فاسق

لا حرك نقبت ولا ماءك ابقيت × لا حتى يرجع نشيط من

نه گرمی خود را ودر گردی و نه آب خود را باقی داشتی × نه تا اینکه باز گردد نشیط از

مروّة × لا حياء لحريص × لا خير في عبيد × لا خير لمن لا يضيف

مرد × نیست شرم برای حریص × نیست نیکی در بنده ها × نیست نیکی را کسی که مهمانی نمیکند

لا خير في الاسراف × لا خير في رأي المنفرد × لا خير

نیست نیکی بر اسراف × نیست نیکی در فکر تنها × نیست نیکی

في كفّ غير بنان × لا خير في زمرة لا درّة فيها × لا دين لمن لا

در پنجه جز سرهای انگشتان × نیست نیکی در آواز ماده شتر که نیست شیر در آن × نیست دین برای کسیکه

امانة له × لا ردّ ولا كدّ × لا راحة للملوك لا راحة للحسود

امانت مر وی را × نه باز گرداندن و نه کوشش کردن × نیست آرام برای پادشاهان × نیست آسایش برای حاسد

لا رهبانية في الاسلام × لا رأي الّا بالمشورة × لا رأي لمن

نیست رهبانیت برای در اسلام × نیست عقل مگر بمشوره × نیست عقل مر کسی را

لا يطاع × لا سرور الّا مع الامن × لا صواب مع ترك المشورة

کرا طاعت کرده نمیشود × بعد موجود شدن مطلب × نیست فرمانبرداری مخلوق در نافرمانی خالق

لا طلب بعد وجود البغية × طاعة لمخلوق في معصية الخالق

نیست عصمت مگر بتوفیق خدا × نیست انصاف مگر بسیاست × نیست نابینائی

لا عصمة الّا بتوفيق الله × الّا بالسياسة × لا عمى

و نیست تباهی ست × نیست توانگر کسی را که نیست بزرگی برای او × نیست ملعه برا قناعت کننده × نیست غم

ولا سكلا × لا علا لمن لا فضل له × لا غمّ للقانع لا في البعيد

در تغیر × نیست درویشی مر دانا × نیست قذف بر فاحش × نیست نزدیکی برا دشمنی

في التقتير × لا فقر للعاقل × لا قذف للفاحش لا قرب مع العداوة

نیست طلب × نیست خوشی مگر با امن × نیست صواب با گذاشتن +

ولا بعد مع الحسانة * لا قومها ارضيت ولا صيدها احرزت

نه دوری با دوستی * نه گروه آنرا خوشنود کردی ونه شکار آنرا نگاه داشتی

لا كرامة للكاذب * لا كل سوداء تمرة ولا كل بيضاء شحمة *

نیست بزرگی برای دروغگو * نه هر سیاه خرماست ونه هر سپید پیه است

لا لذة الا مع العافية * لالحقن حواقنك بذواقنك لامر

نیست لذت مگر با عافیت * هر آینه خواهم رسانید حاقنه های ترا به ذواقن تو برای کار امام

ما يسود * لا ملك الا بالعدل * لا ملك الا بالرجال ولا رجال

نمی‌شود * نیست ملک مگر با انصاف * نیست ملک مگر بمردان و نیستند مردان

الا بالمال * لا مخباء بعد بوس * لا ماءك ابقيت ولا درنك

مگر بمال * نیست پنهان شدن بعد سختی * نه آب خود را باقی داشتی و نه چرک خود را

انقيت * لا مال الا ما احرزته العياب * لا منزل خير من البيت

پاک کردی * نیست مال مگر آنچه فراهم کرد آنرا کیسه‌ها * نیست جای بهتر از خانه *

لا نظير له تحت فلك الافلاك * لا وفاء للمرأة *

نیست مانند مر او را از زیر فلک فلکها + نیست وفا برای زن *

لا ياكل العسل الا من صبر على ابرة النحل * لا يؤخر عمل

نمی‌خورد شهد را مگر هر که صبر کرد بر سوزن مگس شهد * تاخیر کرده نمی‌شود

اليوم لغد * لا يرجع العنكبوت من اكل الذباب *

امروز برای فردا + باز نمی‌گردد عنکبوت از خوردن مگس +

لا يجليها لوقتها الا هو * لا يخبأ العطر بعد العروس *

ظاهر نمی‌کند قیامت را برای وقتش مگر او * دوست داشته نمی‌شود عطر بعد عروس

لا يحمل عطاياكم الا مطاياكم * لا يحسن التعريض الا ثلبا * لا يخلو المرء

نمی برد از دهشهای شما را مگر ستورهای شما * خواب نمیشود تعریض مگر سه بار * خالی نمیشود مرد

من صديق يمدح وعدو يقدح * لا يذهب العرف بين الله والناس

از دوستی که ستوده شود و دشمنی که قدح کند * نمی رود نکوئی میان خدا و مردمان

لا يأتيك الله الا محسنا * لا يسرك من يغرك * لا يستوي الخبيث

نمی بیند ترا خدا مگر نکوئی کننده * شاد نمیکند ترا هرکه بفریبد ترا * برابر نمیشود پلید

والطيب * لا يستوي الاعمى والبصير * لا يستحيي الاسد من لحيته

و پاک * برابر نمیشود نابینا و بینا * شرم نمیکند شیر از ریش

الجدي * لا يشبع العين من نظر ولا تسمع من خبر ولا الارض

بزغاله * سیر نمیشود چشم از نگریستن و شنوائی از خبر و نه زمین

من مطر * لا يشقى بقعقاع بن شور * لا يصل الى الكل الا ما انقطع

از باران * بدبخت نمیشود بقعقاع بن شور * نمی رسد بسوی کل مگر آنکه بریده شد

عن الكل * لا يضر الحوار ما وطئته امه * لا يطمع بكل ما يسمع لا يطاع

از همه * ضرر نمیرساند بچه شتر را آنچه مالیده است زیر پای او را مادرش * طمع نمیکند بهرچه میشنود فرمانبردار کرده نشود

لقصير امر * لا يخفى مسك السوء عن عرف السوء * لا يعلم

برای کوتاه امر * عاجز نمیشود پوست بد از بوی بد * [illegible] نمی داند

ما في الخف الا الكلب والاسكاف * لا يعلم جنود ربك الا هو لا [illegible]

چیزی که در موزه است مگر سگ و کفش گر * نمیداند لشکرهای پروردگار ترا مگر او [illegible]

الحوار من امه حنة * لا يفتى ومالك في المدينة * لا يغر السحاب

بچه ناقه از مادر خود ناله [illegible] * فتوی داده نمیشود حال آنکه امام مالک است در مدینه * نمیفریبد ابر

بنباح الکلاب لا یقعقع لی بالشنان ٭ لا یقرأ الا آیة العذاب

باواز سگان ٭ جنبانیده نمیشود براسن بشکهای کهنه ٭ نمیخوانند مگر آیه عذاب ٭

لا تقدم الخرقاء علی ٭ لا یکذب الرائد اهله ٭ لا یکون المؤمن

پیش نمیشود خرقاء برمن ٭ دروغ نگوید جوینده از اهل خود ٭ نمیشناشد مومن

طعانا ولا لعانا ٭ لا یکلف نفسا الا وسعها ٭ لا یلدغ

طعن کننده ٭ نه لعن کننده ٭ تکلیف نمیدهد خدا نفسی را مگر موافق گنجائش او ٭ گزیده نمیشود

المؤمن من جحر واحد مرتین ٭ لا ینبئک مثل خبیر ٭ لا ینتطح

مومن از یک سوراخ دو بار ٭ خبر نمیدهد ترا مانند خبیر ٭ تا نخ نمیزند

فیها عنزان ٭ لا یولد من اللیلة الحبلی الا عین الضیاء لحم

دران هر دو ماده بز ٭ زائیده نمیشود از شب حامله مگر چشمه روشنی ٭ خصومت کرد پس غالب آمد

لحم علی وضم لذة الدنیا للانام کذوق الاحتلام فی المنام لسان

گوشت بر تخته است ٭ لذت دنیا برای خلائق مانند مزه احتلام است در خواب ٭ زبان

العاقل فی قلبه ٭ لسان العاقل وراء قلبه ٭ لسان من رطب و ید من

دانا در دل اوست ٭ زبان دانا پیش دل اوست ٭ زبان خر است و دست از

خشب ٭ لسان یسبح وقلب یذبح ٭ لسان الجاهل مفتاح حتفه ٭

چوب ٭ زبان تسبیح میکند و دل ذبح میکند ٭ زبان نادان کلید مرگ اوست

اللسان سیف قاطع من حده والکلام سهم نافذ

زبان شمشیر است برنده یعنی بهر گرده میشود تیزی او و سخن تیر است درونده

لا یملک رده ٭ اللسان ترجمان القلوب لعل له عذرا وانت تلوم

مالک کرده نمیشود بازگردانیدنش ٭ زبان بیان کننده دلهاست ٭ شاید که مر او راست عذر و حال آنکه تو ملامت میکنی

لَعَنَ الرَّحْمٰنُ مَنْ كَفَرَ النِّعَمَ لِقَاءُ الْوَدِيدِ بَعْدَ الْبِعَادِ كَمَاءِ الْعَيْنِ

لعنت کرد رحمن کسی را که کفران نمود نعمتها را ملاقات دوست بعد دوری مانند آب حیات ست

لِظَمْآنِ الْوِدَادِ لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثَّعَالِبُ لَقُوَّتِهِ

برای تشنه دوستی هر آئینه بتحقیق خوار شد کسی که پیشاب کرد بروی روباها ماده شتر

صَادَفَتْ قَيْسًا لَقِيتُ مِنْهَا عَرَقَ الْقِرْبَةِ لَكِ الْعُتْبَى بِأَنْ لَا رَضِيتِ

یافت قیس را ملاقات کردم ازان عرق نزدیکی را برای تست خوشنودی باین طریق که خوشنود نگشتی

لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ لِكُلِّ جَدِيدٍ لَذَّةٌ كَافَّةٌ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ

برای هر اجل نوشته است برای هر نو لذتیست باز دارنده یعنی از لذت دیگر برای هر بیماری دواست

لِكُلِّ دَاخِلٍ دَهْشَةٌ لِكُلِّ دَهْرٍ رِجَالٌ لِكُلِّ الدَّهْرِ نَشْأَةٌ لِكُلِّ سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ

برای هر درآینده دهشت ست برای هر زمانه مردانند برای هر گرگی گوسپندیست برای هر افتاده برچیننده

لِكُلِّ صَعُودٍ هُبُوطٌ لِكُلِّ صَارِمٍ نَبْوَةٌ وَلِكُلِّ جَوَادٍ كَبْوَةٌ لِكُلِّ عَمَلٍ

برای هر بالا رفتن فرود آمدن است برای هر تیغ براں کارنکردنست و هر اسپ را افتادنیست برای هر کاری

رِجَالٌ لِكُلِّ عَمَلٍ جَزَاءٌ لِكُلِّ عَدَاوَةٍ دَوَاءٌ إِلَّا عَدَاوَةَ الْحَسُودِ

مردانند برای هر کاری پاداش ست برای هر دشمنی دواست مگر دشمنی حاسد

لِكُلِّ غَدٍ طَعَامٌ لِكُلِّ غَمٍّ فَرَجٌ لِكُلِّ فِرْعَوْنٍ مُوسَى لِكُلِّ قَلْبٍ هَوًى

برای هر بامداد طعام هست برای هر اندوه خوشی ست برای هر فرعون موسیست برای هر دل عشق ست

كَمَا أَنَّ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ لِكُلِّ كَمَالٍ زَوَالٌ لِكُلِّ لَيْلٍ نَهَارٌ لِكُلِّ مَقَامٍ

چنانکه بتحقیق برای هر بیماری دواست برای هر کمال نقصان ست برای هر شب روزست برای هر جای

مَقَالٌ لِكُلِّ مَوْلُودٍ نَعُوجَةٌ لِكُلِّ نَبَاءٍ مُسْتَقَرٌّ لَكِنْ بِشُعْفَيْنِ كُنْتُ

سخنی ست برای هر مولود اندیشه است برای هر خبر قرار ست لیکن بشعفین بودی

جدودا • لكل وجهة هو موليها • للأرض من كأس الكرام

ماده خر فربه • برای هر یک جهت ست که او روی آورنده است او جهت را • برای زمین از پیاله جوانمردان

نصيب • للباطل جولة ثم يضمحل • للجنون فنون • للسائل

حصه ایست • برای دروغ جولانیست پس نیست میشود • برای دیوانگی اقسام ست • برای خواهنده

حق ولو جاء على فرس • لم يحرم من فصد له • لم يرحم الله

حق ست اگرچه بیاید بر اسپ • محروم نکرده شد آنکه فصد کرده شد او را • نخواست خدا

بالنملة صلاحا حين انبت لها جناحا • لم يلتفت الشمس

بمورچه نیکی را وقتیکه رویانید برای او پر • متوجه نشد آفتاب

الى تملق الحرباء • لم يؤخر شغل يوم لغد • لن

بسوی چاپلوسی کردن آفتاب پرست • موخر نکرده شود کار امروز برای فردا • هرگز

تغالب امرأة الا غلبت • لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون •

غلبه جسته نشود زنی مگر آنکه چیره شد زن • البته نخواهید رسید نکوئی را تا آنکه خرج کنید از آنچه دوست میدارید •

لن يحصل صبر ايوب من كل كريم • لن يهلك امرء عرف قدره • لو ألقمت

هرگز حاصل نشود صبر ایوب از هر جوانمردی • هرگز هلاک نشود مردیکه شناخت اندازهٔ خود را • اگر لقمه خورانم

عسلا عض اصبعي • لو بلغ راسه السماء ما زاد • لو ترك القطاء

شهد گزد انگشت مرا • اگر برسد سر باسمان زیاده نشود • اگر گذاشته شود قطا

لنام • لو تساوى الناس هلكوا جميعا • لو ذات سوار لطمتني

در شب البته بخسپد • اگر برابر شوند همه مردم هر آینه هلاک شوند همه • کاش زن صاحب دستبند طپانچه زدی مرا

لو كان المزاح فحلا لم ينتج الا الشر • لو كان في البومة خير ما فات

اگر بود خوش طبعی نر نزاید مگر بدی را • اگر بودی در جغد صیادی نه در گذشتی

عن الصیاد لو کان ذا حیلة تحول × لو کان عنده کنز لنظف

از صیاد × اگر بودی خداوند حیله کردی × اگر بودی نزد او خزانه البته عیب ناک کرده

ما عنده × لو کان اللسان مخزونا لم یکن القلب محزونا × لو کانوا

غیر خود را × اگر باشد زبان محفوظ نباشد × دل غمگین × اگر بودندے

من الطیر لکانوا رخما و لو کانوا من الدواب لکانوا حمیرا × لو کرهت

از پرندگان هر آئینه بودندی از رخم و اگر بودندی از چارپایان × هر آئینه بودندی خران × اگر مکروه داشتی مرا

یدی ما صحبتنی لو لا الاعتبارات لبطلت الحکمة × لو لا التقی لقلت

دست من نه یار بودی مرا × اگر نبودی اعتبارها هر آئینه باطل شدی دانش × اگر نبودی پرهیزگاری البته میگفتم

جلت قدرته × لو لا الحمقی لخربت الدنیا × لو لاه لم تشع × لو لا الوئام

بزرگ ست مرتبه او × اگر نبودندی ابلهان هر آئینه ویران شدی دنیا × اگر وی نبودی چیزی گ نداده شدی × اگر نبودی موافقت

هلك الانام × لو لا مقارنة القمر للشمس ما انکسف × لو لا ان تضیع

البته بمردی خلق × اگر نبودی نزدیکی ماه با آفتاب بی نور نشدی × اگر نبودے ضایع کردن

الفتیان الذمة لخدتها ما عدا الابل فی الرمة × لو لم یکن ذنب

جوانمردان خون را هر آئینه آنگاه میگردم آنرا با چیزی یاد شتر در رسن × اگر نبودی گناه

لما عرف العفو × لو هم الفلك برفعة ما حل فی الابد ما قدم النور

هر آئینه شناخته نشدی عفو × اگر قصد کردی آسمان × به بلندی مرتبه شریفی در زمانه همیشگی پیش نشدی نور

فی المنازل علی الاسد × لو یبقی الحیوة یرجی الملاقاة × لو یری العبد

در منزلها بر اسد × اگر باقی ماند زندگی امید داشته شود ملاقات × اگر ببیند بنده

الاجل و مروره لقصر الامل و غروره × له الغنی طویل الذیل میاس

اجل را و گذشتن آنرا کوتاه کند امید را و فریب خود را × مر او راست توانگری دراز دامن

لَيْتَ النَّمْلَ لَمْ تَطِرْ × لَيْتَ حَظِّي مِنْ أَبِي كَرِبٍ أَنْ يَسُدَّ عَنِّي خَيْرَهُ خَبْلُهُ

کاش مورچه پرواز نکردی × کاش نصیب من از ابوکرب آنکه بند کند از من نیکی او دیوانگی او را

لَيْسَ أَفْرَغَ × لَيْسَ الأَكَابِرُ كَالأَصَاغِرِ × لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَايَنَةِ × لَيْسَ الرِّيُّ عَنِ التَّشَافِّ

نیست مرد تمام سوگرد ابن تی نیستند بزرگان مانند خردان × نیست خبر مانند دیدن × نیست سیر شدن از خوردن قی بتمامه که پس خورده نماند

لَيْسَ الشُّهْرَةُ مِنَ الرُّعُونَةِ × لَيْسَ الشَّيْبُ مِنَ الْعُمْرِ × لَيْسَ الصَّدِيقُ

نیست شهرت از حمق × نیست پیری از زندگی × نیست یار

مَنْ أَخْذَ أَرَاكَ قَامَ بَلْ مَنْ لَوْ أَقْعَدَكَ الْحَظُّ أَقَامَ × لَيْسَ الْمُتَعَلِّقُ

هر که چون بیند ترا بایستد بلکه هر که اگر بنشاند ترا بخت ایستاده کند × نیست تشبث کننده

كَالْمُتَأَنِّقِ × لَيْسَ الْمَرْعِيُّ كَالرَّاعِي × لَيْسَ النَّائِحَةُ الثَّكْلَى كَالْمُسْتَأْجَرَةِ

مانند خورنده هر چیز خواهد × نیست نگاهداشته شده مانند حاکم × نیست زن نوحه کننده بی فرزند مانند زن خواهنده مزد برنوحه ×

لَيْسَ الْهِنَاءُ بِالدَّسِّ × لَيْسَ بَيْنَ الْمَوْتِ وَالْفِرَاقِ فَرْقٌ × لَيْسَ بَعْدَ الْوَرْدِ

نیست بنا مالیدن و خوشتر × نیست میان مرگ و جدائی فرق × نیست بعد گل سرخ

بَرْدٌ × لَيْسَ بِعُشِّكِ فَادْرُجِي × لَيْسَتْ حَفْصَةُ مِنْ رِجَالِ

سرما × نیست خانه تو پس بگذار × نیست حفصه از مردان

لَيْسَتِ الْمَحَبَّةُ مِنْ تَعْلِيمِ الْخَلْقِ × لَيْسَ ذُلٌّ كَذُلِّ السُّؤَالِ ×

نیست دوستی از آموزانیدن خلق × نیست خواری مانند خواری بسوال ×

لَيْسَ شَيْءٌ خَيْرًا مِنَ الْمَعْرُوفِ وَالشُّكْرُ أَحْسَنُ مِنْهُ × لَيْسَ عَلَى الْحَرْبِ

نیست چیزی نیکوتر از نکوئی و شکر خوبتر است از ان × نیست بر دیران

خَرَاجٌ × لَيْسَ فِي الْبَيْتِ سِوَى الْبَيْتِ × لَيْسَ فِي الْحُبِّ مُشَاوَرَةٌ ×

خراج × نیست در خانه جز خانه × نیست در محبت مشوره

لَیْسَ الْقِطَاطُ مِثْلَ قِطٍّ لِّلْمَخْضُوبِ الْبَنَانِ یَمِیْنٌ ٭ لَیْسَ

نیست سنگخوار مانند قطی ٭ نیست براے رنگ کرده شده سر انگشت سوگند ٭ نیست

لِسُلْطَانِ الْعِلْمِ زَوَالٌ ٭ لَیْسَ لِلْحَسُوْدِ رَاحَةٌ ٭ لَیْسَ لِلْاِنْسَانِ

براے بادشاه علم زوال ٭ نیست براے حاسد آسایش ٭ نیست براے انسان

اِلَّا مَا سَعٰی ٭ لَیْسَ لِمُعْجَبٍ رَاْیٌ ٭ لَیْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ کَاشِفَةٌ

مگر آنچه کوشش کرد ٭ نیست براے متکبر عقل ٭ نیست مر آن عقوبت را جز خدا دور کننده

لَیْسَ مَنْ یَحْتَشِمُهٗ بِصَاحِبٍ ٭ لَیْسَ مِنْ عَادَةِ الْکِرَامِ سُرْعَةُ

نیست هر که بخشم آرد آزا یارے ٭ نیست از خوے جوانمردان شتابی

الْاِنْتِقَامِ ٭ لَیْسَ مِنَ الْعَدْلِ سُرْعَةُ الْعَذْلِ ٭ لَیْسَ مِنْ اَزْرَاءِ

انتقام کردن ٭ نیست از انصاف شتابی ملامت کردن ٭ نیست از عیب

مِنَ الْجَهْلِ ٭ لَیْسَ یَحِلُّ الْحَجَرُ فِی الْحَجَرِ ٭ لَیْسَ مُشْتَرِی الْاَمْلَاکِ

از جهالت ٭ نیست جاے سنگ در سنگ ٭ نیست خرید کننده ملکها

کَمُشْتَرِی الْاَفْلَاکِ ٭ اَللَّیْلُ اَخْفٰی وَالنَّهَارُ اَفْضَحُ ٭ لَیِّنْ قَلْبَکَ

مانند خرید کننده آسمانها ٭ شب پنهان ترست و روز رسواتر ٭ نرم کن دل خود را

تُحَبَّبْ ٭ لِیْنُ الْکَلَامِ قَیْدُ الْقُلُوْبِ ٭

محبوب شوی ٭ نرمی سخن قید دلهاست ٭ ٭

گنجینهٔ دوم در مثلهاے فارسی

لائق افسر نباشد هر کسے ٭ لذت تیشه از کوهکن باید پرسید ٭ لعنت بکار شیطان

لعنت بهیچ لفظ را می بین و در معنی مبین ٭ لفظ لفظ عربست لقمان را حکمت

آنمو چشمن چہ سود ٭ لکد بر گور حاتم میزند لنگ مخنر گور مخنر بیر مخنر ٭ لنگوی زیر و لنگکے بالا ٭ نے غم دزد دسنے غم کالا ٭ لیلی را بچشم مجنون باید دید

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

لاتون کے بھوت باتون سے نہین ماننے ٭ لاٹھی ہے لیے پاؤن خاک ٭ لاٹھی مارا پانی نہین جدا ہوتا ٭ لادو لد ادے ہاکن والا ساتھ دے ٭ لاڈ کا نادن بھنبھاڑ خاتون ٭ لاڈو مین لڑکی دوبل جاے ٭ لگتا ہے لاگ گئی تب لاج کہان ٭ لالچ گن ناس لاے گا ٭ دارا تو کھاینگی داری نہ لائیگا دارا تو پڑینگی خواری ٭ لٹیا بگانا مال بند دادل دریاء ٭ لڑائی مین لڈو نہین بٹتے ٭ لڑائی کا گھر ہانسی روگ کا گھر کھانسی ٭ لڑنے تو نہین موے مارتے ہین ٭ لڑتو نکے پیچھے اور بھاگتو نکے آگے ٭ لڑکے کے پاؤن پالنے مین پہچانے جاتے ہین ٭ لڑکے کو جب ہیڑ و اٹھیگا تب مٹی باندھی ٭ لڑکا جنے بی بی اور پٹی باندھین میان ٭ لڑکا روے بالونکو نائی روے منڈائی کو ٭ لڑکونکا کھیل چڑیا کا مرن ٭ لڑے سپاہی نام سردار کا ٭ لڑے زرہ پہنے پھرے ٭ لڑین نہ بھڑین ترکش باندھے پھرین ٭ لکڑی کے بھل بکری نلتی ہے ٭ لکیر پیر فقیر ٭ لکھو ٭ بندریا جا ٭ بے بان ٭ اڑگئی چڑیا رنگی کان ٭ لکھے لوڑھا پڑھے پتھر ٭ لکھے موسیٰ پڑھے خدا ٭ لکھے نہ پڑھے نام محمد فاضل ٭ لگا تو تیر نہین تکا ٭ لگا سو بھگا ٭ لگے یرنعلین چھانکنے ٭ لنگی تو لی جھیتون بولنے ٭ لنکا مین چھوٹا سو باون گز کا ٭ لنگڑے نے چور پکڑا اور ٹیوے میان اندھے ٭ لنگوٹی مین پھاگ کھیلتے ہین ٭ لنگھی کی تلا وڑی تو ملی کی ا ہوٹی ٭ لوٹ کا موسل بھی بہت ہے ٭ لوٹ بولون کی گھاؤ گدھیا کا ٭ لومڑی کے شکار کو جائیے تو شیر کا سامان کیجیے ٭ لونڈی کا یار ستر خوار ٭ لونڈی ہو کر کمانا بی بی بنکر کھانا ٭ لونڈی کہا لونڈی کو رو دیا بی بی کو لونڈی کہا ہنس دیا ٭ لوہا جانے لوہار جلنے دھونکنے والے کی بلا جانے ٭ لوہے کو منڈی مین مار ہی مار ٭ لہو لگا شہیدوں مین ملے ٭ لیا لیا پھر دیکھا تو ہاتھ ہی کانٹے ہین ٭ لیتا مرے کہ دیتا ٭ لیکھے ہتی اور کوڑا باقی کیا دہا رین ٭

اور گھوڑا ادلودی آنا تھوتی میں لینانہ دینا کاری نہ مثلی لینا دینا کا ھی بھر ج سینا لینا ایک

نہ دینا دو لینی کو دینہ بری بخزینہ بست و هفتم در مثلهای حرف میم مشتمل بر سه گنجینه

گنجینهٔ اوّل در امثال عربیه

مَا اُبَالِی مَا نَهِیْقُ مِنْ ضَبِّكَ ۔ مَا خَافَ اِلَّا مِنْ سَیْلٍ تَلْعَةٍ مَا اَدْرِی

باک ندارم از جنبیم جوش شدا ز سوسمار تو و نمی ترسم مگر از سیلابی که بگیرد ۔ نمی دانم

اَیُّ الْجَرَادِ عَارَهُ ۔ مَا اَدْرِیْ اَیُّ الْجُبُرِ الْحُمُرِ یُبْسُبُ ۔ مَا اسْتَنَارَ الْعَسَلَ

کدام ملخ برد او را ۔ نمیدانم کرام یا انگدافته سیذری یا گداخته سکینی بخید شهد را

مَنِ اخْتَارَ الْکَسَلَ ۔ مَا اَشْبَهَ اللَّیْلَةَ بِالْبَارِحَةِ ۔ مَا اَصَابَ هَلَّةً

کسیکه اختیار کرد کاهلی ۔ مشابه نشد امشب شب گذشته ۔ نیافت چراغ پایه را

وَلَا بَلَّةً ۔ مَا اَفْعَلُ ذَاكَ مَا حَنَّتِ النِّیْبُ ۔ مَا اَقْبَحَ بِالْعَرُوْسِ ضَرْبَ

و نه تری را ۔ نخواهم کرد آنرا تا وقتیکه آواز کند شتر ماده تا کلان سال ۔ چه زشت شد بعروس زدن

الدُّفِ بِیَدِهَا ۔ مَا اَقْرَبَ نُحَاسَهُ مِنْ مَفْسَاهُ ۔ مَا الْاِنْسَانُ لَوْلَا اللِّسَانُ

دف بهردو دست خود ۔ نزدیک نشد دمن اواز کون او ۔ نیست انسان اگر نباشد زبان

الْمَاءُ لِمَنْ طَلَبَ ۔ مَا اَنْصَفَ الشَّیْبَ مَنْ سَتَرَ وَقَارَهُ فَسَوَّدَ وَجْهَهُ

آب برای کسیکه طلب کرد ۔ انصاف نکرد بپیری از پوشیدن وقار خود پس سیاه کرده شود روی او

وَاَطْفَی نُوْرَهُ ۔ مَاءٌ وَلَا کَصَدَّاءَ ۔ مَا بِالدَّارِ شَفْرٌ ۔ مَا بِالدَّارِ عَرِیْبٌ

و اطفا کرده نور پای او ۔ آب ست و نیست مانند صدا ۔ نیست در خانه کسی ۔ نیست در خانه کسی

مَا الْعَبْدُ مِنْ قَمَاصٍ ۔ مَا بَلَغَ مَاءُ الْبَحْرِ عَلٰی نَحْرِ الْبَطِّ

نیست بنده خر اگر از جهند گی ۔ نرسید آب دریا بر سینه بط

ما بها نافخ ضرمة × ما مات حتف أنفه × ما ترى الراحة في يد مقبوض

نیست در خانه دمنده آتش ۱۲ مرد از مرگ بینی خود × نمی بینی آسایش را در دست قبضه کرده شده ×

ما تندى صفاته × ما توالد الأسباب إلا بمباشرة الأسباب ×

فراهم نمیکنی وصفهای او را × نیست پیدا شدن اسباب مگر بفراهم کردن اسباب

ما جدع قصير أنفه × ما حك ظهري مثل ظفري × ما خلق الله خلقا

بریده نشد کوتاهی بینی او × نسود پشت مرا مانند ناخن من × پیدا نکرد خدا خلق را

أكرم عليه من العقل × ما دارت الهالة حول الهلال × ما دخل تحت

بزرگتر بروی از عقل × نگردد هاله گرد ماه تو × داخل نشد زیر

السيف إلا صاحب الجنة × ما ذاق عبكة ولا لبكة × ما رثية لا حفاوة

شمشیر مگر صاحب سپر × نچشید چیزی را و نه لقمه را × حاجت نه مهربانی ۱۲

الماضي لا يذكر × ما عز من ذل جيرانه × ما عقد العيون إلا النيام ×

گذشته ذکر کرده نمیشود × گرامی نشد از خواری همسایگان خود × نه بستند چشمها را مگر خوابندگان

ما علاك فهو سماؤك × ما على الرسول إلا البلاغ المبين ×

آنچه بلند شد ترا پس وی آسمان تست × نیست بر رسول مگر رسانیدن آشکار

ما على المحسنين من سبيل × ما عنده خير ولا مير × ما كسف جوب

نیست بر نکوئی کنندگان از راهی × نیست نزدش نیکی و خوردنی اندک

السماء إلا تمساح البلاء × ما يدرك كله لا يترك كله × المال ظل زائل ×

آسمان مگر نهنگ بلا بان را × آنچه دریافت نشود همه او × مال سایه‌ایست دور شونده

ما للغريب سوى الغريب أنيس × ما للتراب ورب الأرباب المال

نیست برای مسافر جز مسافر مونسی × چیست برای خاک سوگند بپروردگار پروردگاران مال

والبنون زينة الحيوة الدنيا × المال والبنون فتنة × ماله سعنة

وپسران زيبائش زندگانی دنياست × مال وپسران فتنه است + نيست مراورا مشک

ولا معنة × ماله هارب ولا قارب × ماله راغية ولا ثاغية

ونه چيزے اندک × نيست مراورا گريزنده ونه نزديک شونده × نيست مراورا ماده شتر ونه گوسپند +

ماله سارحة ولا رائحة × ماله سبد ولا لبد × ماله ضد

نيست مراورا چرنده ونه بوی + نيست مراورا موی ونه صوف × نيست مراورا مخالف

ولا نديد × ماله خاف ولا حاف × ماله حانة ولا آنة

ونه همتا × نيست مراورا خادم ونه کوشش کننده در خدمت × نيست مراورا ماده شتر ونه گوسپند

ماله ال وغل × ماله دقة × مالی ذنب الا ذنب صحر ×

نيست مراورا ناله وگردن بند × نيست مراورا نمک × نيست برای من گناهی مگر گناه صحر ×

ما منا الا رجل به أمة يحسها الظفر غير الرجلين × المأمور

نيست از ما مگر مردی که بوی شکستگی است مر شکافد آنرا ناخن جز دو مرد × حکم کرده شده

معذور × المأمول خير من المأكول × ما ندم من سكت

معذور است × امید و آشفته شده بهتر است از خورده شده × شرمنده نشد هر که خاموش ماند

ما وزن في ميزان الفلك الا الريح × ما هلك امرء عرف قدره

سنجيده نشد در ترازوی آسمان مگر باد + هلاک نشد مردی که شناخت مرتبه خود را

ما يبض حجره × ما يجعل قدك الى اديمك × ما يعرف هرا

آب نميدهد سنگ او × کدام چيز گرداند پوست بز غاله ترا بسوی پوست روی تو × نمی شناسد گربه را

من بر × ما يعرف الحي من اللي × ما يعقله الا العاقلون × ما يقعقع له

از موش × نمی شناسد حق را از باطل × نمی‌داند آنرا مگر عاقل × جنبيده نميشود برای او +

بالشنان × مایوم حلیمة بسرّ × متی کان حکم الله فی کرب النخل

به شنان ۵۲ نیست روز حلیمه راز ۵۳ کدام باشد حکم خدا در گرفتن بیخ شاخ خرما ×

مثقل استعان بذقنه × مثل البرغوث دماغه دمه × مثل

بار بر داشته شده یاری جست از زنخ خود ۵۵ مانند کیک دماغش خون اوست مانند

النعامة لا طیر ولا جمل × مثل ما کان ذلک الوقت × المثل

شتر مرغ نه پرنده و نه شتر × مانند آنچه بود آن وقت × مثل

فی الکلام کالسکباج فی الادام × المجاز قنطرة الحقیقة ×

در کلام مانند سکباج در نان خورش × مجاز پل بزرگ حقیقت ست ×

المحاجزة قبل المناجزة × المجالس بالامانة × مجلس الکرام حصون

از جنگ باز داشتن پیش از مقابله کردن ست نوع مجلسها با امانت ست × مجلس جوانمردان قلعه‌های

الکلام × مجلس العلم روضة الجنة × المحب یحیی المحبة

کلام ست × مجلس علم باغ بهشت ست × دوست زنده میکند دوستی را ×

المحب محوٌ فی حکم المحبوب × المحبة لا تزید بالوفاء

دوست محو ست در حکم معشوق × دوستی افزون نمیشود بسبب وفا

ولا تنقص بالجفاء × المحبة موافقة المحبوب فی محبوبه ومکروهه ×

و کم نمیشود بسبب ستم × دوستی موافقت معشوق ست در رضی او و نارضی او ×

محترس من مثله × محسنة فهیلی × مخالفة الملوک عار فی العاجل

نگاه دارنده است از مانند خود × زن نکوئی کننده است پس برابر ۵۵ پادشاهان ننگ ست در دنیا

ونار فی الآجل × محترق لیناء × المداراة تخرج الحیة

و آتش ست در آخرت مرد سر فرو افگنده تا حسبت کند × نرمی کردن بیرون می آرد مار را

مِنْ مَجْرِهَا × الْمَدْحُ الذَّبْحُ × مُذَبْذَبِيْنَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَا اِلٰى هٰؤُلَاءِ

از سوراخش × ستودن کشتن است × مذبذب اند میان آن نه سوی آن گروه

وَلَا اِلٰى هٰؤُلَاءِ × اَلْمَرْءُ عَلٰى دِيْنِ خَلِيْلِهٖ × اَلْمَرْءُ عَاقِلٌ بِحَالِهٖ × اَلْمَرْءُ

ونه سوی این گروه × مرد بر دین دوست خود است × مرد زیرک ست بحال خود × مرد

فِيْ طَيِّ لِسَانِهٖ لَا فِيْ طَيْلَسَانِهٖ × اَلْمَرْءُ كَثِيْرٌ بِاَخِيْهِ × اَلْمَرْءُ لَا يَزَالُ

در پیچیدگی زبان خود ست نه در چادر خود × مرد بسیار ست به برادر خود × مرد همیشه

عَدُوًّا لِمَا جَهِلَ × اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ × اَلْمَرْءُ مَعَ رِجْلِهٖ × اَلْمَرْءُ

دشمن ست با چیزی نادان شد × مرد با کسی ست که دوست داشت × مرد با پای خود × مرد

مَخْفِيٌّ تَحْتَ لِسَانِهٖ × اَلْمَرْءُ مَخْبُوٌّ لَدَى طَيِّ لِسَانِهٖ × اَلْمَرْءُ يَقِيْسُ

پوشیده است زیر زبان خود × مرد پوشیده است نزدیک پیچیدگی زبان × مرد قیاس میکند

عَلٰى نَفْسِهٖ × اَلْمَرْءُ يَطِيْرُ بِهِمَّتِهٖ وَالطَّيْرُ بِجَنَاحَيْهِ × اَلْمَرْءُ

بر ذات خود × مرد پرواز میکند بهمت خود و پرند پرواز میکند بر دو بازوی خود × مرد

يُعْرَفُ عِنْدَ الْمُعَامَلَةِ × مَرْعًى وَلَا كَسَعْدَانَ × اَلْمِزَاحُ اَوَّلُهٗ

شناخته میشود نزدیک معامله × چراگاه و نمانند سعدان × خوش طبعی اول کش

فَرَحٌ وَاٰخِرُهٗ تَرَحٌ × اَلْمِزَاحُ يُوْرِثُ الضَّغَائِنَ × اَلْمِزَاحَةُ تُذْهِبُ

شادمانی ست و آخرش اندوه × خوش طبعی پیدا میکند کینه ها را × خوش طبعی کردن می برد

الْمَهَابَةَ × اَلْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ × اَلْمُسْتَلِمُ اَخْيَمُ مِنَ الْمُسْتَسْلِمِ

هیبت را × مصلحت کرده شده اعتماد کننده است × مذمت خواهنده داناست از صلح جوینده

اَلْمُسْتَمِعُ شَرِيْكُ الْقَائِلِ × اَلْمُسْلِمُ مِرْاٰةُ الْمُسْلِمِ × مُشَاهَدَةُ الْاَبْرَارِ

شنونده شریک گوینده است × مسلمان آئینه مسلمان ست × دیدن نیکوکاران

بَيْنَ التَّجَلِّي وَالْاِسْتِتَارِ الْمُشَاهَدَةُ × مِيدَانُ الْمُجَاهَدَةِ ×

میان آشکار و پوشیده است مشاهده × میدان مجاهده است ×

الْمَشُورَةُ حِصْنٌ مِنَ النَّدَامَةِ وَاَمْنٌ مِنَ الْمَلَامَةِ × مُصَاحَبَةُ

مشوره پناه است از شرمندگی و سبب ایمنی ست از ملامت × مصاحبت

الْاِسْتِرَارُ رُكُوبُ الْبَحْرِ × مَصَائِبُ الْقَوْمِ عِنْدَ قَوْمٍ فَوَائِدُ

بدان سوار شدن دریا ست × مصیبتهای گروه نزدیک گروهی فایده است ×

يَضُرُّ بِالطِّحَالِ مَا يَنْفَعُ الْكَبِدَ × مَضَلُّ الْمَرْءِ بَيْنَ فَكَّيْهِ ×

گزند میکند بسپرز آنچه نفع میکند جگر را × جای گمراهی مرد میان بر دو زنخ اوست

مَضَى مَا مَضَى × مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ × مَطْلٌ كَنُعَاسِ الْكَلْبِ مُعَاقَرَةٌ

گذشت آنچه گذشت × درنگ کردن توانگر ستم ست × درنگ کردن مانند خواب سگ بجو کردن

الْوَطَنُ تَعْقِرُ الْفَطِنَ × مُعَاتَبَةُ الْاِخْوَانِ خَيْرٌ مِنْ فَقْدِهِمْ ×

وطن خسته میکند زیرک را × خشم کردن برادران بهتر ست از گم کردن آنان ×

مَعَ الْخَوَاطِئِ سَهْمٌ صَائِبٌ × مَعَ الْحَاجَةِ تُلْفِي الْحَاجَةَ الْمَعْرِفَةُ

با خطاکنندگان تیر ایست بصواب رسنده × با دشمنی می یابی مطلب را و شناسائی

تَنْفَعُ وَلَوْ بِالْكَلْبِ لَعُقُورٌ × الْمَعْنَى فِي بَطْنِ الشَّاعِرِ × الْمَعْزى

سود میکند اگر چه باشد بسگ گزنده × معنی در شکم شاعر ست × بز

تَبْهِي وَلَا تُبْنِي × الْمُفْلِسُ فِي اَمَانِ اللهِ × الْمُقَابَلَةُ خَيْرٌ مِنَ الْمُقَارَبَةِ

تباه میکند و خانه نمیسازد × مفلس در زینهاری خدا ست × روبرو بهتر ست از نزدیکی

مُقَابَلَةُ مَنْ لَا تُقَاوِمُهُ خُرْقٌ × مَقْتَلُ الرَّجُلِ بَيْنَ فَكَّيْهِ

جنگ کردن با کسی برابری کردن نمیتوانی او را نادانی ست × جای کشتن مرد میان بر دو زنخ اوست

المكتوبُ نِصفُ الملاقاتِ × المِكثارُ مِهذارٌ × المِكثارُ كحاطبِ

نوشته نیم ملاقات ست × بسیار سخن گوی بیهوده گوی ست × بسیار سخن گوی مانند جمع کننده هیزم ست

ليلٍ × ملازمةُ الملوكِ حسنُ السلوكِ × ملكٌ غشومٌ

در شب × ملازمت پادشاهان نیک روش ست × پادشاه ظالم

خيرٌ من فتنةٍ تدومُ × الملكُ لمن غلبَ × الملكُ عقيمٌ

بهتر ست از فتنه که همیشه ماند × ملک برای کسی ست که غالب شد × ملک نازاینده است

الملكُ يبقى مع الكفرِ ولا يبقى مع الظلمِ × الملكُ والدينُ

ملک باقی میماند با کفر و باقی نمیماند با ستم × ملک و دین دو همزاد اند

توأمانِ × المُمتحِنُ ملعونٌ × من ابتُلي ببليّتين نقد اختارَ

آزمائش کننده ملعون ست × هر که گرفتار شد بدو بلا پس بتحقیق اختیار کرد

أهونَهما × من اتّكل على زادِ غيرِه طال جوعُه × من اجترأ

سبکتر هر دو را × کسیکه اعتماد کرد بر توشه غیر خود دراز شد گرسنگی او × کسیکه دلیری کند

على سلطانِه قُتل × من احبّ شيئاً فكثر ذكرُه × من احبّ قوماً حُشر

بر پادشاه خود کشته شود × کسیکه دوست دارد چیزی را پس بسیار کند ذکر او را × کسیکه دوست دارد گروهی را محشور شود

معهم × من اخطأت فراستُه أبطأت فريستُه × من أخّر

با ایشان × کسیکه خطا کند دانائی او دیر کند شکار او × کسیکه تاخیر کند

النومَ طاب منامُه × من اخذ مالَ الناسِ لابدّ ان يؤخذ

خواب را خوب شود خوابیدن او × کسیکه گرفت مال مردمان را ناچار ست از اینکه گرفته شود

مالُه × من ادّرع الفكرَ في العواقبِ أمن من سهامِ الندمِ

مال او × هر که زره کرد فکر را در انجام کارها ایمن شد از تیرهای شرمندگی

مَنْ اَدْمَنَ قَرْعَ الْبَابِ یُوْشِكُ اَنْ یُفْتَحَ لَهٗ × مَنْ اَدْمَنَ طَلَبَ شَیْءٍ ظَفِرَ بِبَعْضِهٖ

کسیکه همیشه کرد کوفتن در را نزدیک است که کشاده شود برای او × کسیکه همیشه کرد جستن چیزی پیروز شود بپاره

مَنْ اَرْتَحَلَ کَرَائِمَ الْمَسَاعِیْ فِیْ رِیَاضِ الرِّضْوَانِ کَرِیْمٌ × مَنِ اسْتَخَفَّ اِخْوَانَهٗ

کسیکه کوچ کرد فضائل حال آنکه جوانمرد دست بخود در باغهای بهشت بلند آمده × هر که سبک کرد برادران خود را

خُذِلَ × مَنْ اَسَاءَ اَدَبَهٗ ضَاعَ نَسَبُهٗ × مَنِ اسْتَزَادَ عَلَی الْاَکْلِ الشُّرْبَ

رسوا کرده شد × هر که بدی کرد ادب او خراب شد نسب او × هر که افزونی کرد بر خوردن و نوشیدن

لَنْ یَشْبَعَ اِلَّا بِالتُّرَابِ × مَنْ یَسْتَغْضِبْ فَهُوَ حِمَارٌ × مَنِ اسْتَرْعَی

هرگز سیر نشود مگر بخاک × کسیکه خشم خواسته شد و خشم نگرد پس او خر است × هر که نگاهبانی خواست

الذِّئْبَ الْغَنَمَ فَقَدْ ظَلَمَ × مَنْ اَسْرَعَ فِی الْجَوَابِ اَخْطَأَ فِی الصَّوَابِ × مَنْ اَشْبَهَ

از گرگ برای گوسپند پس بتحقیق ستم کرد × هر که شتابی کرد در جواب درنگ کرد در صواب × هر که مانا

اَبَاهُ فَمَا ظَلَمَ × مَنْ اَصْلَحَ فَاسِدَهٗ اَرْغَمَ حَاسِدَهٗ × مَنِ اطَّلَعَ عَلٰی جَارِهٖ

پدر خود را پس ستم نکرد × هر که اصلاح کرد فاسد خود را در خاک انداخت حاسد خود را × کسیکه آگاه شد بر همسایه خود

اَنْهَتَکَتْ حُجُبُ سِتَارِهٖ × مَنْ اَطَاعَ غَضَبَهٗ اَضَاعَ اَدَبَهٗ × مَنْ اُعْطِیَ

دریده شد حجابهای پرده های او × هر که فرمانبرداری کرد خشم خود را ضایع کرد ادب خود را × هر که داده شد

ثَمَرًا اُعْطِیَ ثَمَرًا × مَنْ اَعْجَبَ بِعَمَلِهٖ حَبِطَ اَجْرُهٗ × مَنِ اعْتَادَ شَیْئًا حَرَصَ

خرما را داده شد بار را × هر که شگفت آمد بعمل خود باطل شد مزد او × هر که خو کرد چیزی را حریص شد

عَلَیْهِ × مَنْ اَعْجَبَهٗ اٰرَاؤُهٗ غَلَبَتْهُ اَعْدَاؤُهٗ × مَنِ اعْتَزَلَ نَجَا × مَنِ اعْتَصَمَ

بروی × هر که شگفت آورد او را اندیشه او غالب شود او را دشمنهای او × هر که یکسو شد نجات یافت × هر که چنگ زد

بِاللّٰهِ فَقَدْ نَجَا × مَنْ اَعْمَلَ اجْتِهَادَهٗ بَلَغَ مُرَادَهٗ × مَنِ اعْتَمَدَ عَلٰی شَرَفِ

بخدا پس بتحقیق نجات یافت × هر که در کار آورد توانائی خود را رسید مقصود خود را × هر که اعتماد کرد بر بزرگی

اٰبائه فقد ظلم × من اعظم الذنوب تحسین العیوب × من لم تستر

پدران خود پس تحقیق بی فرزند شد × بزرگترین مردان ست نیکو کردن عیبها کسیکه نپوشید کرد

سرّک افسد امرک × من افرط لمن فرّطا × من اکثر سؤاله حرم

راز ترا تباه کرد کار ترا × هر کو زیاده در گذشت مانند کسیست که تقصیر کرد × هر که بیشتر سوال او محروم شد

من الشناعات یتولد الآفات × من الماء کل شیء حی × من عار راس

از زشتیها پیدا میشود آفتها × از آب ست هر چیز زنده × از نشانهای [illegible]

الخذلان معادات الاخوان × من امات شهوته احیی مروته

رسوائی ست دشمن داشتن برادران × هر که بمیرانید خواهش خود را زنده کرد مروت خود را

من انصف فقد استظرف × من انکر حسن الصنیعة استوجب

هر که انصاف کرد پس بتحقیق خوش کرد × هر که انکار کرد خوبی نکوئی را سزاوار شد

سوء القطیعة × المنبتّ لا ارضا قطع و لا ظهرا ابقی × من بخل بماله

زشتی جدائی را × نیست نه زمینه را برید و نه پشت را باقی گذاشت × هر که بخل کرد بمال خود

علی نفسه جاد به علی عرسه × من بسط نشط × من بسط یده علی

بر جان خود × سخاوت کرد بوی بر زن خود × هر که فراخی کرد شاد شد × هر که فراخ کرد دست خود را بر

الانعام صارت نعمته علی الدوام × من بلغ اربعین و لم یاخذ

نعمت دادن گردد نعمتش همیشه × هر که رسید بچهل سال و نگرفت

العصا فقد عصی × من تأنّی ادرک ما تمنّی × من تربی جرو سوء

چوب را پس بتحقیق نافرمانی کرد × هر که توقف کرد دریافت چیزی را که آرزو میداشت × هر که بگرفت بچه درنده بد را

اکله × من تشبه بقوم فهو منهم × من تقدم خطوتین فقد ضل × من تکبر علی الناس ذل

خورد آنرا × هر که مشابهت کرد بقومی پس از ایشانست × هر که پیش شد دو گام پس بتحقیق گمراه شد × هر که بزرگی نمود بر مردمان خوار شد ۱۲

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللّٰهُ × مَنْ تَهَاوَنَ بِالشَّرِّ وَقَعَ بِالضُّرِّ × مَنْ ثَبَتَ جُودُهُ

هر که فروتنی کند برای خدا بلند کند او را خدا × هر که سبک شمرد بدی را بیفتاد در زیان × هر کسی که ثابت شد سخاوتش

ثَبَتَ وُجُودُهُ × مَنْ جَالَ نَالَ × مَنْ جَاوَرَ الْكِرَامَ أَمِنَ مِنَ الْإِعْدَامِ

ثابت شد هستی او × هر که جولان کرد رسید × هر که همسایگی کرد کریمان را ایمن شد از درویش شدن

مَنْ جَاعَ أَنِفَتْهُ × مَنْ جَادَ بِمَالِهِ جَلَّ وَمَنْ جَادَ بِعِرْضِهِ ذَلَّ × مَنْ جَادَ سَادَ

هر که گرسنه شد خوار انگاشت × هر که سخاوت کرد بمال خود بزرگ شد و هر که سخاوت کرد بآبروی خود خوار شد × هر که سخاوت کرد سردار شد

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا × مَنْ جَدَّ وَجَدَ × مَنْ جَرَّبَ

هر که آمد بیک نیکی پس مر او را ده مثلهای اوست × هر که کوشش کرد یافت × هر که آزمود

الْمُجَرَّبَ حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَةُ × مَنْ جَسَرَ أَيْسَرَ × مَنْ جَهِلَ زَمَانَهُ

مجرب را فرود آمد بوی شرمندگی × هر که دلیری کرد توانگری شد × هر که نادان است زمانه خود را

عَدَا الْخُمُولُ زَمَانَهُ × مَنْ حَسُنَ صَفَاؤُهُ وَجَبَ اصْطِفَاؤُهُ

میگذشت گناهی زمانه او را × هر که خوب شد صفای او ضرور شد برگزیدن او

مَنْ حَسُنَتْ خِصَالُهُ طَابَ وِصَالُهُ × مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ

هر که خوب شد خصلتهای او پاکیزه شد وصال او × از خوبی اسلام مرد است گذاشتن او

مَا لَا يَعْنِيهِ × مَنْ حَفَرَ بِئْرًا لِأَخِيهِ فَقَدْ وَقَعَ فِيهِ × مَنْ حَفَرَ مَهْوَاةً

چیزی را که اراده نمیکند او را × هر که بکند چاهی برای برادر خود پس بتحقیق بیفتاد دران × هر که بکند جای افتادن را

وَقَعَ فِيهَا × مَنْ حَفَّنَا أَوْ رَفَّنَا فَلْيَقْتَصِدْ × مَنْ حَلُمَ سَادَ × مَنْ خَافَ

بیفتاد دران × هر که خدمت کرد ما را یا احاطه کرد ما را پس باید که اعتدال کند × هر که بردباری کرد سردار شد × هر که ترسید

صَوْتَكَ تَمَنَّى مَوْتَكَ × مَنْ خَافَ وَجْهَ الصَّبَاحِ ذُبِحَ × مَنْ خَدَمَ خُدِمَ

آواز ترا آرزو کرد مرگ ترا × هر که ترسید روی صبح را بست کرد سر را × هر که خدمت کرد مخدوم شد

مَنْ خَشِیَ الذِّئْبَ اَعَدَّ کَلْبًا × مَنْ خَصَمَهُ الْقَاضِی اِلٰی مَنْ یَتَشَکّٰی

هرکه ترسید از گرگ مهیا کرد سگ را × هرکه خصومت کرد او را قاضی بسوی کدام کس شکوه کند ×

مَنْ دَامَ کَسَلُهُ خَابَ اَمَلُهُ × مَنْ دَخَلَ ظَفَارِ حَمَّرَ × مَنْ رَضِیَ نَفْسَهُ

هرکه همیشه شد کاهلی او نا امید شد امید او × هرکه در آمد ظفار سخن گفت بزبان حمیر × هرکه خوشنود کرد ذات خود را

بِالْاِسَاءَةِ شَهِدَ عَلٰی نَفْسِهِ بِالرَّدَاءَةِ × مَنْ رَضِیَ بِقَضَاءِ اللّٰهِ یَسْتَغْضِبُ

به بدی گواه شد بر ذات خود بهلاکت × هرکه راضی شد بحکم خدا خشم نگیرد او را ×

اَحَدٌ مَنْ رَقِیَ فِی دَرَجَاتِ الْهِمَمِ عَظُمَ فِی عُیُوْنِ الْاُمَمِ مَنْ رَکِبَ

کسی × هرکه بالا رفت در مرتبهای همتها بزرگ شد در چشمهای امتها × هرکه سوار شد

جَدَّهُ غَلَبَ ضِدَّهُ × مَنْ رَکِبَ الْعَجَلَ اُدْرِکَ الزَّلَلَ × مَنْ زَادَ

بر کوشش خود غالب شد ضد خود را × هرکه سوار شد بر شتابی دریافت لغزشها را × هرکه فزون

خُبْرُهُ بَادَ خَیْرُهُ × مَنْزِلَتُ الْاَبْرَارِ فِی صَوْنِ الْاَسْرَارِ × مَنْ سَالَمَ سَلِمَ

خبر او هلاک شد خوبی او × مرتبه نیکوکاران در نگاه داشتن رازهاست × هرکه صلح کرد سالم ماند

مَنْ سَاءَ عَزْمُهُ رَجَعَ اِلَیْهِ سَهْمُهُ × مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ ضَاقَ رِزْقُهُ مَنْ سَاءَ

هرکه بد شد قصد او بازگشت سوی او تیر او × هرکه بد شد خلق او تنگ شد روزی او × هرکه بد شد

اَخْلَاقُهُ طَابَ فِرَاقُهُ × مَنْ سَخِیَ بِرَاسِهِ فَقَدْ رَبِحَ مِنْ سَعَادَةِ جِدِّکَ

خلقهای او خوب شد جدائی او × هرکه جوانمردی کرد بسر خود پس بتحقیق سودمند شد از نیکبختی بخت است

وُقُوْفُکَ عِنْدَ حَدِّکَ مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ اَنْ یَکُوْنَ خَصْمُهُ عَاقِلًا

ایستادن تو نزد مرتبه خود × از نیکبختی مرد است بودن دشمن او دانا ×

مَنْ سَعٰی مَکْرُهُ بَادَ نَفْرُهُ × مَنْ سَکَتَ سَلِمَ وَمَنْ سَلِمَ نَجَا × مَنْ سَلَّ

هرکه آمد او حیله خود را هلاک شد گروه او × هرکه خاموش ماند سالم شد و هرکه سالم شد رهائی یافت × هرکه برکشید

سيف العداوة لا عمل فيه رأسه • من سلك الجدد أمن العثار • من شاور

شمشیر دشمنی با نیام کرد ران سر خود را • هر که رفت در زمین هموار درشت بیخوف شد از لغزش • هر که مشوره کرده

أهل النصيحة أمن من الفضيحة • من شرّ ما طرحك أهلك

از صاحبان نصیحت بی بیم شد از رسوائی • از بدی چیزیکه انداخت ترا اهل تست +

من صانع بالمال لم يحتشم من طلب الحاجة • من صدق توسّمه

هر که رشوت داد مال را شرم نداشت از طلب کردن حاجت • هر که راست شد نشان او

طال تبسّمه • من صدق في مقاله زاد في جماله • من صنّف

دراز شد تبسم او • هر که راست شد در سخن خود فزون شد در خوبی خود • هر که تصنیف کرد

قد استهدف • من ضحك ضُحك • من ضعفت آراؤه قويت

بتحقیق نشانه تیر شود • هر که خندید خنده کرده شد بروی • هر که ضعیف شد فکرهای او قوی شدند

أعداؤه • من طاب أصله زكى فرعه • من طال تعدّيه كثر عاديه

دشمنان او • هر که پاکیزه شد بیخ او پاک شد شاخ او • هر که دراز شد در گذشتن او از حد بسیار شدند دشمنان او +

من طلب حلب • من طلب شيئاً وجد • من طلب شيئاً ناله أو بعضه

هر که طلب کرد دوشید • هر که طلب کرد چیزیرا و کوشش کرد یافت • هر که طلب کرد چیزیرا یافت او را یا پاره آنرا •

من طلب ما لا يكون طال تعبه • من عتب على الدهر طال عتبه

هر که طلب کرد چیزیرا که نمیشود دراز شد تعب او • هر که خشم کرد بر زمانه دراز شد خشم او

من عجّل أموره يصبه من الندم • من عدل ما عدل • من عدل ملك • ومن ظلم

هر که شتاب کرد در کارهای خود رسد او را شرمندگی • هر که انصاف کرد تجاوز نکرده شد • کسیکه انصاف کرد مالک شد • کسیکه ستم کرد

هلك • من عرف شيئاً نسب إليه • من عرف التجارب طابت له المشارب • من عرف

هلاک شد • کسیکه شناخت چیزیرا نسبت کرده شود بسوی او • کسیکه شناخت تجربه‌ها را پاکیزه میشود برای او راهها • هر که شناخت

هَمَّتُهٗ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهٗ × مَنْ عَزَّ بَزَّ × مَنْ عَقَدَ عَيْنًا حُجِبَ نَظَرُهٗ × مَنْ عَلَتْ

نفس خود را پس بتحقیق شناخت پروردگار خود را × کسیکه غالب شد گرفت متاع را × هر کہ بست چشم را باز داشت نظر خود را × هر کہ بلند

دِمَاغُهٗ فِي الصَّيْفِ غَلَى قِدْرُهٗ فِي الشِّتَاءِ × مَنْ عَلَتْ هِمَّتُهٗ طَالَ

داغش در گرما بجوشید دیگ را و در زمستان × هر کہ بلند شد همت او دراز شد

هُمُوْمُهٗ × مَنْ عَلَّمَهٗ حَرْفًا فَهُوَ مَوْلَاهُ × مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ

غمهاے او × کسیکه اموزانید او را یک حرف پس وے مالک اوست × هر کہ عمل کرد شایسته پس برای ذات او

وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا × مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا × مَنْ غَالَبَ أَخَذَ السَّلَبَ

و هر کہ بدی کرد پس بر وے است × کسیکه فرود آمد بمنزل ما پس نیست از ما × هر کہ غالب شد گرفت متاع را

مَنْ فَعَلَ الرَّدِيَّ يَلْقَاهُ × مَنْ فَعَلَ مَا شَاءَ لَقِيَ مَا سَاءَ ×

کسیکه کرد هلاکت را ملاقات کند آنرا × کسیکه کرد آنچه خواست ملاقات کند چیزے را که اندوهگین کند

مَنْقَبَةُ الْمَرْءِ تَحْتَ لِسَانِهٖ × مَنْ قَبَضَ قُبِضَ × مَنْ قَدَّمَ الْخَيْرَ عَلِمَ

بزرگی مرد زیر زبان اوست × هر کہ قبضه کرده شد کسیکه پیش کرد نیکی را

مَنْ قَرَّ عَيْنًا بِعَيْشِهٖ نَفَعَهٗ × مَنْ قَرَعَ بَابًا وَلَجَّ وَلَجَ × مَنْ قَسَطَ فَاسِقَطَ

هر کہ خنک کرد چشم را بزندگانی خود سود کرد او را × هر کہ کوفت در را و مبالغه کرد در آمد × هر کہ انصاف کرد مقبول

مَنْ قَصُرَ عَنِ السِّيَاسَةِ صَفِرَ عَنِ الرِّيَاسَةِ × مَنْ قَلَّ دِيْنَارُهٗ

هر کہ کوتاه شد از نگهبانی خالی شد از ریاست × کسیکه کم شد دینار او

ذَلَّ مِقْدَارُهٗ × مَنْ قَلَّ لُبُّهٗ زَادَ عُجْبُهٗ × مَنْ قَلَّ سُرُوْرُهٗ كَانَ

کم خواهد شد مرتبه او × هر کہ کم شد عقل او فزون شد کبر او × هر کہ کم شد خوشی او باشد

الْمَوْتُ رَاحَتَهٗ × مَنْ قَلَّتْ فَضَائِلُهٗ ضَعُفَتْ وَسَائِلُهٗ × مَنْ قَنِعَ شَبِعَ

مرگ آسایش او × کسیکه کم شد بزرگیهاے او سست شد وسیلهاے او × هر کہ قانع شد سیر شد

قنع: بالفتح و التشدید و سعود آسمان بمنزل دیگر | ... | دانه ... ب ...

مَنْ قَنَعَ بِعَطَاءِ اللّٰهِ لَمْ يَدْخُلْهُ حَسَدٌ ٭ مَنْ كَانَ دَلِيلُهُ الْغُرَابَ

هر که قانع شد ببخشش خدا درنیاید او را رشک ٭ هر که باشد رهنمای او زاغ

رَضِيَ بِمَنْزِلِ الْخَرَابِ ٭ مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ مَلَامُهُ ٭ مَنْ كَثُرَ لَهُ

راضی شود بجای ویران ٭ هر که بیشتر شد سخن او بیشتر شد ملامت او ٭ هر که بیشتر شد برای او

الدَّمَامِيلُ كَثُرَ لَهُ دَنَانِيرُ ٭ مَنْ كَثُرَ ضَحِكُهُ قَلَّتْ هَيْبَتُهُ

دملها بیشتر شد برای او دینارها ٭ هر که بسیار شد خندهٔ او کم شد بزرگی او ٭

مَنْ كَثُرَ خِوَانُهُ كَثُرَ إِخْوَانُهُ ٭ مَنْ كَثُرَ ابْتِهَاجُهُ بِالْمَوَاهِبِ اشْتَدَّ

هر که بیشتر شد خوان او بسیار شد برادران او ٭ هر که بسیار شد خوشی او به بخششها سخت شد

انْزِعَاجُهُ لِلْمَصَائِبِ ٭ مَنْ كَثُرَ ظُلْمُهُ وَاعْتِدَاؤُهُ قَرُبَ هَلَاكُهُ

برکندنش برای مصیبتهای کسیکه بسیار شد ستم او و تجاوز کردن او از حد نزدیک هلاکت او

وَفَنَاؤُهُ ٭ مَنْ كَثُرَ اعْتِبَارُهُ قَلَّ عِثَارُهُ ٭ مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ خَطَاؤُهُ

و فنای او ٭ کسیکه بسیار شد اعتبار او کم شد لغزش او ٭ هر که بسیار شد سخن او بسیار شد خطای او

مَنْ كَثُرَتْ عَوَارِفُهُ كَثُرَتْ مَعَارِفُهُ ٭ مَنْ كَثَّرَ سَوَادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ مِنْكَ

هر که بسیار شد نیکی های او بسیار شد شناسان او ٭ کسیکه بسیار کرد سواد گروهی را پس وی از ایشان است

رَبَضُكَ وَإِنْ كَانَ سَمَاراً ٭ مَنْ كَرُمَ أَصْلُهُ لَانَ قَلْبُهُ ٭ مَنْ كِلَا جَانِبَيْكَ

از تست مال تو اگرچه باشد شیر ٭ هر که بزرگ شد اصلش نرم شد دل او ٭ از هر دو جانب تو

لَا لَبَّيْكَ مَنْ لَاحَاكَ فَقَدْ عَادَاكَ ٭ مَنْ لَا يَنْفَعُكَ صَدَاقَتُهُ

نه حاضر در خدمت تو ٭ هر که دشنام داد ترا پس به تحقیق دشمنی کرد ترا ٭ هر که سود نکند ترا دوستی او

لَا يَضُرُّكَ عَدَاوَتُهُ ٭ مَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ يَرْجُو الرَّاحَةَ ٭ مَنْ لَا ذَنْبَ

زیان نکند ترا دشمنی او ٭ هر که نیست گناه مر او را امید میدارد آسایش ٭ کسیکه نیست گناه

له لا یخاف علیه من لا یکفیه الیسیر لا یکفیه الکثیر من الامانة

مرا ورا ترسیده نمیشود ازوے، هرکه کفایت نمیکند ورا اندک کفایت نمیکند ورا بسیار کسیکه نیست امانت

له لا دین له، من لزم الطمع عدم الورع، من لزم الرقاد عدم

مرا ورا نیست دین مرا ورا، هرکه لازم کرد طمع را نیست گردید پرهیزگاری را، هرکه لازم کرد خواب را نیست

المراد، من لم یأس علی ما فاته اراح نفسه، من لم یسمع النصح

مقصود را، هرکه اندوهگین نشد بر آنچه فوت شد او را آسایش داد ذات خود را، هرکه نشنید نصیحت را

فانه یزید سماع الملامة، من لم یعرف التلویح لم یعرف التصریح

پس البته او افزون میکند شنیدن نکوهش را، هرکه نشناخت اشاره را نشناخت تصریح را

من لم تسر حیاته لم تغم وفاته، من لم ینظر فی عواقب الامور

هرکه خوش نشد زندگی او اندوهگین نشد مرگ او، هرکه ننگریست در آخرهاے امور

وقع فی الحذر، من لم یقبل التوبة عظمت خطیئته، من لم یؤدبه

بیفتاد در خوف، هرکه قبول نکرد توبه را بزرگ شد گناه او، کسیکه ادب نداد او را

الابوان ادبه الزمان، من لم یقل العثرة سلب القدرة، من لم

پدر و مادر ادب داد او را زمانه، هرکه نه بخشید گناه را دور کرده شود توانائی خود را، هرکه

یرحم لم یرحم، من له المولی فله الکل، من لی بالسانح بعد

رحم نکرد رحم نکرده شود، هرکه مرا او راست خدا پس مرا او راست همه، کیست برائے من مبارک بعد

البارح، من لیس مع المتحدین متحدا فهو من التنویة

شوم، هرکسیکه نیست با متحدین متحد پس وے از تنویه است

من لیس تقویم النفس فهو نقش تقویم، من مات ترا عاش

هرکه نیست مرا او را راست کردن نفس پس وے نقش تقویم است هرکه نیکو کار زندگی کرد

في العفو × من مات غريبا مات شهيدا × من مال الى المال

درعفو × هر که مرد مسافر مرد شهید × کسیکه خواهش کرد سوی مال

مات في المال × من ملك نفسه فهو ملك بنفسه × من من

مرد درمحبت مال × هر که مالک شد ذات خود را پس وی مالک شد بذات خود × هر که احسان کرد

بمعروفه سقط شكره × من بغى في الدين يصلف × من نظر

بنکوئی خود بیفتاد شکر او × هر که ستم کرد در دین بی بهره شد × کسیکه نظر کرد

في العواقب سلم من النوائب × من نم اليك نم عليك

در انجام کارها محفوظ ماند از مصیبتها × هر که سخن چینی کرد سوی تو سخن چینی کرد بر تو

من هاب خاب × من هان عليه المال توجهت اليه

هر که ترسید بی بهره شد × کسیکه سبک شد بروی مال متوجه شد سوی وی

الآمال × من يأت الحكم وحده يفلج × من يتوكل على الله

امیدها × هر که بیاید حاکم را تنها رستگار شود × هر که توکل میکند بر خدا

فهو حسبه × المنية تضحك الأمنية × من يجتمع يتقعقع

پس او تعالی بس است او را × مرگ میخندد آرزوها را × کسیکه مجتمع شد جنبد

عمده × من يزرع الشوء يحصد الندامة × من يزرع

ستونها × هر که کشت میکند بدی را درو میکند شرمندگی را × کسیکه کشت میکند

الشر يحصد الندامة × من يزرع الشوك لم يحصد به عنبا

بدی را درو میکند شرمندگی را × هر که کشت میکند خار را درو نمیکند بوی انگور را ×

من يسمع يخل × من يطل هن ابيه ينتطق × من يطل

هر که میشنود ... میشود × هر که دراز میشود شرمگاه پدرش کمربند میبندد × هر که دراز شود

ذَیلَہٗ یَنْتَطِقُ بِہٖ × مَنْ یَعْمَلْ سُوْءً یُجْزَ بِہٖ × مُوْبَتَہٗ × مَنْ یُعْطِ

دامن وے کمر بند دوے × فا کسیکہ عمل کند بدی را بیابد عذاب اورا × ہرکہ میدہد

بِالْیَدِ الْقَصِیْرَۃِ یُعْطَ بِالْیَدِ الطَّوِیْلَۃِ × مَنْ یَنِکِ الْعَیْرَ یَنِکْ

بدست کوتاہ دادہ شود بدست دراز × ہرکہ گاید گورخر را گاید

نَیَاکَا × مَوَاعِیْدُ عُرْقُوْبٍ × اَلْمَوْتُ حَقٌّ × مَوْتُ الْاَغْنِیَاءِ

نیاک را × وعدہ اے عرقوب × مرگ ثابت ست × مرگ توانگران

حَسْرَۃٌ وَمَوْتُ الْعُلَمَاءِ ثُلْمَۃٌ وَمَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَۃٌ ×

حسرت ست ومرگ عالمان رخنہ است ومرگ محتاجان آسایش ست

اَلْمَوْتُ فِیْ طَلَبِ النَّارِ خَیْرٌ مِّنَ الْحَیٰوۃِ فِی الْعَارِ × مَوْتٌ

مرگ در طلب آتش بہتر است از زندگانی در ننگ × مرگ

فِیْ دَوْلَۃٍ وَعِزٍّ خَیْرٌ مِّنْ حَیٰوۃٍ فِیْ ذُلٍّ وَعَجْزٍ × مُوْتُوْا

در دولت و عزت بہتر ست از زندگانی درخواری و عاجزی × بمیرید

قَبْلَ اَنْ تَمُوْتُوْا × اَلْمَوْجُوْدُ شِفَاءٌ × اَلْمَوَدَّۃُ اَفْضَلُ الْقَرَابَۃِ

پیش از مردن شما × موجود شفاست × دوستی بزرگترین نزدیکیست

اَلْمُؤْمِنُ مِرْاٰۃُ الْمُؤْمِنِ × اَلْمُؤْمِنُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ

مسلمان آئینہ مسلمان است × مسلمان کسے ست کہ محفوظ مانند مسلمانان از

یَدِہٖ وَلِسَانِہٖ × اَلْمَوْءُ مِنْ قَلِیْلِ الْمُؤْنَۃِ × مَہْلَکَۃُ الْمَرْءِ حِدَّتُہٗ

دستش و زبانش × مسلمان کم مشقت ست × ہلاکت مرد تیزی اوست ×

گنجینۂ دوم در مثلہای فارسی

ما

بیگانہ ہرکہ را
دامن باشد
ترازو میخواہد
کہ بجا
دیگر گذارد
زن را از
منتی الارب

۲

نیاک بروزن
ابن الشداد
[illegible]

۳

نحوید بن
صفوان عمالقہ
[illegible]

[illegible]

ما بخیر و شما بسلامت ٭ ما در چه خیالیم و فلک در چه خیال ٭ کاری که خدا کند فلک را چه مجال
ماریان گم کرده دنبال اخته میگردد ٭ ما ده بعضو ضعیف میزند ٭ ما را ازین گیاه ضعیف
این گمان نبود ٭ ما را چه ازین قصه که گاو آمد و خر رفت ٭ ما را عجب آید که ازین کس آید ماری
تو که سرش را نبینی نزنی ٭ یا بوم که هر کجا نشینی بکنی ٭ مار بدست دیگران باید کوفت ٭ مار گزیده از
ریسمان سیاه بترسد ٭ مار مرده نمی گزد ٭ مار از پا پیش از آن دود که گوشت غزکها نریلے
ماز یاران چشم یاری داشتیم ٭ خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم ٭ مال مفت دل بیرحم ٭ مال عرب
پیش عرب ٭ مال مرده پیش مرده ٭ مال حرام بود براه حرام رفت ٭ مال نثار جان
و جان نثار آبرو ٭ ما هم خدای داریم ٭ ماهی را ماهی میخورد ٭ و ماهی خوار را ... ماهی از سر
گنده گردد نی زدم ٭ ماهی بخواهی دمش بگیر ٭ مباش در پی آزار و هر چه خواهی کن
مبنام فردا که فردا که دید ٭ متواضع خاکست که کف پای شاه و گدا یکسان بوسد ٭ مثل
معروف پیرایه زبانها محالست که هنرمندان بمیرند و بی هنران جای ایشان گیرند
محبت ست که دل را امید ها آرام ٭ وگرنه کیست که آسودگی نخواهد ٭ محتسب در بازارست
نه در خانه ٭ محتسب گر می خورد معذور دارد مست را ٭ محتسب اندرون خانه چکار ٭ محمد علیه السلام
بمعراج بلند است نه بعمامه ٭ محنت بر باد گنه لازم ٭ محنت بقیا نده است و همه برابر گور
محنت قرب ز بعد افزون ست ٭ مدعی سست و گواه چست ٭ مرا بخیر تو امید نیست
شر مرسان ٭ مرا همت بلند و دست کوتاه ٭ مرا افسوس می آید برای تو ٭ مگاید مرا گدایی تو
بودن ز سلطنت بهتر ٭ مرا نان ده و کفش بر سر بزن ٭ مرا بامرزد دیگر را تو دان ٭ مراد سخا
باعتدال ست ٭ مرغ بیار و مرغ بخور ٭ مرده بدست زنده ٭ مرده هر چند عزیز است نگه نتوان داشت
مرده هرگز نمیگوید ٭ مردن بنام به که بود زندگی به ننگ ٭ مردن حق ست لیکن اول
همسایه را ٭ مردن بعلت به که زندگانی بذلت ٭ مرده آنست که نامش به نکوئی نبرند

مرده سخن نمیکند ۔ مرده گر خاک میدهد بستان ۔ مردن ملا نفع میکند ۔ خوب است که بابا بمیرد ۔
مردیت بیازمای وانگه زن کن ۔ مردیا بر هوا هند و نامرد با در هوا ۔ مرد آخربین مبارک
بنده ایست ۔ مرد بے سنگ را وزنے نباشد ۔ مرد باش یا در پے مرد باش ۔ مردی بنود فتاده
را پائے زدن ۔ مرد باید که قدر مردی داند ۔ مرغ که فربه میشود گوشتش تلخ میگردد ۔ مرغ آتش
کی لذت شناسد انرا ۔ مرغ زیرک گر بدام افتد تحمل بایدش ۔ مرگ انبوه جشنے دارد ۔ مرگ به از
رسوائی ۔ مزدور خوشدل کار بیش میکند ۔ مزد ۔ با آفتاب برجنگ است ۔ مزد آن گرفت جان برادر
که کار کرد ۔ مزن فال بد کاورد حال بد ۔ مستوفی شده میخواهد و قاضی گواه ۔ مسجد جای گوز نیست
مسکین خر ارچه بے تمیز است ۔ چون بار برد همی عزیز است ۔ مسلمان در گور است و مسلمانی در کتاب ۔
مشتے که بعد از جنگ یاد آید بر کلۂ خود باید زد ۔ مشتے نمونۂ خروار ۔ منت ناخورده بر
خود می نازد ۔ مشت زن دیگر است تیغ زن دیگر ۔ مشت در محل خود از تیغ بالاتر است ۔ مشت بستہ
قفل بهشت است و انگشت کشاده کلید رحمت ۔ مشک آنست که خود ببوید نه که عطار بگوید ۔ مصلاے
زاهد اگر بشاهد رسد خود را پاک کند ۔ مصلا را پلیده مصیبت که اجر دارد ۔ معیشتش نتوان گفت
مطلب سعدی دیگر است ۔ معزول میشوند چه معقول میشوند ۔ معیار دوستان دغل روز
حاجت است ۔ مفت را چه گفت ۔ مفت کرم داشتن ۔ مفتی نوشت هر چه گفتی ۔ مقام
عیش میسر نمیشود بی رنج ۔ مقامات از کتاب مه دانی توان یافت نه از عمامه حریر ۔ مکن
مکن که نکوکوهران چنین نکنند ۔ مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت ۔ که او چون تو بسیار پرورد و کشت ۔
مگر این ابنان ملا قطبست ۔ مگس حرام نیست لیکن دل بهم میزند ۔ مگس چه پرند ۔ ملازم نو
تیز رو ۔ ملا منم و برادرم میخواند ۔ ملا شدن چه آسان آدم شدن چه مشکل ۔ ملخ گرسنه بر خانۂ خالی
بر خوان ۔ عقل با در نکند کز رمضان اندیشد ۔ ملخ از چرخ نگارین ترست ۔ من آنم که من دانم ۔
من از آسمان میگویم او از ریسمان میگوید ۔ من یار تو بوسم و تو دست مکرر ۔ منشی گر میکشی

از مردہ میباید کشید ۔ من چہ گویم تنبورہ من چہ میگوید ۔ من چہ پشمم کہ برادر کلان من بھی
من سود کنم ترا زیانے نہ رسد ۔ من کجا و دیوان حافظ کجا ۔ من کہ بدنام جہانم چہ صلاح اندیشم ۔ من
میگویم موند اردو میگو بکن ۔ من مردہ جہان مردہ ۔ من زندہ جہان زندہ ۔ من و مرلی من
ہر دو آنچنان مفلوک ۔ کہ ہر دو را دو مرلی خوب میباید ۔ من ہمان احمد پارینہ کہ بودم ہستم ۔
مو از زبانش برآمدہ ۔ مو در بدنش راست شدہ ۔ موت اہل صفا چہ بر رو چہ در قفا ۔
مو رہا بہ کہ نباشد بر پش ۔ موسیٰ را سپیدی دست ہنرست نہ عیب ۔ موش زندہ بہ از گربۂ
مردہ ۔ موش بسوراخ نمیرفت جاروب بدست بست ۔ موش را گفتند از بنیاد کندن توبہ
کن گفت بنیاد توبہ را ہم بکنم ۔ موشک مدواند مہربانی دشمن اعتبار را نشاید ۔ تا تملقش چہ
رسد ۔ مہمان عیب دشمن خاندان است ۔ مہمان کمتر میکند تعلیم صاحب خانہ را ۔ مہمان
عزیزست مگر تا سہ روز ۔ مہمان خودیم لیک در خانۂ تو ۔ مہمان مہمان را نتواند دید و صاحب خانہ
ہر دو را ۔ مہمان بے وقت بہ پہلوے خود میخورد ۔ مہمان را با فضول چہ کار ۔ مہمان ناخواندہ بہ صدر دست
می‌نشیند بجاے عقرب کور ۔ میانِ عاشق و معشوق رمزیست ۔ کرام کاتبین را
ہم خبر نیست ۔ میان دو خر یادہ ماند ۔ میان دو خر آرد و میخواہد ۔ میان دو سنگ آرد میخواہم
میتواند بخشید گر گاہی گناہے میشود ۔ میخش قائمست ۔ میراث پدر خواہی علم پدر آموز ۔ میراث
گرگ مردہ بکفتار میرسد ۔ میفروشد گنبد و خرج منارہ میکند ۔ میکشد زہر اگر اندکی از طبیبانست میگوزد
دہر سوئی لوید ۔ میگوزد و دو الین نگاہ میکند

گنجینۂ سوم در امثال ہندیہ

ماٹ کا ماٹ گرہا ہی رہا رے سے بد آیا بھلا ۔ ماری ماری دھور اُڑائی ۔ ملا جیسے
سنوار ۔ مار کے آگے بھوت بھاگتا ہے ۔ مارنے والے سے جلانے والا بڑا ۔ آتا ہے مار کی جا

داد الٰہی ہے ٭ مارون تیر ہوا اور بڑوسے لے خیر آباد ٭ مارون گھٹنا پھوٹے آنکھ ٭ مار اُمنہ طباق سا
آگے چھو رانہ کھائے ٭ مارنے کا ہاتھ پکڑا جاتا ہے کہنے والے کی زبان نہین پکڑی جاتی ٭ ماما بنجر طیان
کھایا کیجے ہین ٭ ماموں کے کانین انتی بھانجا اینڈا اینڈا پھرے ٭ مان نہ مان مین تیرا مہمان ٭
مان کا پان بھلا ہے ٭ مانگے تانگے کام چلے تو بیاہ کرے بلا ٭ مانگے پرتا نگا اور بڑھیا کی برات ننگ
حلج کے کہنے جھاجا مانگ لین تو لاگی لاجا ٭ مانگتا کی جوجی ٭ مان کا پیٹ کمہار کا آوا ٭ مان اپنی
باپ تیلی بیٹا شاخ زعفران ٭ مان چھوڑ موسی سے مزاج ٭ مان نہ مان کا جایا سبھی لوگ پرایا ٭
مان مرے موسی جیسے ٭ مان رووے تلوار کے گھاؤ سے باپ رووے تیرے گھاؤ سے ٭
مان رنگی باپ کولا بیٹا روغن الدولہ ٭ مان پنہاری باپ کنجر بیٹا مرزا سنجر ٭ مان پنہاری بھلی پر
باپ پنہت ہزاری بھلا نہین ٭ مان پنہاری پوت چھیلا چوتڑ پر باندھے لوہے کا تھیلا ٭ مان
بیٹی مین فلان غائب ٭ مالش کے پہچاننے کو معاملہ کسوٹی ہے ٭ ماہ تلا تل بار ٹھے پھاگن
گوڑے کاڑھے ٭ مائی مائی سب ملین باپ کوئی نہین ملا ٭ مت کر ساس برائی تیرے
آگے بھی جائی ٭ مجکو کوئی نہ مارے مین تو سبکو مار آؤن ٭ مچھی کی جھانٹ جھینگا ٭ مچھلی کے
بچون کو تیرنا کون سکھلائے ٭ مچھلی تو نہین کہ سڑ جائیگی ٭ محلے مین آئی برات بڑے دس گھر
لگی ہگاس ٭ مخادیم خان کی سالی ٭ مدعی ٭ مدعی علیہ نادین شاہد پیسے جائین ٭ مرے
میری جوبہ ہوره ٭ مرتا کیا نہ کرتا ٭ مردے کو بیٹھ کر روتے ہین اور روزی کو کھڑے ہوکر ٭
مرے پیچھے سو من مٹی ویسے ہزار من ٭ مردہ بہشت مین جائے یا دوزخ مین حلوہ مانڈے سے کام ٭
مرد کو کرد ضرور ہے ٭ مرد کو ہشیاری لازم ہے ٭ مرد مرے نام کو نامرد مرے نان کو ٭ مرد کا نوکر
مرے برس دن مین رنڈی کا نوکر چھ مہینے مین ٭ مرزا ہوا ٭ مرغے کی بانگ کا کیا اعتبار ٭ مرغی کے
خواب مین دانہ ہی دانہ ٭ مرغی اپنی جان سے گئی کھانے والے کو مزہ نملا ٭ مرغی کے
تلے ہی کا گھاؤ بس ہے ٭ مرغا بانگ نہ دیگا تو کیا صبح ہی نہوگی ٭ مرن چلے سوگ ہمارے منہ ٭

مرین سنکلیون کہ بڑھیں گئین ۔ مرے نہ ماںجھا دے ۔ مسلمانی آبادانی ۔ مسیت ڈھہ گئے
محراب رہ گئی ۔ مسی کا حل کسکو میان چلے بھس کو ۔ مشعلچی آپھی اندھا ۔ مفلسی مین آٹا گیلا ۔
مفلسی اور فالسے کا شربت ۔ مفلس سے سوال حرام ہے ۔ مقدور کی مان گوڑے ہی
رگڑتی ہے ۔ مکر چکر کی کہانی آدھا تیل آدھا پانی ۔ مکے مین رہتے ہین پر حج نہین کیا ۔ مکے گئے
نہ مدینے گئے ۔ بیچ ہی بیچ پھیر کہے ۔ ملا نہوگا تو کیا مسجد مین اذان نہوگی ۔ ملا جی کیا کہین
اخون جی آگے ہی سمجھے ہوے ہین ۔ ملا کی دوڑ مسیت تک ۔ ملا جی کی ملاجی ۔ ملی بانس کے
بانس کھائے ۔ ملکی کیا جانے پرائے دل کی ۔ من بھائے مونڈی ہلائے ۔ من بھائے تو ڈھیلا پیاری
من بھر کا سر ہلاتے ہین میان بھر کی جیب نہین ہلاتے ۔ من چلتا ٹٹو نہین چلتا ۔ من چنگا تو
کٹھوتی مین گنگا ۔ منڈوے کے آٹے مین شکر کیا ۔ من من گانے ڈس لش روے ۔ خود خصم کر
سکھ سے سو ۔ من مین شیخ فرید بغل مین ایٹین ۔ من پانی گھر جانی ۔ من موتیون بیاہ ۔ من جائے لون جائے ۔ موت
کو پکڑ لیے تو تب کوئی راضی ہو ۔ موت بھلی کہ جان کندن ۔ موت سر پر کھیلتی ہے ۔ موتین گے اوپر
سور ہینگے ۔ موزی کا جنگل ۔ مور کی ساری رین چتر کی ایک گھڑی ۔ موری کی اینٹ چوبارے
چڑھی ۔ موزی کا گھاؤ میان جانین یا پاؤن ۔ موکونہ لوکو کی جو بلی مین جعبون کو ۔ مونی ہندو یا بڑا ایمان
جس چاہے بس دے ۔ مولی اپنی ہی پالون بھاری مول سے بیاج پیارا ہوتا ہے ۔ موم کی ناک
موم کی مریم موم کے پاسے ۔ اٹھ مریم تیرے دھکڑے آئے ۔ منہ مانگی موت نہین ملتی ۔ منہ کالا تخت
اچھالا ۔ منہ مین دانت نہ پیٹ مین آنت ۔ منہ مانگا بر پایا ۔ منہ ہی منہ مارے اور توبہ توبہ پکارے
منہ پر بالی لوئی تو کیا کریگا کوئی ۔ منہ دیکھی سب کہین خدا لگتی کوئی نہ کہے ۔ منہ سے لام کاف
مت نکالو ۔ منہ پر ہوائیان اڑنے لگین ۔ منہ سے رال ٹپکی پڑتی ہے ۔ منہ کو کالک لگ گئے ۔ منہ پر
خاک ملی ہے ۔ منہ لگے دو کن پیٹ مین ۔ منہ ہالے ستر بلا ٹالے ۔ منہ نور نہ پیٹ صبور ۔
مونڈلی سر پر پانی ڈھل گیا ۔ موہے گن موہے گن چل نڈی تو ہے کون گنی ۔ مو کا باپ کے

بڑی بڑی آنکھین موسے پہ سودتے ۔ موے پر کوئی لکھے کا کام نہین آتا ۔ موکی قبر اور جیتے کا

گھر موے شیر سے جیتی بلی بھلی ۔ موکیون کہ سانس نہ آئی ۔ موئی بچھیا باہمن کے ناؤن

موئی مائی لوٹی سگائی ۔ موئی جون ۔ مہر پر دود ۔ نہین نہ مہر گئی جبت گئی گئی نان میان

حقے سے منھ جھلس کے بداکیا مہمان میان مسافر ۔ تو بھی دیکھین خندہ کیا کرتی ہے

میان نے لوٹی سب گھر سے کھوئی ۔ میٹھا میٹھا ہپ ہپ کڑوا کڑوا تھو تھو ۔ میٹھا اور

کٹھوتی بھر ۔ میٹھی میٹھی بتیان ردتا ئین کہین ہاتھ کتر لیے ہین ۔ میٹھی چھری ۔ میری سیر بات

سنجی تھا ۔ بردہ آزاد کیا کرتا ۔ میرا ماتھا تبھی ٹھنکا تھا ۔ میری ایک بولی تیری دو بولی ۔ میری

بلکنی سناست بولی ۔ میرے ہی سوا جبکے نہین اور راجہ میرا منگتا ۔ میرے گھر سے آگ لائی اور نام گھا

بھسندر میلن گور برابر ۔ مین مرون تاکی کیے وہ مرے واکے لیے ۔ مین بھولی کہ بیٹھ مین کرون

تیری بھلائی تو کر میری آنکھ مین سلائی ۔ مین کو مجھری کی بیاہی ہے ۔ مین سکی ایسکی چشندی کی

کو بھی نہ کام ہوا ۔ **خزینہ بست و ہشتم** در مثلہای حرف نون تمام شد گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

اَلنَّادِرُ کَالْمَعْدُوْمِ ۔ اَلنَّادِرَۃُ لَا تُرَدُّ ۔ نَارُ الْفُرْقَۃِ اَحَرُّ مِنْ نَارِ جَھَنَّمَ

نادر مانند معدوم است ۔ بازگردانیده نشود ۔ آتش جدائی بسیار گرم است از آتش دوزخ

نَارُ الْحُبَاحِبِ لَا تَقْدَحُ ۔ الْخَیْلُ مُحَوَافِرُهَا ۔ اَلنَّارُ تَاْکُلُ نَفْسَهَا اِنْ لَمْ تَجِدْ مَا تَاْکُلُ

آتش ریزه ها نیز نمد آتش را سیاه ان بسپای خود ۔ آتش میخورد ذات خود را اگر نیابد چیزی که بخورد آزاد

اَلنَّارُ کَثِیْرُ الرَّمَادِ لِاَنَّهَا تُطْعِمُ الْعِبَادَ ۔ اَلنَّاسُ اَتْبَاعٌ لِمَنْ غَلَبَ

آتش بسیار خاکستر است چه الطعام از بیرون انند بندگان خود را ۔ مردمان تابع اند برای کسیکه غالب شد

اَلنَّاسُ اِخْوَانٌ وَشَتّٰی فِی الشِّیَمِ ۔ اَلنَّاسُ عَلٰی دِیْنِ مُلُوْکِھِمْ ۔ اَلنَّاسُ

مردمان برادران اند مختلف اند در خصلتها ۔ مردمان بردین بادشاهان خود اند ۔ مردمان

كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ النَّاسُ × النَّاسُ مَجْزِيُّونَ بِأَعْمَالِهِمْ × النَّاسُ مَعَ اللِّبَاسِ

مانند دندان شانه اند × مردمان پاداش داده شده به عملهای خود × مردمان با پوشاک اند

النَّاسُ مَوْتَى وَأَهْلُ الْعِلْمِ أَحْيَاءٌ × النَّاسُ يُخْبِرُونَ بِمَا تَبَاهَوْا

مردمان مرده اند و عالمان زنده × مردمان را میکنند چیزی را که تفاخر کردند

نَاوِصِ الْجُرَّةَ ثُمَّ سَالِمْهَا × الشَّبْعُ يَقْرَعُ بَعْضُهُ بَعْضًا × الْبَذْرُ رَضَاعٌ

گرفت دام را با مصالحه کرد او را × تبع میگوید بعض او بعضی را × آب افشرده شیر دادن

الْإِخْوَانُ تُجَّارُهَا × تُجَارِيهِمْ الْفَضْلُ × الدِّينُ نَجْمُ السَّمَاءِ × النَّدَمُ تَوْبَةٌ

برادرانست × رنگ شتر اصل اوست شتاره × تقدیر نیست مانند ستاره آسمان × شرمندگی توبه است

نَدِمْتُ نَدَامَةَ الْكُسَعِيِّ × تَزَوَّا الْعَرَبُ × اسْتَجْهَلَ الْفَرَاشُ × النِّسَاءُ

شرمنده شدم مانند شرمندگی کسعی × برجستن بر نادان شمرده را × زنان

شَقَائِقُ الْأَقْوَامِ × نِسْيَانُ الْمَوْتِ صَدَأُ الْقَلْبِ × النُّصْحُ بَيْنَ الْمَلَأِ تَقْرِيعٌ

نیمه های گروه ها اند × فراموش کردن مرگ زنگ دل است × نصیحت کردن دشمنی ست

لَا يُفْلِحُ × نُصْرَةُ الْحَقِّ شَرَفٌ وَنُصْرَةُ الْبَاطِلِ سَرَفٌ × التَّحْقِيقُ

رستگار نمیکند × یاری کردن حق بزرگیست × یاری کردن باطل خیرگی عقل ست × تحقیق علم

بِلَا جِهَادِ الشَّيْطَانِ × النَّصِيبُ يُصِيبُ × النَّصِيحَةُ بَيْنَ الْمَلَأِ

بی جهاد شیطان ست × نصیب میرسد × نصیحت میان گروه

تَقْرِيعٌ × نَظَرُ الشَّحِيحِ إِلَى الْغَرِيمِ الْمُفْلِسِ × النَّعْلَيْنِ تَحْتَ الْعَيْنَيْنِ

سرزنش کردن ست × نگریستن بخیل سوی مقروض محتاج × هر دو پاپوش زیر هر دو چشم

نِعْمَةُ الْجَاهِلِ كَرَوْضَةٍ فِي الْمَزْبَلَةِ × النِّعْمَةُ مَجْهُولَةٌ مَا دَامَتْ مَوْجُودَةً

نعمت نادان مانند باغ ست در جای پلیدی × نعمت مجهول ست تا وقتیکه موجود ست

فَاذَا فُقِدَتْ عُرِفَتْ × اَلنِّعْمَةُ اِذَا فُقِدَتْ عُرِفَتْ × نِعْمَ الْخَتَنُ

پس چون گم بشود شناخته شود × نعمت چون گم شود شناخته شود بهتر داماد

اَلْقَبْرُ × نِعْمَ الشَّیْءُ الْهَدِیَّةُ اَمَامَ الْحَاجَةِ × نِعْمَ صَوْمَعَةُ الرَّجُلِ بَیْتُهُ

گورست × بهتر چیز تحفه است پیش حاجت × بهتر عبادتگاه مرد خانهٔ اوست ×

نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْکَوْرِ × نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِیْمِ

پناه میگیریم بخدا از نقصان بعد زیادتی × پناه میگیریم بخدا از خشم بردبار

نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذٰلِكَ × نَعِیْمُ الْکَلْبِ بُؤْسُ اَهْلِهِ × اَلنَّفَّاضُ یُقَطِّرُ

پناه میگیریم بخدا از ان × نعمت سگ سختی اهل اوست × تنگدستی قطار قطار میرد

الْجَلَبَ × نَفْسُ عِصَامٍ سَوَّدَتْ عِصَامًا × اَلنَّفْسُ مُوْلَعَةٌ بِحُبِّ

شتر انرا × نفس عصام سیاه کرد عصام را × نفس حریص ست بدوستی

الْعَاجِلِ × اَلنَّفْسُ مَعْدِنُ کُلِّ × نَقَضَ الْقَصَّابُ الْوِذَ ام ×

عاجل × نفس جای همه بدیهاست × افشاند قصاب روده را ×

نِقَاطُ الْقُرْاٰنِ خِیْلَانُ الرَّحْمَةِ وَالْغُفْرَانِ × اَلنَّقْدُ عِنْدَ الْحَافِرَةِ

نقطه های قران نقطه های بخشش و آمرزش ست × نقد نزدیک اول سخن ست

نَقْصُ الْبَدْرِ مِنْ عَیْنِ الْکَمَالِ × نَقْعُ بَابِ الْاَخِلَّاءِ نَفْعٌ لِلْعَیْنِ کَالْکُحْلِ

کم شدن ماه چهاردهم از ذات کمال ست × غبار در دوستان نفع ست برای چشم مانند سرمه

الضِّیَاءِ × اَلنُّقُوْدُ تَحُلُّ الْعُقُوْدَ × اَلنِّکَاحُ یُفْسِدُ الْحُبَّ × نُوْرٌ عَلٰی نُوْرٍ

روشنی × نقدها میگشاید گرهها را × نکاح تباه میکند دوستی را × روشنی بر روشنی

اَلنَّوْمُ اَخُ الْمَوْتِ × نَوْمُ الظَّالِمِ اَحْسَنُ مِنْ یَقْظَتِهِ × نِیَّةُ الْمَرْءِ خَیْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

خواب برادر مرگ ست × خواب ستمگار نیکوتر ست از بیداری او × نیت مرد بهتر ست از عمل او

گنجینه دوم در امثال فارسی

نابرده رنج گنج میسر نشود ٭ ناخوانده بخانهٔ خدا نتوان رفت ٭ ناخن ندارد که پشت خارد ٭ نادان
سخن گوید و دانا قیاس کند ٭ ناز بر آن کن که خریدار تست ٭ ناسوده کجا رود که آسوده شود ٭
ناکس بتربیت نشود ای حکیم کس ٭ ناکرده کار چون کار کند خود را رسوا نماید ٭ ناکرده از بیان کرده پشیمان
ناکشته را قصاص نتوان کرد ٭ ناله آب از ناهمواری زمین است ٭ نامرد زند همیشه لاف مردی ٭ نام
مرد به از مرد ٭ نام بلند به از بام بلند ٭ نام رستم به از رستم ٭ نامش کلان و دهش ویران ٭
نان بگرد زهچه بر پشت وچه در شکم ٭ نان بده نام برآر ٭ نان میگوید و جان میدهد ٭ نان گربه بتیر
میدوزد ٭ نانی بده جانے بخر ٭ نام ابنان منیخواهد ٭ نانش در روغن افتاده ٭ ناودان
کعبه میدوزد ٭ دو باران رحمت طمع میدارد ٭ نبرد قبر نرم را تیغ تیز ٭ نبود خیر در آن خانه
که عصمت نبود ٭ **نتوان** مرد بسختی که من اینجا زادم ٭ **نخورده** بخنی است ٭ نخود بهر آش
ست ٭ ندهد نقد را به نسیه نرخ متاعی است که فراوان بود ٭ گر بمثل جان بود ارزان
بود ٭ نردے زر باختن زن خودگادن ست ٭ نرم چوب را کرم میخورد ٭ نه رود میخ آهنی
در سنگ ٭ **نزدیکان** را بیش بود حیرانی ٭ نزدیک آتش پرست دوزخ به از بهشت
نزدیکان بے بصر دور و دوران باخبر در حضور ٭ نزد کم حوصله کفش زر دوزی از گوشوارهٔ زر
نشاط عمر باشد تا بسی سال ٭ چو چل آمد فرو ریزد پر و بال ٭ نشود نیک نهادیکه ز عشاق
بدست **نفس** بر آمد کار از تو بیخبری آید ٭ **نقاش** نقش ثانی بهتر کشد ز اول ٭ نقد بدید
و خندید ٭ نقش بر آب میزند ٭ نقل کفر کفر نباشد ٭ نقل عیش به از عیش ٭ نکنند دوست زینهار
از دوست ٭ نکوئی کن و در آب انداز ٭ نکوئی با بدان کردن چنان است که بد کردن بجائے
نیکمردان ٭ نگو گوی گر دیر گوئی چه غم ٭ نگاه درویش عین سوال است ٭ نگون شد آسمان

برای چیدن آدمیان ست نماز ستون دین ست + قامت مردستدن نماز نماند ستمگار بر روزگار + نماند بر لعنت پایدار + نمرود از پر کرگس بر آسمان نتوان رفت مگر از لکد پشه بر زمین رود + نمک میخورد و نمکدان می شکند نوش بی نیش حاصل نشود + نوکر قاضی را خطره تعذیر نیست + نویسنده واند که در نامه چیست نهان کی ماند آن رازی کز او سازند محفلها + نه از تو جو و نه از من نخود + نه خود خوری نه بکس دهی گنده کند و بسگ دهی + نه در آسمان درخت نه در زمین بخت + نه و هر سخن بحث کردن رواست + خطای بزرگان گرفتن خطاست + نه روی ماندن نه رای رفتن + نه روی رهائی نه راه گریز + نه سیخ سوزد نه کباب + نه شیر شتر میخواهم و نه دیدار عرب + نه صبر در دل عاشق نه آب در غربال + نه قائمیم نه مشائخ نه محتسب نه فقیه + مرا چه سود که منع شراب خواره کنم + نه مالی دارد که سلطان گیرد نه ایمانی که شیطان + نه نان گندمی نه سخن مردمی + نه هر زن زن ست و نه هر مرد مرد + خدا پنج انگشت یکسان نکرد + نه هر جای مرکب توان تاختن که جاها سپر باید انداختن + نه هر که چهره برافروخت دلبری داند + نیاید بجو باز آبی که رفت + ز تاب صبر دارم ز طاقت جدائی + نیستی و نابرخورداری + نیش عقرب نه از پی کینست + مقتضای طبیعتش اینست + نیم حکیم خطره جان نیم ملا خطره ایمان + نیم خورده نه سگ هم سگ را شاید + نیم نان گر خورد مرد خدا + بذل درویشان کند نیم دگر + نیکی نیک را بدی بد را + نیکی برباد گنه لازم +

گنجینه سوم در امثال ہندیہ

ناتا نہ گوتا فلان بگرروتا + ناچ نجانوں آنگن ٹیڑھا + ناچنے نکلے تو گھونگھٹ کیا + نادان بات کرے دانا قیاس کرے + نادان کی دوستی جی کا زیان + نادان دوست سے دانا دشمن بھلا + نازک بھر یادی زہر + ناک چنے چبوائے ہیں + ناک کٹائی مبارک کان کاٹ سلامت ناک ...

رنیٹھ سے بدتر کرڈالا ہی + ناک تو کٹی پروہ پو بھی مرلی + نامی ساہ کما کھاوے نامی چور مارا جائے +
نام کیو رہی یاد ہی بس نام بڑا اور درسن تھوڑا + نائی خسم کرے نواسا جٹی بھرے + نائی آگے
نیئوائی کی باتین + نائی کی برات مین سب ہی ٹھاکر + نائی نائی بال کتنے ججمان جی آگے ہی آتے ہین +
وائن سیکہ پاؤن نہ دھوے بجائے + ندھی ناؤ سنجوگ کت اودھو کت لوگ ندی تو کیون
گھراتی ہی کہ مین پاؤن ہی نہین رکھتا + ندی کنارے روکھڑا جب تب ہوی بناس + نرک
ہو مین ٹھیلا ٹھیلی نری مان بڑھی مٹی آخر دنیا فنا فنی + نفر بہین نخرا کیا + نقارے
باج دمامے باج گئے + نکاحی نہ بیاہی منڈو بہو کہاں سے آئی + نکٹا جیا برے احوالون + نکٹی کی
ناک کٹی سوا ہاتھ اور بڑھی + نکھٹو گئی ہاٹ منگائی ترازو لائی باٹ + نل کا مارا ملوا تو بھی نمازی کا
ٹکا نند بجلی سبت + نند کا نندوئی گلے لاگ لاگ روئی + ننگون کو بھوکون نے لوٹ لیا +
ننگ دھڑنگ + نوکری نت نئی + نوکری اندھا کی جڑ ہے + نوکری بڑی کیمیا ہے + نوکر
لاکھ کپور کے ہو تھ ملین چق لین + نو کونڈی اور دس بیکلی + نو من تل کھائے پھر بڑ کا لمیر
نون واد کا نون گرا اُسنے اٹھا لیا گھی والے کا گھی گرا اُسنے کیا اٹھایا + نہ ایک ہنستا بھلا نہ
ایک روتا بھلا + نہ باسی بچے نہ کتا کھائے + نہ بولی بولی تو ایک پتھر کھینچ مارا + نہ بی بی نہ پیر بہکا
بیر + نہ سانپ مرے نہ لاٹھی ٹوٹے + نہ کتا دیکھیگا نہ بھونکیگا + نہ گاڑی بھری آشنائی
نہ جو بھرناتا نہ گائین سے نہ کھن نہ گسائین کی بھانڈی + نہ گوہ مین ڈھیلا ڈالیے نہ چھینٹین بہائیے +
نہ مین جلاؤن تیرے ہنہ تو جلا ہی میرے + نہ ناری مرے نہ کانڈ ائے + نہ نو من تیل ہوگا نہ رادھا ناچیگی
نہ نگین نہ رستہ چھوڑین + نیا بسنی اور رانڈ کا پھیلس + نیا نو دن پرانا سو دن + نیا نوکر شیر مارے
نیا آیت پیر و برالائد + نیو بچھو نہ بحی جوانی مانجھا ڈھیلا + نئی سر سے جنم پایا ہے + نئے
سر سے پائی جوئی + آدھی رات ہرا ہو لے ہولی + ہنسی اونا برخورداری + نٹنی قوبا ہی
نکٹے نے یاد اپر گھر بیا کا + نکٹی میا پائی بٹیا پوتا ... کنوان سے نکھر ارنیان نون

اور مرغی پر نقارہ ٭ نیکی کر خدا سے پاؤ ٭ نیکی ہی ہی جاتی ہے ٭ نیکی کا پوچھنا کیا ٭ نیکی اور پوچھ پوچھ ٭ نیل کا ماٹ بگڑا ہے ٭ نئی نائن بانس کی نہرنی ٭ ناگن میگنی پر بہن ٭ نئی نہ دام ہیرا نائی ہیدام ٭

خزینہ بست ونہم در مثلہاے حرف واو مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

اَلْوَاحِدُ لَا يَصْدُرُ عَنْهُ إِلَّا الْوَاحِدُ ٭ اَلْوَاحِدُ شَيْطَانٌ فِي الْأَمْثَالِ

واحد صادر نمی شود از او مگر یکے ٭ واحد یک شیطان ست و دو

شَيْطَانَانِ وَالثَّلَاثَةُ رَكْبٌ ٭ وَارْطِيْ فَإِنَّ خَيْرَكَ فِي الرَّطِيْطِ

دو شیطان و سہ جماعت اند ٭ واحمق باش پس البتہ بہتری تو در حماقت ست ۵۳

وَاسَاكَ مَنْ تَغَافَلَ عَنْكَ ٭ وَاسَافَ حَتَّى يَشْتَكِي السَّوَافَ

غمخواری کرد ترا ہر کہ غفلت ورزید از تو ٭ وہلاک شد تا آنکہ گلہ میکند ہلاکے را ۵۴

وَافَقَ شَنٌّ طَبَقَةً ٭ اَلْوَاقِيَةُ خَيْرٌ مِنَ الرَّاقِيَةِ ٭ وَالَاكَ مَنْ لَمْ

موافقت کرد شن طبقہ را ٭ ہذن نگاہ دارندہ بہتر ست از زن افسون گر ٭ دوستی کرد ترا ہر کہ دشمنی نکرد او

يُعَادِكَ ٭ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا ٭ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ

نکرد ترا ٭ واگر برسد شمارا بدی شادان شوند بودی ٭ وتحقیق بیشتر از آمیزش کنندگان

لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ ٭ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى ٭ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ

ہر آئنہ بغاوت میکنند بعض شان بعضے ٭ وجز این نیست کہ برای ہر مرد چیز ست کہ نیت کرد ٭ وتحقیق وی ہر آئینہ سوگند ست

لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ٭ وَجَدْتُ النَّاسَ أَخْبُرْ تَقْلِهْ ٭ وُجُوبُ

اگر سیداند بزرگ ٭ یافتم مردمان را آخر کار ترہ ٭ واجب

الْمُلَاحَظَةِ كَفَاءُ الْمُحَافَظَةِ ٭ وَجِّهِ الْحَجَرَ وِجْهَةً ٭ وَجَدَ الْمُبْلِغَ

شدن لاحظ برابر محافظت ست ٭ متوجہ کرد سنگ روی خود را روے رسانندہ

الوطے اربط الطا گول گردید ۱۲ منتخب الارب
وزن امیر بانکہ وزیاد گوگی ورود گول ۱۲
درحق شخصی احمق گویند کہ در حماقت بخت مند و بیاد رور
بے سود و وقت نقل
نصیب بدست
منتہی الارب
منتہی الارب

اَقْبَحُ × وَجْهُ المُحَرِّشِ اَقْبَحُ × اَلْوَحْدَةُ خَیْرٌ مِنْ جَلِیْسِ السُّوْءِ

زشت ترست + روی درملانند و زشت ترست + تنهائی بهترست از همنشین بد +

وَحُلِیَ و لَا تَجَلُّ وَحِیْلَ بَیْنَہُمْ وَ بَیْنَ یَشْتَهُوْنَ × وَدَقَ

زن آراسته و مندرست بخوریدن چیزی و نیست حل + حیلولت کرده شد میان ایشان و میان چیزی که خواهش میکنند نزدیک

الْعَیْرُ اِلَی الْمَاءِ وَرِثَ فُلَانٌ هٰذَا قَبْلَ اَنْ یَنْفُسَ فُلَانٌ

گورخر سوی آب + وارث شد فلان این را پیش از بخل کردن فلان بچیزے +

وِزْرُ صَدَقَةِ المَنَّانِ اَکْبَرُ مِنْ اَجْرِہٖ × وَصْفُ العَیْشِ

بار صدقه نعمت نهنده بزرگتر از آداب او + بیان کردن عیش

نِصْفُ العَیْشِ × وَضْعُ الْاِحْسَانِ فِیْ غَیْرِ مَوْضِعِہٖ ظُلْمٌ ×

نصف عیش ست + نهادن احسان در غیر محلش ستم ست +

وَضَعَ فُلَانٌ عَلٰی یَدَیْ عَدْلٍ × اَلْوَطَنُ اُمٌّ ثَانٍ × وَعْدُ

نهاد فلان بر هر دو دست عادل + وطن ما در ثانی ست + وعده

الْکَرِیْمِ اَلْزَمُ مِنْ دَیْنِ الْغَرِیْمِ × وَعَیْنُ الرِّضَاءِ مِنْ کُلِّ عَیْبٍ

جوانمرد لازم ترست از قرضه قرض خواه + و چشم خوشنودی از هر عیب +

کَلِیْلَةٌ اَلْوَقْتُ سَیْفٌ قَاطِعٌ × وَفِّرْ نَفْسَكَ تُهَبْ

مانده است زمانه شمشیر برنده است توفیر کن نفس خود را بخشیده شوے

وَقَعَتْ عَلَیْهِ رَحْمَةٌ × وَقَعَ الرَّبِیْعُ عَلَی الْاَرْبَعِ × وَقَعَ فِیْ عَاشُوْرَ

واقع شد بر وے رحمت + واقع شد بهار بر سر ایمای + بیفتاد در جاے

شَیْئٍ × وَقَعَ فِیْ رَوْضَةٍ وَغَدِیْرٍ × وَقَعَ فِیْ حَیْصَ بَیْصَ ×

بدی + واقع شد در باغ و چشمه + واقع شد در سختی و تنگی +

خزینة الامثال

وحدة تنهائی | وحی | زن | محل | عیر گورخر | وزر بار | نصف | الارب | وعد | عدل | کوی نزدیک | فی الاسر | توقف | ۱۲ صحاح | وقع | اختلاط ۱۲ محیص

وَقَعَ الْقَوْمُ فِي سَلَا جَمَلٍ ، اَلْوَقْفُ لَا يُمْلَكُ ، وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ

افتادند گروه در پارس شتر ، وقف مالک کرده نمیشود ، و بود میان آن

قَوَامًا ، وِلَايَةُ الْاَحْمَقِ سَرِيعُ الزَّوَالِ ، وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ

راستی حکومت نادان بزودی در شدنی ست ، و هر آئینه میدانید خبر او را بعد

حِينٍ ، وَلَدُ الْجَارِيَةِ اَنْجَبُ ، اَلْوَلَدُ سِرُّ اَبِيهِ ، اَلْوَلَدُ يُشْبِهُ

وقتی ، فرزند کنیز نجیب ترست ، پسر راز ست برای پدر خود ، پسر مشابه میشود

بِالْخَالِ ، اَلْوَلَدُ الْحُرُّ يَقْتَدِي بِآبَائِهِ الْغُرِّ ، اَلْوَلَدُ الرَّشِيدُ يَقْتَدِي

به خال ، پسر آزاد پیروی میکند به پدران مشهور خود ، پسر رشید پیروی میکند

بِاَبِيهِ الْحَمِيدِ ، وَلِلنَّاسِ فِي مَا يَعْشَقُونَ مَذَاهِبُ ، وَلَنْ يُصْلِحَ

به پدر ستوده خود ، و برای مردمان در چیزی که عاشق میشوند راهاست و هرگز شایسته

الْعَطَّارُ مَا اَفْسَدَ الدَّهْرُ ، وَلَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ

طبیب چیزی را که تباه کرد آنرا زمانه ، و هر آئینه بازگشتندی بچیزی که بازداشته شدند از آن و البته ایشان

لَكَاذِبُونَ ، وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْ ، وَلِيُّ الطِّفْلِ مَرْزُوقٌ

هر آئینه دروغگویانند ، و اگر میدانست خدا در ایشان بهتری هر آئینه میشنوانید ایشان را ، مالک بچه روزی داده شده است

وَمِنْ دُونِهِ خَرْطُ الْقَتَادِ ، وَمِنْ عِضَةٍ مَا يَنْبُتَنَّ شَكِيرُهَا ، وَهَلْ

واز نزدیک او دست مالیدن درخت خاردار ، و تازگی او دست از بیخ می روید شاخهای او ، و آیا می جنبد

الْبَازِي بِغَيْرِ جَنَاحٍ ، وَيْلٌ اَهْوَنُ مِنْ وَيْلَيْنِ ، وَيْلَكَ اَتُعَلِّمُ اُمَّكَ الْبِضَاعَ

باز بدون پر ، یک ویل سبک ترست از دو ویل سختی ، آیا میدانی که مادر تو جماع ست

وَطِبُّكِ الْاِرْضَاعُ ، وَيْلٌ لِلْحَسُودِ مِنْ حَسَدِهِ ، وَيْلٌ لِلشَّجِيِّ مِنَ الْخَلِيِّ

دوایه شیر دادن ست ، هلاکی برای حاسد ست از حسدش ، هلاکی برای اندوهگین ست از بیغم

وَیْلٌ لِمَنْ سَاءَ خُلْقُهٗ وَقَبُحَ خَلْقُهٗ ، وَیْلٌ لِمَنْ وَقَرَ الْاَخْرَادَ

تنگی ست برای کسی که بد شد خلق او و زشت شد صورت او ، هلاکت ست برای کسی که توقیر کرد آزادگان را

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

واکن کینه بجوهر بیه ، وا مانده گاو را انجر باید داد ، وا مانده به که در مانده ، وای بر قدر سخن گر به سخندان نرسد ، وای نه یکبار که صد بار وای ، وای گر در پس امروز بود فردای ، وای بر آن خورده که تنها خوری ، وای گور تنها گور ، **ورثه** چیزی دیگر ست ، **وظیفه** گر طای ره هنر بدست آور **وفای** عهد نکو باشد از بیاموزی **وقت** ضرورت چو نماند گریز دست بگیرد سر شمشیر تیز ، وقت خوش چو از دست رفت باز بدست نیاید ، وقت را بنده ساعت را سلطان **ولی** را ولی می‌شناسد

گنجینه سوم در مثلهای هندیه

واچھڑی کلیان ، واہمہ خلاق ہے ، **وقت** پڑے پر جانیے کو بیری کو میت ، **ولی** کے گھر میں شیطان ، ولی کو ولی ہی پہچانتا ہے ، **وہان** تک ہنسے جو رو ندگی وہ بھس پہ چھائی بل دونون خاک اوڑائی ، وہ بھی بات رین جو ہنڈ لیین ، وہ دن دبیا جو گھوڑی چڑھیا کبیا ، وہ دن گئے جو خلیل خان فاختہ مارتے تھے ، وہ دن گئے جو بھینس بگوڑے لگتی تھی ، وہ دڑ باہی جلا دیا ، وکلی ہی جاتی رہی جسمین تل بندھتے تھے وہ گور نہیں جو جیونٹا کھائے ، وہ منڈھی ہی جاتی رہی جہان اتیت رہتے تھے ، وہم کی دارو ہی نہیں ، وہ ہی بھول جو مہیشہ [illegible]

وہ ہی ساٹھ وہ ہی تین بیسی × وہی اپنا جو اپنے کام آوے خزینہ سیم در مثلہا کہ حرف ہا مشتمل بر تشبیہ

گنجینۂ اول در امثال عربیہ

هات ما عندك تعرفت به × هان على الأملس ما لاقى الدبر

بیار انچہ نزد تست شناختہ شوی بوے × سبک شد بر درست پشت انچہ ملاقات کرد ریش پشت

هان على النظار ما يمر بظهر المجلود × هب ولا تمنن

سبک شد بر بینندگان انچہ میگذرد بہ پشت مجلود × ببخش و منت منہ ×

الهدايا مشتركة × هذا أصعب من خرط القتاد × هذا

ہدیہا مشترکہ است × این دشوار تر ست از مالیدن درخت خار دار × این

أجل من الحرش × هذا أوان الحرب فاشتدي زيم

بزرگتر ست از شکار سوسمار × این وقت جنگ ست پس استوار شو اے زیم ×

هذا جزاء من زرع شوكا وطلب منه ثمرا × هذا

این پاداش کسی ست کہ کشت خار را و طلب کرد ازان بار را × این

على طرف الثمام × هذا كنقش الحجر × هذا من بركة

برکنارہ گیاہ است ۵۵ این مانند نقش سنگ ست × این از برکت

البدا مكتي × هذا يضرب في حديد بارد × هذه بتلك

براکہ است × این می زند در آہن سرد × این عوض آن ست

والبادي أظلم × هربك من نفسك أنفع من هربك

و آغاز کنندہ ستمگار تر ست × گریختن تو از نفس خود سودمند تر ست از گریختن تو

مِنَ الْأَسَدِ × اَلْهَزْلُ فِي الْكَلَامِ كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ × هَشْمٌ

از شیر × بیهودگی در سخن مانند نمک ست در طعام × شکستن

اَلثَّرِيدُ غَيْرُ أَكْلِهِ هَضْمًا لِنَفْسِهِ هَلَاكُ الْمَرْءِ فِي الْعُجْبِ

مزید جز خوردن اوست × شکستن برای نفس خود × هلاکی مرد در تکبر ست ×

هَلْ بِالرَّمْلِ أَوْ شَالٌ × هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ

آیا در ریگ ست آبهای اندک × نیست پاداش احسان مگر احسان

هَلَكَ الْحَرِيصُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ × هَلْ يَحْسُنُ الْعَفْوُ إِلَّا

هلاک شد حریص آنکه و حالا آنکه او نمیداند × خوب نمی شود عفو مگر

عِنْدَ الذَّنْبِ × هُمَا صِرْعَانِ × هُمَا قَيْضَانِ × هَمُّ التَّعِيلِ

نزدیک گناه × هردو حریف اند × هر دو برابر اند × اندوه نیکبخت

آخِرَتُهُ وَهَمُّ الشَّقِيِّ دُنْيَاهُ هُمْ فِي شَيْءٍ لَا يَطِيرُ غُرَابُهُ

آخرت اوست و اندوه بدبخت دنیای اوست × قصد کردند در چیزیکه پرواز نمیکند زاغ او یعنی در طلب کار اند

اَلْهَمُّ نِصْفُ الْهَرَمِ × هُمُومُ الْمَرْءِ بِقَدْرِ هِمَّتِهِ × هَنِيئًا

اندوه نیمه پیریست × اندوه های مرد باندازهٔ همتهای اوست × گوارنده

مَرِيئًا غَيْرَ دَاءٍ مُخَامِرٍ × هُوَ ابْنُ بِي وَبَا × هُوَ آبِدُ الْكَبِدِ

گوارنده نه بیماری ست کننده × او پسر بی و باست یعنی مجهول النسب ست × او سپیدی جگر ست

هُوَ أَجْرَأُ مِنَ الْمَاشِي بِتَرَحٍ × هُوَ أَجْرَأُ مِنْ خَاصِي خِصَافٍ

او دلیر ترست از رونده پیاده در ترح × او دلیر ترست از برآرندهٔ خصیهٔ اسپ

هُوَ أَحْمَقُ مِنْ رِجْلِهِ × هُوَ أَحْمَقُ مِنْ صَاحِبِ ضَأْنٍ

او نادان ترست از خرفه × او نادان ترست از صاحب میش تر

ثمانین ٭ هو اذل من البعرة ٭ هو اذل من بيضة البلد

کہ ہشتاد ست ٭ او خوار تر است از پشک ٭ او خوار تر است از بیضۂ شہر

هو اسود الكبد ٭ هو اسمع من الذئب الازل ٭ هو

او سیاہ جگر است ٭ او شنوا تر است از گرگ سبک سرین از او

اشد من الدلم ٭ هو اشد من النمر ٭ هو اصرد من عنز

سخت تر است از دلم ٭ او سخت تر است از پلنگ ٭ او توانا تر است از مادہ

جرباء ٭ هو اصنع من سرفة ٭ هو اطوع من ثواب

بز گرگین ٭ او کاری گر تر است از سرفہ ٭ او فرمانبردار تر است از ثواب

هو اطمع من اشعب ٭ هو اغزل من امرء القيس هو اعرى

او طامع تر است از اشعب ٭ او عشق بازی کنندہ تر است از امرء القیس ٭ او برہنہ تر است

من المغزل ٭ هو اكذب من الاخيذ الصبحان ٭ هو اكسى

از دوک ٭ او دروغگو تر است از اسیر مسافر شراب نوشندہ بامداد ٭ پوشندہ تر است

من بصل ٭ هو الزم لك من شعر قصتك ٭ هو امسخ من

از پیاز ٭ او لازم تر است از موی پیشانی تو ٭ او بے مزہ تر است از

لحم الحوار ٭ هو امنع من لبدة الاسد ٭ هو انوم

گوشت بچہ شتر ٭ او بازدارندہ تر است از موی شیر ٭ او خوابندہ تر است

من فهد ٭ هو الاول هو الآخر ٭ هو السمن لا يخم

از یوز ٭ او اول است او آخر ٭ او روغن مست کہ گندہ نمیشود

هو الشمس لا تخم ٭ هو بيضة البلد ٭ هو المسك ما كررته

او آفتاب ست کہ گندہ نمیشود ٭ او بیانہ شہر ست ٭ او مشک ست وقتیکہ مکرر کنی آن را

تَبَضَّعَ هُوَ دُعَيْمِيصُ هٰذَا الْأَمْرِ × هُوَ صِلُّ بْنُ صِلٍّ × هُوَ عَلٰى

غوطه میدهد + او عمیص این کارست + او بلائی پسر بلائی ست + او بر

حَبْلِ ذِرَاعِكَ × هُوَ فِي شَيْءٍ لَا يَطِيرُ غُرَابُهُ × هُوَ كَدَاءِ الْبَطْنِ

رسن آرنج تست + او در چیزیست که پرواز میکند زاغ + او مانند بیماری شکم ست

هُوَ كَطَالِبِ الْقُرْطِ قُطِعَتْ أُذُنُهُ × هُوَ مِنْ خَيْرِ قَوْسٍ سَهْمًا

او مانند جوینده گوشواره ایست که بریده شد گوش او + او به آواز بهترین کمان ست از روی تیر

هُوَ يَدِبُّ الضَّرَاءَ هُوَ يَشُوبُ وَيَرُوبُ × الْهَوَى مَطِيَّةٌ

او نرم میراند سختی را + او آمیزش میکند و مختلط میشود + خواهش سواری

الْفِتْنَةِ × هٰهُنَا يُسْكَبُ الْعَبَرَاتُ × هِيَ أَذْنَتْكَ مِنَ الطَّلِّ

فتنه است + اینجا ریخته میشود اشکها + آن آگاه کرد ترا از شبنم

وَلَوْلَا ذٰلِكَ لَأَصْبَحْتَ صَاحِيًا × هِيَ الْخَمْرُ تُكْنَى الطِّلَاءَ

واگر نمی بود آن هر آئنه صبح میکردی هوشیار + آن شراب ست که کنیت کرده میشود طلا را

كَالذِّئْبِ يُكْنَى أَبَا جَعْدَةٍ × هَيَّا وَهَيَّا عَنْ جَمَالٍ وَعَوْعَةٍ

مانند گرگ که کنیت کرده میشود ابوجعده را + آماده شد و آماده شد از خوبی و غوغا +

هَيَّانُ بْنُ بَيَّانٍ × هَيُّ بْنُ بَيٍّ × الْهَيْبَةُ خَيْبَةٌ × هَيْهَاتَ

هیان پسر بیان + هی پسر بی + ترس ناامیدیست + دور شد

أَيْنَ الشَّمْسُ وَالذَّرَّاتُ × هَيْهَاتَ ذَهَبَ كَمَا ذَهَبَ أَمْسُ الدَّابِرُ

کجاست آفتاب و ذره‌ها + دور شد رفت چنانکه رفت دی گذشته +

هَيْهَاتَ مِنْكَ قُعَيْقِعَانُ × هَيْهَاتَ مِنْ نَصِيحَةِ الْعَدُوِّ

دور شد از تو قعیقعان + دور شد از نصیحت دشمن

گنجینهٔ دوم در مثلهای فارسی

هر آن مرد که گرد باده گردد + اگر رستم بود کون داده گردد + هر انچه حاکم عادل کند همان داد ست + هر بهاری را خزانی در پی ست + هر جا که پری رخیست دیوی با وست + هر جا که رنگ و بوی بود گفتگو بود + هر جا که نمک خوری نمکدان مشکن + هر جا که گل ست پهلوی خارش هست + هر جا که میوه خوبست کلاغ میخورد + هر جا که گنج ست آنجا مارست + هر چه خدا خواست هما میشود + هر چه استاد ازل گفت همان میگویم + هر چه به تلی می آید به تلی میرود + هر چه زن خواهد باد و هر چه مادر خواهد مباد + هر چه بقا ست کمتر بقیمت بهتر + هر چه از دوست میرسد بهتر ست + هر چه در دل فرود آید در دیده نیکو نماید + هر چه باد آرد باد برد + هر چه آن خسرو کند شیرین بود + هر چه کند همت مردان کند + هر چه دیر نپاید دل بستگی را نشاید + هر چه در بند آنی بندهٔ آنی + هر چه هست از قامت ناسازی بی اندام ماست + ور نه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست + هر چه با داباد ما کشتی در آب انداختیم + هر چه با داباد دست ما و دامان شما + هر چه دانا کند نادان + نیک بعد از خرابی بصره + هر چه کا .. ی بد روی + هر چه ورزد ماند رمال برد + هر چه از دونان بمنت خواستی + در تن افزودی و در جان کاستی + هر چه در دست بگیری بچیره می آرد + هر چه از آسمان آمد زمین برداشت + هر چیز که در کان نمک رفت نمک شد + هر چند گفتم خالو حسن نیستم گفت نه تو خالوی حسنی + هر خری که باشد من پالان او دیم + هر خروباری دگر + هر روز برادر ما نیست + هر روز عید نیست که حلوا خورد کسی + هر روز گاو نخواهد مرد که کوفته ارزان شود + هر زمینی را بود خاصیتی + هر سخن وقتی و هر نکته مکانی دارد + هر سگی که عوعو کند در کوچهٔ خود شیر از آنست + هر شبی گویم که فردا

(غ)
هر چه آغاز ندارد
غم پایانش نیست
ما سیاسان ... گوند

ترک این سودا کنم + باز چون فردا شود امروز را فردا کنم + هر شبی را روزی در پیست +
هر شنفیی درین ره صد بجز آتش نیست + هر عمل اجرے و هر کرده جزاے دارد +
هر عیب که سلطان بپسندد هنرست + هر فرعونی را موسائیست + هر کارے
و هر مردے + هر کجا در جهان فلک زده ایست + کار او شاعری و رمالیست + هر کجا
چشمهٔ بود شیرین + مردم و مرغ و مور گرد آیند + هر کجا دوستی در مانش مقرر کرده
اند هر کرده را جزائیست + هر کرا پنج روز نوبت اوست + هر کرا دل زنده است نفس
تازنده + هر کرا اخلاص بیش اقبال بیش + هر کرا آب در دهن نیست لب خشک ماند + هر کرا صبر نیست
حکمت نیست + هر کرا دردی رسد ناچار گوید وای را + هر کرا طاوس باید قصد هندستان
کند + هر کسی را قرار در پیش ست + هر کسی را بهر کارے ساختند مهر او را
در دلش انداختند + هر کسی را فرزند خویش نماید + هر کسی مصلحت خویش نکو میداند +
هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت + هر کس بقدر خویش گرفتار محنت ست + هر کس
بقدر همت خود خانه ساخته + هر کس بخیال خویش خبطی دارد + هر کس و کاری دگر +
هر گلے راز وا لے + هر که او روی بهبود نداشت + دیدن روی نبی سود نداشت
هر که آمد بجهان زاہل فنا خواهد بود + آنکه پاینده و باقیست خدا خواهد بود + هر که آتش
مزاج باشد بے آب زید + هر که از خدا نترسد از و باید ترسید + هر که آید گو بیا و هر که خواهد
گو برو + هر که آمد بجهان برگ و برے پیدا کرد + سبز شد دانه چو با خاک سرے پیدا کرد +
هر که آمد عمارت نو ساخت + رفت و منزل بدیگر پرداخت + هر که با نوح نشیند
چه غم طوفانش + هر که با بدان نشیند نیکی نه بیند + هر که با پولاد بازو پنجه کرد + ساعد
سیمین خود را رنجه کرد + هر که بر گرد د خر گردد + هر که بر گردم دست شفقت فرود
آرد سزا بیند + هر که باد در سر دارد سر باد دارد + هر که بدی کرد به بد یار شود + هر که تهی

کیسہ ترآسودہ تر + ہر کہ خانۂ مردم بکاود خاک بر سرش افتد + ہر کہ خود را بیند خدا را نہ
بیند + ہر کہ خیانت ورزد دستش از حساب بلرزد + ہر کہ در جنگ پشت نماید رو نتواند
نمود + ہر کہ زندگی ندارد مردہ ایست + ہر کہ سلطان مرید او باشد + گر ہمہ بد کند نکو باشد +
ہر کہ شیر گرم خوردہ تا آب پف نکند نخورد + ہر کہ شمشیر زند سکہ بنامش خوانند + ہر کہ کم خورد +
نور چشم ماست + ہر کہ عیب دگران پیش تو آورد شمرد + بیگمان عیب تو پیش دگران +
خواہد برد + ہر کہ گریزد ز خراجات شاہ + بارکش غول بیابان بود + ہر کہ مال نخورد پشیمانی
خورد + ہر کہ نان از عمل خویش خورد + منت حاتم طائی نبرد + ہر گاہ خر کباب شود
شغال سبات سیخ کند + ہر گندہ خوری را گندہ پزی بیاید + ہر مار مہرہ ندارد + ہر مس
بکیمیا رسد زر گردد + ہر ملکی و ہر رسمی + ہر نشیبی را فرازی و زبیست + ہر نمرودے را
پشہ است + ہزار ریچہ تر او بنیم جو نخرد + ہزار دوست کم ست و یک دشمن بسیار ست + ہزار
جواب یک خاموشی برابر ست + ہزار عیش تصدق کنم بر قطرۂ غم + کہ عیش خواب و خیالست
و غم ہمیشہ رفیق + ہم الاغ و ہم سلاغ + ہم پیشہ دشمن ہم پیشہ است + ہمت مردان
مدد خدا + ہمت کارہا دارد + ہمت اگر ہمت مردان شود + مور تواند کہ سلیمان شود +
ہم ثواب ہم خرما + بمخانہ دشمن گور ست + ہم دزد و مینالد و ہم کار روائی + ہمراہ اگر
شتاب کند ہمرہ تو نیست + ہم رنگ خضر ندارد + ہمسایہ بد مباد کس را + ہم فال و ہم تماشا
ہم مال بدست آید و ہم یار نرنجد + ہمہ را [illegible] مار گزیدہ است + ہمہ جا خانۂ عشق ست
چہ مسجد چہ کنشت + ہمہ گفتہ چو مصطفی گفتی + ہمہ پلید بآب شوند پلیدی
آب از ہیچ چیز شستہ شود + ہمہ اندر زمن بتوانیست + کہ تو طفلی و خانہ رنگینست +
ہمیشہ در صدف گوہر نباشد + ہمیشہ نگاہ کن از دست خویش در جاہ ست + ہمین
کہ گرم رفتن شدم تا شیر از نے رستم + ہمین سنگ ست و پشت بام قریشی ہندی

گور خرست + ہنر بہتر از ملک و مال پدر + ہنوز مردہ من زندہ اترا بار ست + ہنوز
ہمان آش در کاسہ است + ہنوز دو نیم قرط باقی دارد + ہنوز مسجد ساختہ نشدہ
کہ کورے بر در ش نشست ہیچ کارہ و ہمہ کارہ + ہیچ ما و ہیچ تو +

گنجینہ سوم در مثلہای ہندیہ

ہاتھ دیکھن آرسی کیا + ہاتھ نہ مٹھی ہلبلاتی اٹھی + ہاتھ پاسے کی کاہلی اور منھ
مین موچھین جائین + ہاتھ کو ہاتھ پہچانتا ہی + ہاتھ کشیدہ آسمان دیدہ + ہاتھ
لیا کانسا تو پیٹ کا کیا سانسا + ہاتھ کی انگلیان کہین سٹی ہین + ہاتھ نہ گلی ناک مین
پیاز کے ڈلے + ہاتھ پاؤن بجائیے موز کیوتر کا نیجے + ہاتھ کا دیا ساتھ کھانی لگا + ہاتھ کا دیا
آڑے آئے + ہاتھون مہندی پاؤن مہندی انیچ لچھن اور ون نیند ہی + ہاتھیون
سے گنی کھانی + ہاتھی کے پاؤن مین سبکا پاؤن + ہاتھی پھرے گاؤن گاؤن جسکا
ہاتھی اُسکا ناؤن + ہاتھی نکل گیا دم اٹک رہی + ہاتھی اپنی ہتیائی پر آدمی تو آدمی
بھنگا ہے ہارمین ہار نہ گھر مین کھیتی + ہارے رہی جوائی ہتھیلی پر سون جماتے
ہین + ہتھیلی کا پھپھولا + ہتھیلی پر رکھے پھرتے ہین ہر ایک بات کی آخر کچھ انتہا بھی ہے
ہر جیسی کو تیسا + ہر داؤن پہنگ پینا ہر کو بھجی سو ہر کا ہوے + ہرے بھرے
بل گئے جلوسے کے وقت ٹل گئے + ہڑکھایا ین گیا + ہزار ہاتھی لٹا تو بھی لاکھ
ٹکے کا + ہزار لاٹھی ٹوٹی گھر بار کے باس توڑنے کو بہت ہے + ہزار نعمت اور ایک تندرستی +
ہزار آفتین ہین اک دل لگانے مین + ہزار برس کا ریزہ اور تیتھی ناؤن ہزار جوتیان
مارون اور ایک گرگنون + ہزارون گھڑے پانی کے پڑ گئے ہر گانہ گھر رکھا ہرگا ہے
لڑکے کی تھنے پہچانے جاتے ہین + ہگتی گہی پادتی آئی + روئی دھوئی بنگالا لائی + ہگنا

گھوڑا اور پت بہت + ہگین اور آنکھین عزیز ہین بلاؤ نہ جلاو تجھے بیٹھے ہی کھلاو + ہلکا چھوڑے اڑا اڑا جاے ہل نسکون سیر ے تو بجزے ہمارے فرشتون کو بھی خبر نہین + ہم نگ کی دونی + ہم کیا رانڈ کے پتوہ ہین + ہم کیا گھاس کھودا کیے ہین + ہم نہ ہون نہ بہائی فتح محمد ہین + ہمنے کیا گدھے چرائے ہین + ہمنے بھی تمھاری ہی آنکھین دیکھی ہین + ہمیشہ روتے ہی جنم گذرا + ہنستے ہی گھر بستے ہین + ہنت کیا ہو منھ کر کھالاؤ + ہنس ہنس کھائے پھوہر کا مال + ہنس گن پاوے تیور لاگے ٹہنسیا دور کہ پڑوسن کی ناک + ہنوز دہلی دور ہی + ہوا کے گھوڑے پر سوار ہین + ہوائی دیدہ + ہوتا ہی گلی مین کتا بھی شیر + ہو جی چوٹ نہائی کے سر + ہوسناک بڑھیا چٹائی کا لہنگا + ہونہار بروے کے چکنے چکنے پات + ہونٹھو نسے ابھی دودھ کی بو نہین گئی + ہیجڑے کے گھر بیٹا ہوا + ہیے مدھ پیئے + ہینگ آئی تو باٹ لگائی + ہینگ لگا رکھا کرو + خزینہ سی ویکم در مثلہای حرف یا مشتمل بر سہ گنجینہ

گنجینہ اول در امثال عربیہ

یَأبَی الحَقِینُ العُذرَةَ یَأتِیکَ مَا قُدِّرَ لَکَ × یَاحَبَّذَا الاِمَارَةُ وَلَو عَلَے الحِجَارَةِ

انکار میکند حقین بہانہ را ۵۳ می آید ترا آنچہ اندازہ کردہ شد برای تو + ای خوب ست سرداری اگرچہ باشد بر سنگ

الیَاسُ اِحدَی الرَّاحَتَینِ اَلیَاسُ حُرٌّ وَالرَّجَاءُ عَبدٌ

نا امیدی یکی از دو آسائش ست + نا امیدی آزاد ست و امید بندہ است

اَلیَاسُ خَیرٌ مِّنَ التَّضَرُّعِ اِلَی النَّاسِ یَاسُ القَلبِ اَحَدُ النَّفسِ

نا امیدی بہتر ست از زاری کردن سوی مردمان + نا امیدی دل آسائش نفس ست +

یَأکُلُ خُبزَهُ بِلَحمِ النَّاسِ یَأکُلُ الفِیلَ وَیَقبِضُ البَقَّةَ × یَا لَیتَ

میخورد نان خود را بگوشت مردمان + میخورد پیل را و قبضہ میکند پشہ را + ای کاشکے

بَیْنِی وَبَیْنَكَ بُعْدُ الْمَشْرِقَیْنِ فَبِئْسَ الْقَرِیْنُ یَا مَنُ الْخَائِفُ

میان من ومیان تو دوری مشرق ومغرب بودی پس بد نزدیک ست ٭ بے بیم می شود ترسنده

إِذَا وَصَلَ مَا خَافَهُ یُبْصِرُ الْعَاقِلُ بِقَلْبِهِ مَا لَا یُبْصِرُ الْجَاهِلُ بِعَیْنِهِ

وقتیکه برسد چیزی را که می ترسید از آن ٭ می بیند دانا به دل خود چیزی را که نمی بیند نادان بچشم خود +

یُبْلَغُ الْخَصْمُ بِالْقَصْمِ یُتَدَاوَى الْخَمْرُ بِالْخَمْرِ یَجْرِی بِلَیْتِی یَدُمُ

میرسد خودن بهمه بانجه دن ... خود خایمیدن وار وکردیمشود شراب بشراب ٭ بیش میرود ولیش ٭ نکوهیده میشود +

یَجُوزُ لِلشَّاعِرِ مَا لَا یَجُوزُ لِغَیْرِهِ یُحْرَقُ عَلَیْهِ الْأَرَّمُ ٭ یُحْسِبُ

جایز میشود مر شاعر را آنچه جایز نمیشود مر غیر را ٭ می خاید بروی دندانها را + گمان میکند

كُلُّ أَحَدٍ عَقْلُهُ ذَا كَمَالٍ وَوَلَدُهُ صَاحِبَ جَمَالٍ یُحْمَلُ شَنٌّ و

هر یکیه عقل خود را صاحب کمال و پسر خود را صاحب خوبی ٭ بر داشته شود

یُفْدَى لِكُنْزٍ ٭ یَحْمِلُ الشَّیْخُ الْكَبِیْرُ جَنَازَةَ الطِّفْلِ الصَّغِیْرِ ٭ یَجِدُ

بهای داده میشود لکیزه ٭ بر میدارد پیر کلان سال جنازه بچه خورد سال را ٭ خبر میدهد

عَنْ مَجْهُوْلَةٍ مِرْآتُهُ ٭ یَدُ اللّٰهِ فَوْقَ أَیْدِیْهِمْ ٭ یَدُ اللّٰهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ

از زن غیر مشهور آئینه او + دست خدا بالای دستهای ایشان ست ٭ دو دست خدا بر جماعت

یَدَاكَ أَوْكَتَا وَفُوْكَ نَفَخَ ٭ اَلْیَدُ الْعُلْیَا خَیْرٌ مِنَ الْیَدِ السُّفْلٰى

هر دو دست تو پر کرده ند و دهن تو دمید ٭ دست بالا بهتر ست از دست زیرین +

یَدُ الْمُلُوْكِ دَسْتُ الْبَازِی ٭ یَدٌ تَشُجُّ وَأُخْرٰى تَأْسُوْ

دست پادشاهان دست باز ٭ دست یکدست کل میکند و دست دیگر از تو تا دگین مسلید

یَدٌ شَلَّاءُ وَأَمْرٌ لَا یُتِمُّ ٭ یَدُكَ مِنْكَ وَإِنْ كَانَتْ شَلَّاءَ یُرَجِّی

دست شل ست و کار تمام نمیشود ٭ دست تو از تست اگرچه باشد شل ٭ پیچیده

مربطا و یربض مجرة × یرکب الصعب من لا ذلول له یری

درجای بستن و خواب میکند در خطره شتر + سوار میشود دشوار را کسی که نیست نرم برای او + دیده میشود

ما فی القلب الصافی کالماء فی الزجاج یزید الصدقة

آنچه در دل صاف است مانند آب در آئینه + افزون میکند صدقه

فی العمر یسر حسوا فی ارتغاء یسود المرء قومه بالاحسان

در زندگی پنهان میکند آشامیدن را در نوشیدن کفک شیر + سردار میشود مرد قوم خود را به نیکی کردن

الیهم یشکو الی مصمت یصیر امر الصبور الی زیادة

سوی ایشان + گله میکند سوی خاموش شونده + میگردد کار صابر سوی افزونی +

یطلبک الرزق کما تطلبه یعلم من حیث تؤکل الکتف

میجوید ترا روزی چنانکه میجوئی او را + دانسته میشود از جای که خورده شود شانه +

یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید یقول ذا الرمة کل شیء

میکند خدا آنچه میخواهد و حکم میکند آنچه اراده میکند + میگوید ذوالرمه هر چیز

یحسبنی الا الحریب × یقضی الله ما هو قاض یکسو

کفایت میکند مرا از جنگ حقیر + حکم میکند خدا آنچه وی حکم کننده است + می پوشاند

الناس واسته × عاریة × یکفی من القلادة ما احاط بالرقبة

مردمان را و سرین او برهنه است + کفایت میکند از گردن بند آنچه در گیرد گردن را

یلدغ العقرب و ینضی یمسی علی حر و یصبح بارد اینک الی المرء

میگزد کژدم و آواز میکند + شب میکند بر گرمی و صبح میکند در حالت سردی + آشکار میکند مرد را

الغنی یوسف قرة عین یعقوب یزو و یلین یوم اطول

توانگری یوسف روشنی چشم یعقوب است + جست میکند و نرم میشود + روز دراز تر +

مِنْ ظِلِّ القَنَاةِ × یَوْمٌ اَقْصَرُ کَاِبْهَامِ القَطَاةِ × یَوْمٌ کَیَوْمِ الحَفْضِ

از سایه نیزه + روز کوتاه تر به ترا انگشت + سنگخوار روز مانند روز پست

اَلْمَجْوُرِ × اَلْیَوْمَ خَمْرٌ وَغَدًا اَمْرٌ × یَوْمُ السَّفَرِ نِصْفُ السَّقَرِ

ستم کرده شده + امروز شراب ست و فردا کار ست + روز سفر نیمه دوزخ ست +

یَوْمٌ قَدْ قُدِّرَ لَا یُغْنِی الحَذَرُ × یَوْمٌ لَا یُقَدَّرُ لَا یَاْتِی القَضَا

روزے کہ بتحقیق اندازه کرده شده نفع میکند ترسیدن + روزی که اندازنکرده شده نمی آید حکم خدا

یُوْهِی الاَدِیْمَ وَلَا یُوَقِّعُ × یَهَبُ مَعَ کُلِّ رِیْحٍ

سیدرد پوست را ونمی دوزد + می بخشد با هر باد + یعنی بسیار عطا میکند

گنجینه دوم در مثلهای فارسی

یا با من شوراشوری یا با این بی نمکی + یا خانه جای رخت بود یا خیال دوست + یا دِل گر نبود ذکر زبانی سهل ست + یادش بخیر + یا در بهر دو دست کند خواجه درکنار + یا موج روزی افگندش مرده برکنار + یار شاطرم نه بار خاطر + یار نه بهتر یاده + یار در خانه من گرد جهان گردم + آب در کوزه و من تشنه لبان میگردم + یار غاری باید که زخم ماری کشد + یار بد از مار بد بدتر بود + یار کار افتاده را یاری از یاران رسد + یار من نیکوست لیکن رسم و آئینش بد است + یار زنده به از شوهر مرده + یار باقی صحبت باقی + یاران یاران را شناسند + یاران یاران را فروشند + یخ بسیار آب کرتا فلان چیز صورت گرفت یک انار و صد بیمار + یک آهو و صد سگ + یک انگور صد زنبور + یک بام و دو هوا + یک بینی و دو گوش + یک بز گرگین همه بزهای گله را گرگین کند

یک تو بہ صد گناہ را کافیست + یک تیر و دو نشانہ + یک جان در دو قالب + یک
حرف کہ گفتم از مستی در قنجغہ بہ مستی + یک ہمایت بصد شکایت + یک خطا و خطا کہ ہفتاد
و دو خطا + یک دانہ محبت و باقی ہمکاہ + یک دہ آباد بہ کہ صد دہ ویران + یک
دہ گیر و محکم گیر + یک رعایت قاضی بہ از ہزار گواہ + یک سنگ و دو کلاغ + یک سر ہزار
سودا + یک شمع شبی ہزار پروانہ کشد + یک طلعت زیبا بہ از ہزار خلعت دیبا + یک عیب
عفو ہفت کانون جہنم را کافیست + یک گز دو فاختہ + یک لقمہ بگاہی بہ از مرغ و ماہی +
یک لقمہ بگاہ نہ صد لقمہ بیگاہ + یک مویز و صد قلندر + یک نہ و صد آسمان + یک شد دو
شد + یک نظر دیدن حلالست + یک نظر خوش گذری + یک یوسف و صد خریدار +
یکی از بام + افتاد گردن دیگری شکست + یکی را گیرد دیگری را دعوی کن یکی بود مجنون گر
سنگ گوید + یکی ہمی رود و دیگری ہمی آید + یکی گرد و دیگر آید بجانش یکی قصاص دیگر شماتت ہمسایہ +
یکی بر صد آید نہ صد بر یکی + یکی کردی آبروئی بس + چہ غم دارد از ابروی +

گنجینہ سوم در مثلہای فارسی

یا بسے گوجر یا رہے او جڑ + یا جینسا بھینسوں میں یا قصائی کے کھونٹے میں + یا کسی بارسی سے
کام یار کے فعلوں سے کیا کام + یار مطلب کا گوڑ کی مکھی + یاران چوری پیران و نماز ہی +
یا سکھ نیند سوئی یا مالا جپو + یا کھا وے گھوڑا یا کھا وے روڑا یقین بڑا رہبر ہے یہاں فرشتے کے
پر جلتے ہیں + یہاں تو ہم بھی حیران ہیں یہاں سب کان پکڑتے ہیں یہاں کچھ تو نہیں گنجی ہی
یہاں لٹی گنگا بہتی ہے + یہاں فکر معیشت ہے وہاں دغدغہ حشر آسودگی حرفے ست
نہ یہاں ہے نہ وہاں ہے + یہ بیل منڈھے چڑھتی نظر نہیں آتی + یہ بھی کسی نے نہیں پوچھا
کہ تیرے منھ میں کے دانت ہیں + یہ بھی دام غلاموں کھاتے + یہ بھی بیگن کاٹ پکائے

یہ بھی نہیں پڑھی + یہ بوت بنی جی جائین × گیہون دیکہے گا جرکہائین × یہ تو کبیر ہی کہگئے ہین × یہ جوانی ننجے نہ بہاوے سینگہ ڈولاوے ہنسی آوے × یہ کرفا قون مین سیکہی تہے × یہ کوا پہننے کی چال ہی × یہ منہ اور گاجرین × یہ منہ اور لوچہ نگی لاسا × یہ منہ اور پہولوریا + یہ منہ اور مسور کی دال × یہ وا اہوتین کشن × **خاتمہ**

بحمد اللہ کہ باوجود حوادث انگیزیہاے فلک غلغل انداز تفرقہ پرداز این بحر زخانہ و محیط ناپیدا کنار کہ تخیل ساحلش عقل بالادست غوصان قلزم ہمہ دانی لطمہ خور امواج حیرانی ست بنا بر حسن نیت طالبان در محلہ ۱۲ یکہزار و دو صد و پانزدہ ہجری نبوی گرداب وار و گوہر کردار یکجا و در یک صدف قرار گزیدا بنون رجاے واثق از جناب ایزدی عز اسمہ آنکہ این نسخہ بے مثل کہ در لوا فشانی فوائد مانند مشعل خورشید ضرب المثل اہل دانش و بینش ست ہموارہ از ضر اعتراض تیرہ درونان ظلمت جہل محفوظ بودہ نور افزاے چشم روشن سواد ان روزگار باشد ہرگاہ کہ بلغاے فصاحت سمات و فصحاے بلاغت آیات از امثال ہمثالش لذتے برگیرند و شیرین مقالان بذلہ گو و نمکین کلامان لطیفہ جو فوائد پذیرند این بی نصیب را از دعا بی نصیب نگزارند و چون درین خزینہ عامرہ نقود امثال عربیہ و فارسیہ و ہندیہ ریست بنائے علیہ دیباچہ اش در ہر سہ السنہ حسن اتمام پذیرفت و بعد اختتام جامہ دو زبانی اشعار تاریخش نیز در ہر سہ زبان گفت سلہ حیّ آتممت ہذہ المستغنی مستعینا بربی المتعال ۱۲ سال تاریخ خواستم کہ کنم × ہم زنامش عیان براہل کمال + کرخزینے سے خرج ساٹھ عدد + بولا ہاتف خزینۃ الامثال +

تمت

ضمیمهٔ خزینة الامثال

مقدمه در بیان استحباب مزاح واضح باد که مطایبه یکی از جملهٔ سجایای رضیه و شمائل مرضیه است
از احادیث صحیحه و روایات صادقه ثابت شده که حضرت رسول ع م با اولاد اطهار و ازواج مطهرات و اصحاب کبار
مزاح فرموده و صحابه نیز در حضور آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم مطایبه کرده و آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم را بخنده
در آورده و در مجلس مقدس آنحضرت شاعران خوش بیان و راویان شیرین زبان اشعار آبدار و داستانهای
فرخت آثار معروض داشته اند و آنحضرت توجه باستماع آن فرموده عبدالله بن حارث روایت کردند
دیدم هیچ احدی را که بیشتر از رسول ع م مزاح کرده باشد ولیکن مزاح آنحضرت همه حق بود و صحبت سعیده
که آنحضرت از همه خلائق متبسم تر و خوشخوی تر بود در روزی بعضی از صحابهٔ کبار عرض کردند که یا رسول الله
تو با ما مزاح بسیار میکنی این طریق مناسب منصب نبوت نیست آنحضرت فرمود که انی لا اقول الا
حقا یعنی بدرستیکه من نمیگویم مگر سخن راست و میفرمود که حق سبحانه تعالی مزاح دوست میدارد و دران
مواخذه نمی کند و ثابت شده که فرموده آنحضرت وای برکسیکه سخن دروغ گوید تا مردم را بخنده در آرد و
باز فرمود وای بروی وای بروی وای بروی و این حدیث دلیل است بر آنکه اگر کسی در مزاح بسخن راست مردمان را
بخنده در آرد معصیت نیست و در حدیث در آمده که مجادله و مزاح مکن با برادران مومن خود مراد آنست که
در مزاح چندان مبالغه نباید که موجب رنجش و مجادله شود و مطایبه و مزاح را شیوهٔ خود نباید ساخت که
خندهٔ بسیار و مضاحکه هر وقت موجب سختی دل و غفلت است و چون مزاح از حد اعتدال بگذرد ضررها
پیدا کند و موجب عصیان شود و بدرجهٔ اعتدال جائز بلکه مستحب است تا باعث تفریح و انبساط قلوب
گردد و در حدیث صحیح آمده که مومن مزاح دوست و شیرین سخن باشد و منافق ترش رو و چین بر ابرو
حضرت شیخ فریدالدین عطار گوید **شعر** چو عیسی باش خندان و شگفته ٭ که خر باشد ترش روی و گرفته **در بیان مطایبهٔ
آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم** در اخبار آمده که روزی حضرت امام حسین علیه السلام در عهد طفلی حضرت رسول را
گفت که ای جد بزرگوار میخواهم که بشتری سواری کنم و هر طرف بگردم آنحضرت فرمود چگونه باشد اگر من شتر تو شوم امام حسین
گفت بغایت نیکو باشد پس آنحضرت آنجناب را بر دوش مبارک خود نشاندند و ازین گوشه بدان گوشه میرفتند در آنحال آنجناب گفت ای جد بزرگوار شتران را

مهاری باشد و شتر من مهار ندارد آنحضرت هر دو گیسوی مبارک خود بدست آنجناب داد و فرمود که این موی با مهار شتر تو باشد پس آنجناب هر دو گیسوی مبارک بدست گرفت باز آنجناب گفت ای جد بزرگوار شتران آواز بردارند و عفت کننده و شتر من عفت نمیکند آنحضرت را ازین سخن کیفیت عظیم رو نمود و آواز برداشت که عفو درین وقت جبرئیل علیه السلام نازل شد و گفت یا رسول الله زبان خود نگاهدار به یک عفو گفتن تو دریای رحمت الهی بجوش آمد و اگر یکبار دیگر عفو گوئی خلق اولین و آخرین همه از عذاب نجات یابند و طبقات دوزخ همچنان خالی باشند **لطیفه** روزی حضرت سرور عالم صلی الله علیه و آله و سلم نهایت متفکر بودند و از فور تفکر تغیر در بشرهٔ مبارک ظاهر شده از صحابه کسی را مجال آن نبود که سبب آن استفسار نماید ابوذر رضی الله عنه حاضر شد و بعد دعا و ثنا گفت یا رسول الله شنیده ام که در وقتیکه دجال قریب آید قحط عظیم باشد و او خلق را بانواع نعمت دعوت کند رای نبوی چیست اگر من او را دریابم اول دست بنعمت های او زنم و چون خوب سیر شده باشم از و منحرف شوم آنحضرت را تبسم آمد و آثار انبساط در بشرهٔ مبارک پیدا شد و فرمود که اگر تو او را دریابی خدای تعالی ترا از نعمتهای او بی نیاز گرداند **لطیفه** روزی حضرت سرور عالم صلی الله علیه و آله و سلم پیرزنی را گفت که الله تعالی هیچ پیرزنی را در بهشت نبرد پیرزن فریاد برآورد که یا رسول الله گناه پیرزنان چیست که به بهشت نروند حضرت سرور عالم تبسم آمد و گفت که الله تعالی پیرزنان را جوان دیگر گرداند آنگاه به بهشت داخل کند **لطیفه** در یکی از غزوات شخصی از آنحضرت شتری برای سواری طلب کرد که در پای او زخمی رسیده بود حضرت فرمود من ترا بچهٔ ناقه بدهم گفت یا حضرت من بچهٔ ناقه را چه کنم که او قابل سواری نباشد آنحضرت تبسم فرمود و گفت آیا هیچ شتری هست که بچهٔ ناقه نباشد و ناقه آنرا نزائیده پس شتری توانا و قوی جثه برای او فرمود **لطیفه** ساکنان ولایت غور اکثر احمق باشند روزی ظریفی بدیهی از ولایت غور رسید و بشمال ده کوهی بغایت بلند واقع بود که بسبب کوه هوای آن ده نهایت گرمی داشت و ساکنان آن جا اکثر مبتلای امراض می بودند مرد ظریف باشندگان آن مقام را گفت که اگر یکسال خدمت من بجا آرید و اطعمهٔ لذیذ بخورانید بعد یکسال این کوه را بردارم و دور تر اندازم غوریان بسیار خورسند شدند و بخدمت و کمر بستند یک سال این کوه غذا های لطیف و میوه های پاکیزه خورانید چون سال بسر آمد ظریف را گفتند برخیز و وفای عهد کن گفت همه مردمان و زنان همراه من شوید همگنان همپای او بپای کوه رسیدند مرد ظریف بزیر کوه پشت خم کرده

ایستاده و گفت شما هازور کرده کوه را بردارید و بر پشت من بگذارید من کوه را دور تر ببرم اهل ده گفتند که تو دیوانه شده
این کار از حد قدرت و توانائی ما بیرون ست گفت شما دیوانه شده اید هزار مرد گرد آمده اید کوه را برداشتن نمی توانید من تنها
چگونه این کوه را بردارم اهل ده بر فهم و عقل خود منفعل شدند و ظریف راه خود گرفت **لطیفه** زنی بغایت کریه منظر با کمال ظرافت
خوشخوی و لطیفه گوی در آمد ظریف نهایت ملول شد روزی زن گفت ای مرد ترا برادران و خویشان بسیار اند تو بفرما که
از کدام پرده کنم و روبروی که بیایم مرد گفت از من پرده کن و روبروی من میا و دیگر هر که خواهی روی خود بنما **لطیفه**
از بخیل پرسیدند که شجاع ترین مردمان کیست گفت آنکه آواز دهان جمعی بگوشش برسد که چیزی میخورند و زهره آب نشود
لطیفه درویشی نزد شمامه که در بخل مشهور بود بیامد و حاجتی خواست شمامه گفت اول تو یک حاجت من
برآر تا من حاجتی که عرض کنی بر آرم درویش گفت بفرمائی که آن کدام حاجت ست گفت حاجت من
همینست که از من هیچ حاجتی نخواهی **لطیفه** دزدی جامه کسی دزدید به بازار برد و بدست دلال داد که بفروشد
دزدی دیگر پیدا شد و جامه را از دلال بدزدید و به بازار برد و بدست دلال داد که بفروشد گفتند جامه را بچند
فروختی گفت بانچه که خریده بودم **لطیفه** معلمی را گفتند که از هیچ جای کفن کهنه بهم رسانید چه خواهی کرد گفت
تا مرا بعد از مرگ در آن بپیچید و در گور نهند گفتند از این چه فایده گفت چون منکر نکیر بیایند و ببینند که کفن کهنه است گمان برند
که مرده بسیار است سوال نکنند و برگردند **لطیفه** مردی کار نساخته بود رفتار در راه میرفت و این مصرعه بالحان خوش میخواند
مصرعه مست شراب بوده ام و افتاده بخیره لوطی بشنید آه سرد با کمال حیف و درد برکشید و گفت کاش که من سر
گشته و بخت برگشته آن وقت خبر دار نشده ام **لطیفه** زنی جوان و خوبروی با شوهر پیش قاضی آمد و فریاد کرد که شوهرم
با من التفات کم دارد و بتشفی و تسکین من نمی پردازد مرد گفت ای قاضی هر شب سه نوبت بخدمتش ایستاده
میشوم ازین قوت و طاقت ندارم زن گفت من هر شب پنج نوبت میخواهم و بکمتر ازین راضی نمیشوم قاضی گفت ای زن
شوهر تو زیاده بر سه طاقت ندارد و ترا بغیر از پنج نوبت تسکین خاطر نیست منکه قاضی ام رعایت حال ناتوان و
حاجتمندان بر من لازم ست پس رعایت حال تو و شوهر تو تکلیف دو نوبت بر ذمت همت خود برگزیدم
تا پنج نوبت کامل شود و خواهش تو بر آید **لطیفه** درویشی بدر خانه سوال کرد کنیزک گفت این
وقت هیچ مهیا نیست سر خویش گیر اتفاقا صدای طپانچه نان که اندرون می پختند بگوشش رسید گفت ای کنیزک

این کفش‌ها بر سر کنیزک زنند کنیزک گفت درویشی گرفتار شده بر سر او می‌زنند گفت آن درویش با زوجهٔ خانه گرفتار
شده یا با کنیزک این بگفت و راه خود گرفت **لطیفه** پادشاهی را درد چشم برخاست از طبیب دوا طلب کرد طبیب گفت که جناب بر
پادشاه بمالند خواجه سرایی حاضر بود گفت ای طبیب چشم را با کف پا چه نسبت است گفت همان نسبتی که خصیه را با زنخدان یعنی
خواجه سرایان را خصیه نباشد موی بر زنخدان بر نمی‌آید شاه ازین لطیفه بخندید و طبیب را زر و نعمت بخشید **لطیفه**
شخصی چنان کریه منظر بود که دیو از صورتش بگریختی و ابلیس از هیبتش نفرت گرفتی روزی زنی پیش وی آمد و گفت ای
مرد با تو حاجتی دارم اگر تا بازار همراه من بیایی ممنون و مشکور لطف و احسان تو باشم مرد همراه زن روان شد زن مرد را بر
دوکان مصوری استاده کرده راه خود پیش گرفت مصور چون روی آن شخص دید بسیار خندید آن شخص حیران شد و از
مصور سبب خنده پرسید مصور گفت این زن از روزها پیش من می‌آید و همی گوید که برای من صورت ابلیس بساز من
گفتمش کسی را که ندیده‌ام صورتش چگونه سازم زن وعده کرده بود که روزی شخصی را پیش من بیارد که مثال تمثال ابلیس شود
چنانکه امروز ترا پیش من آورد **لطیفه** مردی پیش طبیب آمد و گفت که اندام من همیشه تنگ و گرم و خشک و نرم می‌باشد
طبیب گفت چه خوش بودی که این هر چهار علت بکس زن من طبیب لاحق شدی **لطیفه** نقاش فاضلی عین شبیه
کسی با دلهای مختلف کشیده اند کیفیت یکی هر پائین هر شبیه نوشته صورتی متفکر کشیده و زیر آن نوشته که این فکر می‌کند
که زن کنم یا نه کنم و صورت دیگر بهیئتی است که دست بر سر می‌زند و ریش می‌کند و زیر آن شبیه نوشته که این صورت شخصی
است که زن کرده و پشیمان شده صورت سوم شاد و فرحان است و زیر آن نوشته که این کس زن را طلاق داده و از
او نجات یافته **لطیفه** نادان طفلی را پرسیدند که از کلام الله کدام آیت خوشتر آید گفت ما لکم لا تاکلون یعنی چه شد شما را که نخورید
گفتند که کدام امر الهی را از قرآن بیشتر پسندیدی گفت کلوا واشربوا یعنی بخورید و بیاشامید گفتند که کدام دعا از
قرآن ورد ساخته گفت ربنا انزل علینا مائدة من السماء یعنی ای پروردگار نازل کن برما خوان طعام از آسمان **لطیفه**
بعضی از ظریفان بصره نزد رابعه بصری رفتند و گفتند که ای رابعه ایزد تقدس و تعالی مردان را سه فضیلت بخشیده که
زنان از آن محروم اند اول آنکه مردان کامل العقل اند و زنان ناقص العقل و ازین جهت شهادت دو زن
برابر یک مرد است دوم آنکه زنان ناقص الدین اند زیرا که هر ماهی بعلت حیض از نماز و روزه باز مانند سوم
آنکه هیچ زنی پیغمبری نرسیده رابعه گفت بلی راست است اما زنان را فضیلتی است که مردان را از آن بهره نیست

اول آنکه در میان زنان مخنث نیست دوم آنکه هیچ زنی دعوی خدائی نکرده سوم آنکه همه انبیا و اولیا از بطن زنان بر آمده اند **لطیفه** روزی وزیر خلیفه بهلول دانا را بمزاح گفت که امروز خلیفه وقت ترا سفر از خوکان خران کرده بهلول گفت ما گر همچنین است پس تو یکی از تابعان من شدی باید که مطیع و فرمان پذیر من باشی خلیفه را تبسم آمد و همه اهل مجلس بخندیدند و وزیر بر جسارت خود نادم و منفعل گردید **لطیفه** اعمی بصحرا بانگ نماز همین گفت حی علی الفلاح و دور میرفت و گوش میداشت از وی پرسیدند که این چه کار میکنی گفت مردمان آواز مرا از دور خوش آیند میگویند من بانگ صلوٰة میدهم و دور میروم تا آواز خود را از دور بشنوم که مردم راست میگویند یا دروغ **لطیفه** طفلی به دبستان پیش معلم مصحف شریف میخواند و لفظ علیک اللعنة را تکرار میکرد معلم بغضب در آمد و گفت لعنة الله علیک و علی والدیک کودک نیز همان لفظ یاد گرفت و گفت علیک و علی والدیک **لطیفه** خواجه غلامی را بطلب انگور به بازار فرستاد غلام بدیر باز آمد و انگور آورد خواجه غلام را تهدید کرد و گفت که هرگاه ترا بیک کار فرستم باید که یکبارگی چند کار را سرانجام دهی تا بعد باز آئی پس از چندی خواجه بیمار شد غلام را گفت برو طبیبی را حاضر کن غلام رفت و چند کسان را همراه خود آورد خواجه پرسید که این مردمان چرا آمدند گفت ای خواجه آنروز فرمودی که چون بیک کار اشارت کنم باید که چند کار را بعجلت تمام سرانجام دهی بموجب حکم تو بدین فرصت قلیل چند کار را سرانجام داده ام یعنی طبیب را آوردم تا علاج کند و مطربی را آوردم که اگر صحت شود نغمه سراید و غسالی آوردم که اگر بمیری ترا غسل دهد و شخصی را آوردم تا قبر موزون کند و نوحه گری نماید و گورکنی آوردم تا مرقد تو تیار کند و حافظی آوردم تا بر بالین تربت تو ختم کلام مجید کند **لطیفه** نقل است اسکندر رومی در ایام محاربه دارا بر اسپ راهوار صبا رفتار سوار بود و لشکر را ملاحظه می نمود ناگاه سواری بر اسپ لاغر و لنگ از پیش نظر او بگذشت سکندر غضبناک شده سوار را از بالای اسپ فرو کشید سوار را خنده آمد سکندر پرسید که درین محل سبب خنده چیست گفت از غضب تو مرا خنده آمد که تو بر آلت فرار نشسته و من بر آلت قرار یعنی اسب چالاک در فرار چست تست و اسپ لنگ در قرار درست و با وجود آن غضبناک میشوی سکندر را لطیفه سوار پسند آمد و پایه و منصب او بلند گردانید **لطیفه** یعقوب لیث پیش از ایام سلطنت مردی بی نوا و ضعیف الحال بود و در ایام سلطنت خود یکی از اغنیای سیستان را بمعرض مواخذه انداخت و همه مال او را ضبط ساخت تا او بیارهٔ ثانی محتاج گردید روزی بانزد پیش آمد یعقوب لیث از وی پرسید که امروز حال تو چون است گفت چنانکه دیروز حال تو بود یعقوب گفت دیروز حال من چون بود گفت چنانکه امروز حال من است

یعقوب بدان انصاف کرد و تمام مال و منالش باو بازداد **لطیفه** اعرابی به محکمهٔ قاضی برای کسی گواهی داد مدعاعلیه
خواست که گواهی او رد کند گفت ای قاضی این عرب هرگز نماز نگذارده گواهی او چگونه معتبر می پندارد عرب گفت
دروغ میگوئی فلان تاریخ حج گذارده ام و مناسک حج بجا آورده قاضی گفت اگر راست میگوئی نشان بده که زمزم کجاست
گفت پیر مردی ست در عرفات نشسته قاضی گفت ای جاهل زمزم چاهیست و عرفات صحرائیست عرب گفت
در حالتیکه من بحج رفتم چاه در آنجا نبود و عرفات باغی پر از انواع شقائق و ریاحین بود و اکنون بمرور زمان باینچنین ده باشد
چنانکه ارشاد میفرمائی **لطیفه** اعرابی را پرسیدند که این چه رسم ست در میان شما که نامهای اولاد خود را اسد و کلب میگذارند
و نامهای غلامان را اسعد و مبارک گفت نام اولاد اسد و کلب برای دشمنان میگذاریم و نامهای غلامان برای خود
اسعد و مبارک می نهیم **لطیفه** اعرابی را پرسیدند که شوربای گرم را چه میگوئی گفت سخینی گفتند شوربای سرد را چه
نام نهاده اند گفت هرگز سرد نمیگذارند که نامش می نهادند **لطیفه** روزی سلطان نصر الله پسر
شاه سبحان به مجلس بادشاه در آمد و به پهلوی ملک نشست پس از وی قاضی فتح الله در آمد و خواست
که بر سلطان نصر الله مقدم نشیند سلطان دست او گرفته زیر دست خود نشاند گفت حق سبحانه تعالی در قرآن
مجید درجات من و تو همچنین تعین فرموده اذا جاء نصر الله والفتح **لطیفه** روزی مولانا قطب الدین علامه
در راهی میرفت شخصی از بامی در افتاد و بگردن مولانا در آمد مهرهٔ گردن مولانا صدمهٔ عظیم برداشت و چند روز
صاحب فراش شد جمعی بعبادت مولانا آمدند و گفتند مخدوما چه حال داری گفت ازین حال بدتر چه باشد که
دیگری از بام افتد و گردن من شکسته شود **لطیفه** شخصی نزد قاضی آمد و دادخواه شد که فلانی شعر گفته است
که گُه نخور قاضی فرمود که اگر ترا متاع او بد آمده برو بکار خود مشغول باش **لطیفه** در مجلسی بدمت حجاج بن یوسف
و ظلم و جفاکاریهای او میگردند یکی از آن مجلسیان بطلاق زن خود سوگند خورد که حجاج ظالم بیشک دوزخی
است اهل مجلس او را ملامت کردند که چون حقیقت حال و انجام کار معلوم نیست پس طلاق زن بر تو لازم آمد
آن شخص اندوهگین از مجلس برخاست و نزد عمر بن عبیده که یکی از فقهای عهد و متقیان روزگار بود آمد و
ماجرا بادی در میان نهاد عمر گفت زن خود را نگاهدار اگر خدا تعالی حجاج را با آن همه ظلم که کرده خواهد بخشید
به بخشیدن یک گناه تو دریغ نخواهد نمود **لطیفه** ابومنصور را پرسیدند که چون لب صحرای الق و دق

برای غسل بار بریم رو بکدام سمت کنیم گفت روی بجامه های خود کنید تا دزد جامه ها را نبرد و شما برهنه نشوید

لطیفه جوانی نزد فقیهی آمد و گفت زنی جمیله دارم که از نازکی مزاجی طاقت سرانجام امورات خانه داری ندارد و اینقدر زر ندارم که کنیزکی بدست آرم زنی را بهم رسانیده ام و میخواهم که با او مناکحت کنم تا امورات خانه از دست او برآید محبوبه مرا رفع تکلیف شود اما والیان آن زن همی گویند که تا وقتیکه زن اولین را طلاق ندهی عقد نکاح محالست مرا حیله بیاموز که محبوبه مرا حاجت بطلاق نرسد و زن مطلوبه بعقد نکاح درآید فقیه گفت زن محبوبه را بگو که بگورستان رود و تو پیش والیان زن که خواستگار او شده رفته ظاهر کن که بغیر آن زن که بگورستان دارم هر که باشد طلاق دادم والیان آن زن خواهند دریافت که زن تو مرده است جوان همچنان بعمل آورد و بدین حیله زن را بحباله نکاح خود درآورد

لطیفه از حکیمی پرسیدند که چه گوئی در حق نکاح گفت یکماه استادانی است و بعد از آن اندوه جاودانی

لطیفه حکیمی گفته که تا من مجرد بودم کدخدایان گنگ بودند که مرا بخرابی های کدخدائی مطلع نکردند والکنون که من کدخدا شدم مجردان کر شدند که هرگز گوش بر نصیحت من ندارند

لطیفه روزی در مجلس نوشیروان همه اقربای او حاضر بودند یکی از آن که مردی باناموس و آبرو بود در برابر چشم نوشیروان جام زرین مرصع بدزدید و بجیب خود کرد نوشیروان دیده و دانسته تجاهل کرد چون اهل مجلس برخاستند ساقی گفت که هیچکس را رفتن ندهم تا جام زرین مرصع گم شده و پیدا نکنم نوشیروان گفت بگذار تا همگنان بروند آنکس که گرفته است باز نخواهد داد و آنکه دیده است با هیچکس نخواهد گفت بعد از چند روز آنمرد تاج و دستار و جامه های نو بیش بها پوشیده به مجلس نوشیروان آمد نوشیروان بسر خود کنایه از رو پرسید که این لباس ها از آن است آنمرد دامن برداشت و گفت که این پیراهن و ازار و موزه نیز از آن است نوشیروان بخندید و بفرمود تا هزار مثقال زر سرخ بوی دادند و یکی از مقربان بارگاهش کردند

لطیفه شخصی پیش قاضی آمد و گفت اگر خرما خورم خللی در دین باشد گفت نه گفت اگر قدری شونیز در آن داخل کنم مضایقه هست گفت نه گفت اگر آب بر وی ریزم حرام شود گفت نه گفت شراب از همین چیزها است چرا حرام است قاضی گفت اگر قدری خاک بر سر ریزم ترا المی رسد گفت نه گفت اگر آب بیامیزم و برزنم تکلیفی دهد گفت نه گفت اگر آنرا خمیر سازم و خشتی تیار کنم و بر سر بزنم چگونه باشد گفت سرم بشکند قاضی گفت شراب نیز همین حکم دارد

لطیفه در عهد خلافت هارون رشید شخصی دعوی نبوت کرد هارون او را طلب داشت و پرسید چه دعوی میکنی گفت دعوی پیغمبری هارون گفت چه

چه معجزه داری گفت هر چه خواهی. گفت عصای خود را بینداز تا بصورت مار شود چنانکه معجزه موسی علی نبینا علیه الصلاة
والسلام بود مرد گفت عصای موسی وقتی مار شد که فرعون دعوی خدائی کرد اگر تو نیز دعوی خدائی کنی عصای
من مار شود هارون گفت ارباب انجمن من خزینهٔ شیرین طلب دارند معجزه خود پیدا کن گفت مهلت سه روز بده
هارون گفت همین وقت حاضر کن مرد گفت زهی انصاف خدای تعالی با چنین قدرت و توانائی از تخم چیزی
بسالها پیدا میکند و تو با من بسه روز صبر نمیکنی هارون بخندید و دانست که مرد ظریف ست او را گفت ازین دعوی
توبه کن و نعمتی باو ارزانی فرمود و رخصت نمود **لطیفه** زنی شوهر خود را پیش قاضی حاضر آورد و گفت ای قاضی داد
من ازین زندیق تندیق بستان قاضی گفت زندیق مشهور ست تندیق نمیدانم زن گفت تندیق آنست که با زن
خود ازپس معامله کند قاضی گفت هیهات از مدت دراز من خود تندیقم و نمیدانم **لطیفه** سلطان محمود غزنوی روزی
در غضب بود و هیچکس مجال آن نداشت که پیش او در رود و او را خوشنود گرداند بیهقی بحضرت بادشاه رفت و سر بر زمین نهاد
و گفت مدتهاست من ملازم این آستانم میخواهم که لقبی بنام حضرت معلوم کنم سلطان بر غضب بود گفت برو گُه
مخور بیهقی گفت ظاهرا این لقب باشد نام چیست بادشاه ازین لطیفه بخندید و آتش غضب فرو نشست **لطیفه**
زنی ستیزه روی و عربده جوئی که عیش شوهر همیشه منغص داشت بمرض صعب مبتلا گشت از شوهر گفت اگر من
بمیرم بصعوبت فراق من چگونه خواهی زیست گفت که اگر زنده میری حیرانم که چگونه خواهم زیست **بیت**
زن بد در سرای مرد نکو ÷ هم درین عالم ست دوزخ او ÷ **لطیفه** یکی ناحق اندیشی گوسپند شخصی را دزدید و بخانه خود
آورد و ذبح کرده بخورد دیگری گفتش که بعلت گوسپند ترا بروز قیامت سیاست کنند گفت من هرگز اقبال [illegible]
گوسپند نخواهم کرد مرد گفت که گوسپند در عرصهٔ محشر حاضر آید گواهی ادا کند گفت آنگاه او خود حاضر خواهد شد گوشش را گرفته بمالکش حواله خواهم
کرد **لطیفه** شخصی دختر خود را با جوانی زیبا روی و پسندیده خوی کتخدا ساخت شب زفاف داماد را معلوم
شد که صندوق عصمت دختر قفل بکر نداشت داماد پیش پدر دختر رفت و گفت که دختر تو نا دختر ست گفت
اگر دختر نیست پس پسرست گفت کس بکسی داده است گفت زنان مگر کون میدهند گفت بکسی بیگانه داده است گفت
آیا بیگانه را امید او گفت نمی فهمی و در حقیقت مهر از جانب حق تعالی ندارد گفت خدا بر قبیلهٔ ما اعتماد دارد از آن مهر
نمی کند **لطیفه** زنی جمیله و جوان بدارالقضا آمد پیش قاضی شکایت شوهر کرد که با انکار او استطاعت

خانهٔ وسیع وفراغ برای من نمیگردد بخانهٔ تنگتر جای داده قاضی گفت شکایت تو بیجا ست جایگاه زنان چندانکه تنگتر باشد بهتر ست **لطیفه** درویشی بدر خانهٔ رفت و پارهٔ نان طلب کرد دختری که در خانه بود گفت اینوقت نان مهیا نیست درویش اندکی نمک طلب کرد گفت نمک هم موجود نیست درویش گفت قدری آب بیار که حلق خشک را سیراب کنم گفت سقا هنوز آب نیاورده درویش پرسید که مادرت کجاست گفت بماتم پرسی رفته درویش گفت حالتیکه بخانهٔ تو عدم روداده باید که دیگران برای ماتم پرسی بخانهٔ تو آیند **لطیفه** ثعلبی از شعرای پای تخت منصور خلیفه بود روزی قصیدهٔ در مدح خلیفه گفته بامید صله پیش او بخواند خلیفه گفت ای ثعلبی بعوض این قصیدهٔ آفرین دو چیز کدام در دست تر داری آنکه ترا سه صد دینار زر سرخ بدهم یا سه کلمهٔ حکمت تعلیم کنم که هر کلمه بصد دینار سرخ ارزد ثعلبی بنا بر خوش آمد گفت حکمت باقی به از نعمت فانی ست کلمهٔ اول چون جامهٔ کهنه شود موزهٔ تو نو شی که بسیار بکار آید با سماع این کلمهٔ حکمت دود از نهاد ثعلبی بر آمد دست بر سر زد و گفت داد یلا صد دینارم بسوخت خلیفه تبسم کرد و گفت کلمهٔ دوم آنکه چون روغن در ریش مالی زیر ریش هم رسان که گریبان ترا چرب کند ثعلبی گفت دریغا وا حسرتا که دو یست دینارم رایگان رفت خلیفه باز تبسم کرد و میخواست که کلمهٔ سوم بگوید ثعلبی گفت ای خداوند اکنون آرزوی کلمهٔ سوم ندارم مرا بعوض آن صد دینار ارزانی دار که آن هزار بار نافع تر ازین کلمهٔ حکمت ست خلیفه بخندید و بفرمود تا پانصد دینار زر سرخ بوی بخشیدند **لطیفه** چون امیر تیمور ولایت فارس را مسخر کرده بشیراز آمد حافظ شیرازی را طلب کرد حافظ گوشه نشین بود و بفقر و فاقه گذران نمود سید زین العابدین رکن آبادی که مرید او بود نزد امیر تیمور تقرب تمام داشت حافظ را بملازمت امیر تیمور در آورد امیر دید که آثار فقر و ریاضت از ناصیهٔ احوال او ظاهر ست گفت ای حافظ من بضرب شمشیر تمام روی زمین را خراب کردم تا سمرقند و بخارا معمور کنم و تو از انجال هندوی بخشی میگوئی **بیت** اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را * بخال هندوش بخشم سمرقند و بخارا را * حافظ گفت ازین سخاوت هاست که بدین فقر و فاقه افتاده ام امیر تیمور بخندید و برای حافظ وظیفهٔ لایق معین فرمود **لطیفه** روزی حکیم انوری در بازار بلخ میگذشت در اثنای راه دید که مردم بسیار حلقه زده ایستاده اند در ان حلقه رفت دید که مردی ایستاده قصاید انوری بنام خود میخواند و مردم او را تحسین میکنند انوری از ان مرد گفت که انوری را می شناسی گفت چه میگوئی انوری منم انوری بخندید و گفت شعر دزد شنیده بودم شاعر دزد ندیده بودم **لطیفه** شخصی نزد مهمان رشید آمده گفت که مرد غریب و مبتلایم مهمان گفت عجب نباشد آن شخص گفت

میخواهیم که بحج بروم گفت بر و راه گشاده است گفت چیزی زاد و راحله ندارم مامون گفت حج از تو ساقط شد که آدم
بی استطاعت را حج فرض نیست آنمرد گفت من آمده ام تا از تو چیزی بگیرم نه آنکه فتوی خواهم مامون بخندید و او را صله داد
و رخصت فرمود **لطیفه** جمعی از دهقانان نزد مامون رشید آمدند و از عامل ظالم شکایت کردند و دادخواهی نمودند
مامون گفت در میان عاملان براستی و عدالت مثل او دیگری نیست از سر تا قدم همه اعضای او از عدل و انصاف
پرست در میان دهقانان ظریفی بود گفت ای خلیفه چون همه اعضای او از عدل و انصاف پرست عضوی از اعضای
او را بولایتی بفرست تا همه ممالکت تو از عدل معمور گردد مامون بخندید و آن عامل را معزول ساخت **لطیفه** بادشاهی
علی الصباح بعزم شکار بیرون رفت مردی کریه منظر از مقابله باد شاه پیدا شد باد شاه از آن شکل قبیح فال بد گرفت و او را
زجر و توبیخ کرد اتفاقاً آنروز باد شاه را صید های خوب بدست آمد و شاد و خرم باز گشت بخاطرش گذشت که علی الصباح
آنمرد را ناحق ملامت کردم و رنجانیدم او را باید طلبید و استعذار باید نمود پس بفرمود تا او را حاضر کردند باد شاه عذر خواست
و خلعتی با هزار درم انعام کرد آن مرد گفت ای باد شاه من خلعت و انعام نخواهم اما التماس دارم که مرا رخصت یک سخن دهی
ملک گفت بگو گفت علی الصباح اول کسی را که تو دیدی من بودم و اول کسی را که من دیدم تو بودی ترا امروز صبح تا شام
بعیش و طرب گذشت و مرا برنج و تعب برای خدا انصاف فرما که ازین هر دو کدام شوم رو تریم باد شاه بخندید و او را
خلعت خاصه با ده هزار درم انعام کرد **لطیفه** جوانی را بجرم دزدی گرفتند و پیش هارون رشید بردند بعد از آنکه
دزدی برو ثابت شده بود هارون حکم فرمود که دستش ببرند مادر دزد باضطراب تمام پیش هارون آمد گفت ای خلیفه
وقت دستی را که خدا آراسته قطع مکن هارون گفت بحکم خدا قطع میکنم و من از خدا می ترسم که در حدی از حدود شرعی تهاون
کنم پیرزن گفت ای خلیفه قوت من از کسب دست اوست دست او می بری و قوت من می بری هارون گفت
دستش ببرید اگر این حد ببخشم یکی از بد گنهگاران باشم پیرزن گفت ای خلیفه ترا گناه بسیار است این یک گناه
را نیز یکی از آن بشمار که شب و روز از آن استغفار میکنی خلیفه با این سخن خوش آمد بخندید و پسرش را بدو بخشید **لطیفه**
ظریفی را بگناهی ماخوذ کرده پیش باد شاه بردند بعد از ثبوت جرم باد شاه فرمود تا بینی او را سوراخ کنند ظریف
گفت ای باد شاه اسلام والله که بینی من دو سوراخ دارد و قرآن کافی ست بسوراخ سوم حاجت نیست
باد شاه بخندید و جرم او را بخشید **لطیفه** اسحاق موصلی غلامی داشت که همه روز به محنت آب کشی در مانده شدی بعد

اسحاق از وی پرسید کای غلام حال خود و حال مرا چون می بینی گفت که درین خانه بدبخت ترین مردمان من و تو هستیم
اسحاق گفت بچه دلیل غلام گفت که تو همه شب در فکر زنان ایشان بسر میکنی و من همه روز در فکر آب و ایشان اعنی
من و تو فراغتی ندارند و مراد ترا از خدمتگاران خود میشمارند و باوجود اینقدر محنت و مشقت من و تو هیچکدام از ما
راضی نیست و همیشه برما تنی دارند اسحاق بخندید و گفت الله که راست میگوئی پس غلام را آزاد کرد **لطیفه** در تاریخ
فرشته منقول ست که حضرت همایون بادشاه مذهب حنفی داشت لیکن مرزا کامران و بعضی امرای چغتا او را تشیع
مذهب میدانستند و سبب بدگمانی های ایشان آن بود که هم از عهد خسروی و شاهزادگی جمعی کثیر از اهل عراق و خراسان
که شیعه مذهب بودند بروی گرد آمده بودند و بیرم خان که مصاحب همدم او بود مذهب شیعه داشت مرزا کامران با
آنحضرت در باب مذهب اکثر اوقات همزبانیها می بنمود روزی مرزا کامران و حضرت همایون بادشاه در راهی میگذشتند سگی
بنظر در آمد که پای بر داشته بر قبری می شاشید چنانکه معمول سگان ست که بر جای بلندی می شاشند مرزا کامران گفت
چنین معلوم میشود که صاحب این قبر شیعه است بادشاه گفت آری چنین معلوم میشود که این سگ سنی ست
لطیفه ظریفی دعوی کرد که من و مادر من هر دو در علم نجوم کمال مهارت داریم که در حکم ما هرگز خطائی واقع نشود
گفتند چه حکم کردی که دران خطا واقع نشد گفت چون ابری بر هوا ظاهر شود من گویم که باران خواهد آمد و مادرم گوید
نخواهد آمد البته یا آن میشود که من می گویم یا آن میشود که مادر من میگوید **لطیفه** آورده اند که روزی یکی
با بزرگی حال خود میگفت آن بزرگ گوش نکرد و متوجه احوال او نشد باز گفت التفات نفرمود
سوم بار عرض کرد گفت چرا چندین درد سر میدهی آخر محتاجم گفت سر تو درد کند بکجا برم آن بزرگ را
این لطیفه خوش آمد فی الحال حاجت او روا کرد **لطیفه** خر غوری را دزد ببرد غوری سجدهٔ شکر آورد
گفتند ای غوری چه محل سجدهٔ شکر ست گفت خدا نخواسته اگر من بر و سوار بودمی مرا نیز بزدی بردندے
لطیفه خواجه منعم برای خود مقبره ساخت معماران یکسال تعمیر آن میپرداختند تا بانجام رسید خواجه از استاد
معماران که مردی ظریف بود پرسید اکنون این عمارت را دیگر چه می باید گفت وجود شریف شما دیگر هیچ **لطیفه**
مردی نهایت کریه منظر و قبیح الوجه بود نقل کرد که روزی بر سر بازار ایستاده بودم زنی خوبروی مقابل من آمده
در روی من بسیار نظر کرد چون نگریستن او از حد گذشت گفتم ای زن چه قصد داری که چشم بر روی من دوخته

وچنین تیز تیز در روی من نظر میکنی زن گفت چشم من گناه عظیم کرده بود خواستم که او را عذاب کنم بچیزیکه سخت ترین عقوبت ها باشد و هیچ عذابی سخت تر ازان نباشد که ساعتی بر روی نشت و صورت نامیمون تو نگاه کنم **لطیفه** نابینائی درظلمت شب مشعلی در دست و سبوی پر آب بر سر در راه میرفت ظریفی گفتش تو که مشعل نه بینی به مشعل چه بینی نابینا گفت کاین مشعل نه برای من ست بلکه برای دیگران ست تا بتاریکی مرا آسیب نرسانند و سبوی را نشکنند **لطیفه** دزدی بطویلهٔ دولتمندی درآمد تا اسپ او را بدزدد و سائیس بیدار بود دزد را بگرفت و آقا را خبر کرد مالک اسپ دزد را گفت که چگونه اسپ را بدزدی می بردی اگر این عمل بدبردی من کنی ترا از بند آزاد کنم دزد گفت نهو الرا دبس بند لجام در دهان اسپ انداخت و ریسمانهای پس و پیش ببرید و بالای اسپ سوار شد و گفت اسپ را بدینطریق بدزدی من برند این بگفت و آ را یا شه زد و بطرفة العین از نظر غائب شد چندانکه جستند سراغش نیافتند **لطیفه** امیرزادهٔ به ندیم خود گفت که در اسم های که لفظ بان می آید مثل فیلبان و ساربان و مثل آن اکثر تند خود عربده جو میباشد ندیم گفت ای مهربان همچنین ست +

دربیان کنایات و مصطلحات فارسی

فصل الف ممدوده آب آتش ذیل و آب آتش زای و آب آتشین و آتشین آب و آب آتش زده و آب آتش نما و آب افزا آسا و آب ارغوانی و آب گلرنگ و آب آتش لباس کنایه از شراب خوش رنگ و اشک گلگون باشد آب باده رنگ کنایه از اشک خونی ست آب در جگر نداشتن کنایه از مفلسی ست آب در جگر داشتن عبارت از تونگری ست آب رفته باز در جوی آمدن کنایه از آنست که بعد از زوال دولت باز بدولت کامیاب شدن آب روشن کنایه از رونق باشد آب بی لجام خوردن کنایه از خودسری و آزادگی ست آب بهاون کوفتن و آب در سیدکردن آب بریسمان بستن کنایه از کار بیفائده کردن ست آب بروی کار آوردن رونق و خوبی پیدا کردن ست آب برروی کار آوردن رونق و خوبی پیدا کردن و عزت و امتیاز حاصل نمودن آب دهان خوردن کنایه از تحمل کردن ست آب بپوست افگندن کنایه از پخته شدن میوه و بالغ شدن کودک ست آب بدهان آمدن مشتاق چیزی شدن آتش بی دود کنایه از آفتاب ست آتش تر کنایه از شراب سرخ

رنگ آتش زبان کنایه از شاعر فصیح زبان و تیز بیان ست آتش دشت کنایه از مرد چالاک و چست ست
آرزو شگفتن کنایه از حاصل شدن آرزو ست آستین افشاندن و آستین زدن کنایه از رد و ترک کردن ست
و هم بمعنی تحسین و آفرین آید آستین بر جبین کشیدن و آستین بر چشم کشیدن کنایه از دلاسا و غمخواری ست آغوش دادن
کنایه از بغلگیر شدن ست آفتاب لب بام کنایه از کسی ست که قریب مرگ رسیده باشد آفتابی شدن کنایه از
ظاهر شدن آفتاب خوردن کنایه از محنت و تعب کشیدن آگنده گوش کسی را گویند که نصیحت نشنود باشد آهو
پرستی کنایه از دوست داشتن شکار آتش از چشم پریدن کنایه از حالتے ست که بوقت رسیدن صدمهٔ قوی
بر دماغ روی دهد و در پیش چشم روشنی مثل برق معلوم شود آبی شدن کار عبارت از تباه شدن کار ست آسمان
بابر و پوشیدن کنایه از انکار وجود بدیهی ست آب بر دست کسی ریختن کنایه از خدمت کردن آستان
برخاستن کنایه از ویران شدن آب تاختن کنایه از بول کردن آسمان سوراخ شدن کنایه از تواتر نزول
باران ست آب بهشت پیمودن بمعنی کار بیفایده کردن ست آب از جگر بخشیدن کنایه از عطا کردن آبگینان
کنایه از ستارگان ست آب خرابات کنایه از شراب ست آب خفته و آب بسته کنایه از برف و یخ و ژاله و
تگرگ باشد آب شدن کنایه از شرمنده شدن آبگینه طارم کنایه از آسمان ست آبله سرخ فلک کنایه از ستارگان
باشد آینه روز کنایه از آفتاب ست آتش آب پرور کنایه از تیغ آبدار ست آتش بهار کنایه از گل سرخ و لاله زار
باشد آتش بی بهار کنایه از قهر و غضب و ظلم و تعدی و نیز شراب باشد بی دود کنایه از آفتاب و قهر و غضب و شراب
سرخ رنگ ست آتش دل کنایه از مرد عاشق باشد آتش زدن کنایه از ترک تعلقات ست و نیز کسی را بر
بر سر غضب آوردن و بیقرار کردن آتش سخن کنایه از طاعن و لاعن آتش تر سرد کنایه از شراب لعل و لب معشوق باشد
آتشکده بهرام کنایه از برج حمل باشد چه بهرام در فارسی مریخ را گویند و برج حمل خانهٔ اوست آتش لباس کنایه از سرخ
پوش باشد آتش مجسم کنایه از خنجر و شمشیر باشد آتش فشاندن آتش قهر و غضب باشد آتش و آب کنایه از تیغ آبدار
باشد آتش هفت مجمره کنایه از سبع سیاره آتش اژدها کنایه از وجود هر یکی از سبعه سیاره است آتشین پنجه آتش
دست کنایه از کاریگر و استاد چابکدست باشد آستین بر چیدن کنایه از مستعد و آماده شدن بکاری ست
و آستین بر زدن نیز همین معنی دارد آستین بر کردن کنایه از کوتاه کردن دست باشد از درازدستی و فضولی

آسمان برین کنایه از طبق نهم ست که بالای فلک البروج یعنی فلک هشتمین ست آفتاب بر سر دیوار رفتن کنایه از تمام
عمر و زندگانی و دولت و کامرانی باشد و با آفتاب بر سر کوه و آفتاب بر لب بام نیز همین معنی دارد آفتاب بگل اندودن
کنایه از نهان ساختن امری بود که در غایت ظهور باشد آفتاب سوار کنایه از مرد سحرخیز باشد آبگینه در جگر شکستن کنایه
از بیقرار شدن و بیقرار کردن باشد آهوی چین و آهوی فلک و آهوی خاوری کنایه از آفتاب ست آهوی
سرنگون کنایه از چشم معشوق باشد **فصل الف مقصوره** ابرو زدن کنایه از رضا دادن و اشارت
کردن باشد ابرو فراخی کنایه از خوشدلی و کشاده روئی و همت و سخاوت باشد ابلق ایام و ابلق چرخ کنایه از دنیا
و روزگار باشد اختر دانش کنایه از عطارد ست اختر شمردن کنایه از بیداری باشد از بن دندان و از ته دل کنایه از
رضا و رغبت باشد از بن گوش کنایه از اطاعت و فرمان پذیری باشد از پوست بر آمدن کنایه از کشف راز و ترک
دنیا از خودی و نفسانیت باز آمدن و خندان بودن و به مقصود رسیدن باشد از خر افتادن کنایه از مردن و
ازین عالم سفر کردن از دست رفتن کنایه از بیخودی و بی اختیاری و اضطراب و از دست شدن نیز همین دارد
از دهان مار بر آمدن کنایه از راستی ست که هیچ کجی دران نبود از زبان جستن کنایه از سهو و خطا در سخن استخوان در گلو
رفتن کنایه از رنج و محنت کشیدن اشک داوری کنایه از گریه بسیار اشک شیرین و اشک کنایه طرب از گریه
شادمانی انگشت بدندان و انگشت حیرت در دهان کنایه از تعجب و تحیر و حسرت و افسوس باشد انگشت
بر دیده نهادن کنایه از قبول کردن و مسلم داشتن انگشت بر حرف نهادن کنایه از عیب گرفتن و نکته گیری کردن
انگشت نما شدن کنایه از مشهور شد از پرگار افتادن کنایه از بی انتظاری باطل شدن کار **فصل بای موحده**
بسر زلف سخن گفتن کنایه از نیاز و تکبر حرف زدن پوستین در افتادن کنایه از عیب جوئی و غیبت بر شکستن
محفل کنایه از پراگنده شدن مردم آن مجمع بر خود بالیدن کنایه از ناز کردن و فخر کردن برگشت شدن
شدن بفتح بای و فتح رای و فتح کاف بمعنی تمام شدن باد در دست داشتن کنایه از تهیدستی و مفلسی باد بمشت
پیمودن کنایه از کار بیفایده کردن باد در سر داشتن کنایه از غرور و تکبر باد در کف و باد در مشت کنایه از مرد
تهیدست و مفلس و مسرف باد شدن کنایه از ناپدید شدن و پریدن باد کلی بر وزن عادل کنایه از مرد
شجاع و دلاور بار دادن کنایه از دخل دادن بار نهادن کنایه از زائیدن باز سفید پر کنایه از آفتاب یا بی داشتن

بمعنی منع کردن بازو گشاده کنایه از بی نیازمندان و محتاج و مفلس باز بی گوش کنایه از شوخ و شنگ باغ رنگین کنایه
از دنیا بام نهم و بام مزاج و بام کشاده رواق کنایه از فلک الافلاک بازوی مشرق کنایه از آفتاب با آهن
کشیدن کنایه از زنجیر بپا کردن بپا در آمدن کنایه از لغزیدن پای بپای شدن کنایه از ایستاده
شدن و قائم گردیده و توقف کردن بجام عدل دادن کنایه از بیش و کم ندادن و باعتدال دادن بچراغ
رسیدن بدولت یا بخت و دولتمند بجیبون نشستن کنایه از گریه بسیار کردن بجان آوردن کنایه از
تنگ آوردن دیگری بجان آمدن کنایه از به تنگ آمدن خود بچشم زخم رسیدن بمعنی آزار بکسی رسیدن
بچکان دیده کنایه از قطره های اشک بچه خورشید کنایه از جواهرات و فلزات بچه خوش کنایه از اشک
گلگون بچه طاؤس علوی کنایه از آفتاب و روز روشن و آتش و لعل و یاقوت بچه لوی کنایه از شخصی
که او را بطفلی از راهگذر برداشته پرورش کرده باشند و بتازی لقیط گویند بخیه برروی کار افتادن کنایه
از فاش گردیدن راز بجیب فرو شدن کنایه از مراقبه بخاک انداختن کنایه از ذلیل و خوار کردن برات بر شاخ
آهو کردن کنایه از دروغ گفتن و وعدهٔ دروغ بر کردن آتش بمعنی افروختن آتش باشد بر کردن چراغ
بمعنی چراغ افروختن باشد بالاخوانی خود را افزون تر از اندازه ستودن بر سر آمدن بمعنی غالب آمدن
برق شدن کنایه از شتاب رفتن و دویدن بر کرسی نشاندن کنایه از کار حسب دلخواه سرانجام دادن
برگ لاجورد کنایه از آسمان بر گرفتن بمعنی قبول کردن بریده زبانی کنایه از خاموشی برید فلک کنایه
از قمر بزغالهٔ فلک کنایه از برج جدی بسر بردن بمعنی وفا کردن بانجام رسانیدن و سازگاری نمودن
بط سرخاب نای کنایه از صراحی شراب بغداد خالی عبارت از گرسنگی و شکم خالی بغل زدن
و بغلک زدن کنایه از شماتت و بد گوئی بلبل گنج کنایه از چغد و بوم که در ویرانه باشد
بلندی گرای کنایه از شخصی است که خواهش بزرگی داشته بلند نظر کنایه از مرد عالی
همت بهشتی روی کنایه از خوبصورت و خوش روی بهم برآمدن کنایه از غضبناک شدن
بیدار مغز کنایه از مردم هوشیار و عاقل بیدست و پا شدن کنایه از سراسیمه و مضطر شدن بیضهای
زرین کنایه از ستارگان آسمان بیضهٔ چرخ کنایه از خورشید و بیضهٔ زرد نیز همین معنی دارد بهما بابا

نیک کنایه از دنیا و مرگ بمغز کنایه از مردم سبک و بی تمکین

فصل پای فارسی

پرده از روی کار افتادن کنایه از فاش شدن راز پائی خالی کردن کنایه از سفر رفتن ست پشت چشم نازک کردن بمعنی آزرده شدن از راه ناز پای از پیش رفتن کنایه از لغزیدن پای پای پس آوردن کنایه از ترک دادن و گذاشتن و منهزم شدن در رزم باشد پای بلند کردن کنایه از دویدن پا در رکاب بمعنی سواری و سفر و کنایه از مهیا بودن اسباب سفر ست و دم نزع را نیز گفته اند پادشاه چین و پادشاه نیمروز کنایه از آفتاب عالمتاب ست و پادشاه نیمروز بادشاه سیستان را نیز گویند پاسبان طارم نهم و پاسبان فلک کنایه از کوکب زحل ست پای بر پی نهادن کنایه از متابعت و پیروی پای برجای نهادن بمعنی ثابت قدم بودن پای بر سنگ آمدن کنایه از پیش آمدن مخاطره پای دل بسنگ آمدن کنایه از گرفتار محبت شدن پای تا به کشادن کنایه از سفر باز آمدن و اقامت کردن پای فره کشیدن کنایه از آمدن و توقف کردن پای فشردن کنایه از ثابت قدم بودن و ایستادگی کردن پا لحیر داجرتی که قاصد را بد بهند پایئن پرستی کنایه از اطاعت و بندگی و خدمتگاری پرده هفت رنگ کنایه از عالم ست پرده برگرفتن کنایه از ظاهر شدن و بیحیائی ست پرده دار فلک کنایه از قمر ست پرده دخان کنایه از شب تیره و تاریک پرده زجاجی کنایه از شب تاریک و ابر سیاه پرده نیلگون پرده شب تنگ و پرده هفت رنگ کنایه از هفت آسمان آموختگان ازل کنایه از انبیاء و اولیاء و شعرا باشد پیر دیر فلک کنایه از خورشید تابان ست پس افتاده کنایه از کسی ست که در قفای کاروان مانده باشد پس افگنده علفی که بعد از خوردن دواب مانده باشد پس افگندن کنایه از ذخیره کردن چیزی بود که بعد خرج یومیه نگاه دارد تا بوقت حاجت بکار آید پس گوش افتادن کنایه از فراموش کردن پشت پا خاریدن کنایه از شاد شدن و خوشحال گردیدن پشت پا زدن کنایه از ترک دادن و گذشتن و بیدار شدن پشت چمن کنایه از صحن چمن پشت دادن کنایه از روی گردانیدن و گریختن باشد پشت دست بدندان گزیدن و پشت دست کندن کنایه از پشیمان شدن باشد پنبه در گوش کنایه از مردم غافل و سخن ناشنو پنبه در گوش نهادن و پنبه در گوش کردن و پنبه در گوش افگندن کنایه از غفلت و سخن ناشنیدن باشد پوستین دریدن کنایه از عیب جوئی و افشای راز پولاد خای و پولاد رگ کنایه از اسب پر زور باشد پولاد سنجان کنایه از دلاوران و مبارزان باشد پهلو تهی کردن بمعنی کناره گرفتن پهلو دادن کنایه از نفع رسانیدن و نزدیکی نمودن و هم بمعنی کناره گرفتن در دگردانیدن نیز آمده

پہلو زدن کنایہ از برابری کردن در مجال و قدر و مرتبہ باشد پہلو کردن کنایہ از گریختن و پرہیز کردن باشد پہلو ملن
کنایہ از خوابیدن پیراہن قباکردن کنایہ از چاک زدن و پارہ کردن پیراہن پیراہن کاغذی کنایہ از دادخواہی و
روشنائی صبح و شعاع آفتاب باشد پیر چہل سالہ کنایہ از بی عقل و نیز فیروزہ باشد پیر دہقان و پیر سالخورد معروفست
و ہم کنایہ از شراب انگوری کہنہ باشد پیر سراندیب کنایہ از آدم صفی اللہ ست پیر ہفت فلک کنایہ از کوکب
زحل ست پیکران درخشن کنایہ از ستارگان آسمان پیک رائگان و پیک فلک کنایہ از قمر پی گم کردن و پی
گم گردن کنایہ از بی نشان شدن پیل افگندن کنایہ از عاجز کردن پیل معلق در ہوا و پیل ہوائی کنایہ از ابر سیاہ است
پیمانہ لبریز شدن کنایہ از آخر شدن عمر باشد

فصل تای فوقانی

تن زدن بمعنی خاموش ماندن تن
در دادن بمعنی رضامند شدن تاج فیروزہ کنایہ از آسمان ست تاج گردون کنایہ از خورشید تابان تباشیر صبح کنایہ از
سفیدی صبح تخت آبنوسی کنایہ از شب تاریک ست تخت روان کنایہ از آسمان و تخت سلیمان علیہ السلام ست
کہ دیوان آنرا بر ہوا بردندی تختہ اول کنایہ از لوح محفوظ ست تدرو زرین پر کنایہ از آفتاب و آتش ست تراز و شدن
کنایہ از برابر شدن غنیم باشد بقوت و زور ترازوی فولاد سنجان کنایہ از نیزہ و سنان مبارزان ست ترازوی زر
کنایہ از آفتاب عالمتاب تردامن کنایہ از فاسق و فاجر و عاصی و معیوب باشد تر دست بر وزن بدمست
کنایہ از مرد تند و چست و چابک ست تردستی بر وزن بدمستی بمعنی چستی و چابکی ست تر زبان بر وزن ہمزبان کنایہ
از مرد زبان آور و شخصی کہ گرم گفتگو شود و سخنہای تر و تازہ گوید و بمعنی ترجمان ہم آمدہ یعنی شخصیکہ لغتی را از زبان دیگر بزبان
دیگر تقریر کند تر فروش کنایہ از کسی ست کہ بظاہر خود را خوب نماید و بباطن بد باشد ترکان چرخ کنایہ از سبعہ سیارہ
است ترکتازی بر وزن مرغبازی بمعنی تاختن آوردن بشتاب و تعجیل برسم غارت و تاراج و بمعنی جولان ہم آمدہ
ترک چین بضم اول کنایہ از آفتاب ست ترک حصاری از قمر و نیز آفتاب ست ترک فلک کنایہ از کوکب مریخ
و نیز آفتاب ست ترک نیمروز و ترنج زرد لشت آتش و لشت زرین و تشت زر کنایہ از آفتاب ست تشت سیمین
کنایہ از قمر تشت بلند کنایہ از آسمان و کنایہ از آفتاب نیز ہست تشت از بام افتادن کنایہ از رسوا شدن
و مشہور شدن تفتہ جگر کنایہ از عاشق و نیز از کسی کہ علت تپ دق داشتہ باشد تگاور ابلق کنایہ از دنیا
ست باعتبار روز و شب تلخ عیش کنایہ از کسی ست کہ مبتلای صعوبات و بلاہا باشد تلخ و ترش کنایہ

از محنت و مشقت و بناست تنگ چشم کنایه از مردم بخیل ست تنگدست کنایه از مرد مفلس و فقیر باشد تنگ شکر کنایه از دهان معشوق ست تنگ عیش کنایه از مرد مفلس توشه برداشتن کنایه از مسافر شدن تیر افگندن کنایه از دعای بد کردن و طعنه زدن تیر گردیدن کنایه از خشمگین شدن تیشه بر پای خوردن کنایه از برهم زدن و ضایع کردن کار و بار خود ست تیغ زن آسمان کنایه از صبح صادق و آفتاب و کوکب مریخ ست تیغ ستم کنایه از رونق ظلم و رواج تعدے باشد تیغ سحر کنایه از آه سحر گاهی و دعاے سحری باشد و روشنائی صبح کاذب را نیز گفته اند تیغ شدن بمعنی روبرو شدن تیغ گوشیدن کنایه از زبان ست تیغ کوه بلندی کوه را گویند تیغ نطق کنایه از زبان فصیح ست **فصل جیم تازی** جامۂ کاغذی پوشیدن عبارت از استغاثه و دادخواهی ست جامه سرخ بر سر چوب کردن نیز قاعده همین معنی بخشید جام بر اشک زدن کنایه از توبه کردن و گذشتن از شراب باشد جام سحر کنایه آفتاب ست جام شهریاری کنایه از قدح بزرگ شهر انجورے ست جام شیر کنایه از پستان شیر دار جانگی خوار مردم علوفه دار را گویند و کنایه از مردم شیر انجوار ست جامۂ خورشید کنایه از زمین ست و برگ درختان را نیز گفته اند و غبار و ابر و آنچه روی آفتاب را بپوشاند و باصطلاح سالکان عبارت از بدن آدمی باشد چه جسم لباس جان ست و خورشید در عرف سالکان روح حیوانی ست و مردمک دیده را هم گفته اند جامۂ در نیل زدن کنایه از تعزیت و ماتم داری باشد جامۂ عید کنایه از جامۂ و قبائی سرخ باشد گلها و شگوفه ها و بهار را نیز گویند جان آهنی کنایه از بی رحم و سخت جان و دلاور باشد جان شکار کنایه از ملک الموت ست و معشوق را هم گویند جای گرم کردن کنایه از آرام و قرار گرفتن باشد و بمراقبه رفتن را نیز گویند جامه گذاشتن کنایه از مردن ست جگر گوشه کنایه از فرزند باشد **فصل جیم فارسی** چشم روشنی بمعنی تهنیت باشد چهره شدن بمعنی مقابل شدن باشد چادر لاجوردی کنایه از آسمان ست و سبزه زار و مرغزار را گویند چار اژدها و چار استاد کنایه از عناصر اربعه است و چار جوهر و چار اخشیج نیز همین معنی دارد و چهار پهلو شدن کنایه از چیز بسیار خوردن و بر پشت خوابیدن باشد چهار تکبیر زدن کنایه از ترک و تجرید ست و نیز کنایه از نماز جنازه است چتر زرین و چتر سحر کنایه از آفتاب ست چتر سیمابی و چتر سیمین کنایه از ماه شب چهاردهم

باشد چتر آبگون کنایه از آسمان ست چتر عنبرین کنایه از شب تاریک ست چراغ چشم بکسر رابع کنایه از فرزند ست چرخ انداز بروزن دست انداز کماندار را گویند چرخ زرین کنایه از فلک چهارم ست چشم بچیزی سیاه کردن بمعنی طمع کردن دران چیز

فصل حای حطی

حرام توشه کسیکه او قاتش بمال حرام بگذرد حرام گرده کسی را گویند که تن و توش از مال حرام پیدا کرده باشد حرف سه دو حرف خشک کنایه از سخن بمزه و بی تاثیر باشد حرف زحمت و حرف گلوگیر سخنیکه باستماع آن خاطر آزرده شود حرف گلوسوز نیز همین معنی دارد حرف زدن کنایه از سخن گفتن ست حساب از خود داشتن کنایه از خود مغرور شدن ست حسن فرنگ کنایه از حسن سفید ست چنانکه اهل فرنگ را باشد

فصل خا

خاره داه کنایه از مانع و حائل خارچین و خاربست و خاربنه آنچه بر دور زراعت و باغات از خار و خاشه بندند تا سد راه حیوانات شود خار خار کنایه از دغدغه و خواهش شی مرغوب باشد خواه غیر مرغوب چون خار خار غم خس بدندان گرفتن کنایه از زنهار خواستن خار در جگر شکستن کنایه از بیقرار کردن خاک بیزی کنایه از غریب و سفر ست خامه زدن کنایه از خامه تراشیدن باشد خط کشیدن کنایه از باطل کردن و محو کردن چیزی خانه فردا کنایه از عقبی ست خانه بر دوش و خانه بدوش آواره از خان و مان را گویند خان دمان آواره خان مخفف خانه دمان مانند کسیکه از خانه و مانده و بود خانه آواره شده باشد خواب چهار پهلو کنایه از خواب دراز و با فراغت ست خون بجوش آمدن کنایه از غبت و شوق خاریه پیرهن ریختن بمعنی بیقرار کردن

فصل دال مهمله

داده کنایه از نصیب و قسمت دامن شب کنایه از آخر شب در حساب آمدن کنایه از منعم و مالدار شدن ست دامن زیر سنگ آمدن کنایه از عاجز شدن در حساب نگرفتن کنایه از هیچ و پوچ شمردن در خطا شدن کنایه از متغیر و آزرده و شرمنده شدن در پس زانو نشستن کنایه از مراقبه و متفکر و اشفاده دست یافتن کنایه از غالب آمدن در عرق افتادن کنایه از خجل شدن در نظر آوردن کنایه از پیشکش کردن و گذرانیدن در دماغ داشتن کنایه از نخوت و غرور دست آشنا کنایه از صاحب معامله دست در گلو کردن کنایه از رسوا کردن و بیحرمت نمودن دلوش بسر چاه رسید کنایه از آنکه کارش تمام گردید دست از سر کسی گرفتن کنایه از امداد و اعانت او دریغ داشتن دیده دبرهم نهادن کنایه از چشم بستن در خود فرو رفتن کنایه از متفکر و متحیر بودن در آب و آتش بودن کنایه از رنج و محنت دیده گرم کردن کنایه از غنودن و خواب نرم کردن دامن بیفشان

گردن کنایه از عجز باشد **فصل رای مهمله** راه بجای بردن کنایه از چیزی منتفع و کامیاب بودن راه بسر کسی بردن بسر وقت او رسیدن رنگ ریختن و رنگ زدن کنایه از تعبیه کردن روز گرد کنایه از آفتاب روزنه کشا کنایه از اندک چیزی خوردنی که بدان افطار کنند رو فراخ کنایه از مردم خرم و شگفته روی **فصل زای معجمه** زهر بکردن کنایه از خوردن چیزی که غیر مرغوب باشد زدن این مصدر متعدی ست و گاهی لازم نیز آید چو بزدن بمعنی بو بر آمدن و پراگنده شدن و بمعنی خوردن آید چون باده زدن و شراب زدن و کباب زدن و افیون زدن و بنگ زدن و قدح زدن و بمعنی کردن آید چون مشق زدن و زور زدن و سیر زدن و جولان زدن و تغافل زدن و نظر زدن و خنده زدن و بمعنی داشتن آید چون چشم براه زدن و بمعنی افگندن آید چون چین بر جبین زدن و شکار زدن و بمعنی ریختن و انداختن چیزی بر چیزی آید چون نمک زدن و اکسیر زدن و بمعنی رسانیدن آید چنانکه خود را بقلب سپاه زدن و بمعنی دادن آید چون بوسه زدن و دشنام زدن و بمعنی تاراج کردن آید چون قافله زدن و بمعنی بریدن آید چون شاخ زدن و گردن زدن و بمعنی ساختن آید چون خشت زدن و بمعنی گفتن و خواندن آید چون حرف زدن و داستان زدن و بمعنی نواختن آید چون رود زدن و چنگ زدن و در باب زدن و بمعنی بستن آید چون شیرازه زدن و نعل زدن و بمعنی قائم کردن چیزی بر چیزی آید چون گل زدن و طره زدن و کلاه زدن بر سر و دستار و بمعنی کشیدن آید چون عماری زدن و بمعنی ... آید چون تخت زدن و بمعنی باختن آید چون نرد زدن و بمعنی قائم کردن آید چون خیمه زدن و بمعنی کشادن آید چون رگ زدن و فال زدن زهد خشک کنایه از صلاحیت و عبادت ظاهری ست که بی خلوص باطن باشد **فصل سین مهمله** سحر بیان کنایه از شاعر خوش بیان و شیرین زبان سخت پیشانی کنایه از کسی ست که در نهایت جرات و بیباکی باشد سخت چشم کنایه از شوخ و بیحیا ست سخت خوردن کنایه از بسیار تصدیع کشیدن سنبل تر و سنبل نورس کنایه از خط و زلف معشوقان ست سر نهادن کنایه از اطاعت سر کشیدن کنایه از نافرمانی سست سبب کردن کنایه از عاجزی ست سر توقع نخاریدن کنایه از امید واشدن سینه طرح دادن کنایه از سینه واداشتن **فصل شین معجمه** شنفه شاخ شدن گلو کنایه از گرفتگی گلو ست بسبب بسیاری آواز بلند شاد بهر کنایه از کسی ست

کہ از اموال دنیوی تمتع باشد شیشه در جگر شکستن و شرر به پیرهن افشاندن یعنی بیقرار کردن شگوفه کردن کنایه

از قی کردن در **فصل صاد و ضاد و طا و ظا و عین و غین و فا** بکتب لغات مصطلحات

کمتر بنظر آمده لہذا فروگذاشته شد **فصل قاف** قالب تہی کردن کنایه از مردن و بیخود شدن قفل بر زبان

انداختن و قفل برلب زدن کنایه از خاموش ماندن و خاموش کردن ست قطره زدن کنایه از شتاب رفتن

ست قلم کشیدن کنایه از باطل کردن و محو کردن چیزی ست قطره زن کنایه از مرد هرزه گرد قطره دزد کنایه از لب

ست قلم در سیاهی نهادن کنایه از تهیه سامان بدبختی ست **فصل کاف** کار از پیش دندان کردن یعنی

بذوق تمام کردن کفن پاره کردن کنایه از مرض مهلک و حادثه سخت نجات یافتن کاسه گرداندن کنایه از دریوزه

گری ست و گدا را کاسه گردان گویند کلاغ گرفتن کنایه از تمسخر و استهزا ست کلاه انداختن و کلاه گوشه بر آسمان سودن

کنایه از شاد شدن ست کاسه سیاه کنایه از ممسک و بخیل کاسه لیس کنایه از دل چین حریص و خوشامدگوی

و دون همت کاسه بر کسی شکستن کنایه از رسوا کردن او را **فصل کاف فارسی** گوش داشتن بمعنی نگاه داشتن

و انتظار گل کردن کنایه از ظاهر شدن و ظاهر کردن گردکان بر گنبد کنایه از ناپائداری ست گران مغز کنایه از مست

و مخمور و جاهل گران پشت کنایه از مردم قوی پشت و بارکش گرفته لب کنایه از آدم خاموش گرم دل کنایه از

عاشق سوخته دل گرم و سرد کنایه از رنج و راحت دنیا گره بر گوش زدن کنایه از سخن نشنیدن گل صبح کنایه از

سفیدهٔ صبح گل نشاط کنایه از شراب گواه لباسی کنایه از گواه کاذب ست **فصل لام** لب دادن کنایه از

بوسه دادن لب گشادن کنایه از سخن گفتن باشد لقمهٔ آهن چشیدن کنایه از زخم خوردن لقمهٔ آهن کشیدن کنایه

از زنجیر پا شدن لکد در کار شدن کنایه از برهم شدن کار لکد بر گور حاتم زدن کنایه از کمال سخاوت و بخشش کسی

که وصف کم پایگی داد و دهش بسیار کند **فصل میم** متاع شیرین کنایه از کالای کمیاب و گران بها مژه شکستن

کنایه از تبدیل ذائقه کردن مژگان برابرو زدن کنایه از اعراض و ردی بر تافتن مشت سفیده کردن کنایه از گرد از

کردن مشت ست برای زدن کسی مغز روشن کردن کنایه از صحیح الفکر گردانیدن دماغ را مغز موش بسر نداردو مغز خر

خورده است کنایه از آن ست که عقل در سر ندارد موج حصیر و موج بوریا کنایه از خطوط و نقوشی که در بوریا افتد

موشگاف کنایه از کسی ست که کار را بکمال دقت و باریکی سرانجام دهد میدان عاج کنایه از کاغذ سفید مشوره با کلاه

کردن کنایه از ترک و تجرید **فصل نون** ناخن بدبده ریختن کنایه از بسیار آزار دادن و رنجانیدن ناخن
تیز کردن کنایه از طمع زیاده کردن نافه بوی کنایه از گنده دهن چه بوی ذات نافه گنده میباشد و از ین ست
که سخن چینین را نیز نافه بوی گویند نان در انبان گذاشتن کنایه از آمادگی سفر باشد نان خوردن و نمکدان شکستن
کنایه از نمک بحرام بودن و ناسپاسی کردن نان در آستین خوردن کنایه از کمال خست و بخل ست نان در تنور
سر دبستن و نان بدیوار زدن کنایه از کار بیفائده کردن نان بر روغن افتادن کنایه از برآمدن مراد و مقصود ست
نمک بر آتش افگندن بمعنی شور و غوغا کردن نعل در آتش و نعل در چرخ مضطرب و بیقرار نعل در آتش نهادن
و نعل در آتش کردن کنایه از بیقرار گردانیدن نقش بر آب کشیدن و نقش بر آب کردن کنایه از کار بی ثبات
کردن نقش بر آب زدن معنی فریب دادن **فصل واو** ورق سیاه کردن کنایه از مسوده کردن ورق
ورق گشتن کنایه از خوب مطالعه کردن ورق دریدن بمعنی ترک کردن وزن بر خویش گذاشتن خود را
بزرگ پنداشتن ورق چیزی خواندن کنایه از احوال و اوصاف چیزی بیان کردن **فصل ہای ہوا**
خوردن باده کنایه از زائل شدن کیف باده چه تصرف ہوا در شراب ازاله کیف آن میکند ہوا پرست کنایه
از شخصے که بآرزوهای نفس زندگانی بسر کند ہوا در گره بستن و ہوا پیمودن کنایه از کارهای بیفائده کردن
ہیکل بستن کنایه از مردن **فصل یای تحتانی** یوسفی کردن کنایه از معشوقی ست و بعضے مراد از دلشکی
گرفته اند پنجند کنایه از ایام معدود و زمان قلیل یکتا پیرهن کنایه از شخصے که یک پیراهن
در بر داشته تمام شد منتخب از برهان قاطع و فرهنگ جهانگیری و فرهنگ رشیدی و غیاث
و بہار عجم ✢

در بیان بعضے از لغات فارسی فصل الف ممدوده

آباره بمعنی حباب آبخانه بتازی مستراح با میم مفتوح و بیت الخلاء و بهندی پاخانه آدرفش بفتح دال مہمله و
سکون فاسوزنی که بدان در چرم سوراخ کنند و بهندی سوتانی نامند آدرخش با دال موقوف بتازی برق و صاعقه
و بهندی بجلی آژده بمعنی چین و شکنج آش لعاب غله که آنرا بهندی پیچ با یای معروف نامند آغال جای خوابیدن
و آرام گرفتن گوسفندان آهار آنچه از برنج و آرد گندم و غیر آن مثل آش بپزند و بر کاغذ و جامه بمالند و آنرا

بهندی لپّی گویند آتخ باثاء عجمی مفتوح وخای نقطه دار دانه سیاه یا سرخ باشد که آنرا بتازی ثؤلول و بهندی
مساتا مند آژینه بازای معجمه مکسور و یای معروف و نون و های مختفی آهنی باشد یا دسته که سنگ آسیا را بدان درست
کنند تا دانه بزودی آرد شود و آنرا آسیا زنه نیز گویند آژند یا الف ممدوده و زای فارسی مفتوح گلی که بکار عمارت برند
و آنرا بهندی گاره گویند آروغ باالف ممدوده و را مفتوح و غین معجمه بمعنی بادی که از راه دهن دفع شود و آنرا بهندی
ڈکار گویند آژنگ باالف ممدوده چین و شکنی که بر جسم افتد و آنرا بهندی جھری گویند آونگ باواو مفتوح ریسمانی که
که جامه بران اندازند و بهندی الگنی گویند آبخون بروزن وارگون بمعنی جزیره و خشکی که درمیان دریا افتد و آنرا بهندی
جزیره گویند آبکار بروزن نابدار سقا را گویند آبیار بروزن یادگار کسی را گویند که بزراعت دباغ و بستان آب دهد
آتشک و آنرا بتازی برق و بهندی بجلی گویند و نیز نام مرضی ست آتش گیره هندی و یا سلائی آکس باکاف
مضموم قلم آهنی که سنگ تراشان بدان سنگ تراشید آهن سرکج بهندی آنکڑه گویند آده کوره خشت پزان
و کوزه گران را گویند آتش پاره بهندی انگاره آتش دان بتازی کانون و بهندی انگیٹھی **فصل الف مقصوره**
اریب باالف مضموم و رای مهمله مکسور بتازی محرف و بهندی اڑا گویند آبنه بفارسی نغزک گویند آرایه بهندی ابل
آبدابه و آنرا گل باله نیز گویند دست افزار معماران ست که بهندی کرنی گویند اسپنا ناخ بتازی اسفاناخ بهندی
پالک و آن سبزی معروف ست آشاسپند باالف مفتوح بمعنی فرشتهٔ رحمت آشکوب بروزن اجهود بمعنی وجه
عمارت اسپهبد باالف مفتوح سردار فوج را گویند انگاره باالف مفتوح نقش و صورت ناتمام را گویند و آنرا نیرنگ و گرده
نیز گویند و بهندی خاکا نامند آمبر بروزن قبر آلة که آتش بدان بردارند و بهندی دسپنا گویند و غالبکه دسپناهم
فارسی باشد مخفف دستپناه اضافت قلبی ست یعنی پناه دست آنبوبه بروزن منصوبه لوله را گویند که بهندی
آن ٹونٹی ست ادرک باالف مفتوح بواو مجهول سه داری مفتوح بکاف فارسی زده ریسمانی که آنرا به تمغا با شاخ
درخت بندند و پای بران گذارند و بهوا آیند و روند و بهندی جھولا نامند الدش باالف و دال مکسور بمعنی تخمه
خواه خر باشد یا اسپ و آنرا مجنس نیز گویند اشعر بروزن اشتر اسم جالوری ست خاردار که بهندی سیهی گویند
ارک باالف مفتوح قلعه کوچکی که درمیان قلعه باشد ابباغ بمعنی دو زن که یک شوهر داشته باشد و بهندی
سوت گویند بسین مفتوح و واو مجهول **فصل بای موحده** بلغوه باول مضموم و غین معجمه مضموم

وواو معروف قسمی از خوردنی ست که بهندی دلیا گویند و مهیلهٔ اسپ را نیز گویند بلدخانه بهندی آن اثاله
بلاعه لفظ تازی بضم بای موحده و فتح عین مهمله نقلی که از دهان اندازند و آنرا بهندی اوگال گویند بوتیمار بهندی
بگلا و آن طائری ست معروف سفید رنگ بادفروش و بادخوان بهندی بهاٹ که باشعار بهندی مدح مردمان
سرآید بابرن شیخ کباب را گویند بادافراه یا افراه دو معنی دارد یکی مکافات عمل زشت و دوم پارهٔ چرمی یا آهنی
که کودکان ریسمانی دران انداخته بگردش درآرند و بدان بازی کنند و آنرا باده فره نیز گویند و بهندی پهرکی نامند
بادرنگ با دال موقوف و رای مفتوح بنون زده و کاف عجمی پنج معانی دارد یکی نوعی از خیار ست دوم ترنج سوم
اسپ تیز و تندرو چهارم گهوارهٔ کودکان پنجم نام مرضی ست که بهندی باد گوله گویند بادریس و یا بادریسه با دال موقوف
و رای مکسور و یای معروف چرم یا چوبی مدور که در دوک چرخه و چوب خیمه کنند و آنرا بهندی پهرکی گویند بلد
زهره افسونی که در دل هر صاحب کالا بدمند تا خواب گران بروی مستولی شود و دزد کار خود کند باشت بر وزن
چاشت چوب بزرگی باشد که بکار سقف خانه برآید و آنرا شهتیر و سعرسب نیز گویند بالار چوبهای باشد که بکار
سقف درآید و بهندی کڑی گویند و بالال نیز بمعنی بالار است با یاد بایست و بایسته هر سه بمعنی ضرور و ضروری
بود بند باز بمعنی رسن باز و ریسمان باز که بهندی نٹ گویند بیاره بیای مفتوح آن رستنی را گویند که ساقش بلند نباشد
مثل خربوزه و خیار و کدو که بهندی آنرا بیل گویند بیای مکسور و یای مجهول

فصل بای فارسی

پرود
بزن اول مفتوح ثانی زده غربال را گویند که بهندی چلنی نامند پتو از اول مفتوح ثانی زده تخته را گویند
که برای کبوتران و دیگران جانوران بالای دو چوب به بندند و آنرا بهند اڈه گویند پوسه بر وزن بوسه ریسمان
رسیده که بر دوک بچید و آنرا بهندی پنڈ یا دلکری و بهٹی گویند پیغاره بر وزن پیخواره بمعنی طعنه و سرزنش و بهتان
باشد پیش نشین پاراج و دایه و ماما چه را گویند که بتازی قابله خوانند بت بتازی خرسه و بهندی اچهوانی بیای معروف
و آن دوای مشهور ست که زن زائیده را دهند پیشگاه بتازی ساخت و بهندی انگنائی یعنی صحن خانه یا افراز
و پا فراز کفش و موزه را گویند پاچال گوی باشد که جولاهگان بوقت جامه بافتن پایهای خود را دران گذارند پاچک
سرگین خشک گاو را گویند انچه از دست سازند آنرا پاچک دستی گویند و آنچه بدشت بهرسد آنرا پاچک دشتی نامند پلد
بمعنی پاسبان باشد و از ین ست که سلطان را بفارسی پادشاه گویند که او نگاهبان رعایا ست پارسالگنه شته یا

گویند پارگین بارای موقوف وکاف فارسی مکسور ویای معروف گوی را گویند که در پس مطبخ وحمام وانجانه وامثال
آن سازند وآبهای کثیف وچرگین در انجا فراهم شود پارنج نقدی که بشاعران ومطربان ومغنیان دهند پاره شش
معنی دارد اول معروفست دوم بمعنی رشوت سوم بمعنی تحفه چهارم نوعی از حلوا که آنرا شکرپاره هم گویند پنجم بمعنی پرزن
ششم کوزپشت را مانند پاناچ اول بای فارسی وآخر جیم فارسی بمعنی پیش نشین ست که پیش از ین مذکور
شد پاآگنده پنبهٔ محلوج که برای رسیدن تیار کنند وبهندی پونی بواو مجهول گویند پاآغوش بمعنی غوطه باشد
که در آب سرفرو برند پالاهنگ وپالهنگ ریسمانی را گویند که بر یک جانب لگام اسپ بسته اسپ کوتل
را بکشند وآنرا بهندی باگدور گویند پالیدن بمعنی دیدن وجستن باشد پاآئزه بایای تحتانی وزای عجمی مفتوح
ریسمانی که بر دامن خیمه وسراپرده ها وصل کنند وآنرا بمیخ بندند پزشک بباد زای فارسی مکسور طبیب را گویند
پای وپر بمعنی تاب وطاقت وقدرت واستطاعت بود پالادم ست از پالودن واسپ کوتل را نیز گویند پست
بپای فارسی مکسور بتازی سویق وبهندی ستو وآن عبارت از آرد جو یا گندم یا نخود بریان ست پرستوک
بپای فارسی مفتوح ورای مفتوح ابابیل را گویند پله بپای فارسی مفتوح ولام مفتوح هندی پیوسی
وآن شیر روز اول گاو یا گاومیش یا گوسفند زائیده را گویند **فصل تای فوقانی** تنبگو اول وثانی مفتوح
بنون زده وکاف فارسی مضموم صندوقی که دوکانداران زر قیمت اشیا داران نهند وآنرا بهندی گولک گویند
تسنه لفظ تازی بدمزه شدن طعام که آنرا بهندی البسنا گویند تذریه لفظ تازی ست بمعنی کاه خرمن بباد دادن
که کشاورزان خوشه های غله را لگدکوب کرده بوسیلهٔ بادکاه را از غله جدا کنند تابسار هندی جهرو که تبیر وتبیره بروزن
نفیر ونفیره بمعنی طبل وکوس تندر بتای مضموم عربی رعد هندی معلوم نیست تیشه وتبر هندی بسولا تاتاب بمعنی
گرفتن زبان باشد در سخن گفتن وآنرا بتازی لکنت گویند وبهندی هکلانا تاخیره بمعنی نصیب وسرنوشت تاراستاه
را گویند توب بروزن خوب بتازی طاقه هندی نهان خانه تافشک باقاف وشین منقوطه مفتوح دیوک باشد که
آنرا اوپچه دریوبجود لینک نیز گویند وبتازی ارضه وبهندی دیمک نامند تان تارهای طولانی را گویند که جولاهگان بجهت
بافتن ترتیب داده باشند وآنرا تانه وخرت وفرات نیز گویند **فصل جیم تازی** جامه غوک سبزی باشد
شبیه بابریشم که در آب بهم رسد وبهندی کائی بیای معروف گویند جرگ جیم مضموم برای زده وکاف تازی موقوف

محل کشتی گیران وجای ورزش پهلوانان که بهندی اکهاره گویند جَرجَر بهند بهر پای معروف وآن جایهای فراز
ونشیب ساحل دریا را گویند جاغر با غین معجمه مفتوح چینه دان مرغان را گویند وبتازی حوصله نامند جال لفظ ترکی
ست دام را گویند وبتازی شباک نامند بفتح شین وبای موحده جالش بالام مکسور بمعنی جماع وکسی را که در مباشرت
حریص تر بود جالشگر گویند جامغول با میم موقوف وغین معجمه مضموم و واو مجهول حرامزاده را گویند جاگی دو معنی
دارد یکی وظیفه درانیه دوم آنکه رشته هارا باهم بتابند وسر آنرا روشن کنند ودر بندوق آتش دهند وآنرا
در هندی توره گویند جامدانه در وسط سر کودکان جای نرم باشد وبجهد وآنرا بتازی یافوخ وبهندی تالو
نامند جادرس هندی باجره وان غله ایست معروف در هند **فصل جیم فارسی** چانو ریسمانی که مجرم را
بدان بحلق درکشند تا خفه شود وبمیرد وآنرا بهندی پهانسی گویند چکسه بجیم فارسی مفتوح بکاف پیوسته و
سین مفتوح بهانزده کاغذی که دو ایاشی دیگر را دران نهاده لبهای آن کاغذ را درهم پیچید وآنرا بهندی پڑیا گویند
چگک بجیم فارسی مفتوح امرست از چکیدن وبمعنی قباله نیز آید وقفای سر را نیز گویند چپر با اول وثانی مفتوح
خانه را گویند که از کاه وچوب سازند وآنرا بهندی چهپر گویند چاولی وچج هر دو غله برافشان را گویند که آنرا
بتازی منسف وبهندی سوپ با واو معروف گویند چشم بندک نوعی از بازی های کودکان ست که آنرا بعرف
اهل هند آنکه مچولی گویند چشمک زدن پلک زده بجانب کسی اشاره کردن چنگلوک دست افزار زنان چرخه
زن که رشته خام رسیده بران بپیچند وآنرا بهندی ایٹرن گویند چنگ پا نشستن برپای نشستن بهندی اکڑو گویند
چوبکین دست افزاری که دانه پنبه ازان برآرند وآنرا بتازی محلاج وبهندی اوٹنی گویند چوچه با واو معروف وچوبه
با واو مجهول بتازی محور وبهندی بیلن نامند چالیک دو پاره چوب باشد که طفلان بدان بازی کنند یکی دراز یکی
کوتاه ودراز را بر کوتاه زنند وبهندی آنرا گلی ڈنڈه گویند چاو چاو آواز گنجشک را گویند **فصل خای معجمه**
خودنمائی بهندی آنرا اترانا گویند ناخستک سخنهای پریشان که در جواب کنند وبهندی بیانا گویند خرده
فروش هندی بساطی خشکار زمین بنجر را گویند خردپاچه کسیکه خرد قامت باشد هندی بونا خزیر بروزن امیر
خاکستر گرم هندی بهوبل خو با واو مجهول وچوب بست هر دو یک معنی دارد هندی پاڑ که از چوبها بوقت
تعمیر عمارت وبرای نقارخانه وغیره بندند خاوش با واو مضموم بشین منقوطه زده خیاری که بلای تخم

دادا و دادا هر کنیزی را گویند عموماً و خصوصاً **فصل دال مهمله** کنیزی که در عهد طفلی خدمت ها کرده باشد دامنی سرانداز زنان را گویند که بتازی آنرا مقنعه و بهندی دوپټه خوانند و اهل داهول با های مضموم چوبی باشد که در میان زراعت ایستاده کنند و کاه و لته و اشال آن بران بندند و گاه صورتی نیز بسازند تا جانوران آنرا دیده رم کنند و بکشت نیایند دست خال سودای اهل را گویند که ازان فال گیرند و آنرا سفته نیز نامند و بهندی تهنی گویند داس و دستاس بفتح دال مهمله آله را گویند که بدان گیاه ها را بدروند و آنرا بتازی محجشه و بهندی درانتی گویند دربندان تخته بند کردن و کاکین که آنرا بزبان اهل هند هٹ تال گویند دشمر بدال مفتوح بشین معجمه زده هندی ارهر و آن غله معروفست و آنرا شاخل بضم خای معجمه نیز گویند **فصل رای مهمله** ره آورده بمعنی سوغات و ارمغان و نوآهان و نوهان نیز همین معنی دارد و بتازی هدیه و تحفه روغن جوش و آنرا سپرداغ هم گویند بهندی بگهار روزنامچه بهندی بهی و آنرا بفارسی دفتر حساب نیز گویند رایگان چیزی را گویند که در راه افتاده باشد بی بدل و عوضی و بی مشقت و کسبی و در اصل راهگان بوده حرف ها را بهمزه و یا بدل کرده بصورت یا نوشتند رایگان شد و همین قیاس ست شایگان در اصل شاهگان بوده بمعنی سزاوار شاهان **فصل زای منقوطه** زاچه و زچه زن زائیده را گویند تا هفت روز زاج جشنی که در ایام ولادت کنند زالوک گالوله گلولکمانرا گویند و آنرا غالوک بغین معجمه نیز گویند و غلوله کمانرا اهل هند غلیل بضم غین معجمه نامند زجر لفظ تازی ست پیچش که بجای از بلغم برآید زاد لانه بندپای که بهندی بیڑی گویند و جولانه غلط العام ست زغنک بغین معجمه بتازی فواق هندی هچکی زرت بضم رای معجمه هندی جوار و آن غله معروفست **فصل زای فارسی** ژکیدن هندی بڑبڑانا یعنی سخنهای بیهوده زیر لب گفتن ژاژ گیاهی بود که بی تخم روید و در غایت بدمزگی باشد و چندانکه آنرا شتر بخاید نرم نشود و سخنهای بیمزه و نادرست گو را بهمین اعتبار ژاژخا گویند و ژاژخائی افاده حاصل بالمصدر کند **فصل سین مهمله** ساماخچه و ساماکچه در لغت اول باخای موقوف و در لغت ثانی با کاف تازی موقوف و در هر دو لغات جیم فارسی مفتوح با های مختفی سینه بند زنان ست که آنرا بهندی انگیا گویند سیاده و سبناده سنگی را گویند که ازان فسان تیار سازند و حکاکان نگین را بدان تیز سازند و جلادهند و اهل هند کهرند گویند سیچه با اول و ثانی مکسور و یای مجهول و جیم مفتوح چیزی

باشد که بردی شراب یا سرکه مثل نانی بسته شود و آنرا بهندی پهپوندی گویند سمارنک بهر دو میم مفتوح بتازی
کودکان که آنرا چشم بندک نیز گویند و اهل هند آنکه چولا نامند سنج باشد بدو پای ایستاده شدن اسپ سمکر
هندی تهوا و آن سبزی معروف ست در هند سبیدن هندی برمانا یعنی از بر با سوراخ کردن بچوب
وغیره سیوسه هندی بفاسنه و سنهار زن پسر هندی بهو و بتازی کنه گویند بفتح کاف تازی و نون مشدد
مفتوح سپندان هندی راتی سپنج بمعنے عاریت و ازین جهت ست که دنیارا سپنجی سرای گویند یعنی
خانه عاریت و نیز بمعنی کرکشاورزان برکنار کشت سازند از نی و کاه و شب و روز برای محافظت کشت دار
مداران باشند **فصل شین معجمه** شار بمعنے عمارت و غارستان جمع آن شبگیر سفر شب شاخل بخای معجمه مضموم
هندی اره شاره دستار هندی باشد که آنرا اهل هند چیره گویند شاکار مزدور بی مزد را گویند و آنرا بیگار نیز
نامند شاماخچه و شاماکچه هر دو همان معنی دارد که در فصل سین گذشت شان و شانه خانه زنبور عسل را گویند که
ازان شهد برآرند و آنرا بهندی سهال گویند شایگان چیزی را گویند که لایق و سزاوار پادشاهان باشد در اصل
شاهگان بوده ها را بهمزه ملینه بدل کرده بصورت یا نوشتند تا شایگان شد و همبرین قیاس ست رایگان
که در فصل را گذشت شباره زنی را گویند که در شبها هرزه گردی کند شب تاب کرمی را گویند که در شب وبنالد
مانند چراغ بتابد و آنرا بتازی حبعل و بهندی چگنو بضم جیم تازی بکاف عجمی زده و ضم نون بواو معروف
زده شب غریب نان و حلوا است بود که در شب اول وفات بجهت ترویح روح مرده بمردم قسمت کنند
شپشه بکسر شین اول و فتح شین ثانی کرمکی باشد که در هوای گرم در پوست تن و غله و مقولات و دیگر پشمینه ها و اقسام
غله ها بیفتد و تباه کند و آنرا سوس نیز گویند شفتاهنگ تخته آهنی بود که در ان سوراخها باریک تر یکی از دیگری
کرده باشند و تارکشان تار سیم و زر و آهن و فولاد و غیر آن ازان درکشند تا باریک تر شود و آنرا بهندی جنتری
گویند شکپو و شلپو و شبپه آواز پای یا غیر آن که بزبان هندی آهٹ گویند ن بمعنے اکڑنا یعنی تخته
شدن سلفینه بتازی فرج و کس گویند شقشقه آواز شتر مست را گویند ششدر بتازی متحیر بهندی
بهچکا **تا و حا و صاد و ضاد و طا و ظا و عین و قاف** در لغات فارسی نیامده
فصل غین معجمه غازیدن دانه از پنبه برچیدن و آنرا بهندی روئی تومنا گویند غلوله کمان کمانی که

اہل ہند آنرا غلیل گویند **فصل فا** فانہ قلم آہنی باشد کہ سنگتراشان سنگ را از ان شگافند و نجاران بہنگام
تراشیدن چوب پارۂ چوبی را کہ در شگاف چوب تراشیدہ گذارند تا در زند نشود و آنرا پانہ نیز گویند فرتاب بمعنی
وحی و کرامت فرقہ لغت تازی آوازہ گرہ ہای انگشتان کہ آنرا بہندی انگلی چٹخانا گویند فلخیدن دانہ از پنبہ دور
کردن کہ آنرا بہندی روئی اوٹنا گویند و فلخودن نیز ہمین معنی دارد فلوق و آنرا شعوق ہم گویند ہر دو لفظ تازی ست
بمعنی شق شدن کفیای کہ بہندی بوائی گویند **فصل قاف** قوتی بضم قاف و سکون واو معروف و کسرہ تای
فوقانی ظرفے کہ از چوب تراشند یا از فلزات سازند و آنرا بزبان ہندی ڈبیہ گویند **فصل کاف تازی**
کاج بتازی احول و بہندی بہنگا و کوج باجیم تازی و کاژ بکاف تازی و ژای فارسی نیز ہمین معنی دارد کاسج و کاسک
خارپشت را گویند و آنرا بہندی سیہی نامند کاغ کلغ بانگ کلاغ و زاغ باشد کادرس ہندی باجرہ و آن غلہ
معروفست کہتاب بروزن مہتاب تازی بخور و ہندی بہپارہ کسکش ہندی بہٹر والکبۃ بالول مضموم
و ثانی مشدد شاخی را گویند کہ حجامان آنرا بر موضع حجامت نہند و بمکند تا خون فراہم آید آنگاہ بران موضع استرہ
زنند و خون برآرند کبار بفتح اول شخصی را گویند کہ ہیزم و کاہ و علف از صحرا پشتارہ بستہ بر سر آرد و در شہر فروشد
و آنرا بہندی گہسیارا لکڑہارا گویند کاغذین باغ مراد از تختہ ہای گل کاغذ باشد کہ در شادیہا دجشن و عرسہا
سازند کرا و کرا اے و کرایہ مزد مکان و مرکب و جز آن کرایندہ کسی کہ وجہ معاش او از کرایہ باشد کاچال بمعنی
رخت و متاع خانہ کارتن بتازی عنکبوت و ہندی مکڑہ و خانہ آنرا دام عنکبوت و منسج عنکبوت گویند
کوخ خانہ کہ از نی و کاہ سازند و آنرا کازہ بکاف تازی و گومہ بکاف عجمی نیز گویند کلند باکاف تازی و لام مفتوح
ہندی پہاوڑا **فصل کاف عجمی** گازۂ ریسمانی را گویند کہ سر آنرا بر درخت بندند و کودکان بران نشستہ
در ہوا آیند و روند و آنرا بہند جہولا گویند و نیز گہوارۂ اطفال نامند کہ آنرا بہندی پالنا و جہولنا گویند
گران ضد ارزان در نرخ و ضد سبک در وزن و گاہی افادہ معنی قوی کند چون بخت گران و جای
فائدہ معنی بسیار دہد چون گرانسنگ و گرانقدر و گرانمایہ و گرانخواب و گرانخوار و گاہی افادہ معنی
دیر کند چون گران سیر و گران گوش و گران گیر ہندی اڑیل و آن اسپی کہ از جاے خود نجنبد
گرانجہ بہندی پوٹلی **فصل لام** لباش و لباشہ و لبیش و لبیشہ و لوبش و لوفشہ ریسمانی کہ بر سر چرخی

یا شاخی به بندند ولب بالای اسپان بدنعل را دران نهاده تاب دهند تا عاجز آمده شوخی نکند بعلبندان
آنرا پوزمال گویند لاوه احمق و بیعقل ودرشت ومکروه لعبت لفظ تازی ست صورتی که از جامه سازند
و دختران نارسیده بدان بازی کنند و بهندی گڑیا نامند لکد بمعنی لت واین لفظ تازی ست هندی آن لات
لکدکوب ولکدکو به مطلق ضرب خواه از لکد باشد خواه غیر آن مثلاً گویند فلان کس لکدکوب حوادث زمانه شد
لال بمعنی گنگ که گویائی نداشته باشد لانه خانهٔ زنبور را گویند **فصل میم** ماچی باخاء موقوف وجیم فارسی
مکسور اسپ مجنس را گویند واکدش نیز بهمین معنی دارد یعنی دو تخمه ماله چوبی را گویند که مزارعان وباغبان
کلوخهارا ازان بشکنند راه رله با هاے موقوف ورای مفتوح ومیم مفتوح دست افزاری ست نجارا
آنرا که بدان چوب را سوراخ کنند وآنرا برما نیز گویند مراغه لفظ تازی ست جای غلطیدن جانوران و
فارسیان بمعنی مطلق غلطیدن اطلاق کنند مندفه لفظ تازی ست پنبه ندف زده و فراهم آورده را گویند که
بهندی گاله نامند منقاش با میم مکسور لفظ تازی ست موچنه را گویند که موی ازان برکنند میموم بازکسیکه معاش
او در میمون بازی باشد و در بدر بگردد [illegible] مهائل بروزن تغافل بتازی افیون گویند محمص با حای
مهمله مفتوح وصاد مهمله لفظ تازی ست نخود بریان را گویند هندی بهڑبونجا مویه گریه که بیاد و بیان اوصاف مرده
کنند **فصل نون** ناداشت طائفه از گدایان اند که چون بدر خانه یا دکان سوال کنند وچیزی نیابند از
کار واعضای خود را زخم کنند وچیزی نیابند از کار اعضای خود را زخم کنند وبهندی موڑ چیرا گویند نانو ونانون
سرودی را گویند که زنان در وقت خوابانیدن طفلان در گهواره بسرایند وآنرا بهندی لوری بیای معروف
گویند که طعام نخورده باشد نشخوار ونشخار با اول مضموم دو معنی دارد اول آنکه شتر وگاو وگوسفند وامثال آن
چیزی را که خورده باشد باز از معده بدهن آورده خوب خاییده باز فرو برند وآنرا بتازی جتره وبهندی جگالی
گویند با جیم تازی مضموم وکاف فارسی ویای معروف نشکنج با اول مکسور وثانی زده کاف تازی مفتوح گرفتن بسر دو
ناخن که درد کند وآنرا ملک نیز گویند وبتازی قرص بصاد مهمله وبهندی چٹکی نامند نوبان هندی ٹوکرا ناخن چین و
ناخن گیر دست افزار مونرا اشان ست که آنرا بهندی نهرنی نامند نان کشک ونان کشکین نانی که از آرد جو
وگندم ونخود آمیخته تیار کنند نغوله با واو مجهول زلف وموی پیچیده که بهندی چوٹی گویند وبعضی گویند موی های

سرکہ زنان بہم آوردہ در پس سہ گرہ دہند و آنرا بہندی جوڑا مانند باجیم تازی و واو معروف و رای ہندی فی مینی
ہندی بانسا نوردی شکم شکنجے کہ بشکم فربہ افتد بہندی بٹ گویند **فصل واو** واشامہ دامنی را گویند کہ بتازی
معجر و مقنعہ و بہندی دوپٹہ واوڑہنی گویند وآتش کوزہ خشت پزان و کوزہ گران و آنرا آوہ نیز گویند وضیمہ لفظ
تازی طعام ماتم را گویند یعنی طعامی کہ بعد موت بروز سوم یا دہم یا بستم یا چہلم کنند **فصل ها** آنرا گویند کہ رشتہ
گل یا جواہرات یا زر و نقرہ درکشند و بگلو اندازند و آنرا بتازی حمائل گویند ہاکرہ و ہاکلہ کسی را گویند کہ در سخن گفتن
زبانش بگرفتہ شود و لکنت کند و آنرا بتازی الکن نامند **فصل یای تحتانی** یارہ دست برنجن و پای برنجن
را گویند ہندی کڑہ یازیدن بمعنی کشیدن و آہنگ کردن باشد یسل و یسال ہر دو لفظ ترکی ست بمعنی قطار فوج کہ آنرا
بہندی پرہ گویند یام بمعنی ڈاک کہ در ہندی معروفست تمام شد منتخب از کتاب غیاث اللغات و انفس الفضائل
و فرہنگ جہانگیری و برہان قاطع فقط **فصل یازدہم در بیان تشبیہات** موی سر معشوقان را با شب
تاریک و شب دیجور و شب یلدا و ظلمات و مشک و عنبر و شام و دام مشکین و ابر سیاہ تشبیہ دہند فرق
معشوقان را با راہ ظلمات و خط استوا و خط کہکشان و برق درخشان و خط سحر تشبیہ دہند زلف و کاکل و گیسوی
معشوقان را با سنبل و کمند و زنجیر و مشک و شام و شب و مار سیاہ و عنبر و رسن و لام و ابر سیاہ دہند و دو کافر تشبیہ
دہند قامت معشوقان را با سرو و صنوبر و شمشاد و طوبی و شاخ گل و نخل و نہال و تیر و الف تشبیہ دہند رخ
معشوقان را با ماہ و آفتاب و شمع و چراغ و کعبہ و مصحف و شعلہ و مشعل و شعلہ طور و تجلی طور و لالہ ارغوان و صبح
و گلستان و گلشن و گلزار و چمن و بہشت تشبیہ دہند خال معشوقانرا با ہندو و زنگی بچہ و حبشی زادہ و مشکدانہ
و اسپند و نقطہ سویدا و مردمک و حجر الاسود تشبیہ دہند جبین معشوقانرا با آئینہ و نوح سیمین و لوح محفوظ و بدر
و خورشید و زہرہ تشبیہ دہند چین جبین را با تیغ و رگ گل و موج دریا تشبیہ دہند ابروی معشوقانرا با محراب
و ہلال و کمان و قوس قزح و شمشیر و طاق و نون تازی تشبیہ دہند چشم را با نرگس و بادام و آہو و غزال و
صاد و عین دہند و ترک و جادو و گرو فسونگر تشبیہ دہند مژگان را با تیغ و سنان و خنجر و خار و سوزن
و خدنگ و پیکان و نیش و نشتر تشبیہ دہند گردن را با صراحی و دستہ عاج و بیاض صبح
و گردن آہو و بینی را با الف و غنچہ نرگس و لب را با پستہ و آب حیات و موج شراب و شہد و شکر

ونبات

شراب و شہد و شکر و نبات و قند و لعل و یاقوت و عقیق و مرجان و آتش و شفق تشبیہ دہند
و خط را بانبفشہ و ریحان و زمرد و خط ریحان و خط غبار و سبزہ تشبیہ دہند و دہن را با غنچۂ
پستہ و نقطۂ موہوم و تنگ شکر و حقۂ مروارید و حقۂ یاقوت و حقۂ لعل و میم و نمکدان و لوزۂ نبات
تشبیہ دہند و دندان را با گوہر و دُر و الماس و انجم و دانۂ انار و عقد گوہر و سلک دُر و خندہ
و تبسم را با برق و شکرین و نمکین و غنچۂ نیم شگفتہ و صبح و زنخدان را با سیب و گوی سیمین و بہی و چاہ زنخ
را با چاہ و غبغب را بگرداب و آب و بہی و طوق و بر و دوش را با آئینہ و صبح و سیم و یاسمین و نسترن
و نسترن و ساعد را با دستۂ گل و شاخ گل و سیمین و پنجہ حنائی را با آفتاب سحر و پنجۂ مرجان و شفق
و پنجۂ گل و کف دست را با برگ گل و خطوط کف دست را با رگ گل و ناخن تراشیدہ ہلال و ناخن تیر
تراشیدہ را با آئینہ و بدر و لطف را با بر و دریا و چشمۂ آب حیات و باران رحمت و جنت و خُلق
را با مشک و کافور و نسیم صبح و باد بہاری و شمیم گل و باغ و گلستان و بہشت و عطر و عنبر و قہر
و غضب را با برق و آتش دوزخ و باد سموم و باد صرصر سیلاب تند و صور قیامت و باد خزان تشبیہ دہند

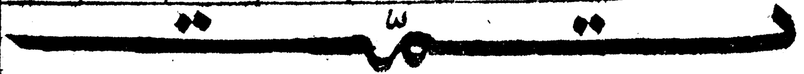
جدول تصحیح الفاظیکہ غلط مشہور اند

غلط العام	صحیح	معنی	غلط العام	صحیح	معنی	غلط العام	صحیح	معنی
الیق	الیق	لائق تر	آتو	آتون	زن معلمہ	تیغ	بیلک	بطا حرو
دالانہ	والا	دگرنہ	آذر	آزر	نام پدر ابراہیم	بجاز	بزاز	جامہ فروش
انگاشتن	انگاشتن	پنداشتن	آنامی	اسامی	جمع اسم	بخچہ	بقچہ و بغچہ	ہندی گٹھری
اورمہ	یورمہ	دوخت باریک	اجنہ	جنہ	جمع جن	ابطلیموس	بطلیموس	نام حکیمی
اوریب	اوریب دو درز	منحرف	اخوانصاحب	برادر صاحب	معروف	بیانہ	بیعانہ	معروف
ایال	یال	موی گردن است	اذای	ازای	مقابل	بے اپتر	ابتر	بمعنی دم بریدہ
پرکار	پرگار	آلہ نقاشان	خذف	خزف	ریزۂ سفال	زنگینت	رنگینی	معروف
پیکار	پیگار	جنگ	جرچ	خرج	ضد دخل	ریشم	ابریشم	معروف

جدول تصحیح الفاظیکہ غلط مشہور اند

غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے
تالاش	تلاش	جستجوے	خرادی	خراد	چوب تراش	زکاوت ذہنی	ذکاوت ذکی	تیزی فہم تیز ہوش
تابعدار	تابع	فرمانبردار	خشخش	خشخاش	دانہ معروف	زیادتی	زیادت	افزونی
تاہنوز	ہنوز	تاحال	خورسند	خرسند	خوش	ساپچی	ساچق	شیر بہا
تاالی الآن	الی الآن	تا اینوقت	خورم	خرم	خوش	سلامتی	سلامت	برقرار تندرست
پتنچہ	تفنگچہ	بندوق	خوردہ	خردہ	نکتہ و عیب و ریزہ	سوہن	سوہان	آلہ معروف
تدبیر	تزویر	مکر کردن	خورداد	خرداد	نام ماہ فارسی	سویم و سیوم	سوم	عدد معروف
تعویز	تعویذ	معروف	داوات	دوات	ظرف سیاہی	سوزش ہر دو سین مہملہ	سوزش مہملہ معجمہ	برادہ ہر چیز
تعلیقہ	تعلیق	کاغذ [illegible] فرق و ضبط [illegible]	دروغہ	داروغہ	ناظم امور	سہنک	صحنک	ہندی رکابی
تغمہ	تمغا	معروف	درعہ	ذرعہ ذال معجمہ	گز	شابش	شاباش	شادباش مخفف
تلمیز	تلمیذ	شاگرد	درع	ذرع	گز ہا	شانزدہم	شازدہم	معروف
جامدانی	جامہ دان و جامدان	معروف	دفع الوقتی	دفع الوقت	تاخیر گذاری و ایام گذاری	شبانروز	شبا روز	شب و روز
جرمانہ	جرمانہ	معروف	دویم	دوم	عدد معروف	شب لیلۃ القدر	لیلۃ القدر یا شب قدر	معروف
جریح	جری	دلاور	دوائی	دوا	معروف	شپس	سپش	عربی قمل ہندی جوں
جراب	جورب	پاتیانہ	دوائین	دوادین	جمع دیوان	شپیر و شبر	شبیر و شبر	نام حضرت امام حسن و امام حسین ع
جلاب	مسہل	معروف	دیباچہ	دیباچہ جیم تازی	آغاز کتاب	شولہ	شلہ	طعام معروف
جمادالاول	جمادی الاولی	نام ماہ معروف	دیہہ	دہ	ہندی گانو	شوستر	شوشتر	نام شہرے
جمعدار	جماعہ دار	معروف	ذخار	زخار	موجزن	صفائے	صفا	معروف
جواد	جاد	فیاض	ذکریا	زکریا	نام پیغمبرے	صقلے گر	صیقل گر	زنگ زدا
چغلخور	چغل	غماز	ذلہ	زلہ بزای معجمہ	پسخوردہ	صمیمے	صمیم	خالص

غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے	غلط العام	صحیح	معنے
چکو	چاقو	کارد خورد	ربیع الاولے ربیع الثانے	ربیع الاول ربیع الآخر	نام مہینے ماہ	صیحت	صحت	تندرستی
حاوق	حاذق	تیز طبع و ماہر	ہومی	ردی	چیز پوچ	خیمران	ضیمران	نام گلے
حاطہ	احاطہ	دیوار گرد خانہ	رزیل	رذیل	کمینہ	طلادہ	طلایہ طلیعہ	دیدبان لشکر
حرج مرج	ہرج مرج	آشوب و فتنہ	زنگت	زنک	معروف	طوطیا	توتیا	سرمہ
عذب	عزب	مرد بے زن	گذاف	گزاف	سخن بیہودہ	معزالیہ	معزی الیہ	آنکہ بسوئے او نسبت کنند
عرابہ	ارابہ و عراوہ ف ع	گردون	گلاب	گلسرخ	معروف	معہ	مع	بمعنی با
عوج بن عنق	عوج بن عنق	نام کافری	گلناز	گلنار	باغ	ملاومت	ملازمت	بایکدگر لازم شدن
غریب النواز	غریب نواز	معروف	کنجالگ	کنجاک	شکن جامہ	ملاذم	ملازم	معروف
غش	غشی	بیہوشی	گیاست	کیاست	دانائی	بلبب	لبالب	پُر
غل	غلو	شور و غوغا	لاپروا	بے پروا	معروف	منشیات	منشآت	مرقومات
فرسید	فرسند	بمعنی ازو ستانیدن	لاچار	ناچار	ناگزیر	مہربانگی	مہربانی	معروف
قدوم	اقدام	جمع قدم	لاش	لاشہ	ذی روح مردہ	نامحروم	محروم	بے نصیب
کذلک	گزلک	کارد تیز	لاوبالی	لاابالے	باک ندارم	نامکروہ	مکروہ	بد
کشنیز	گشنیز	معروف	مایوس	آئیس	ناامید	نگہت	نکہت	بوی خوش
کلچہ	کلیچہ	نان خرد	مچرب	چپرب	معروف	ہمزج	حسنج	ستکے
کمخواب	کمخاب	معروف	مرزا	میرزا	شہزادہ امیرزادہ	ہمزولی	ہمجولی	ہم سن ہم عمر
کوائف	کیفیات	جمع کیفیت	مردہا	میردہ	رئیس دہ	ہمزہ	حمزہ	نام عم رسول اللہ
گاذر	گازر	جامہ شو	مشکور	شاکر	شکر کنندہ	ہمکنان	ہمگنان	ہمہ ہا
گذر	گزر	ہندی گاجر	مسلت	مسئلت	خواستن	یکان	یگان	یک
گذارش	گزارش	ادا کردن	مطالع	مطالعہ	دیدن	یکانگت	یگانگی	اتحاد

خاتمۃ الطبع

الحمد للہ کہ کتاب عدیم المثال اسم باسمیٰ خزینۃ الامثال مولفۂ عالم باعمل فاضل اکمل کمالا دستگاہ فضیلت پناہ جناب سید حسین شاہ طاب ثراہ و جعل الجنۃ مثواہ کہ محاورات و امثال مین ایسی نفیس و جامع کوئی کتاب اس دم تک اس ملک کی تعلیم و تربیت کے لیے دیکھی نہین مدارس و اسکول کے طلبا کے لیے ترقی و تائید علوم و محاورہ مین بخشنے والی یہ کتاب ہی عربی زبان کا ترجمہ بھی ذیل مین مرقوم ہی مصنف مرحوم نے جو مشقت اسکی تالیف مین فرمائی ہی وہ قابل تحسین ہی اور اس سے پہلے چند بار یہ نادرۂ روزگار مطبع اودھ اخبار مملوکہ مفتخر روزگار عالی جناب معلے القاب منشی نولکشور صاحب سی آئی ای دام اقبالہ واقع لکھنؤ مین حلیۂ طبع سے پیراستہ ہوئی تھی اور اب شاخ مطبع موصوف واقع کانپور ماہ جون ۹۲ ؁ میں چوتھی مرتبہ زیور انطباع سے آراستہ ہوئی۔

تاریخ طبع از ابو ناظم مولنا محمد حامد علی خان حامد مصحح مطبع خلف حافظ غلام علی خان صاحب شاہ آبادی

اودھ اخبار کے مطبع کا نی الحال
کتابین کیسی کیسی چھاپ ڈالین
مثالون مین چھپے نسخے ہزارون
لکھی حامد نے یہ چھپنے کی تاریخ

خدا کے فضل سے ہی حال اچھا
مرے منشی کا ہی اقبال اچھا
چھپا لیکن ہی یہ سب نے انحال اچھا
کہ ہی یہ مخزن امثال اچھا

۹ ۱۳ھ

مہر نبوت - نعت پیمبر میں تصنیف نواب محمد مرزا خان [illegible]
رموز قرآن - اوقات قرآن کا بیان مؤلفہ مولوی محمد [illegible]
ثانی شاہجہانپوری -
آثار محشر - علامات قیامت کا بیان -
صبح کا ستارہ - حالات بہشت و دوزخ و قیامت مؤلفہ
مولوی عباس علی -
قیامت نامہ بہشت نامہ - مؤلفہ مولوی فیاض الحق
آثار قیامت - جس میں آثار قیامت کا بیان ہے -
اکسیر ہدایت - ترجمہ کیمیاے سعادت مترجمہ مولوی
محمد فخر الدین صاحب -
مذاق العارفین - ترجمہ احیاء العلوم کامل چار جلد
ترجمہ مولوی بشارت علیخان -
ہدایۃ الکونین - شہادۃ الحسنین - مؤلفہ
ابو الخیر مولوی محمد محی الدین شہیدی -
تحفہ درود - ملقب بخیر الکلام مؤلفہ مولوی منظور احمد [illegible]
رسالہ نسب الانبیا مصنفہ مولوی ظہور الحق -
شجرۂ طوفان - اسمای دوازدہ امام علیہ السلام از
صنعت کاری مولوی ابو العلی خوشنویس لاثانی -
دہ مجلس منظوم - و معرکہ شہادت کربلا علی الترتیب
مشہور بہ چودہ مجلس -
جنگ نامہ کربلا -
دہ مخزن - مصائب کربلا مصنفہ حکیم لطف اللہ خان وصال -
مجموعہ توشۂ عقبی - ورد وظائف اسمای الٰہی مع خواص
نامہای مبارک رسالت پناہی تالیف مولوی محمد عباس
اصل مجلس - تصنیف نواب سید عطاء اللہ -

عین البکا - معروف بہ دہ مجلس مع رسالہ شطرنج مشہور -
مجموعہ لوذ بہ نام - شامل چند رسائل ذیل - ۱ -
دعای مغنی - ۲ - قصیدہ بردہ - ۳ - قصیدہ بانت سعاد
- ۴ - قصیدہ غوثیہ - ۵ - دعای سریانی - ۶ -
قصیدہ اویس قرنی -
انوار محمدی - بیان اختلاف فرق اسلامیہ تصنیف محمد میر
اکبر آبادی -
شرح چہل حدیث - تصنیف میر علی -
مجموعہ وفات نامہ - قصیدہ نعتیہ و قصہ حضرت بلال
و قصہ حضرت دائی حلیمہ - نبوت نامہ معروف بحلیۂ شریف
مولود شریف منظوم - از مرزا علی بہار - مشہور
مولود شریف شہید نثر - واضح خط از مولوی غلام امام شہید
میلاد مصطفوی - بروایات امامیہ تصنیف مولوی
محمد وزیر حسن صاحب -
حدیقۂ میلاد در فضائل و ولادت حضرت غوث الاعظم
رضی اللہ عنہ -
نسب نامہ رسول مقبول - حال ہجرت سے وفات تک
تاریخ مدینہ - ترجمہ جذب القلوب - مترجمہ مولوی
عبد الحق بریلوی -
نور نامہ و شمائل نامہ - نور محمدی و شمائل احمدی کا
بیان ہے -
خدا کی رحمت - حال پیدائش حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
اسرار نبوت - و فضائل نبوت و نعم البدل مولد شریف
یہ تین کتابیں مصنفہ منشی ظہیر الدین ہیں -
محامد خاتم النبیین - غزلیات محامد میں مؤلفہ مفتی [illegible]

تواریخ احوال انبیا و رسل اردو